

ГО «МО «ЦЕНТР АНАЛІЗУ І РОЗВИТКУ ОСВІТИ ТА НАУКИ»

За підтримки:

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
"УКРАЇНА"
ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ECONCONF.COM

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
"СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В ХХІ СТОЛІТТІ" (SP XXI 2016)

МАТЕРИАЛЫ КОНФЕРЕНЦИИ

I МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ "СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ В ХХІ
ВЕКЕ" (SP XXI 2016)

CONFERENCE PROCEEDINGS

I INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE "STRATEGIC
PRIORITY IN THE XXI CENTURY" (SP XXI 2016)

Редакційна колегія:

Антонишин А.П. – голова ГО «МО «Центр аналізу і розвитку освіти та науки», к.і.н.;

Романенко О.О. – декан факультету економіки і права Київського національного лінгвістичного університету, к.е.н., доцент;

Нестеренко С.С. – директор Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна», к.е.н., доцент;

Шутов О.Г. - к.філос.н., професор кафедри менеджменту і маркетингу КНЛУ, Заслужений працівник освіти України;

Шикіна О.В. - к.е.н., ст. викладач кафедри економіки та управління туризмом, Голова Ради Молодих Вчених Одеського національного економічного університету;

Коцюрубенко Г.М. - к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів, відповідальний секретар Ради Молодих Вчених Одеського національного економічного університету;

Фастовець О.О. - доцент кафедри туризму Національного університету фізичного виховання і спорту України, к.п.н.;

Паук О. - доктор економіки, асоційований професор, Балтійська міжнародна академія (Латвія);

Конonenko В.В. – декан факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, к.і.н., доцент;

Karkalíková Marta – Department of Commodity Science and Product Quality, Faculty of Commerce of the University of Economics in Bratislava (Slovakia).

Адреса редакційної колегії:

03150 Київ, а/с 281

E-mail: econconf2015@gmail.com

Контактна особа: Хусаїнов Р.В.

Видання здійснено за організаційної, технічної та інформаційної підтримки консалтингової компанії **EmPower Research** та інформаційного ресурсу **EconConf.com**

Збірник матеріалів містить наукові роботи учасників I Міжнародної науково-практичної конференції **"СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В XXI СТОЛІТТІ" (SP XXI 2016)**, яка була проведена **19 травня 2016 року** на базі *Київського національного лінгвістичного університету* у співпраці з партнерами.

Матеріали конференції доступні до вільного використання на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) і доступні на інформаційному ресурсі: <http://euroconf.org>.

Збірник матеріалів конференції розміщено для вільного використання:

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

SSOAR
Social Science
Open Access Repository

Роботи учасників конференції індексуються у Google Scholar:

Google
scholar

Наукові роботи учасників конференції присвячені актуальним питанням досліджень у сфері публічного адміністрування, міжнародних відносин, політології, економіки, інформаційних технологій, підприємництва та іншим важливим аспектам гуманітарного та соціально-економічного розвитку в умовах конкурентного середовища.

Збірник буде корисний науковцям, докторантам, аспірантам, працівникам системи освіти, державним службовцям, студентам.

Автори опублікованих матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції. За достовірність інформації, розміщеної у наукових роботах, відповідальність несуть автори даних робіт.

Цитувати як:

Стратегічні пріоритети в XXI столітті : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 19 травня 2016 р. – Київ : Пшонківський О.В., 2016. – 264 с.

ISBN XXX-XXX-XXX-XXX-X

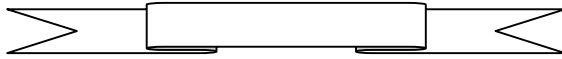
Матеріали конференції доступні для вільного не комерційного використання: <http://euroconf.org>

This work is available under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

ISBN XXX-XXX-XXX-XXX-X

© Автори

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

НАУКОВІ СТАТТІ / НАУЧНЫЕ СТАТЬИ / SCIENTIFIC ARTICLES

Karkalíková Marta **AUDITS OF MANAGEMENT SYSTEMS AND THEIR IMPORTANCE FOR THE ORGANIZATION.....11**

Lisa Inara **PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF LATVIA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION.....17**

Алексеева Илона **АДМИНИСТРАТИВНИЙ НАДЗОР В БАНКОВСЬКІЙ ОТРАСЛІ ЛАТВІЇ В ЗОНЕ НЕРЕЗИДЕНТОВ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКОВ І КЛІЄНТОВ.....28**

Гарбар Євгеній **СТІЙКІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В КОНТЕКСТІ ВОЛАТИЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....34**

Саковський Александр **АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧЕСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЛАТВІЇ В СФЕРІ ЖИЛИЩНОГО ХОЗЯЙСТВА.....41**

ТЕЗИ / ТЭЗИСЫ / ABSTRACTS

Novokhatko A.V. **THE ROLE OF ICT IN LEARNING PROCESS.....51**

Равук О. **NON-RESIDENTS IN LATVIAN BANKS AND THEIR ROLE IN THE ECONOMY 53**

Алексєєнко О.С., Новак Ю.В. **ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ 57**

Антонішин А. П. **ІСТОРИКО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....60**

Бабаджанова Л.Ш., Срождиддинова З.Х. **СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОПТИМИЗАЦИИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 65**

<i>Бабаджанова Л.Ш.</i> АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАСШИРЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	69
<i>Бабушко С. Р.</i> СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ УПРОДОВЖ ЖИТТЯ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	73
<i>Бащенко І.С.</i> ПЛАНУВАННЯ ДІЛОВОЇ КАР'ЄРИ МЕНЕДЖЕРА.....	78
<i>Бойко Я.М.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	81
<i>Буринська О.І.</i> СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА.....	84
<i>Верховська М.В.</i> ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	88
<i>Виноградська В.О., Науменко Н.С.</i> НЕГАТИВНІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ЗМІНИ ОБСЯГІВ, ЯК НАСЛІДОК ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.....	92
<i>Волвенко А.О.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАХИСТУ ПРОКУРОРОМ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ.....	96
<i>Гавлицька О.В.</i> ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	100
<i>Гапак Н.М.</i> ЩОДО СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	105
<i>Гоблик-Маркович Н.М., Грянило А.В., Басараб М.І.</i> БРЕНДИНГ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	109
<i>Головач К. С.</i> ФАКТОРИ ЕНДОГЕННОГО І ЕКЗОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА КРИЗУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	113

<i>Дмитренко В.А.</i> СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ТУРИСТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	116
<i>Драгомірова Є.С., Сікорська І.М.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	121
<i>Єткін Т.А.</i> ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА.....	125
<i>Єфанова Т. І.</i> ОЦІНКА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДИ І МОДЕЛІ.....	128
<i>Завальнюк К.С.</i> ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ЗРОСТАННЯ.....	131
<i>Задорожна-Княгницька Л.В.</i> ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	135
<i>Зоріна Г.П., Коробейникова Я.С.</i> ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	139
<i>Кожухівська Р.Б.</i> СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ.....	142
<i>Козак А.С.</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	146
<i>Кравченко Т.О.</i> ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ	149
<i>Лепіхов А.В.</i> ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ВОЄННО- ПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	152
<i>Лук'янчук І.О., Мельникова В.С.</i> РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	157
<i>Маслова Т. Б.</i> ЗБЛИЖЕННЯ СЕМАНТИКИ ТЕРМІНІВ «MAGAZINE» ТА «JOURNAL» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ.....	161

<i>Матус К.В.</i> МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ БРЕНДІВ	165
<i>Меліхова Ю.О.</i> СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	169
<i>Мельничук Я.П.</i> ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	173
<i>Міхель Р.В.</i> ЗМІНИ У ПРОМИСЛОВІЙ СТРУКТУРІ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З КРАЇНАМИ ЄС.....	177
<i>Немеш А.М.</i> МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	181
<i>Несміянова М.В., Артюх Т.М.</i> РИНКОВИЙ НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВІДПОВІДНІСТЮ ВИНОРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ.....	185
<i>Нечай Є.Д.</i> САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА.....	189
<i>Ничипорчук Н. С., Науменко Н. С.</i> ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН.....	192
<i>Ортіна Г.В.</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ...195	
<i>Пашечко О.А., Лебединець М.О.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	199
<i>Петренко П.С.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	203
<i>Політова А.С.</i> КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	207
<i>Попик О.В.</i> СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ.....	212
<i>Приходченко Т.А.</i> РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УКРАЇНІ.....	215

<i>Пробоїв О.А., Курліщук І.І.</i> ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК ЗАПОРУКА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	220
<i>Реус Л.Є.</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ПОЛЬЩІ: УРОКИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	225
<i>Семенець Ю.О.</i> СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ	227
<i>Сухорукова М.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ	233
<i>Фастовець О.О.</i> СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ТУРИЗМУ	235
<i>Харитоненко С. В.</i> ГЛОБАЛЬНІ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	237
<i>Хусаїнов Р.В.</i> КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	241
<i>Шалаєва Маргарита</i> ПРАКТИКА МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА В МИРЕ: ПРОБЛЕМИ Й УРОКИ (ТЕЗИСИ К ДОКЛАДУ)	246
<i>Шпякіна А. І., Семенова О.І.</i> СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА У СУЧАСНОМУ СВІТІ	249
<i>Yudicheva O. P.</i> BIOFORTIFICATION AS AN EFFECTIVE APPROACH TO OBTAIN IRON-RICH VEGETABLES	252
<i>Юр'єва О.І.</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМ БОРГОМ	256
<i>Яценко Т.М.</i> СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ	260

Karkalíková Marta

Department of Commodity Science and Product Quality, Faculty of Commerce of the University of Economics in Bratislava, Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovakia, +421267291390, marta.karkalikova@euba.sk

AUDITS OF MANAGEMENT SYSTEMS AND THEIR IMPORTANCE FOR THE ORGANIZATION

ABSTRACT

Audit is a valuable tool for monitoring and improving all of the activities in an organization, which are related to quality assurance. It is used to review the quality management systems effectiveness in the organization. Audits are very important thanks to their ability to detect weaknesses in the organization, but also to test the process and to identify potential ways of improving.

KEYWORDS: *audit, management systems, certification of management systems, barriers, benefits*

Introduction

The audit task is to look if the results, achieved from established from management systems, match organization's intention and objective. The audit is an important tool of management systems' implementation into the organization, it helps to improve the product quality, competitiveness and to reduce costs. It serves as a means for diagnosing of business processes and as a feedback to senior management. Based on the information from audit team, top management should decide whether to adopt the proposed measures which will serve to improve the effectiveness of management systems in the organization.

The reasons for which the organization decides to deal with the management systems and then to implement them are different. This might be an effort to differentiate itself from the competition in the market, improve the efficiency of the organization and also to satisfy customer requirements. Certification of management systems supports improvements in product quality and it is very important marketing tool. In recent period of time, organizations have had an interest to integrate, combine management systems into one unit and to implement them together in the organization structure (Karkalíková, M.2014). International standard ISO 19011: 2011 Guidelines for auditing management systems provides the guideline for a complex audit of several management systems at once. Standard is intended mainly to auditors who work for certification organizations, but its principles have been used also for the realization of internal checks of management systems. There are defined general requirements in the ISO 19011: 2011 Guidelines for auditing management systems, for performance and process of auditing, for the personality of auditor and the auditor team. Audits are part of management systems, regardless of whether it is the field of quality management, environmental management, safety management and protection of health, they are introduced together or separately and it depends

on the management decisions of organization. If the realization of audit is the benefit for organization, there must be observed established procedures and made a thorough documentation that captures the entire audit process. The audit must provide objective results to be justified.

1. Material and methods

To fulfill the objectives of the contribution, it was based on the available domestic and foreign resources that addressed the issue of auditing management systems and the importance of audits for organizations. When processing paper, we used methods such as analysis and synthesis, abstraction and induction with deduction. The analysis method was used in the examination of the management system to define the benefits of their implementation in organizations and examination requirements of individual standards. Induction is seen as a generalization, which is the process which ensures the transformation of facts to the allegations. The opposite of this is deduction understood as an inference by reasoning from the general to the specific. This type of process was used in the part where the data obtained from the questionnaire were processed and evaluated. The questionnaire consisted of a number of issues, which presented partial objectives. Within this article two questions are evaluated, which also consist of partial objectives. The answers were formulated in various ways, for example by selecting one or more options, in the form of a short and a long answer. Mathematical and statistical methods were used in the treatment of the questionnaire results.

2. Auditing Management Systems

The most widespread audit of the management systems is certification, recertification audit that precedes the award of a certificate for the organization. By obtaining the certificate the organization suggests that applies the requirements of the standard requirements in accordance to its own policies and objectives. In some sectors, the certification has become an essential part in placing products on the market and obtaining new orders. Certification audit has verified compliance with the established quality management system, represented by fulfillment of the standard requirements.

The audits are a specific form of control activities. Their purpose is independently, systematically and objectively evaluate the object under revision in order to determine the extent to which audit criteria are fulfilled. These verification may be carried out by outside actors, in this case we are talking about an external audit, or can be implemented as part of the internal company structure, in order to control management functions, represented by internal audits. All three standards ISO 9001: 2015 Quality management systems. Requirements ISO 14001: 2015 Environmental management systems. Requirements with guidance for use, OHSAS 18001: 2007 Occupational Health and Safety Management Systems. Requirements agree that regular implementation of internal audits is part of implemented management system, they require the existence of an independent documented procedure for internal audits and provide similar principles for the planning, implementation and evaluation (Karkalíková, M.2015).

Auditing is characterized by a number of principles set out in the fourth chapter of ISO 19011: 2011 Guidelines for auditing management systems. Their task is to help to ensure

the audit will become an effective and credible instrument by which an organization can improve its performance. The objectives of the audit program should correspond to the policy and objectives of management system implemented in the organization. The requirements related to the competence, consistency and impartiality of the audit and management systems certification of all types (e.g. quality management systems or environmental management systems) and bodies carrying out these activities are given in ISO 17021 Conformity assessment - Requirements for bodies providing audit and certification of management systems. The standard specifies requirements for resources, definition of competence criteria and assessment methods possible. It sets out the requirements for the implementation of management systems audit by a third party. Meaning certification audit will grow, provided that auditors will provide objective outcomes of their work. The biggest expectations are in meeting customer requirements and compliance with legislation.

The standard defines the same principles for certification bodies, which are also listed in ISO 19011: 2011 for auditors. Certification should inspire confidence that the certification bodies carry out an assessment of management systems independently and in particular objective. Certified management system guarantees potential purchaser the ability to provide products at the required quality and according to the requirements in the long- term perspective. It leads to more efficient organization management, continuous improvement activities, measurement and streamline processes. In smaller organizations, the introduction of management systems will help to meet the goals and visions, to establish the competences of different departments, to confirm the powers of the responsible personnel (Tricker, R., 2014).

The most important component of the market system during certification are manufacturing companies, while monitoring compliance with the requirements of standards in the manufacturing process is very important, given the technical, technological and time-consuming for the customer. In a competitive environment certification obtained in the organization enhances the competitiveness of products on the market (Karkalíková, M.2015).

Audit of management systems is considered as one of the most important elements in the implementation of management systems into the internal processes. The primary role of all types of audits of management systems is revealing strengths and weaknesses that affect all processes and activities in the organization. Auditing of management systems is requiring large funds, time and administration, but it also brings a number of advantages from which organizations can draw in the future and invested funds will be returned them back in the form of increased prestige, quality production, satisfied customers and skilled workforce.

To achieve competitiveness, enterprises must monitor not only the development of their business results, but also the degree of customer satisfaction and meet their needs. Very effective tool for business control and sustainability appears management systems divided by key areas. The main task of management systems is a systematic approach to processes ongoing in the organization, using proven methods by which businesses can easily meet predefined objectives.

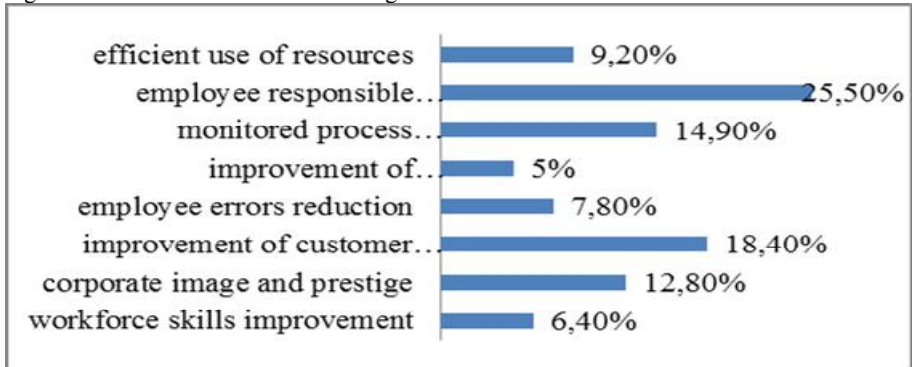
The purpose of management systems implementation in the organizations are different. This may be due to access by customers, effort to differentiate from the competition on the market or an attempt to improve the organization efficiency. Another reason is the improvement of customer satisfaction, obtaining a certificate from one of the management systems as a marketing tool, but also increase the products quality. For businesses operating in a competitive environment, the implementation of quality management system is initiative of

their management board the seeks to maintain the existing permanent and potential customers.

3. Benefits and barriers of the audits in organizations

The benefits of certification can be generally divided into two groups. They are intangible and financial benefits. Intangible benefits, as demonstrated by their name, cannot be quantified, they can be expressed only in a descriptive way. These are the benefits of improving company image, better posture of workers, benefits from more favorable business conditions-upstream and downstream etc. The audit significance can be assessed in terms of the benefits that accrue to the organizations after its realization. We examined what the organizations consider as the main benefits due to the implemented audit. Organizations could choose three answers of total eight offered options. During our survey, we contacted 70 organizations from Slovakia and the Czech Republic that have implemented at least one management system. Our survey was attended by 45 organizations. Graph No. 1 shows the results of the three greatest benefits brought to the organizations by audit implementation. 25.5% of respondents opted for the greatest benefit to their company more responsible approach of employees to their work. The second most important asset, which was chosen by 18.4% of surveyed organizations, is improvement of customer relationships. As the third most important benefit of the audit to the organization was increase of the processes efficiency observed among 14.9% of all responses. They also considered prestige outside of the company and company image, which reached 12.8% and belongs to the significant positive phenomenon associated with audit implementation in the company.

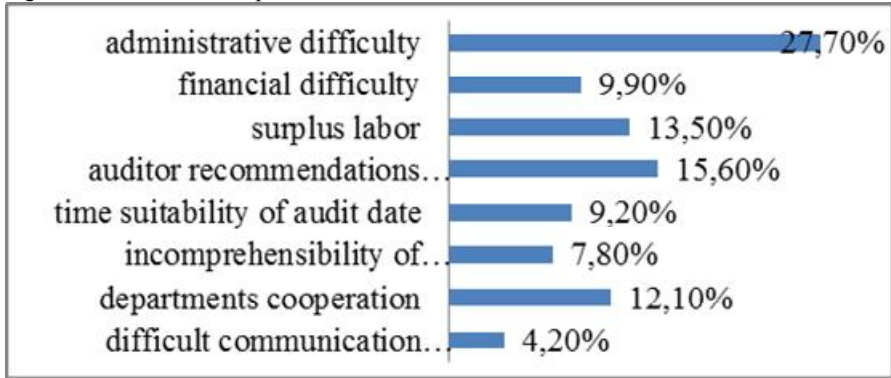
Fig.1: Benefits of audit realization in organization

During audit implementation, adverse events may occur within the organization that affect the integrity and audit schedule. Ultimately they have an impact on overall satisfaction with retrospective evaluation of the audit and spoil the image of the systems management and auditors, audit firms. In the question number eight, the examined organizations could choose three options that best correspond to actual barriers occurred during audit implementation. The graph No. 2 shows that the biggest barrier of audit implementation shall be considered as an administrative burden of this process (27.7%). Of all the options, the second largest barrier that

obstructs auditing is the application of auditor recommendations in practice (15.6%), as these recommendations are often very theoretical and difficult to be implemented in the organization. The third barrier, which appears in the organization as a significant (13.5%) is overtime associated with slowness and difficulty of audits realization. The lowest barrier is a complex communication with the audit team, which said only 4.2% of respondents.

Fig.2: Barriers of audit implementation

Among the biggest benefits that flow from organizations conducting audits we can include employees responsible approach to work, improving customer relationships, enhancing the performance of monitored processes and improving the image, prestige of the company externally. According to the findings based on analysis of the survey, we identified several barriers that obstruct the implementation of management systems audits. Such barriers include high administrative and financial costs of auditing, coordination of work between different departments in the organization, working overtime and application of auditor recommendations in practice. The administrative demands related to the said amount of required documentation and information, which should be reduced in the future. This would lead to reduction of the time required for the audit implementation and also financial resources.

A very positive fact is that organizations seek to adopt measures proposed by auditor and apply them into their processes. Organizations are satisfied with the work of the audit team and respect and accept the detected nonconformities and recommendations. Auditing of management systems is the activity that high requirements on funds, time and administration, but it also brings with it a number of advantages from which organizations can draw in the future. Investments will bring back to them in the form of prestige, quality production, satisfied customers and skilled workforce.

Conclusion

The main goal of any organization is to maximize the sales of their products while minimizing the costs associated with ensuring the quality of production. One of possible solutions that can help businesses to achieve the goal is the planning and conducting audits of management systems. Auditing management systems is forcing organizations to look for ways

to meet the requirements and needs of the customers, to define the processes that lead to their fulfillment and regularly monitor these processes. The audit is considered as one of the most important elements in the implementation of management systems into the internal processes of organization. The primary role of all types of management systems audits is revealing strengths and weaknesses that affect the quality and smooth running of the organization.

Certificate is a good independent source of information and guarantee of required quality for the customer when technical information and possibility of verifying the quality of individual products or service absent. Accordingly, the certificate can become an important factor influencing customers' purchasing decisions.

Considerable are also potential benefits to society and the national economy. Social benefit of certification is linked to the possibility to adapt its legislation and their use in certain strategic area. From a macroeconomic point of view, certification supports export and the development of world trade. Use certification in relation to other countries may also serve as a tool of domestic producers' protection, respectively domestic market.

The paper is an output of the project VEGA number 1/0670/16 Evaluation of integrated management systems in the context of improvement of business entities competitiveness in the Slovak Republic.

REFERENCES

1. Karkalíková, M., 2014. Risks Associated with the Integration of Management Systems. In *Application of knowledge in process of business dynamization in Central Europe*. International scientific conference. Application of knowledge in process of business dynamization in Central Europe : the proceedings of the 5th international scientific conference on trade, international business and tourism : 16. - 17. october 2014, Mojmírovce
2. KARKALÍKOVÁ ,M.2015. Management systems as a competitive advantage in marketing strategy. 1.3. In *A new role of marketing and communication technologies in business and society: local and global aspects* / Ed. by Y. S. Larina, O. O. Romanenko. USA, St. Louis, Missouri : Publishing House Science and Innovation Center, Ltd., 2015. ISBN 978-615-67156-7
3. Tricker, R. 2014. *ISO 9001:2008 for Small Businesses*. 5 edition. New York: Routledge, 2014. s. 616. ISBN 978-0415703901.
4. Karkalíková, M., 2015 Management systems as organizations competitive advantage. In *Naukovij visnik Užgorods'kogo universitetu : serija ekonomika. - Užgorod : Užgorods'kij nacional'nij universitet*, 2015. ISSN 2409-6857, 2015, no. 1, s. 84-90

Lisa Inara, doctoral student of Baltic International Academy
inara.lisa@gmail.com

Лиса Инара, докторант Балтийской Международной Академии

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF LATVIA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ ЛАТВИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

ABSTRACT

The purpose of this article - to analyze the state of the construction industry in Latvia and offer mechanisms for optimization and further development. Recently, interest of the Baltic region to foreign markets has increased significantly. The building sector is at the epicentre of globalization, with all the positive and negative aspects. It gives a lot of power to the Baltic region to develop and improve, but nevertheless local organisations must be very careful in the cooperation with the foreign partners. Frequently global events are reasons for business ups and downs in the building industry of Latvia, Lithuania and Estonia.

The construction industry is important for the development of regions and the state as a whole. Quality construction, the right projects, ecological materials and a systematic approach to the entire industry as a whole has always lead to an increase in the state's economy. It is important to promptly and comprehensively plan and solve all the problems and requirements in the construction industry!

KEYWORDS: *Region, construction, renovation, investments, globalization.*

АННОТАЦИЯ

Цель данной статьи – проанализировать состояние строительной отрасли Латвии и предложить механизмы оптимизации и дальнейшего развития. Строительная отрасль находится в эпицентре глобализации со всеми позитивными и негативными моментами. Это дает силы странам региона Балтии развиваться и совершенствоваться, но тем не менее быть очень осторожными в сотрудничестве с зарубежными партнерами. Зачастую именно глобальные события становятся причинами взлетов и падений в строительной отрасли.

Строительная отрасль имеет важное значение для развития регионов и всего государства в целом. Качественное строительство, правильные проекты,

экологические материалы и системный подход ко всей отрасли в целом неизменно приведет к росту экономики государства. Важно своевременно и комплексно планировать и решать все задачи и требования в строительном секторе!

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Регион, строительство, реновация, инвестиции, глобализация.*

Introduction

Construction industry is vital for the development of national economy of State. Construction progress improves economic efficiency in many other sectors of economy. The constituent parts are: construction materials production, construction work and finishing, road making and architectural and design work. To enable the industry to function successfully as a whole, striking a balance between all the groups of construction market is important. Over the last years, the European Union markedly focused its efforts on the provision of safe and high-quality construction using ecologic materials, conformance with European standards, employees' labour protection, and using cutting-edge solutions in architecture. It is essential to develop and improve construction industry in all regions of the country, using the experience and innovations of the leading countries of EU and the world! Over the last years, the construction industry in Latvia is subject to both positive and negative effects of globalization process. Unfortunately, serious problems exist in the industry at the moment, calling for immediate solutions both at the national level and in construction-related organizations. Any delay in the adoption of new regulations, laws, and conditions leads to a serious shrinkage of construction volume in Latvia. Careful study of the matter is quite essential since this sector of the national economy is one of the most important in the economy of Latvia.

1. Literature data analysis and formulation of the problem

To analyze the construction industry of Latvia and study the globalization impact thereon, data from official governmental statistical agencies and construction associations have been investigated as well as publications of authors, economist, and construction experts.

2. Subject, objective, and tasks of research

The subject of research is construction industry. The purpose of this article is to identify the problems and the development prospects of construction business in Latvia in the globalized world.

To achieve the objective, the following questions should be considered:

- a) Studying the current state and the construction market trends of Latvia;
- b) Evaluate the impact of globalization upon the construction industry of Latvia.

3. The role of construction industry in European economy

Construction industry is vitally important for European economy. 2.9 M of companies with the annual turnover of almost EUR 300 billion operate in the industry; almost 16 million working people are involved. The construction industry of Europe yields about 10% of GDP of Europe in total. The European construction industry consists approximately of 99% small and medium-size enterprises whose share in the total turnover is 80%. The small companies alone, numbering less than 50 operating employees give 60% from the total turnover of Europe, and 70% of the staff working in the industry are involved in those companies. [1].

Modern construction is constantly developed worldwide. Every year, more and more advanced technologies are introduced, architectural solutions are being improved, and environmentally-friendly materials are used. Moreover, there is a struggle for carbon dioxide emissions reduction and energy saving. New residential and industrial complexes, bridges and roads, long-distance communication and other facilities are erected. In every country of the world, people's attitude towards innovations in construction, selection of materials, and construction projects is very specific. In EU countries, dedicated norms and standards are worked out specifically to regulate the selection of construction materials; moreover, there are some requirements to renovation, reconstruction, and new buildings. There exist dedicated certification committees testing and monitoring materials, construction companies, and the construction process proper. The issue of obtaining energy performance certificates (white tags) is quite relevant; in such a certificate, technical condition of the building is stated as well as its energy performance degree. It is virtually impossible to acquire or sell a residential building or production premises in Europe without such a certificate. One of the highest construction standards is effective in Scandinavia, where guarantees for construction projects are given for up to 50 years. On the assumption of such high standards, the requirements to construction materials quality and properties, construction process, and facility commissioning become more stringent. Building trade occupations are deemed well-paid, the trade unions assert the rights of each employee, and labour protection issues are subject to rigid control by the respective agencies. The construction sector's share in the total volume of indices is very high in the leading EU countries.

Latvia, along with the other Baltic States, is a relatively young member country of European Union. The country is introducing ever more new requirements in conformity with EU laws. The European funding is available for the country to develop. In the age of globalization, there is a possibility of capturing foreign companies and organizations for cooperation. Anyone interested may be engaged in the export and import of construction materials.

Unfortunately, the writing of this paper attests to the existence not only of positive moments but some problematic situations in construction industry as well.

4. Performance analysis of the construction industry of Latvia

The Latvian construction industry demonstrated growth dynamics from 2010 to 2013. In those days, construction financing funds from EU were readily available, which strengthened the entire construction industry. The credit policy pursued by banks was quite favourable, which allowed many Latvian families to acquire housing by obtaining housing mortgage loans,

while Latvian businessmen invested into the development of their business. The geographical location of countries and the relative cheapness of manpower encourage investors to invest into logistics parks and enterprises as well. The Government-sponsored program for getting residence permit was also a powerful stimulus for the development and strengthening of construction sector. Thousands and millions non-resident aliens of EU joined the ranks and boosted the economy of Latvia. At the time, a lot of new housing was developed in the country – both single-family and multifamily houses. New buildings were erected in all regions of Latvia, thus, giving a job to construction companies from all the regions. In those years, there was even a shortage of construction materials which led to increase in prices and queuing for those goods. Construction companies were engaged in projects for a few months upfront, which also raised the price of their labour and the final cost of construction facilities. In those years, the level of unemployment among construction workers dropped considerably since there was more than enough job for everybody in all the regions of Latvia.

Table 1 Net turnover of companies operating in the construction industry of Latvia, M.EUR [2]

Period	2010	2011	2012	2013	2014
Construction	2621,4	3085,5	3636,2	4062,7	4059,0

Along with the many positive aspects of this period, some negative ones can be mentioned as well. In pursuit of quantity, quality neglected frequently. Due to the shortage of construction materials, either low-quality products or even those inappropriate for a particular object were often used. Due to the haste and the desire to get more and more new projects, construction phases were often violated. Building supervision was inadequate and weak. Many construction projects were commissioned with unacceptable errors.

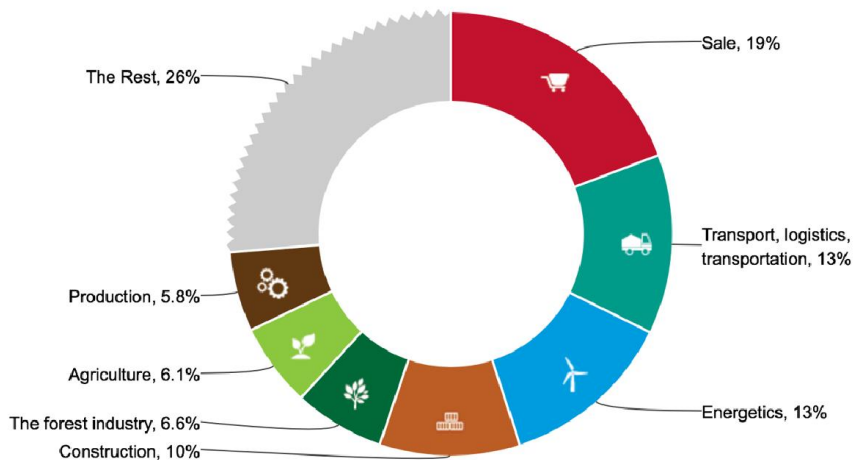
During that period, we can also observe substantial changes in the level of underground economy: a decline from 53.6% in 2010 to 32.9% in 2011 and 17.6% in 2012, and a significant increase up to 45.3% in 2013 and 48.9% in 2014.

Fig. 1. The percentage of underground economy in the construction industry of Latvia [3]

The level of the underground economy in the construction industry of Latvia is much higher than in Lithuania and Estonia. All the three Baltic countries are similar in terms of population, history, and mentality, so what's the problem in Latvia, if we outrun our neighbours so seriously? To improve the situation, radical steps and drastic solutions at the governmental level are needed. The red-tape in the neighbouring Lithuania and Estonia is much less developed; at the same time, the way from design approval to design implementation is much shorter in those countries, and the building inspection of materials and projects quality as well as supervision of the very process of construction is more rigorous. It should be added that the financing process at the expense of EU funds is more efficient in the neighbouring Lithuania and Estonia, since there is less bureaucratic hurdles there. In Latvia, heads of construction companies, builders associations, and associations of producers of materials for construction appeal to the State throughout the years claiming for governmental support in changing the process of obtaining European funds. Nevertheless, the current situation has not still been improved, which weakens the positions of the construction industry of Latvia.

According to the data from Central Statistical Office for 2014, the construction sector share constituted 10% of GDP of Latvia. That index exceeds the level of the production sector, medicine, agriculture, and timber industry.

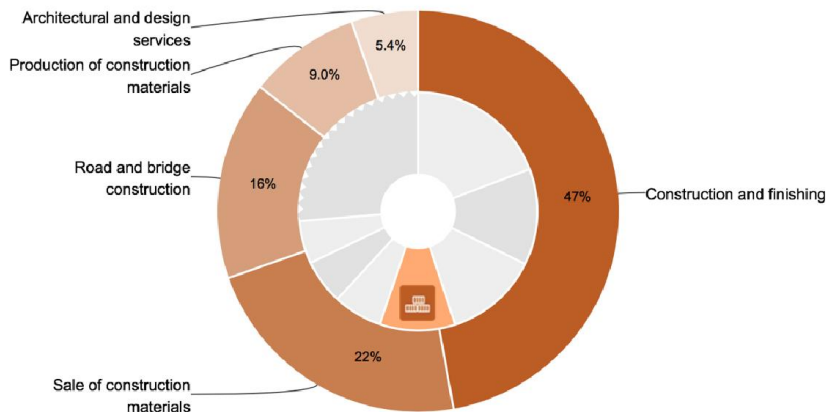

1 – the rest ones, 22%, 2 - trade, 19%, 3 – medicine and pharmacy, 4.0%, 4 – transport, logistics, haulage, 13%, 5 – production sector, 5.8%, 6 – agriculture, 6.1%, 7 – timber industry, 6.7%, 8 – energy sector, 13%

Fig.2. Turnover percentage in sectors of national economy of Latvia, 2014:
(from left to right, from top downward)

In 2014, construction and finishing have scored 47%, selling construction materials 22%, road making and bridge construction 16%, construction materials manufacture 9%, architectural

and design service – 5.4%.

1 – architectural and designer service 5.4%, 2 – construction materials manufacture 9.0%, 3 – road making, bridge engineering 16%, 4 – construction and finishing, 5 – selling construction materials 22%.

Fig. 3. Turnover percentage in the construction industry of Latvia, 2014
(from left to right, from top downward)

According to the data from Central Statistical Office for 2014, the construction sector share dropped from 10% to 6.5%. In 2015, 7.5% from all the employers of the country and 8% from all the country's workers operated in the construction sector [5].

Table 1. Trend data on construction of new residential buildings in Latvia, thousands m² [6]

	Quarter 1			Quarter 2			Quarter 3			Quarter 4		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Total	83,2	137,7	69,0	91,0	78,2	143,1	99,3	137,6	101,4	153,0	130,0	
2- and more family houses	13,7	25,4	12,4	20,7	21,4	52,1	21,4	45,3	38,6	69,8	51,5	
single-family houses	69,5	112,3	56,6	70,3	56,8	91,0	77,9	92,3	62,8	83,2	78,5	

Table 1 data analysis shows a decrease in the number of new residential premises commissioned in 2015 year-on-year (as against 2014). Within 3 quarters of 2013, the total acreage of the new houses commissioned had constituted 273.5 thousand m²; for the same period of 2014, the respective index constituted 353.50 thousand m², and for 3 quarters in 2015 – 313, 50 thousand m². Among the reasons for the slowdown in growth rates is a change in the program for obtaining residence permits in Latvia and the inaccessibility of mortgage lending.

The volume of building construction dropped by 7% in 2015; in particular, housing construction volume had dropped by 8.5%, while the volume of civil engineering structures increased by 5.2%. The largest increase was observed in the construction of pipelines and local area-servicing cable networks (+ 26%), as well as in the construction of ports, waterways, dams and hydraulic works (+ 22.7%). The volume of construction of bridges, overpasses and tunnels had dropped by 18.4%, while that of the main communication lines and power supply lines - by 11.1%.

The construction volume in the first quarter of 2016 dropped by 22% year-on-year. What are the reasons for such a downfall?

- Changes in the program for obtaining residence permits – the residence permit cost was changed from EUR 150 000 to EUR 250 000, which led to a dramatic drop in the number of people willing to get a residence permit in Latvia. Many projects remained incomplete, while it is unprofitable to launch any new projects without any demand.
- A long and tangled process of obtaining EU funds, accompanied by complicated red tape stages.
- A high level of underground economy in construction.
- The credit policy pursued by banks hampers one to get a mortgage loan for families and credits to support business development.
- Mass outflow of skilled staff from the country. Currently it is very difficult to find any project managers, engineers, and certified experts in the industry. Many employed people are permanently looking for new job offers and better paying conditions.
- Construction codes and regulations in Latvia do not meet European standards. Design is a weak point in construction. European standards provide for high competence of engineering work. The tragedy in Zolitude when 54 people died was provoked by the fact that different standards (those of USSR, EU, and Latvia) were applied at one construction facility at the same time. In this respect, it is quite difficult to provide for safe construction [8].
- According to Normunds Grinbergs, President of the Latvian Builders' Association, the industry is facing many problems, and the major concerns are – unskilled level of workers, low payment discipline for the part of general contractors and low level of responsibility. According to Mr. Grinbergs, “The quality of construction jobs is low. Many high-skilled experts had left Latvia, and it is impossible to supply their places quickly by “nailed-up” workers.
- About 70% of representatives of construction industry believe that the industry profit and turnover in 2015 will not exceed the last-year indices. 40% had stated that a drop in turnover and reduction of profits are expected to take place this year.

As before, the leader of the construction industry in Latvia in 2014 was a construction

materials trading company – LLC *Depo DIY* with the turnover EUR M 167.4. [2]. In terms of turnover, the second-largest enterprise has become JSC *BMGS* – a construction company with the turnover EUR M 97.92, while the third one is LLC *Skonto buve* with the turnover EUR M 91.31. The top ten also included such enterprises as JSC *UPB* (EUR M 89,96), LLC *Cemex* (EUR M 86,92), LLC *Binders* (EUR M 70,1), LLC *Merks* (EUR M 67,96), LLC *Tirdzniecibas nams "Kursi"* (EUR M 66,93), SJS *Latvijas autoceļu uzturētājs* (EUR M 63,84) and JSC *A.C.B.* (EUR M 59,8), *Latvijas Elektriskie tīkli* (EUR M 61,864), *Re & Re* (EUR M 58,099). [3]

5. Globalization impact on the construction industry of Latvia

The construction industry in Latvia, just as that in other countries of Europe and worldwide, is affected by globalization. The construction technologies become ever more advanced; ever more advanced equipment and construction materials are used, the requirements to buildings operation become more stringent, and the requirements to construction materials certification become ever more complicated. At the same time, construction project managers and construction companies are required to be ever more competent in the field. All the above-mentioned aspects lead to the updating of the construction industry in general and in particular.

Latvia is a member of the European Union (EU); therefore, the requirements to construction and construction materials are developed by EU. In order to participate in construction projects, special licenses and certificates are required, In order to use the building materials, European declarations of conformity are needed; without them, buildings will not be accepted into service. With respect to construction goods, German DIN standards or Europe-wide EN standards are applicable. Along with the common basis of these standards, each of them has been translated into the respective state language; moreover, some nation-specific supplements are applicable. If a manufacturer of construction materials wants to certify its product, it has to apply either to the corresponding national or European classification society or to dedicated institutes engaged in construction materials certification.

Construction materials manufacturing companies frequently organize training sessions for builders, engineers, architects, and vendors of those goods. Ever more European producers enter the markets of Baltic States for their expansion. As an example of such an expansion, such companies as CAPAROL, SAINT-GOBAIN, BAUMIT, KREISEL, CERESIT, KNAUF and some others can be mentioned. These companies set the style for all other manufacturers of construction materials since they bring modern materials produced according to state-of-the-art technologies.

To improve competitiveness, construction companies establish associations of builders, manufacturers, and vendors of construction materials. These associations support the local market players, incorporate new participants, and organize seminars and conferences. Very often these meetings are attended by foreign participants for the purpose of training and the search for new markets.

International retailers such as K-RAUTA, OPTIMERA enter the Latvian market. These companies compete with the local ones - KRUZA, KURSHI, DEPO, and some others. International companies are definitely more experienced in terms of trading construction materials. But exactly due to the international experience, some strong and experienced national players able to compete with foreigners have appeared in the Baltic States.

Another example of globalization is the opening of international enterprises or factories in

Latvia. This country features relatively cheap manpower and economically advantageous location with the availability of ports and railways. As an example of such factories fully or partially based on foreign capital, such companies as BALEX, SAKRET, CEMEX, AEROC and some others can be mentioned.

It has to be said that international companies opening their subsidiaries or affiliates in the Baltic States promote the development of economy in the region, create new jobs, and are one of the leaders in the construction industry.

In the context of globalization, participation of construction companies and manufacturers of construction materials in international exhibitions should be mentioned. These companies are looking for new export markets, which leads to increase in turnover and imparts a serious image to the companies. In Latvia, the Latvian Investment and Development Agency (LIDA) promotes the advance of those companies on the global stage. Thanks to LIDA, Latvian companies often share a common stand at international exhibitions.

Construction companies in Latvia are actively involved in the construction abroad. These are companies with vast experience and capabilities. Such ones as UPB, MERKS, SKONTO BUVE, RE & RE, OBERON and some others may be mentioned.

Another example of globalization in construction industry - labour movement - should not be left unmentioned. After the borders were opened, labour migration from Latvia has reached a high point. Construction workers from Latvia leave the country; at the same time, builders from the Ukraine, Moldavia, and China come to us. Possibly, refugees from the countries with internal armed conflicts will also join the ranks of the construction sector soon [7].

A large part of innovations in construction is due to the development of new materials. To date, some materials are developed which could not even be imagined 20 – 30 years ago. Their inherent potential is able to radically change both the building structures manufacturing technology and the existing design techniques. One thing is clear - construction science, with great potential for development, will remain not only one of the most important but also the most interesting areas of human activity in the foreseeable future.

Conclusion

To optimize and develop the construction market in Latvia and to stop the decline of growth rates throughout the whole industry, a seamless interaction between all the economic players is required. You cannot breathe a new life into the entire industry in a day and with the stroke of a pen. The important thing is to urgently assemble a commission, which would include the leading construction companies of the country, manufacturers and dealers of construction materials, representatives of small and medium-sized construction companies, representatives of the Construction Supervision, Public Procurement Agency, the Latvian Investment and Development Agency, Ministry of Economy, Ministry of environment and regional development, and others. One can ride out of the current situation only through a well-conceived action plan with an expressly posed ultimate goal of interaction. It is important that people taking part in such a commission were experts in their field and have the necessary education and experience. At the moment, there is a strong disunity of all these institutions; everyone tries to act according to its own rules, which leads to complete chaos in the industry.

We should learn to employ an intelligent approach from countries of Europe and Scandinavia. This concerns the entire process - from design stage to the facility commissioning.

Moreover, it is necessary to train and certify employees of construction companies, introduce ID cards for employees, and raise the educational level of engineers and architects in the Latvian higher schools. For the period 2014 – 2020, cash resources from EU funds amounting to EUR 4 647 781 024 are provided for construction. There is an urgent need to improve schedule and reduce the document harmonization stage with regards to the documents required to obtain EU funds. For the remaining four years when EU funds will still be available, it is possible to improve the energy efficiency of the housing stock of Latvia and to build new housing and industrial facilities, bridges and communications.

To ensure safe and high-quality construction, it is important to introduce uniform standards and requirements. Latvia is a small country, and the construction market is also small as compared to the major European and Scandinavian countries. With the reduction of red-tape and by strengthening the requirements for the construction market players, documentation, project quality, and others, it is possible to stop the decline of growth rates and to strengthen the position of the construction industry in the short term.

Globalization deepens, expands and accelerates global interconnection and interdependence in all spheres of public life today. As we see, globalization has both positive and negative aspects on a global scale and on the national scale of Latvia, but it is an objective process, to which all subjects of international life must adapt [14].

Construction science, as well as the construction industry in the Baltic countries, with its great potential for development, will remain not only one of the most important but also the most interesting areas of human activity in the foreseeable future.

REFERENCE LIST AND OTHER SOURCES

1. European Confederation of Builders. *Latvijas-buvnieku-asociacija.lv*. 30.03.2015. [Online]. [Looked through 01.05.2016 09.30]. Internet access: http://latvijas-buvnieku-asociacija.lv/?page_id=1040
2. Information on construction industry (NACE 2nd wording, generalized codes 41,42,43). 09.11.2015. [online]. [Looked through 01.05.2016 09.45]. Internet access: : http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/buvniecibas_nozares_apskats_vid_petijums_2015.pdf
3. A.Sauka. “Underground economy index in the Baltic States 2009-2014”. *Vid.gov.lv*. 13.05.2015. [online]. [Looked through 02.05.2016. 20.30]. Internet access: <https://www.vid.gov.lv/dokumenti/aktualitates/informacija%20prese/2015/maijs/prezentacija.pdf>
4. A drop in construction volume by 6, 2 % in the 4th quarter of 2015, Central Statistical Office, 12.02.2016 [online]. [Looked through: 29.04.2016 20.45]. Internet access: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/2015-gada-4-ceturksni-buvnieciba-kritums-par-62-43903.html>
5. Strautiņš: “Formal” recession in Latvian economy and real islands of weakness. *Diena.lv*. 29.04.2016. [online]. [Looked through 02.05.2016. 15.40]. Internet access: <http://www.diena.lv/latvija/viedokli/strautins-latvijas-ekonomika-ir-formala-recesija-un-realas-vajuma-salas-14139034>
6. New residential buildings erected: split-up by quarters, thousands m². Central Statistical Office [Electronic resource]. Riga, 11.11.2015. Access mode: URL: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/majokli-galvenie-raditaji-30292.html>
7. O. Pavuk. Foreign investments and their role in economy [Electronic resource]. Riga,

12.11.2013. Baltic-Course.com. Access mode: URL: http://www.baltic-course.com/rus/ekonomiceskaja_istorija/?doc=83491

8. Construction supervision authority: it is hard to guarantee construction safety in Latvia. Mixnews.lv. 23.02.2016. [online]. [Looked through 02.05.2016; Internet access: http://www.mixnews.lv/ru/exclusive/news/195882_strojnadzor-v-latvii-trudno-garantirovat-bezopasnoe-stroitelstvo/

Information about the author:

Inara Lisa

Doctoral candidate

Programme: «Regional economics and economic policy»

Baltic International Academy

4 Lomonosova St., Riga, LV-1019

inara.lisa@gmail.com

+371 28334477

Деталі: <https://www.facebook.com/events/1525428004422499/>

Алексеева Илона Николаевна

Студент Программы Докторантура, Региональная экономика и политика
Балтийская Международная Академия, Латвия

Aleksejeva Ilona Nicolaevna

Student of the Doctoral program at the Departments of Regional Economics and
Politics

The Baltic International Academy, Latvia

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ НАДЗОР В БАНКОВСКОЙ ОТРАСЛИ ЛАТВИИ В ЗОНЕ НЕРЕЗИДЕНТОВ: ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ БАНКОВ И КЛИЕНТОВ

ADMINISTRATIVE SUPERVISION IN THE LATVIAN BANKING SECTOR IN THE ZONE OF NONRESIDENTS: PROSPECTS FOR BANKS AND CLIENTS

АННОТАЦИЯ. *Статья посвящена анализу административного надзора в латвийской банковской отрасли в зоне клиентов- нерезидентов. Что важнее для Латвии- сохранить зону комфорта для клиентов- нерезидентов банков или пойти на кардинальные меры по изменению условий обслуживания нерезидентов, что приведет к снижению доли финансового сектора в ВВП страны и может положительно повлиять на решение совета ОЭСР о принятии Латвии в члены организации? Для контроллинга административного надзора в зоне нерезидентов необходимо провести реорганизацию системы административного контроля в целом, в том числе перераспределить и структурировать функции органов пруденциального надзора банковской отрасли Латвии так, чтобы требования по надзору за нерезидентами были согласованы с мнением международного консорциума специалистов мировых регионов и применены на уровне лучших мировых практик.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банки, капитал, надзор, кризис, стабильность.

ANNOTATION. *This article focuses on the analysis of administrative supervision in the Latvian banking sector in the zone of nonresidents. What is more important for Latvia - to keep a comfort zone for nonresidents or to take cardinal measures for changing administrative supervision for nonresidents what will lead to decrease the share of financial sector in GDP and can positively influence for OECD decision to admit Latvia in members of the organization? For controlling of administrative supervision in the zone of nonresidents it is necessary to carry out reorganization of system of administrative control in general, including to redistribute and structure functions of organizations of prudential supervision in Latvia that requirements for supervision of nonresidents have been agreed with opinion of the international*

consortium of experts of world regions in this field and are applied to the best world practices.

KEYWORDS: *banks, capital, supervision, crisis, stability.*

Introduction/ Ievads/ Введение

На конец 2015 года общее количество банков составляет 17 (включая Банк Латвии) и десять филиалов иностранных банков [1]. Латвийские банки предоставляют клиентам полный финансовый сервис. Количество постоянных работников, занятых в этой отрасли, составляет более 9 тыс. человек [1].

Главными организациями и учреждениями Латвийской Республики, участвующими в разработке стандартов регулирования и пруденциального надзора, являются Сейм Латвийской Республики, Кабинет Министров Латвийской Республики, Комиссия рынка финансов и капитала (КРФК), Государственная служба доходов, ведущие аудиторские компании, Латвийская ассоциация коммерческих банков. В составе КРФК в 2016 году создан специальный отдел, направленный на работу по предотвращению отмывания денежных средств и финансирования терроризма. В настоящее время система банковского регулирования в Латвии функционирует в соответствии с нормами законодательства относительно центрального банка, кредитных учреждений, законодательных актов в сфере предотвращения легализации денежных средств, полученных преступным путем и финансирования терроризма и других [2].

В марте 2016 года Европейский центральный банк по просьбе КРФК отозвал банковскую лицензию у Trasta komercbanka, впервые за годы независимости Латвийской Республики (с 1991 года) КРФК потребовала отозвать лицензию у действующего, относительно стабильного банка. В официальном заявлении КРФК указала, что банк долгое время не выполнял требования по ряду показателей, в частности, по достаточности собственного капитала, что позволило КРФК прогнозировать недееспособность бизнес- модели банка и что банк не смог разработать стратегию деятельности, соответствующую реальной ситуации [3].

По мнению ряда экспертов, действительной причиной прекращения деятельности стало обслуживание банком в основном нерезидентов и участие банка в международном скандале по отмыванию денег, что значительно увеличило репутационный риск, и надзорный орган решил ликвидировать банк умеренным путем с минимальными издержками в информационно сенситивной банковской отрасли [4].

В соответствии с опубликованным в начале 2016 года докладом, эксперты Организации по экономическому сотрудничеству и развитию (ОЭСР) пришли к выводу, что латвийская система регулирования банковского рынка неэффективна и не отвечает лучшим международным стандартам [5]. Государственный орган регулирования -- КРФК в последние годы не раскрывала случаи коррупции, не были разработаны масштабные требования к участникам банковского рынка, которые покрывали все системные риски, в том числе, риски отмывания денег. В ответ на резкую критику экспертов ОЭСР, в февраля 2016 года Сейм Латвии принял отставку главы Комиссии; наказанию и существенным штрафным санкциям со стороны Комиссии были подвергнуты ряд латвийских банков, в отношении топ- менеджеров нескольких банков начаты криминальные процессы. На апрельском заседании комиссии сейма по

иностранным делам глава МИД Латвии Эдгарс Ринкевичс заявил: «55% счетов нерезидентов и количество вкладов в латвийских банках в итоге — это также проблема безопасности. Мы никогда не можем исключить, что эти деньги могут влиять также на процесс принятия политических решений. В своем роде «налог офшоризации» был хорошим сигналом для этого» [6].

Скандалы, связанные с банками Латвии продолжают потрясать общество и бизнес предпринимателей Латвии, именно поэтому в настоящее время государственное и финансовое сообщество ведет активный поиск форм и методов эффективного воздействия государства на банковский сектор, а также возможности применения единых стандартов и требований для страны, с учетом специфики латвийских законодательных норм для внешнего надзора банков со стороны государственных органов, аудиторских фирм, учредителей, акционеров (пайщиков), ассоциаций и самих банков.

Международная практика свидетельствует, что во всех странах с развитой рыночной экономикой эффективное регулирование банковской деятельности является приоритетным направлением для государства. Эффективное регулирование в банковской отрасли необходимо, так как обеспечивает соответствие деятельности банков действующему законодательству в таких важнейших областях, как противодействие легализации средств, полученных преступным путем, в том числе, нелегальной продажи сырьевых ресурсов и других незаконных сделок, к примеру, финансирования террористических организаций, что приводит к росту объемов теневой экономики; противодействие мошенничеству и коррупции государственных лиц, задействованных в нелегальном и противозаконном бизнесе, защите информационных потоков и др., которые прямо или косвенно могут относиться к политической и социальной защищенности общества в условиях политического, эмиграционного кризиса в Европе, где уровень террористических акций возрастает.

The main points in the theory, practice / Svarīgākās atziņas teorijā, praksē / Основные моменты в теории, практике

В Латвии большинство коммерческих банков относятся к средним и мелким. Крупных, системообразующих банков не так много, к ним можно отнести четыре крупнейших: [ABLV Bank](#), [Citadele Bank](#), [Swedbank](#), [SEB banka](#). Общее количество латвийских банков постепенно сокращалось, так же как и численность работающих, особенно в период после финансово-экономического кризиса в 2008--2010 гг. Количество расчетных счетов клиентов, обслуживаемых банками в период с 2005 по 2014 гг. в целом росли, но в 2014 году, из-за сокращения числа банков, упали более чем на треть [1] (см. табл. 1).

Таблица 1

Показатели деятельности латвийских банков [1]

Годы	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Количество банков	22	21	21	21	21	22	20	19	17	17
Количество сотрудников	10520	11611	13334	14381	12628	11616	11480	10256	9845	9362
Количество клиентских счетов	2912	3316	4341	4545	4462	4525	4707	4568	4581	3078

Большинство банков (14) ориентированы на обслуживание клиентов-нерезидентов, в основном аффилированных к бизнесу в странах СНГ. На конец 2015 года объем вкладов резидентов в латвийской банковской системе составил 10,8 миллиарда евро, в то время как объем вкладов нерезидентов – 12,4 миллиарда евро [1]. Для сравнения, в банках Эстонии нерезидентские вклады составляют только 11%, в Литве еще меньше — 3%, в Латвии это больше половины [7].

Историческое обслуживание 14 банками клиентов нерезидентов, аффилированных к коммерческим структурам бывших стран СНГ, а также несовершенство системы надзора, оценки и регулирования всех рисков данного поля клиентов, привели к тому, что 4 банка, как показало международное расследование, были участниками преступных схем, в отношении одного банка в мае 2016 года экономическая полиция Латвии начала уголовный процесс по статье 195-3 Уголовного закона, т.е. о легализации преступно нажитых средств в составе группы лиц.

С момента вступления Латвии в ЕС основные механизмы регулирования банковского сектора базировались на требованиях ЕЦБ ЕС, таких как: внедрение в нормативные требования увеличения капитала и других показателей; ужесточения контроля, в том числе относительно предотвращения легализации денежных средств, полученных преступным путем и финансирования терроризма в соответствии с рядом директив ЕС; усиление комплаенс-контроля, требований по защите прав клиентов, в том числе по защите персональных и других идентификационных данных и пр. Однако надо понимать, что требования безопасности плохо сочетаются с развитием и ростом, и, как показала практика, введение в нормативные документы требований ЕС не дало уверенность в безопасности, стабильности и развитии банковской отрасли.

В 2016 году ФКТК ввела новые требования к банкам, направленные на усиление контроля за соблюдением основных рисков, усилением контроля за сделками нерезидентов. К ним относятся введение обязательного проведения международного аудита, т.е. коммерческие банки, обслуживающие нерезидентов, будут подвергнуты внешнему международному аудиту, требования которого существенно выше, чем латвийские стандарты.

Одной из мер комплаенс-контроля, введенного латвийскими банками относительно клиентов-физических лиц в 2016 году, станет обязательное анкетирование, в соответствии с которым физическое лицо обязано документировать, является ли оно политически значимым лицом, каков источник происхождения его доходов и наличных средств и пр.; должно ли физическое лицо попадать под особый контроль со стороны надзирающих органов и спецслужб -- покажет результат анализа декларированной

информации и фактических операций физического лица. Возможно, итог аналитической работы и публикации результатов Swedbank, SEB, Citadele, DNB - держателей 84% счетов физических лиц, может привести к инновациям в системе административного контроля в отношении сделок физических лиц, налогоплательщиков Латвии и дигитализации информации относительно сделок физических лиц [1] (см. рис. 1).

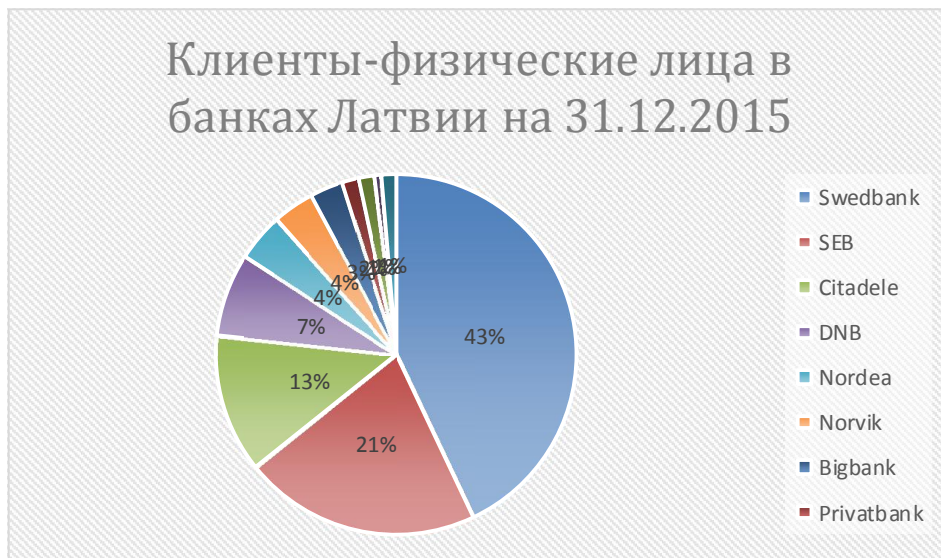

Рис 1. Клиенты- физические лица в банках Латвии на 31.12.2015, [1]

Summary/ Kopsavilkums / Резюме

Банковская отрасль является одним из важнейших сегментов национальной экономики Латвии, обеспечивающим ее функционирование и развитие. Остро стоит проблема реорганизации системы административного контроля и надзора над банками, которая сможет стабилизировать банковскую отрасль и одновременно дать возможность развития отрасли.

Несовершенство работы основного надзорного органа – ФКТК, которая проводит политику умеренного следования директивам ЕС, без проведения в жизнь собственных инициатив, разработанных на базе исследований латвийского банковского рынка и внедрения инновационных и технологических программ по покрытию всех банковских рисков, требует внедрения участия и патронажа министерств финансов и экономики или специальной комиссии Сейма. Применение лучших международных инновационных практик и совместно выработанных решений специалистами высокого уровня приведут контроль и надзор не к ужесточению, а к повышению стабильности банковской отрасли.

REFERENCES/ AVOTU SARAKSTS/ ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Статистика Ассоциации коммерческих банков Латвии. <http://lka.org.lv/ru/statistika/banki.html>
2. EU comission staff working document, Country report Latvia 2016, <http://ec.europa.eu/>, Brussels, 26.02.2016.
3. Установлены ограничения на действия АО AS „TRASTA KOMERCBANKA", Рига, 22.01.2016, <http://www.fktk.lv/>
4. Дмитрий Смирнов, В Латвии закрыли первый банк, Рига, 24.03.2016, <http://www.mklat.lv/>
5. Phase 2 Report on implementing the OECD Anti-bribery convention in Latvia, <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/Latvia-Phase-2-Report-ENG.pdf>, Brussels, 31.10.2015.
6. Глава МИД Латвии: Вклады нерезидентов в латвийских банках — проблема безопасности, Рига, 20.04.2016, <http://novayagazeta.ee/>
7. Gnthbc Путра: финансовому сектору Латвии нужно работать как швейцарским часамБК, Рига, 29.04.2016, <http://www.baltic-course.com>

EconConf.com
conferences

Гарбар Євгеній Сергійович

аспірант кафедри банківської справи,
Київський національний торговельно-економічний університет,
начальник відділу роботи зі стандартними корпоративними активами,
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

Гарбар Евгений Сергеевич

аспірант кафедры банковского дела,
Киевский национальный торговле-экономический университет,
начальник отдела работы со стандартными корпоративными активами,
Фонд гарантирования вкладов физических лиц

Garbar E.S.

Ph.D. student of the banking department,
Kiev national university of trade and economics
Head of standard corporate management division,
Deposit guaranty found

СТІЙКІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В КОНТЕКСТІ ВОЛАТИЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

СТОЙКОСТЬ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА В КОНТЕКСТЕ ВОЛАТИЛЬНОСТИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

COMMERCIAL BANK'S FIRMNESS IN THE CONTEXT OF FINANCIAL MARKET VOLATILITY

АНОТАЦІЯ: *В статті розглянуто показники діяльності банківської системи та окремого комерційного банку, що в процесі функціонування формують фінансову стабільність. Проаналізовані фактори впливу на фінансову стійкість банківської установи. Виділено фінансовий ринок як чинник впливу на діяльність комерційного банку. Досліджено ступень волатильності основних складових фінансового ринку. Результатом дослідження виявлені фактори впливу та зв'язок волатильності фінансового ринку на банківську установу.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *фінансова стійкість, дефіцит капіталу, ефективне управління, фінансовий ринок, волатильність фінансового ринку.*

АННОТАЦИЯ: В статье рассмотрены показатели деятельности банковской системы и отдельного коммерческого банка. Проведен анализ факторов влияния на финансовую стойкость банковского учреждения, которые в процессе функционирования формируют финансовую стабильность. Проанализированы факторы влияния на финансовую стабильность банка. Выделен финансовый рынок в качестве фактора влияния на деятельность коммерческого банка. Исследована степень волатильности основных составляющих финансового рынка. В результате исследования определена связь и влияние волатильности финансового рынка на деятельность банковского учреждения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовая стойкость, дефицит капитала, эффективное управление, финансовый рынок, волатильность финансового рынка.

SUMMARY: The article under consideration scrutinizes performance rates both of bank system and individual commercial bank. There was held the analysis of factors that influence financial firmness of the bank establishment. In the article the author shows that finance market is one of the factors that influences commercial bank's activity. The paper also deals with the levels of volatility of financial market main elements. There was also held influence analysis which defines bank's activity during volatile period. As a result of the investigation the author concludes that financial market volatility influences the whole activity of the bank establishment.

KEY WORDS: financial firmness, capital deficit, efficient management, financial market, financial market volatility.

Постановка проблеми. Стрімке падіння рівня довіри населення та суб'єктів господарювання до банківських установ останні роки ставить пріоритетним фінансову стійкість банку серед інших властивостей що притаманні установі. Саме поняття рівня фінансової стійкості, як симбіозу показників, в сучасних умовах може як вивести банк з фінансового ринку так і дати суттєві конкурентні переваги в процесі діяльності установи. На даний час ряд банківських установ перебувають у нестійкому фінансовому стані та, як наслідок, їхня надійність викликає сумнів. Маючи чисельну кількість клієнтів, зобов'язання перед якими можуть бути не виконані, дані фінансові установи поглиблюють проблему відтоку капіталів та тінізацію економіки. Зростання рівня недовіри до окремих банків негативно позначається на ситуації на фінансовому ринку в цілому.

У зв'язку з тим що банківська система через специфіку своєї діяльності є невід'ємною складовою функціонування економіки, то результатом зниження фінансової стійкості банків є стримання інвестиційної активності населення та корпорацій, зниження рівня притоку іноземного капіталу, спаду ділової активності та купівельної

спроможності, скорочення рівня споживання та виробництва. Отже, рівень стійкості економіки країни до дестабілізаційних факторів буде напряму залежати від здатності банківської системи протистояти стресовим явищам. Фінансова стійкість банків також визначає ставлення клієнтів до них, оскільки банк є господарюючим суб'єктом, що працює із залученими коштами. Отже, вкрай важливим є аналіз факторів що впливають на стійкість банку.

Вплив на стійкість комерційного банку може можуть нести як зовнішні так і внутрішні процеси, що формують чинники впливу. Одним із зовнішніх факторів є волатильність цін на фінансовому ринку.

Дослідження зв'язків через які відбувається вплив на фінансову стійкість банку та є пріоритетним для формування концепції протидії втрати фінансової стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях економістів отримали висвітлення питання щодо стабільності та стійкості банківського сектора, були підняті питання причин впливу на стійкість та можливий ступень впливу. Серед зарубіжних вчених питання впливу ринків зустрічається в праці німецьких вчених Обста та Хінтнера: «Гроші, банківська справа та ринки активів», дослідженнями факторів впливу займалися Дж. Акерлоф, Ф. Алєн, П. Дібвіг, І. Фішер, М. Олсен. Грунтовним дослідженням в сфері впливу маркетингових факторів на стійкість фінансової установи присвячені праці О. Циганова, Т. Бабєнко, Т. Черненко, М. Білоус, О. Охрімєнко, О. Лукаревської та інші.

Автори мають різні точки зору з приводу змісту стійкості, надійності та стабільності банків, а також факторів що формують вплив на фінансовий стан банку. Зустрічаються думки стосовно впливу на фінансову стійкість ринків пов'язаних із діяльністю установи, але в контексті загальної маси факторів зовнішнього впливу. Зважаючи на це, можливим є ствердження, що дане питання є висвітленим не в повному обсязі, або не висвітлене в цілому.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Побудова стратегії роботи фінансової установи яка б забезпечувала достатній рівень фінансової стійкості банку є складним та актуальним питанням, але побудова системи протидії дестабілізаційним чинникам, як правило базується на протидії внутрішнім чинникам, зовнішньому впливу приділяється вкрай недостатня увага. Волатильність фінансового ринку несе безпосередній вплив на стан фінансової установи та повинна бути досліджена в процесі побудови системи забезпечення фінансової стійкості комерційного банку.

Мета статті. Головна мета даної роботи полягає у дослідженні впливу волатильності фінансового ринку на стійкість банківської установи.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку економічних відносин відбувається постійний рух капіталу між суб'єктами економіки. В свою чергу, природним процесом руху капіталу є його розподіл. Частка розподілу може формуватися відповідно до рівня ділової активності суб'єкта того чи іншого ринку, або в результаті перерозподілу вже нагромадженого капіталу. В результаті серед ринків товарів та послуг виділяється ринок фінансових ресурсів, або – фінансовий ринок.

Об'єктивною передумовою існування та розвитку фінансового ринку є наявність

розбіжності обсягів фінансових ресурсів серед суб'єктів ринкових відносин. Тобто в процесі функціонування на ринку товарів та послуг суб'єкт ринкових відносин в тій чи іншій мірі відчуває дисбаланс обсягу необхідного для впровадження діяльності капіталу та обсягом власного капіталу. Крім цього, не є виключенням і зворотній дисбаланс обсягу ресурсів при якому власний капітал є більшим ніж ємність ділової активності учасника ринку, тобто існує надмірний обсяг капіталу, через що його використання, без розміщення надлишків, не є ефективним. Фінансовий ринок при цьому забезпечує трансформацію надлишку грошових ресурсів у форму інвестицій тим хто має змогу їх більш ефективно використовувати.

Фінансовий ринок має розгалужену класифікацію, так він може бути поділений на ланки в залежності від виду фінансових активів, що обертаються в процесі роботи ринку (кредитний ринок, ринок цінних паперів, тощо), за періодом обертання (ринок грошей та ринок капіталів), за територіальними ознаками (регіональний, міжнародний, тощо), але об'єктивно існує тільки один фактор що може суттєво вплинути на процес функціонування ринку – дефіцит фінансових ресурсів. Саме дефіцит фінансових ресурсів формує є ключовим поняттям в процесі розгляду проблеми функціонування фінансового ринку.

Банківські установи мають подвійну роль на фінансовому ринку. З одного боку – банки генерують продуктивний ряд для формування пропозиції, з другого – виступають посередниками в процесі перерозподілу грошових ресурсів серед суб'єктами господарювання, при цьому процеси тісно пов'язані, та один є наслідком іншого зважаючи на те, який процес перебігає в банку. Першочерговим, є формування ресурсної бази для фондування активних операцій в процесі розміщення ресурсів, та – навпаки побудований алгоритм в процесі залучення. Саме збалансованість даних процесів є запорукою ефективного функціонування банківської установи. У випадку виникнення дисбалансу в процесах виникає або криза ліквідності, або проявляється неефективне управління ресурсною базою.

Процес залучення та процес розміщення є рівнозначними для успішного функціонування, але вірогідність виникнення у даних процесів – різна. Так надмірний обсяг ресурсів не є перманентним станом, та дефіцит ресурсної бази фінансових установ – стан в якому перебуває більшість банків в системі. Отже, проблема ліквідності є основною проблемою, що здатна похитнути фінансову стабільність будь – якої установи.

Великі кредитори, як зарубіжні, так і вітчизняні, як правило перші виходять із банківської системи. Кредитори можуть відмовлятися від ліній кредитування, а вкладники достроково забирати розміщені активи. Як тільки стає відомо про відтік із банківської системи грошових потоків, менших вкладників також охоплює стан паніки, що спричиняє подальший відтік. В наслідку відтоку ліквідності виникає підвищений рівень попиту на ліквідні ресурси, що при сталій пропозиції збільшує вартість ресурсів на ринку. Коливання ціни на ресурси і є волатильністю. Чим більший діапазон коливання, тим більша і волатильність.

Враховуючи процес глобалізації фінансової системи, причини виникнення волатильності в Україні та в світі не є різними та є пов'язаними. Так фінансово-економічні потрясіння (інфляція, девальвація, інше) впливають на відтік капіталу з банківської системи. Фінансова установа повинно провести процес заміщення пасивів для продовження безперервного функціонування. Процес пошуку ресурсів стимулює

виникнення надмірної пропозиції при падінні попиту. Відбувається ріст цін на ресурси.

Причинами росту цін на ресурси також виступають майже всі фактори, що впливають на розвиток економіки світу та держави. Даними факторами можуть бути:

- Коливання обсягів виробництва;
- Чисельність економічно активного населення;
- Рівень інвестиційної привабливості;
- Рівень тінізації економіки;
- Рівень інфляційних очікувань та девальвації національної валюти;
- Політика держави щодо економічного розвитку, інвестиційної політики, міжнародних зв'язків та експортно-імпортних операцій, інше.

Всі ці фактори прямо впливають на стан роботи банківського сектору, прямо чи опосередковано формують його ресурсну базу. В процесі потрясінь, у будь – якому випадку виникає волатильність ціни на грошові ресурси.

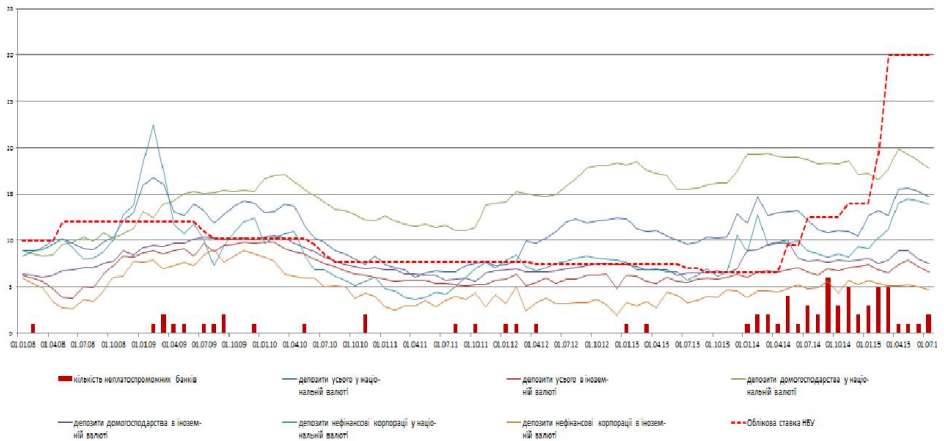
В діючому законодавстві термін «волатильність» визначений в Постанові Національного банку України №361 «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик – менеджменту в банках України» як: «...ступінь мінливості значення індикатора, змінної, параметра в часі». Волатильність вимірюється дисперсією або – відхиленням.

Волатильність ціни на грошові ресурси може негативно впливати не тільки на ліквідність банківської установи, але також на кредитний портфель. Кредитний портфель будь якої установи має визначену швидкість обертання. Швидкість обертання портфелю дозволяє оновлювати умови та ціну активів, що містяться в портфелі, відповідно до наявних трендів ринку. Чим більший строк обертання портфеля, тим портфель є менш чутливим до зміни як ціни на ринку так і умов на які розміщені активи.

При значному рівні волатильності ціни на грошові ресурси банківські установи не встигають оновлювати активні портфелі, через що середня прибутковість портфеля може бути значно нижчою ніж ціна активів на ринку. Результатом такого дисбалансу є збиткова діяльність установи, що значно підвищує чуттєвість установи до дестабілізаційних чинників.

Волатильність на грошові ресурси впливає майже на всі чинники діяльності банківської установи. Відбувається це через те, що основним предметом операційної діяльності є саме грошові кошти та супутні послуги щодо організації операційної діяльності по роботі із грошовими коштами.

Доцільно зазначити, що волатильність є характерним явищем для будь якого ринку, але саме рівень волатильності надає характеристику стану ринку. Так, базову залежність хвилі установ, що визнаються неплатоспроможними, та волатильності ціни на грошові ресурси дає аналіз ринку залучених та розміщених активів банківських установ (діаграма 1.1).

Діаграма 1.1. Волатильність ринку грошових ресурсів України

Як бачимо, значна волатильність ринку грошових ресурсів відбулась в 2008-2009 роках та з початку 2014 року по теперішній час. Необхідно зробити акцент на тому, що більш чуттєво відображає рівень волатильності облікова ставка Національного банку України, враховуючи те, що в статистичних формах звітності НБУ (джерело інформації) використовується середньозважена відсоткова ставка по фінансовим установам, що не в повному обсязі відображає рівень волатильності ринку через значний термін обертання портфелів залучених ресурсів.

На приведеній вище діаграмі відображені наслідки волатильності – установи що втратили фінансову стійкість та визнані такими, що не є платоспроможними. Так, в період з 2008 по 2009 рік визнано неплатоспроможними 14 банків, а в період з кінця 2013 року по вересень 2015 року 53 банки.

Висновки і пропозиції. Як бачимо з проведеного аналізу, нестабільність цін на фінансових ринках є однією із головних загроз що може привести до виведення з ринку установи. Дефіцит ресурсів та поступове погіршення активних портфелів призводить до накопичувального дефіциту капіталу та збільшенню чутливості до ризиків. Покриття ризику можливе через генерування прибутку, або через залучення акціонерного капіталу, що не гарантує успішну діяльність.

Враховуючи вищенаведене, значний рівень волатильності на фінансовому ринку є одним із дестабілізаційних чинників фінансової системи та економіки в цілому. Наслідками значної волатильності є втрата банківським установами рівня ліквідності та платоспроможності, порушення обов'язкових нормативів діяльності та втрата капіталу що у випадку безрезультативного пошуку рішення проблеми призводить до ліквідації установи, завдяки чому ще більше знижується довіра населення до банківської системи, вкладники несуть втрати – частки вкладів, що не покриті гарантованою сумою Фонду гарантування вкладів, мають безперечно негативні наслідки підприємства та контрагенти, що працюють із установою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dziobek C. Lessons from Systemic Bank Restructuring / C. Dziobek, C. Pazarbasioglu // IMF Working Paper. — 1998. — № 14. — 24 p.
2. Laeven L. Systemic Banking Crises : A new Database / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. — 2008. — № 224. — 78 p.
3. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. — 2009. — № 4. — С. 8-19.
4. Барановський О. Проблемні банки : виявлення й лікування / О. Барановський // Вісник НБУ. — 2009. — № 11. — С. 18-31.
5. Зінченко В.О. Організація ефективного банківського нагляду в Україні / В.О. Зінченко // Вісник Української академії банківської справи. — 2006. — № 2. — С. 67–73.
6. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. — 2009. — № 11. — С. 10-16.
7. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи : уроки і перспективи / І. Кравченко, Г. Багратян // Вісник НБУ. - 2009. — № 1. — С. 19-23.
8. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. — Суми : УАБС НБУ, 2007. — 198 с.
9. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України: сьогодні та перспективи / В. Міщенко // Вісник НБУ. — 2013. — № 7. — С. 11-17.
10. Тавасиев А.М. Антикризисное управление кредитными организациями: учебное пособие / А.М.Тавасиев. — М. : ЮНИТИ, 2006 — 474 с.
11. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ І СВІТІ

SCIENTIFIC CONFERENCE IN UKRAINE AND THE WORLD

WWW.EUROCONF.ORG

Саковский Александр

Студент Докторантуры по программе «Региональная экономика и политика»

Балтийская Международная Академия, Латвия

Sakovsky Alexander

Student of the Doctoral program at the Departments of Regional Economics and

Politics

The Baltic International Academy, Latvia

**АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ЛАТВИИ
В СФЕРЕ ЖИЛИЩНОГО ХОЗЯЙСТВА**

**ACTUAL ASPECTS OF THE ECONOMIC POLICY OF LATVIA IN THE
SPHERE OF HOUSING**

АННОТАЦИЯ.

В представленной научной статье, основанной на исследованиях экономического потенциала жилищного хозяйства Латвии, автор раскрывает возможности подогрева целых секторов экономики через механизмы инвестирования в проекты энергоэффективной реновации многоквартирного жилого фонда Латвии. Автор использовал методы стратегического сегментирования, статистического анализа и метод экспертных оценок. В заключительной части автор показал, что программы энергоэффективности жилого фонда являются эффективным инструментом не только оживления экономики в целом, но и инструментом по борьбе с климатическими изменениями. Данная работа может быть актуальна для всех постсоветских стран, в которых спальные районы крупных городов застраивались многоквартирными домами советских проектов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Жилищное хозяйство, реновация, энергоэффективность, Латвия.*

ABSTRACT

In the presented scientific article based on the research of the economic potential of the housing sector in Latvia, the author reveals the possibility of heating the entire sectors of the economy through investment mechanisms in energy efficiency renovation of multiapartment buildings in Latvia. The author used the methods of strategic segmentation, statistical analysis and method of expert evaluations. In the concluding part, the author showed that the housing energy efficiency programs are an effective tool not only to revive the economy in general, but also a tool to combat climate change. This work may be relevant to all post-Soviet countries in which the sleeping areas of major cities were built apartment houses of the Soviet project.

KEY WORDS: *Housing, renovation, energy efficiency, Latvia*

Introduction/Введение

В последнее время состояние жилого фонда и всего жилищно – коммунального хозяйства Латвии в целом привлекает все больше внимания со стороны как правительства, так и экспертного сообщества в целом. Один из основных вопросов актуальной повестки дня в этой сфере является энергоэффективность жилых многоквартирных домов и всей инфраструктуры в комплексе, обеспечивающей функционирование как жилых зданий, так и зданий социального и производственного назначения. По сути все экономические процессы так или иначе связаны с жилищно коммунальной сферой, являющейся одной из важнейших отраслей в государственной инфраструктуре. Однако при этом общее состояние жилищно – коммунальной сферы находится в предкризисном состоянии, износ жилого фонда советской постройки растет, капитальные ремонты практически не производились. Это создает проблему уже не только комфорта проживания, но и безопасности. Поэтому необходимо найти решения, которые из проблемы создадут предпосылки для экономического роста в масштабах всей страны.

Цель исследования – раскрыть потенциал экономического роста Латвии через проекты энергоэффективной реновации многоквартирного жилого фонда.

Методы исследования - В работе использовались методы статистического, экономического анализа, стратегического сегментирования и метод экспертных оценок

Basic theoretical and practical provisions/ Основные теоретические и практические положения

Одним из важнейших направлений социально-экономических преобразований в стране является развитие жилищно-коммунальной сферы, создающей необходимые условия для жизнедеятельности человека. В Латвии уровень развития жилищной сферы не соответствует предъявляемым в Евросоюзе требованиям: возложенные на неё задачи выполняются далеко не в полной мере, что в значительной степени влияет на снижение качества жизни населения. В связи с этим жилищно-коммунальная проблема остается одной из самых острых социальных проблем в стране. Жилищно-коммунальная сфера испытывает значительные трудности, связанные с острым дефицитом финансов, слабой материально-технической базой, недостаточной квалификацией кадров, отсутствием продуманной жилищно-коммунальной политики и недостаточной проработанностью нормативно-правовых аспектов деятельности организаций и предприятий, действующих в системе обеспечения функционирования жилищного хозяйства. Для того, чтобы оценить эффективность экономической политики Латвии в сфере жилищного хозяйства, автор использовал метод **SWOT** анализа:

Сильные стороны:

- Достаточно стабильная политическая и экономическая ситуация,
- Созданы важнейшие рыночные институты и созданы предпосылки для экономического развития,
- стабильный рост рейтинга государственных инвестиций,
- достаточно развитая база жилищного строительства

Слабые стороны:

- Латвия отстает от стран ЕС в экономическом развитии,
- Низкий уровень доходов населения,
- Ограниченные возможности выбора жилища
- Неразвитость сектора аренды жилья,
- Низкая энергоэффективность жилья,
- Высокие цены на жилье и низкий объем строительства,
- Нет единой информационной системы жилищного сектора,
- Недостаточная правовая нормативная база,

Возможности:

- Использование структурных фондов ЕС для развития социального жилья,
- Появление новых продуктов кредитования жилищной сферы в банковском секторе,
- Потенциал строительного сектора,
- Внедрение государственно-частного партнерства в развитии жилищного сектора,

- Неиспользованные организаторские и интеллектуальные возможности субъектов ЖКХ
- Угрозы:**
- Необоснованные политические решения,
- Отсутствие финансовой поддержки государства и местного самоуправления в жилищном секторе,
- Демографические потери из-за миграции и отрицательного прироста населения,
- возрастающее социальное неравенство

Проведенный анализ наглядно показывает, что несмотря на наличие предпосылок для активного развития жилищного хозяйства Латвии, мы имеем большое количество проблем в этом секторе. Инерционный подход к жилищной политике со стороны государства не дает раскрыть экономический потенциал роста всей экономики через развитие комплекса ЖКХ. Латвийский жилищный фонд возобновляется очень медленно - ежегодно на рынке появляются только 0,3% от необходимого нового жилого фонда, количество построенных новых квартир не достигают даже уровня до вступления Латвии в ЕС. Таким образом обеспечение наших граждан жилой площадью очень сильно отстает от стандартов ЕС. По оценке иностранных экспертов, работающих в энергосервисных компаниях (ЕСКО), состояние жилого фонда в Латвии одно из самых худших в Европе. Экспертные оценки подтверждают – дома, построенные в советский период являются с низкой теплоизоляцией, в большей части домов необходима замена инженерных сетей. Кроме того, в соответствии с оценками экспертов у ряда многоквартирных жилых домов срок эксплуатации заканчивается уже между 2020 и 2040 годами, а это уже серьезная проблема безопасности, которая должна решаться на национальном уровне. Поэтому автор в своей статье концентрируется не на всем жилищно коммунальном хозяйстве, а на многоквартирном жилом фонде, поскольку более 90% из него составляют постройки советских времен. В абсолютном выражении в соответствии с данными Министерства экономики весь жилой фонд Латвии отображен ниже в таблице №1:

Таблица № 1
Фонд жилых домов Латвии

	Количество	Площадь
Одно и двух квартирные дома	313тыс.	~32 млн.м ²
Многоквартирные дома	39 тыс.	~55млн.м ²
Всего:	352 тыс.	~87млн.м²

Источник: Министерство Экономики ЛР

Большинство населения Латвии 68% или 1,4 миллиона человек проживают в традиционных жилищах (квартиры или дома) старого жилого фонда прошлого века, возведенного с 1946 по 1990 год, доля которого составляет 67% от всего жилья (674 614 единиц) на латвийском рынке (здесь важно отметить, что речь идет о всем жилом фонде, включая в себя как многоквартирные жилые дома, так и частные семейные индивидуальные дома). Только 3% населения живут в новых домах, возведенных в период между 2006 и 2011 годами (в соответствии с данными Латвийской ассоциации недвижимости Lanīda). Для полного представления о состоянии жилого фонда Латвии, необходимо рассмотреть его структуру как по типу жилища, так и по распределению по городам и сельской местности, а также по количеству проживающих людей в каждом типе в процентах. Данная информация представлена в Таб. № 2:

Таблица № 2

Типы жилья (%)

2014						
	(%)	Всего	Частный дом/ хутор	Рядные дома или часть частного дома	Квартира в жилом доме до 9 квартир	Квартира в многоквартирном доме с 10 квартирами и более
Все домохозяйства	100	26.2	3.5	7.9	62.2	0.1
Города	100	13.5	2.5	7.2	76.7	0.1
Село	100	58.1	5.8	9.8	25.9	0.3

Источник: ЦСУ ЛР

Итак, наибольший интерес составляют многоквартирные жилые дома, поскольку именно в них проживает большее количество жителей, эти дома как правило подключены к предприятиям коммунальных услуг, обеспечивающие дома теплом, водой, газом и электричеством и вывозом мусора, то есть образуют целый комплекс жилищно – коммунального хозяйства как сектора экономики. Абсолютно понятно, что альтернативы реновации многоквартирного жилого фонда на сегодняшний день не существует. Здесь и возникает главный вопрос – как достичь полной реновации советского жилого фонда в кратчайшие сроки.

Сохранить существующий жилой фонд можно только путем финансирования услуг по комплексной реновации и энергоэффективности. По оценкам Министерства экономики общий объем капиталовложений на реновацию всего жилого фонда Латвии составляет порядка 3.5 млрд. евро. Однако по подсчетам автора эта цифра значительно выше. В соответствии с экспертными оценками стоимости проектов реновации жилых домов, средняя цена за метр квадратный составляет около 100 евро при упрощенной реновации и 170 евро за квадратный метр при полной реновации. Исходя из данных, полученных из таблицы № 1, нетрудно подсчитать, что емкость рынка здесь составляет от 5,5 млрд. евро до 9,3 млрд. По мнению специалистов неправительственной организации «Ēku saglabāšanas un energotaupības biģojs» (ESEB) на общее восстановление существующего советского жилого фонда необходимо 8 миллиардов евро, половина из которого приходится на Ригу. Тем не менее, осознавая всю серьезность проблемы, по словам министра экономики Латвии Арвила Ашераденса, с помощью структурных фондов ЕС Латвия сможет восстановить в долгосрочной перспективе только 6% от общего жилого фонда Латвии. [6] Министерство экономики Латвии сообщило, что программа поддержки повышения энергоэффективности в многоквартирных жилых домах будет доступна гражданам Латвии в период с 2016 по 2023 год с общей суммой 166470588 евро. В соответствии с данными Министерства экономики Латвии активное освоение еврофондов по проектам энергоэффективной реновации жилого фонда началась в 2010 году, что видно из таблицы № 3.

Таблица № 3

Финансирование структурными фондами ЕС проектов реновации жилого фонда

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Всего
Кол-во проектов	14	42	87	171	181	170	80	745
Общие инвестиции, евро	1 562 659	5 086 750	11 910 669	32 560 748	40 112 412	39 273 899	20 241 645	150 748 781

Источник: Министерство Экономики ЛР

Таблица ясно показывает, что рост освоения проектов реновации наблюдался до 2014 года, после чего пошел спад и в 2016 году количество проектов вышло на уровень 2012 года. Частично это связано с новыми условиями финансирования со стороны Евросоюза, которые стали более громоздкими, а также довольно вялой политикой стимулирования этих процессов со стороны государства. Но главное, что понятно на текущий момент - темпы реновации многоквартирных жилых домов советского периода постройки катастрофично медленные. На примерно 35 тысяч домов за 6 лет реновировано 745 домов. В соответствии с выделенным финансированием ЕС с 2016 по 2023 год сумма составляет 166470588 евро, что почти совпадает с предыдущим в 150 748781 евро. Это значит, что к 2023 году в Латвии количество реновированных многоквартирных домов составит примерно 1600 - 1700 зданий. Это порядка 5% от общего количества!

Однако такие низкие темпы реновации связаны не столько с ограниченным финансированием Еврофондов, сколько с невнятной экономической политикой государства в этой сфере. По сути этот процесс оставлен на самотек, так как роль государства ограничивается здесь системой информирования и самой процедурой оформления проектов энергоэффективности. Решение проводить работы по дому или не проводить

полностью лежит на собственниках квартир дома. В соответствии с действующим законодательством, все ремонтно – строительные работы в многоквартирном доме можно производить только с согласия минимум 51% собственников квартир. Здесь и заключается потенциальный конфликт интересов между индивидуальным, коллективным и государственным интересом. Практика показывает, что собрать необходимый кворум в 51% крайне тяжело. Соответственно реализация проектов реновации жилых домов проходит очень тяжело, медленно и не оказывает эффекта в государственном масштабе. Поэтому разрешение этого правового конфликта и должно взять на себя государство. Необходимо принять такие поправки в законодательстве, которые позволяли бы осуществлять реновацию многоквартирных жилых домов по проектам энергоэффективности напрямую через органы государственной власти или самоуправлений таким образом, чтобы с одной стороны не зависеть от кворума собственников жилья, с другой стороны – чтобы финансовое бремя было максимально справедливо распределено между собственниками квартир, государством и Еврофондами. Даже исходя из оценок Министерства экономики, по которым общий объем капиталовложений на реновацию всего жилого фонда Латвии составляет порядка 3.5 млрд. евро, такое решение может обеспечить скачкообразный скачок в развитии таких традиционных секторов экономики, как строительство, производство стройматериалов, развитие предприятий коммунальной сферы, а также включая инфраструктурные проекты. Реализация такой программы приведет к следующим эффектам:

- Реальное создание новых рабочих мест
- Уменьшение оттока и возврат рабочей силы
- Глобальное уменьшение потребления энергоносителей (газа) на уровне региона
- Снижение тепловых тарифов
- Жители получают обновленные современного вида жилые дома
- Эти дома будут будут потреблять меньше тепловой энергии, но станут теплее
- Срок службы таких домов продлевается вдвое
- Улучшается комфортность среды проживания и психологический климат

Однако для реализации всего этого государству нужно отойти от либеральной модели регулирования этих процессов к активному вмешательству,

применив комплексный подход в осуществлении реновации жилого фонда и модернизации всего жилищно-коммунального хозяйства государство сможет получить социально-экономический эффект всей экономики в целом.

Summary/Выводы

В условиях длительного спада социально-экономических показателей страны необходимо применять такие методы экономической политики, которые способны произвести эффект стремительного роста выделенных секторов экономики. Для этого целесообразно выбрать определенный кластер экономики и «подогреть» его используя экономический и административно-правовые методы. Подогрев одного кластера экономики тянет за собой рост всех связанных отраслей экономики, улучшает социально – психологический климат региона, что в последствии создает предпосылки для частных инвестиций.

На протяжении последних лет сектор жилищного хозяйства Латвии оставался недооцененным экономическими ведомствами государства. Реновация и энергоэффективность - сферы, которые могут дать новую жизнь не только самим жилым зданиям (не только жилым, но и объектам социальной инфраструктуры и промышленным зданиям), но строительной сфере, производству современных строительных материалов, создать новые рабочие места в аффилированных предприятиях по бухгалтерским, юридическим и транспортным услугам. По сути процесс реновации жилого фонда несет в себе двойной эффект - с одной стороны огромный рынок для развития строительной отрасли и смежных с ней секторов экономики, с другой – экономия энергоресурсов в масштабах всей страны. Общее состояние жилого фонда и удорожание энергоресурсов делают проблему энергоэффективности требующей наиболее быстрого решения. Предложенный автором вариант комплексной энергоэффективной реновации многоквартирного жилого фонда мог бы послужить эффективным инструментом экономической политики. Однако сегодняшние меры, принимаемые правительством недостаточны для того, чтобы пошел процесс освоения этого сегмента рынка. Государству необходимо создать дополнительные финансовые инструменты для стимуляции экономической активности в жилищной сфере, значительно облегчить бюрократическую нагрузку для оформления проектов энергоэффективности, а

также провести ряд изменений в специальных законах, регулирующих жилищную сферу для снятия юридических барьеров для реализации программы реновации жилого фонда.

И самое главное – государство само должно взять на себя активную роль в управлении всеми процессами по программам энергоэффективности в стране как с правовой, административной позиции, так и в финансовой сфере, максимально используя доступные собственные финансовые инструменты и возможности Еврофондов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ДРУГИХ ИСТОЧНИКОВ

1. Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju renovācijas veicināšanas valsts atbalsta programma 2007. – 2010. gadam <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file45392.doc>
2. Mājokļu attīstības kreditēšanas programma, <http://www.altum.lv/public/29224.html>
3. LR CSB, <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/metodologija/dzivojama-fonda-apsaimniekosana-36994.html>
4. LR CSB, http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_majapst/MTG0030
5. LETA, <http://financenet.tvnet.lv/financenet/zinas> 2015. gada 6. augusts
6. LETA, <http://financenet.tvnet.lv/viedokli>, 2016. gada 13. aprīlī
7. «Бизнес Вести» от 24.11.2015., № 45

Information about the author:

Aleksandrs Sakovskis,

Doctoral candidate Programme: «Regional economics and economic policy», Baltic International Academy, Lomonosova St. 4, Riga, Latvia, LV-1019, as@balticom.lv, +371 29518272

Novokhatko A.V.

Student Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI «Banking University»

Новохатько А.В.

студентка Харківського навчально-наукового інституту державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Новохатько А.В.

студентка Харьковского учебно-научного института государственного высшего учебного заведения «Университет банковского дела»

**THE ROLE OF ICT IN LEARNING PROCESS
РОЛЬ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
РОЛЬ ИКТ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

Throughout the recent decades, we have been experiencing a revolutionary shift in the world of technology that is evident in every walk of life. ICTs have impacted almost every aspect of our lives – from learning to relaxing, from working to communicating. This age of gadgets and gizmos has transformed not only the way we communicate, but also the way we work, search information, get access to it and learn. We must admit that iPhones, tablets and laptops are becoming an important part constituting our daily lives. Computers, PowerPoint presentations and the Internet technology have given teaching an altogether different dimension. Education has become computer dominated in this era and it has gone far beyond copybooks and blackboards.

We are currently living in a constantly changing digital world of technology which is becoming more and more embedded in our culture. We must be provided with relevant and contemporary experiences that enable us to deal with technology and prepare us for life after we graduate from school or university. Because ICTs provide both students and teachers with more opportunities in adapting learning and teaching to individual needs, society is forcing schools to aptly respond to this technical innovation [3, p. 109]. This doesn't mean that student - teacher interaction has been replaced by technological developments, it means that lecturers and students who are located in different countries, can easily get access to any lecture being conducted through online video conferencing or Skype. In the recent years, online education and distance learning courses have facilitated the way of gaining knowledge. Many universities also promote online tutoring, so if a person has an Internet access, it is easier to grasp a concept and it is not necessary to be present in classrooms to hear a lecture or understand some concept. ICTs greatly facilitate the acquisition and absorption of knowledge, offering unprecedented opportunities to enhance educational systems, improve policy formulation and execution, and widen the range of opportunities for business [3, p. 110].

We can say that the impact of technology on education is a classic example of the way our lives have been changed by technology. Computer education has become an integral part of college education all across the globe, as it is the key to make the students competent enough to meet the industry requirements. ICTs have emerged as a powerful tool for providing educational opportunities to various learners in both formal and informal system. Integration of ICTs in education can be achieved through ICTs as a subject, or using as a teaching tool (e.g. computer aided learning), administrative and automation tool and most importantly as a medium of knowledge exchange [6].

So, ICTs can provide a medium for teaching and learning and contribute flexibility to course provision. That being said, the valid uses of ICTs are:

- distance learning via electronic networks;
- open learning through students controlled learning pathways;
- the process of changing teaching and learning styles by using a narrow range of ICT based facilities [2].

New technologies have lots of benefits on the students. ICTs allow for a higher quality lessons through collaboration with teachers in planning and preparing resources [1]. Students can also learn new analytical skills, including improvements in reading comprehension, listening and developing writing skills, such as spelling, grammar, punctuation and editing. Still, new technologies encourage independent and active learning, and students' responsibility for their own learning [4]. ICTs prove that students who used educational technology felt more successful in school, they are more motivated to learn more and have increased self- confidence and self-esteem. It is also confirmed that many students found learning in a technology-enhanced setting more stimulating and much better than in a traditional classroom environment [5].

To conclude, ICTs can never evoke learning by itself. It needs to be put in educational context as well as guided by the teacher. Thus, they can only play a significant role and be efficient if you respect the learning principals and the teaching structure.

REFERENCES

1. Alexander, R. (2002) *The Curriculum in Successful Primary Schools: A response*, Cambridge: Cambridge University Institute of Education.
2. Mayer-Smith, J., Pedretti, E., & Woodrow, J. (1998) Embracing technology to improve science teaching and learning. *Journal of Staff Development*, 19(1). – P. 26-30.
3. Mikre, F. (2012) *The Roles of Information Communication Technologies in Education: Review Article with Emphasis to the Computer and Internet*. *Ethiopian Journal of Education and Sciences*. – P. 109-126.

4. Roy, S. D. Application of ICTs in Teaching-Learning Process. Retrieved from http://www.irjims.com/files/Sudipta-Deb-Roy_8s53u3l5.pdf
5. Passey, D. (1999) In: Education and Information Technologies. – P. 221-248.
6. Thockchom, A. (2013) Learning Technology Research: Teachers Role in ICT. Voice of Research, Vol.2 Issue2. Retrieved from www.voiceofresearch.org

Равук О.

Dr. Oec., the Associated Professor,
The Baltic International Academy (Latvia)

Павук О.

Dr. Oec., ассоциированный профессор,
Балтийская международная академия (Латвия)

NON-RESIDENTS IN LATVIAN BANKS AND THEIR ROLE IN THE ECONOMY

НЕРЕЗИДЕНТЫ В ЛАТВИЙСКИХ БАНКАХ И ИХ РОЛЬ В ЭКОНОМИКЕ

The close attention of the international economic organizations to the commercial banks of Latvia, which are actively cooperating with nonresidents, has developed into public discussion of need for the country of a large number of credit institutions. There is a serious offense against nonresidents from external control. At the same time they play a prominent role in the income generation of credit institutions and replenishment of a gross national product of Latvia. Whether it will be possible to resolve this contradiction and to keep branch in the previous form is a big question.

According to the statistics of the Financial and Capital Market Commission (FKTK), there functioned 17 commercial banks and 10 branches of foreign banks in Latvia at the end of 2015 (at the beginning of 2016 1 bank has lost the license and 2 foreign branches have been closed). Following the 2015 results, bank assets amounted to 32,212 billion euros (GDP of Latvia is 24,7 billion euros for comparison). Deposits and money on accounts make 15,7% in the structure of assets. 9,3 thousand people have been employed in bank branch of Latvia (data of 2014). [1]

From the beginning of formation of a banking system Latvia was distinguished from the Baltic States with the largest number of credit institutions, at the beginning of the 90th their number reached to 65. The reason for that was the interest to our

banks from nonresidents from the neighboring countries, which have been formed as a result of collapse of the USSR. Until recently the general space, and today foreign countries, in addition understanding of Russian by all – all this attracted to our banks everybody, who for one reason or another, didn't wish to store money in his country. There were banks in Latvia, where nonresident deposits made up to 90% of all deposits, and many years the share of deposits of nonresidents on branch averages more than 50%.

Naturally all these years both the subject of outflow of capital to Latvia and legalization of dirty money were discussed. At one point in the end of 90th Latvia was even included in the list of undesirable offshores of the Russian Central Bank. [2] And today nonresidents from Russia, Ukraine and other countries of the former Soviet Union play a prominent role in a banking system of Latvia, on accounts of nonresidents are concentrated 53% of all deposits or 12,4 billion euros. 80% of these means come from the CIS, and first of all from Russia, that is from a zone of high risk. At the same time it allows our banks to feel themselves confident, having allowed to overcome crisis of 2008 — 2009 and demonstrating multimillion profits today. (The retained income of the Latvian banks in 2015 have made 383,7 millions of euros [1]).

According to the research of KPMG Baltics, in 2014 the contribution of financial sector to economy has made 4,51%, and a direct contribution of bank branch to GDP of Latvia – 2,44%, at that about a half were paid by nonresidents (1,17% of GDP). The average contribution of one employee of the bank branch to GDP has made 62 900 euros — it is 2,6 times more, than on average on branches of Latvia. In 2014 one local client has brought 44 400 euros, and one nonresident — 112 900 euros [3].

But, paraphrasing the known saying "one man's meat is another man's poison ..." in particular nonresidents once again became an object of close attention of the international economic organizations. In May Latvia was admitted to the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). Before the joining the country was carefully inspected regarding corruption, shadow economy and a money-laundering. In the recent report of OECD there is a serious concern about Latvia by the fact that the banks, working with nonresidents, create essential risk that the money, received through the corruption way outside Latvia, is laundered within the country. The most part of deposits come from the countries with the high level of corruption risks. Thus, the money placed on accounts of nonresidents can be instruments of corruption, as foreign experts supposed. [4]

Experts of OECD, the IMF and Congress of the USA put forward claims also to the regulator – the Financial and Capital Market Commission (FKTK), which has not noticed billion dollars brought out of Moldova and dissolved in three Latvian banks (ABLV, Latvijas Pasta Bank and Privatbank) and other dirty transactions. The congress of the USA suspects the Latvian banks of free or forced complicity of the

terrorist organizations. [5] After claims resignation of the head of FKTK Kristap Zakulis has followed, Peters Putnins has been appointed to his place.

At the end of March 2016 the Diet of Latvia has adopted amendments to the Law on credit institutions, having increased penalties for legalization of illegally made means and the prevention of financing of terrorism of 142,3 thousand euros to 5 million euros. [6] Amendments are adopted according to directives of the EU and recommendations of "Financial Action Task Force" (FATF). In the summary to amendments it is said that the need to increase penalties for violations in the sphere of prevention of money laundering is caused by the fact that the part of the Latvian financial sector serves nonresidents, and their service is connected with the increased risk of legalization of criminal made means and financing of terrorism.

Due to the case of laundering of the Moldavian one billion FKTK has imposed a penalty on Privatbank of 2,16 million euros. Baltic International Bank has been penalized 1,1 million euros for violations of the law about prevention of legalization of the means received in the criminal way and financing of terrorism, the chairman of the board of bank is penalized 25 thousand euros. In March 2016 FKTK has deprived of the license Trasta bank for serious violations for a long time.

And in April 2016 in the banks focused on nonresidents the international audits have begun, and special inspections on money laundering has been entrusted to carry out to the American companies which weren't working in Latvia before – Navigant Consulting Inc and Exiger LLC. According to our information, it is eight people working in each of the checked banks for two-three weeks. The American experts have an access to their databases, and they request information about transactions of specific clients according to which they have more data, than the Latvian banks have themselves.

Banks of the Commission of the Market and Capital have divided themselves into three groups – white, gray and black. Three Scandinavian banks have got to white group. Verifications are conducted in two last groups. The banks pay to the international experts by themselves – each checked bank has to lay out about 1 million euros (for comparison, an annual contribution of Latvia to OECD is about 2,7 million euros). All flights of experts in a business class, which last more than five hours, are paid by bank; he also bears expenses on accommodation. At the same time it is necessary to consider that the specific order to destination of the international audit in credit institutions in the law on FKTK isn't stipulated.

Besides verification of specific clients, the American experts pay attention to the training system of bank personnel, checking whether employees are familiarized with the last changes of the legislation, whether they have certificates on professional development (seminars, courses etc.). Experts also ask questions to personnel about what they do if they notice violations of domestic policy in bank, with whom they discuss these questions, whether there are committees on ethics in banks etc.

Banks know the results of the international audit inspections not earlier, than in three months. For now in mass media it is actively discussed who will become the following on dropping out of an assembly of bank community of Latvia.

REFERENCE:

1. Banku darbība Latvijā 2015. gada 4. ceturksnis. FKTK. 24.02.2016. <http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/ceturksna-parskati/554-2015-05-08-2015-gada-1-ceturksnis.html>
2. Павук О. Почему капитал бежит из России. Балтийский курс. №15. 2000. <http://www.baltic-course.com/archive/rus/15/finan.htm>
3. KPMG Banking Executive Survey 2014. <http://www.kpmg.com/LV/lv/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/PresesRelizes/Lapas/KPMG-banku-petijums-2014.aspx>
4. OECD Economic Surveys LATVIA February 2015. https://www.oecd.org/eco/surveys/Overview_Latvia_2015_Eng.pdf
5. Hon. Sheila Jackson Lee of Texas in the House of representatives. Congressional Record— Extensions of Remarks. January 5, 2016. <https://www.congress.gov/crec/2016/01/05/CREC-2016-01-05-pt1-PgE7.pdf>
6. Kredītiestāžu likums. <http://likumi.lv/doc.php?id=37426>

EconConf.com
conferences

Алексєєнко О.С.

Студентка 1 курсу факультету систем і засобів масової комунікації,
журналістика, Дніпропетровський національний університет ім. Олесь Гончара

Новак Ю.В.

Студентка 4 курсу кафедри підприємництво, торгівля та біржова діяльність,
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобіля

Алексєєнко О.С.

Студентка 1 курса факультета систем и средств массовой коммуникации,
журналистика, Днепропетровский национальный университет им. Олесь

Гончара

Новак Ю.В.

Студентка 4 курса кафедры предпринимательство, торговля и биржевая
деятельность, Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

Alekseenko O.S.

1-year student of the department of Systems and adverse communication media,
journalism, Oles Gonchar National University

Nowak U.V.

4-year student of the department of Enterprise, Trade and Exchange activity, Alfred
Nobel University Dnipropetrovsk

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В
ОБРАЗОВАНИИ
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN
EDUCATION**

Эволюция человечества, формирование общества и возникновение государственных институтов всегда были связаны с накоплением, распространением и обработкой соответствующей информации. Трудно себе представить полноценную человеческое сообщество без информационных процессов, где отсутствует обмен языковой или рисуночная-письменной информацией, общения между отдельными личностями. Интеллект дает возможность человеку, в отличие от животных, полноценно воспринимать информацию от окружающей среды, делать осмысленные выводы и породить новую информацию, обмениваться ею.

За время существования человечества, мы пережили 6 информационных революций. За первые 4 революций происходил стремительное развитие коммуникации. Пятая информационная революция ассоциируется с изобретением электронно-вычислительной техники, появлением персонального компьютера, созданием компьютерных сетей и коммуникаций. Поэтому с помощью компьютерной техники у человечества появилась возможность

получать, накапливать, хранить, обрабатывать и передавать электронную информацию в больших объемах и на большой скорости.

Шестую информационную революцию связывают с формированием и развитием трансконтинентальных глобальных информационно-телекоммуникационных сетей (кон. XX - нач. XXI в.), что сегодня охватывают все континенты и страны, проникают в каждый дом и в каждый дом, влияют на каждого человека и общество в целом. Самой известной из таких информационно-телекоммуникационных сетей является Интернет. Он значительно эволюционировал с момента своего появления. Все это помогает человеку общаться и обмениваться информацией. Информация в различных ее формах приобретает все более важное значение, становится мощным ресурсом, товаром, стоит на "витринах" наряду с другими материальными благами.

Интернет быстро нашел применение в науке образованию, связи, средствам СМИ, включая телевидение, в рекламе, торговле, а также в других областях человеческой деятельности. Первые шаги по внедрению Интернета в системе образования показали его огромные возможности для ее развития. Вместе с тем, обнаружили трудности, которые необходимо преодолеть для повседневного применения сети в учебных заведениях. Однако необходимо учитывать, что это требует значительных затрат на организацию обучения по сравнению с традиционными технологиями, что связано с необходимостью использования значительного количества технических (компьютеры, модемы и т.д.), программных (поддержка технологий обучения) средств, а также с подготовкой дополнительной организационно методической помощи (специальные инструкции для тех, кто учится, и для преподавателей), новых учебников и учебных пособий. Определенные трудности использования ИКТ в образовании возникали в связи с отсутствием не только методической базы их использования, но и методологии разработки ИКТ образования, заставляли педагога на практике ориентироваться только на собственный опыт и умение эмпирически искать пути эффективного применения информационных технологий.

Преимущества использования ИКТ:

- Индивидуализация обучения;
- Интенсификация самостоятельной работы учащихся;
- Рост объема выполненных на урок задач;
- Расширение информационных потоков при использовании Internet;
- Повышение мотивации и познавательной активности за счет разнообразия форм работы

Но, наряду с плюсами, возникают различные проблемы как при подготовке к таким урокам, так и во время их проведения.

Существующие недостатки и проблемы применения ИКТ:

– Нет компьютера в домашнем пользовании многих учащихся и учителей, время самостоятельных занятий в компьютерных классах отведено далеко не во всех школах;

– У учителей недостаточно времени для подготовки к уроку, на котором используются компьютеры;

– Недостаточная компьютерная грамотность учителя;

– Отсутствие контакта с учителем информатики;

– В рабочем графике учителя не отведено время для исследования возможностей Интернета;

– Сложно интегрировать компьютер в поурочную структуру занятий;

– Не хватает компьютерного времени на всех;

– В школьном расписании не предусмотрено время для использования Интернет на уроках;

– При недостаточной мотивации к работе учащиеся часто отвлекаются на игры, музыку, проверку характеристик ПК и т.п.

Применение современных информационных технологий в обучении – одна из самых важных и устойчивых тенденций развития мирового образовательного процесса. В отечественной общеобразовательной школе в последние годы компьютерная техника и другие средства информационных технологий стали все чаще использоваться при изучении большинства учебных предметов.

Информатизация существенно повлияла на процесс приобретения знаний. Новые технологии обучения на основе информационных и коммуникационных позволяют интенсифицировать образовательный процесс, увеличить скорость восприятия, понимания и глубину усвоения огромных массивов знаний.

Стоит отметить, что в сети Интернет имеется огромное количество информации, которая является совершенно бессистемной. Поэтому, прежде чем использовать эту информацию в учебном процессе, необходимо тщательно ее обработать, а это занимает немало времени. Настоящий информационный хаос может вызвать отсутствие интереса и мотивации использования сети в качестве источника знаний. Исходя из этого следует вывод, что пользователям необходимо ознакомиться с эффективными технологиями поиска информации в сетевой системе.

Информационные технологии являются, как и мощным средством развития учащихся, так и формирования шаблонного мышления и безинициативного отношения к учебному процессу. Важнейший фактор успешного использования ИКТ – способность и желание преподавателей внедрять новейшие технологии, усваивать новые методики и средства.

Великим спросом пользуются ИКТ при дистанционном обучении, экстернате, системе непрерывного образования, так как в таких условиях учащийся занимается самообразованием. При этом, решающим фактором

являється рівень оволодіння комп'ютером і різними інформаційними технологіями, що, в свою чергу, підвищує ефективність навчання.

Найбільш поширеними освітніми ресурсами в мережі Інтернет є віртуальні бібліотеки, музеї та виставки, он-лайн словари та енциклопедії.

В сучасному світі, який знаходиться в постійному розвитку, формуються новітні освітні потреби населення. Зокрема, це необхідність в достовірній та об'єктивній інформації, яку можуть надати ІКТ. З цією метою проводиться формування спільнот в області інформаційно-комунікаційних технологій, створення удосконалених методик, підвищення кваліфікації викладачів в цьому напрямку.

Проблема модернізації освіти завжди актуальна. Рациональне використання ІКТ в процесі навчання як зараз і буде сприяти модернізації та збільшенню доступності інформації для суспільства в цілому.

Антонішин А. П.

доцент кафедри туризму,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Антонішин А.П.

доцент кафедри туризму,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Antonyshyn A.P.

Associate Professor,

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

ІСТОРИКО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ИСТОРИКО-ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ HISTORICAL SITES AND TOURIST ATTRACTIONS OF VINNYTSYA REGION

Значний історичний потенціал України сприяє розвитку туристичної індустрії. Важливими туристичними об'єктами в нашій країні є різноманітні історичні пам'ятки: археології, історії, архітектури та мистецтва. У сучасних умовах розвиток туризму все більше впливає на економіку України та її регіонів. Саме це викликає підвищений інтерес багатьох учених і фахівців-практиків до проблем розвитку рекреації і туризму.

Історико-туристичні ресурси – це пам'ятки історії і культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в туристичній діяльності. До їх складу включають пам'ятки історії, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки і пам'ятки народної творчості.

У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що надає всі можливості для ознайомлення з історією, культурою, звичаями, духовними і релігійними цінностями даної країни та її народу, забезпечує комплексний розвиток регіонів зберігаючи при цьому екологічну рівновагу та культурну спадщину народу.

Його основою є історико-культурний потенціал країни, що включає все соціокультурне середовище із традиціями та звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності. Мінімальне сполучення ресурсів для загального розвитку культурно-пізнавального туризму може створити будь-яка місцевість, але для його масового розвитку потрібна певна концентрація об'єктів культурної спадщини.

Вінницька область – славиться своїми історичними місцями, фортецями, релігійними спорудами, архітектурними комплексами тощо. Частина з них включені до туристсько-екскурсійних маршрутів як місцевого, так і загальнодержавного значення. Та поряд з цим Вінниччина має ще чималий список різноманітних об'єктів, які могли б зацікавити гостей та мешканців області, сприяти активному відпочинку і пізнанню історії краю.

Основними завданнями розвитку туризму на Вінниччині є формування туристичного комплексу, який задовольняв би потреби населення; формування ринку конкурентоздатних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного використання наявних історичних ресурсів з одночасним збереженням екології, залучення максимальної кількості туристів на територію області, збільшення обсягів надходження коштів, в тому числі валютних, до місцевих бюджетів, збереження чистоти природного середовища та охорона рекреаційних ресурсів області.

Об'єкти історичної спадщини, санаторно-курортна та рекреаційна база (при відповідній модернізації), природнокліматичні умови, достатньо розгалужена мережа автодоріг, у тому числі міждержавного значення, дають змогу позитивно оцінювати перспективи в'їзного та внутрішнього туризму в області.

За 2015 рік у області надано туристичних послуг 22748 туристам. Із них туристів, що виїжджали за кордон становить 13580 осіб та прийнято іноземних туристів 42 чол., охоплених внутрішнім туризмом 9126 чол. Кількість екскурсантів становить 4580 чоловіка [1].

У Вінницькій області зосереджені усі види та категорії пам'яток, які є об'єктами національної та регіональної політики. На початок 2014 року на

державному обліку перебувало 4307 пам'яток: 1739 – археології, 1893 – історії, 526 – містобудування та архітектури, 48 садово-паркового та ландшафтного мистецтва, 101 – монументального мистецтва. За цими показниками Вінниччина займає одне із провідних місць в державі [2].

Археологічні об'єкти є важливою часткою культурної спадщини. Найбільш поширеними пам'ятками археології в нашому краї є кургани, поселення черняхівської, трипільської культур та інше. Серед пам'яток археології 389 входить до складу комплексів, тобто таких пам'яток, що складаються з двох та більше одиниць (наприклад, це група курганів різних часів), 1,3 тис. розташовані окремо.

Щорічно на теренах області відбуваються археологічні експедиції. У 2013р. проводилися археологічні дослідження Інституту археології НАН України на Северинівському скіфському городищі біля с. Межирів Жмеринського району та на території комплексу пам'яток архітектури національного значення «Мури» XVII ст. у м. Вінниці [3].

В області протягом останніх років втілюється в життя програма розвитку туризму і курортів. За останні роки в області проведено оновлення декількох санаторіїв, реставрація і ремонт архітектурних комплексів. Але, як в Україні в цілому, так і на Вінниччині, обсяги бюджетного фінансування розвитку, оновлення і підтримки історико-культурних центрів недостатні для проведення масштабних програм.

У 2007 р. Вінницькою обласною радою з метою популяризації нових туристичних маршрутів по Східному Поділлі проведено конкурс «Сім чудес Вінниччини» і відзначено найяскравіші шедеври вінницького краю, створені природою та працею і натхненням людини. Ще двадцять одну унікальну пам'ятку відзначили у номінації «Перлини Поділля».

У 2008 р. за результатами конкурсу «Сім чудес Вінниччини» Вінницьким обласним краєзнавчим музеєм було створено пересувну виставку, яку вже оглянули більше 500 тис. чол. Вона експонувалась на фестивалі «Подільські Шешори» у с. Воробіївка Немирівського району, на Всеукраїнській виставці «Україна туристична» у Києві (до Всесвітнього Дня туризму), на II Всеукраїнському музейному фестивалі у Дніпропетровську, в приміщенні клубу Кабінету міністрів України на презентації Вінницького земляцтва, у Сташеві (Польща) під час фестивалю «Дні України в Польщі», під час заходів, приурочених до 80-річчя Вінницької області, у музеях та учбових закладах краю.

Матеріали конкурсу ввійшли до репрезентаційних видань – буклету і альбому «Сім чудес Вінниччини». Цікаві текстові матеріали, художні фотографії та влучні ілюстрації привертають увагу та викликають живий інтерес до презентованих пам'яток, серед яких Браїлівський Свято-Троїцький жіночий монастир; унікальна православна святиня, наш «Подільський Афон» —

Лядовський скельний монастир; Шаргородська синагога – архітектурна перлина єврейської громади Поділля; визначна пам'ятка класицизму – палац родини Потоцьких у центрі м. Тульчин, побудований за проектом французького архітектора Лакруа. Чимало вінничан і гостей області відвідують заповідник «Буша» на Ямпільщині, перші об'єкти якого датуються ще IV тис. до н. е. Мовчазною величчю вражають туристів Великі вали Немирівського городища. Об'єктом паломництва вітчизняних і зарубіжних екскурсантів є музей-садиба Миколи Івановича Пирогова – геніального хірурга і громадського діяча, де відтворено атмосферу часів видатного вченого [4].

Окрім вище названих об'єктів до історично-туристичних ресурсів слід віднести і залишки скельних храмів. Печерний храм VI-VII ст. з унікальними рельєфними композиціями і написами був виявлений В. Антоновичем ще у 1883 р. в розколіні скелі над річкою Бушка (с. Буша). Тут збереглися також Вежа, що входила в комплекс укріплень XVII ст., і Покровська церква з келіями (1787 р.). Скельний монастир – комплекс споруд XI-XIX ст., до якого входять 3 печерних церкви (Усікновення голови Св. Іоанна Предтечі, Св. Параскеви П'ятниці, Св. Антонія Печерського), розташований над Дністром у с. Ладова.

Палацово-паркові ансамблі XVIII-XIX ст. збереглися у селах Антопіль, Верхівка, Вороновиця. У вороновицькому палаці розміщується музей авіації. У 1869-1876 рр. тут жив відомий авіаконструктор О.Ф. Можайський у маєтку брата, де провів свої перші експерименти, збудував дерев'яний планер із нерухомими крилами.

У пейзажному парку селища Муровані Курилівці зберігся палац (1805 р.), а також залишки укріплень XVI ст. з підземними казематами.

Палац із прилеглим парком (1897-1917 рр.) у м. Немирів з 1921 р. функціонує як будинок відпочинку. Тут у 1821 р. народився відомий російський поет М.О. Некрасов.

Кращим зразком класицизму серед архітектурних споруд України вважається палац (1757 р.) у Тульчині. Художнє оздоблення інтер'єру майже повністю знищене вже в радянський період. Ремонт палацу триває з 1975 р. У Тульчині зберігся також малий палац (1782 р.). Обидва вони належали Потоцьким

У 1796-1797 рр. у Тульчині знаходилася штаб-квартира російської армії на чолі з О.В. Суворовим. У 1806 р. ад'ютантом командира корпусу, розквартированого в місті, служив І. Котляревський. Після закордонних походів 1813-1814 рр. в Тульчині квартирували частини 2-ї армії, де ад'ютантом командуючого був П. Пестель. У 1818 р. тут було створено тульчинський осередок «Союзу благоденства», а у 1821 р. – Головну управу Південного товариства декабристів.

Православні, католицькі, іудаїстські культові споруди XVII-XIX ст. збереглися у Вінниці. Миколаївський собор (1829 р.), приватний корпус із

дзвіницею і вежа з оборонними мурами (XVIII ст.), а також господарчі споруди Миколаївського монастиря, костьол Непорочного зачаття (1627 р., 1791 р.) збереглися у м. Шаргороді. У м. Хмільник до наших днів дійшли оборонна вежа (1534 р.), костьол Усікновення голови Св. Іоанна Предтечі (1630 р.) і поміщицький палац (1911-1915 рр.) [5].

В останні роки особлива увага приділяється увіковіченню пам'яті жертв голодомору 1932-1933рр. (в області на державному обліку 59 таких пам'яток) та діячам науки, культури, мистецтва тощо. Зокрема, до 200-річчя від дня народження видатного українського поета та художника Т.Г. Шевченка, відкрито низку пам'ятників у районних центрах Вінницької області та місті Вінниці.

У 2013 році об'єм фінансування ремонтно-реставраційних робіт на об'єктах охорони культурної спадщини за рахунок усіх джерел фінансування становив 16,5 млн. грн. Наразі дуже актуальним залишається припинення розорювання та руйнування курганних насипів, поселень, паспортизація, облік пам'яток археології, встановлення інформаційних табличок тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Туристичні потоки. Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/4047-2000-2010.html– Назва з екрану.
2. На Вінниччині налічується понад 4 000 пам'яток історії і культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : i-vin.info/news/na-vinnychchyni-nalichuyetsya-ponad-4-000-pam-yatok-istoriyi-i-kultury-5725– Назва з екрану.
3. Антонишин А.П. Історико-рекреаційний туризм міста Вінниця // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Управлінські науки в сучасному світі». – К., 2015. – Т. 1. – С. 22-25.
4. Сім чудес Вінниччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vinnitsia-museum.in.ua/printings/seven-wonders> – Назва з екрану.
5. Антонишин А.П. Організація релігійного туризму на Поділлі // Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки: Матеріали I Міжнародної науково-практичної е-конференції (MARGIHSS 2015) – К., 2015. – С. 127-130.

Бабаджанова Л.Ш.

старший научный сотрудник, соискатель, Ташкентский финансовый институт,
Узбекистан

Срождидинова З.Х.

почетный профессор, доцент, Ташкентский финансовый институт, Узбекистан

Babadjanova L.Sh.

Senior Research Fellow, the applicant, Tashkent Financial Institute, Uzbekistan

Srojiddinova Z.Kh.

Honorary Professor, Associate Professor, Tashkent Financial Institute, Uzbekistan

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОПТИМИЗАЦИИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

MODERN ASPECTS OF OPTIMIZATION OF THE BUDGET REGULATION IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Исходя из опыта организации и практики функционирования бюджетов бюджетных систем стран унитарного и федерального типа устройства, имеющих централизованную, децентрализованную или смешанную модели бюджетного устройства, в различные периоды времени правомерно и имеет место прямое вмешательство центральной власти в решение вопросов бюджетной обеспеченности территорий через механизм бюджетного регулирования в целях сбалансирования их бюджетов на постоянной или временной основе. Причинами тому могут быть складывающиеся на определенных этапах развития государства ситуации в экономической, социальной, политической, экологической сферах, природно-климатические и др. проблемы, негативно отражающиеся на бюджетах в процессе их функционирования на различных этапах бюджетного процесса.

В Узбекистане бюджетное регулирование (процесс обеспечения сбалансированности, уравнивания доходов с расходами бюджета) осуществляется посредством целевых и нецелевых трансфертов, осуществляемых центральным правительством из Республиканского (центрального) бюджета Республики Узбекистан бюджетам второго уровня бюджетной системы – бюджету Республики Каракалпакстан, бюджетам областей и города Ташкента.

Как правило, на стадии планирования используют следующие методы бюджетного регулирования: процентные отчисления от общегосударственных налогов и доходов, а также финансовая помощь в виде субвенций, общих и целевых дотаций, трансфертов для финансирования текущих расходов бюджета. В процессе исполнения бюджетов – сбалансирование нижестоящих бюджетов обеспечивается методами текущего бюджетного регулирования: взаимными

расчетами между звеньями бюджетной системы, предоставлением бюджетных ссуд и дотаций.

В рамках Бюджетного кодекса Республики Узбекистан (введен в действие в 2014 году) методы бюджетного регулирования направлены на сбалансирование доходов и расходов бюджета Республики Каракалпакстан и местных бюджетов, так как их дефицит не допускается (Статья 142, вставка 1):

Вставка 1.

Статья 142. Ограничения, применяемые к бюджету Республики Каракалпакстан, местным бюджетам областей и города Ташкента [1]

Бюджет Республики Каракалпакстан, местные бюджеты областей и города Ташкента должны иметь сбалансированные доходы и расходы. Дефицит бюджета Республики Каракалпакстан, местных бюджетов областей и города Ташкента не допускается.

При принятии и исполнении бюджета Республики Каракалпакстан, местных бюджетов областей и города Ташкента не допускаются:

- осуществление заимствований, за исключением получения бюджетных ссуд из вышестоящих бюджетов;
- осуществление расходов сверх утвержденных бюджетных ассигнований, за исключением случаев, предусмотренных частью второй статьи 143 настоящего Кодекса;
- выдача финансовых гарантий и поручительств за счет средств соответствующих бюджетов в пользу других юридических и физических лиц;
- предоставление бюджетных ссуд и кредитных линий юридическим и физическим лицам.

[1] *Бюджетный Кодекс Республики Узбекистан. Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2013 г., № 52-1; 2014 г., № 36, ст. 452*

Сбалансирование осуществляется в рамках ограничений, обозначенных Статьей 142 Бюджетного Кодекса (вставка 1). Данные меры направлены, в первую очередь, на создание условий социально-экономического развития территорий и расширения собственных налоговых возможностей. Однако, по прошествии лет, существенных результатов в решении важной задачи – увеличения доли собственных доходов в местных бюджетах достигнуто не было, в том числе, по причине иждивенческой позиции со стороны исполнительных органов власти в результате проводимой политики сбалансирования.

Важными мерами в решении этой задачи явились новые шаги государства по укреплению и развитию экономик территорий, направленные на привлечение инвестиций и передовых инновационных технологий для эффективного использования ресурсной базы, развития промышленного и экспортного потенциала регионов: в Узбекистане действуют три индустриальные зоны со специальным статусом – Свободная индустриально-экономическая зона (СИЭЗ) «Навои», созданная в декабре 2008 года, специальные индустриальные зоны (СИЗ) «Ангрен» в Ташкентской области, образованная в апреле 2012 года, и «Джизак» в центральной части страны, действующая с марта 2013 года. В 2016 году на их территории начнется реализация 35 новых инвестиционных проектов на общую сумму около \$500 млн. [2].

Данные меры направлены на развитие как самих, так и граничащих с ними регионов.

Особое внимание в стране уделяется вопросам активизации деятельности исполнительных органов власти в части социально-экономического развития территорий. Так Президент Узбекистана в основных приоритетах экономической программы страны подчеркнул: «имеются значительные неиспользованные резервы и возможности по обеспечению комплексного развития территорий, прежде всего за счет развития промышленности, в первую очередь по углубленной переработке сельскохозяйственного и минерального сырья, созданию в сельской местности современной сферы услуг и сервиса, ускоренного развития малого бизнеса и частного предпринимательства. Слабо используется имеющийся потенциал в Самаркандской, Бухарской, Сырдарьинской, Джизакской, Сурхандарьинской и других областях» [3,4].

Вышеизложенное подчеркивает актуальность проблемы оптимизации системы бюджетного регулирования в Узбекистане.

В данной части представляется интересным опыт бюджетного регулирования Швеции, которая в 1996 году ввела новую систему выравнивания бюджетов территорий основанную на принципе «самофинансирования», то есть использовании отрицательного трансферта, без дополнительно передаваемых средств из центрального бюджета [5].

Процесс выравнивания проводится по схеме: выравнивание доходных возможностей местных бюджетов, затем – выравнивание расходных потребностей местных бюджетов. Основным показателем для выравнивания является средний подушевой налогооблагаемый доход по подоходному налогу с физических лиц.

Территории с подушевым налоговым потенциалом ниже среднего получают трансферт, территории с подушевым налоговым потенциалом выше среднего уплачивают отрицательный трансферт. Для выравнивания

оцениваются подушевые расходные потребности каждого территориального образования отдельно по видам расходов.

Территории с расходными потребностями выше средних расходных потребностей получают трансферт, равный разнице со средними, умноженной на количество жителей, и, наоборот, территории с расходными потребностями ниже средних, уплачивают отрицательный трансферт, равный разнице со средними, умноженной на количество жителей.

Данная система позволяет обеспечить полное выравнивание расходных потребностей территорий. Данный метод выравнивания заслуживает внимания, так как предусматривает активизацию местных органов власти в направлении увеличения собственного налогового потенциала, что является актуальным для Узбекистана. Важным условием данного метода выравнивания является своевременная, эффективная и достоверная статистика, условия применения данной системы бюджетного регулирования в узбекской практике формируются в рамках Реформы управления государственными финансами реализуемой на современном этапе развития через внедрение информационной системы управления государственными финансами (ИСУГФ) [6].

ЛИТЕРАТУРА

1. Бюджетный Кодекс Республики Узбекистан. Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2013 г., № 52-I; 2014 г., № 36, ст. 452.
2. Узбекистан развивает свободные экономические зоны (February 24, 2016) <http://www.uzbekistan.org/press-uzbekistan/archive/5744/>
3. И. Каримов. Доклад на заседании Кабинета Министров, посвященном итогам социально-экономического развития страны в 2012 году и важнейшим приоритетным направлениям экономической программы на 2013 год /18.01.2013/ <http://www.press-service.uz>
4. И. Каримов. Доклад на расширенном заседании Кабинета Министров, посвященном итогам социально-экономического развития страны в 2015 году и важнейшим приоритетным направлениям экономической программы на 2016 год. // www.press-servis.uz //16.01.2016
5. Воронцова О.В. Презентация доклада «Международный опыт формирования межбюджетных отношений». Центр фискальной политики. Москва. 20.04.2004 г. www.fpcenter.ru
6. Стратегия реформы управления государственными финансами <http://www.adb.org/Documents/RRPs/UZB/41041-UZB-RRP.pdf>

Бабаджанова Л.Ш.

старший научный сотрудник, соискатель, Ташкентский финансовый институт,
Узбекистан

Babadjanova L.Sh.

Senior Research Fellow, the applicant, Tashkent Financial Institute, Uzbekistan

АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАСШИРЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

ACTUAL ASPECTS OF THE EXPANSION OF INCOME SOURCES LOCAL BUDGETS IN UZBEKISTAN

Одним из актуальных на сегодняшний день аспектов решения проблемы [вставка 1] расширения источников доходов местных бюджетов в Республике Узбекистан является создание условий и организация заключения прямых договоров между производителями ресурсов в сельском хозяйстве (в его отраслях: растениеводстве, животноводстве и грибоводстве) и потребителями (покупателями) на их продажу и покупку через систему электронных торгов, в том числе, на специально уполномоченных общедоступных торговых площадках.

Рисунок 1. Действующая практика и рекомендуемая модель организации покупки и продажи сельхозпродукции¹

¹ Рисунок составлен автором

Вставка 1.

В Узбекистане местные бюджеты представляют большой интерес для ученых и специалистов, о чем свидетельствуют ряд защищенных диссертационных исследований, а также изданных учебных пособий, монографий и опубликованных научных статей по данной теме. В исследовании данной сферы имеют место “ниши” требующие более углубленного, детального изучения. Так, бюджеты второго уровня бюджетной системы Республики Узбекистан – бюджет Республики Каракалпакстан, бюджеты областей, городов и районов областного подчинения, а также бюджет города Ташкента являются самонедостаточными, их собственные источники доходов, в частности, местные налоги и обязательные платежи, не могут обеспечить финансирование, в среднем, одной четверти расходов этих бюджетов. Возникают вопросы относительно причин такой ситуации.

Понятно, что на момент объявления Узбекистаном независимости уровень социально-экономического развития территорий был неодинаков. Ряд территорий имел относительно развитую экономическую и социальную инфраструктуру (например, город Ташкент, Ташкентская область), в других - необходимо было структурировать экономику с учетом имеющегося ресурсного потенциала (земельные и водные ресурсы, полезные ископаемые, трудовые ресурсы, географическое расположение, природно-климатические условия, богатые история, культурное наследие и др.).

Однако, по прошествии более двадцати четырех лет рыночного развития экономики независимого Узбекистана проблема дефицита местных бюджетов остается открытой, их балансирование в рамках Бюджетного Кодекса Республики Узбекистан (Глава 20), Правил составления и исполнения Государственного бюджета Республики Узбекистан (глава 1 п.7, глава 3. §2 п. 36, 37) обеспечивается за счет средств Республиканского бюджета посредством перераспределения общегосударственных налогов и финансовой помощи (субвенций).

Необходимо создать условия свободного доступа производителей сельхозпродукции и потенциальных потребителей ресурсов и продуктов к размещению своих предложений на специально уполномоченных общедоступных торговых площадках и их участие в электронных торгах.

Преимущество таких площадок - широкая клиентская база, постоянно расширяющийся каталог продукции и большое количество участников. В результате работы на таких площадках достаточно легко получить выгодные предложения и условия поставки.

Электронные аукционы являются частью нового типа рынков – электронных торговых площадок, целью которых является сведение покупателей и продавцов. Это достаточно перспективная сфера электронной коммерции. Многие компании используют электронные аукционы в качестве инструмента маркетинговой оценки, позволяющего определить первоначальный спрос и рыночную цену в отношении интересующего их продукта.

В условиях информатизации общества в Республике Узбекистан решение данного вопроса не будет проблематичным. Актуальность данной рекомендации для системы госзакупок в Узбекистане заключается в создании условий:

1. отсечения и сокращения цепи перекупщиков (возможность выбора сельхозпроизводителем наилучшего потребителя и наоборот, возможность выбора наиболее оптимальных для обеих сторон условий заключения договора купли-продажи: самосбор и самовывоз сельхозпродукции; самовывоз сельхозпродукции; организация сбора сельхозпродукции и ее доставка с привлечением посредника; доставка сельхозпродукции самим производителем и др.);
2. оптимизации цены товаров (работ и услуг) на рынке предложения (минимизация посредников и их доли (прибавочной стоимости) в цене сельхозпродукции для конечного потребителя, получение большего дохода сельхозпроизводителями благодаря торгам с проведением электронных аукционов);
3. повышения (стимулирования) потребления сельхозпродукции производителями (сырье по более интересным с точки зрения организации его дальнейшей переработки, производства в сфере малого бизнеса, влияние на себестоимость и цену реализации – возможность ее снижения и конкуренции на рынке предложения);
4. саморегулирования спроса и предложений (закон рынка: спрос регулирует предложение и предложение регулирует спрос, то есть гибкость предложения с учетом изменения спроса);
5. насыщения внутреннего рынка страны и территорий Узбекистана качественной, конкурентоспособной продукцией отечественных сельхозпроизводителей и вытеснения импортных поставщиков (содействие в реализации политики импортозамещения, обозначенной Президентом Узбекистана одним из важнейших приоритетных направлений экономической программы на 2016 год [вставка 2]);
6. развития перерабатывающих отраслей (стимулирование развития и осуществления конечной переработки сырья в стране [вставка 2]);

Вставка 2. [2]

«Важнейшим направлением реализации наших внутренних резервов и

возможностей должно стать поэтапное увеличение глубины переработки отечественных сырьевых ресурсов минерального и растительного происхождения, которыми богата наша земля, а также расширение объемов и номенклатуры производства продукции с высокой добавленной стоимостью. ... само время требует перейти на последовательные 3-4-стадийные циклы переработки сырья в востребованную на мировом рынке продукцию по схеме: базовое сырье – первичная переработка (полуфабрикаты) – готовые материалы для промышленного производства – готовая продукция для конечного потребления.

При этом возникает необходимость при разработке и реализации программ проследить полный цикл глубокой переработки по каждому виду первичного сырья – полуфабриката вплоть до готовой продукции конечного потребления.

... нужно обеспечить прогнозирование всего цикла организации производства – от сырья до готовой продукции с обоснованием целесообразности и окупаемости затрат.»

---

[2] *И. Каримов. Доклад на расширенном заседании Кабинета Министров Республики Узбекистан, посвященном итогам социально-экономического развития страны в 2015 году и важнейшим приоритетным направлениям экономической программы на 2016 год. // www.press-servis.uz //16.01.2016*

7. стимулирования развития производства сельхозпродукции, фермерства, на их основе малых предприятий по переработке сельхозпродукции (что окажет положительное влияние на занятость населения – обеспечит: создание дополнительных и новых рабочих мест, рост занятости, рост доходов населения);
8. увеличения объемов поступлений налогов и обязательных платежей в бюджеты бюджетной системы (получение большего объема доходов и прибыли производителями ресурсов, чем это имеет место в условиях олигополии скупщиков ресурсов);
9. прозрачности сделок совершаемых на рынке ресурсов, работ и услуг;
10. вывода из тени оборотов ресурсов и денежных средств.

Все это становится реально возможным в условиях реализуемой в Узбекистане Реформы управления государственными финансами, одной из целей и задач которой является создание условий и внедрение информационной системы управления государственными финансами (ИСУГФ).

Таким образом достигается реализация основной цели Реформы управления государственными финансами в Узбекистане - усовершенствование контроля за государственными средствами, а также важное для современного этапа реформирования государственных финансов условие – оптимизируется и

совершенствується контроль за якістю пропозиції товарів (робіт і послуг) на основі прозорості інформації про постачальника, при цьому постачальник несе всю повноту відповідальності за достовірність розміщеної в електронному каталозі інформації.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бюджетний Кодекс Республіки Узбекистан. Збірник законодавства Республіки Узбекистан, 2013 г., № 52-І; 2014 г., № 36, ст. 452.
2. І. Каримов. Доклад на розширеному засіданні Кабінету Міністрів, присвяченому итогам соціально-економічного розвитку країни в 2015 році і найважливішим пріоритетними напрямками економічної програми на 2016 рік. // www.press-servis.uz //16.01.2016
3. Стратегія реформи управління державними фінансами <http://www.adb.org/Documents/RRPs/UZB/41041-UZB-RRP.pdf>

Бабушко С. Р.

доцент кафедри української та іноземної мов, Національний університет фізичного виховання і спорту України

Бабушко С. Р.

доцент кафедри українського та іноземних мов, Національний університет фізичного виховання і спорту України

Babushko S. R.

Associate Professor of Ukrainian and Foreign Languages Chair, National University of Physical Education and Sports of Ukraine

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ УПРОДОВЖ ЖИТТЯ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ В ТЕЧЕНИЕ ЖИЗНИ В ТУРИСТСКОЙ СФЕРЕ УКРАИНЫ LIFE-LONG LEARNING STRATEGIES IN TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE

Сфера туризму в Україні стрімко та динамічно розвивається. Жага до нових знань, до нового досвіду спонукають людей до подорожей. Попри економічну кризу, війну, зменшення прибутків населення, українці продовжують подорожувати, змінивши закордонні поїздки на внутрішні, в межах своєї держави. Відтак, вітчизняна туристична інфраструктура продовжує

розвиватися і нагально потребує висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечити обслуговування туристів на рівні міжнародних стандартів.

Для задоволення цієї потреби використовуються різні освітні ланки: формальна, неформальна, інформальна. Причому, особливої актуальності набувають останні дві, оскільки вони найоперативніше реагують на потреби туристичної сфери.

Інформаційно-комунікаційні технології та процеси глобалізації висувають нові виклики до суспільства і до будь-якої сфери діяльності людини в ньому, зокрема і до індустрії туризму. Передусім, це вимоги до кваліфікації фахівця та до його здатності адаптуватися до змін, набувати нових знань, умінь, навичок упродовж життя. Тому ціложиттєве навчання фахівців туризму в Україні є необхідною умовою подальшого розвитку індустрії. В цьому контексті особливої актуальності набувають стратегії навчання упродовж життя. Таким чином, **метою наукової розвідки** є аналіз наявних в Україні стратегій навчання фахівців туризму упродовж життя та розроблення рекомендацій щодо перспективних напрямів такого навчання. Для цього необхідно розглянути можливості формальної освітньої ланки; дослідити, які освітні можливості існують у неформальній освіті та які стратегії використовуються інформально.

Традиційно науковці виокремлюють три етапи професійної підготовки фахівців туризму [1, с. 225; 2]. І хоча термінологія певною мірою відрізняється, на першому етапі здійснюється профорієнтаційна робота та початкова туристична підготовка; на другому – власне професійна підготовка, тобто здобуття професії; на третьому післядипломна освіта, перепідготовка та підвищення кваліфікації. На думку дослідниці О. Фастовець, становлення вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму можна вважати завершеним [2]. Така підготовка фахівця сфери туризму в Україні відображає чітку структуру, якій притаманна послідовність виокремлених етапів, їх наступність та неперервність. Однак, така класифікація етапів підготовки не відображає тих можливостей, якими може скористатися фахівець туризму, щоб не лише стати, але й залишатися високопрофесійним, конкурентоспроможним та мобільним на ринку праці.

Результатом трьох етапів підготовки фахівця сфери туризму є п'ять освітньо-кваліфікаційних рівнів: 1) кваліфікований працівник (офіціант, бармен, спортивний інструктор, покоївка, агент з організації туризму, інструктор з туристичного супроводу та ін.); 2) молодший спеціаліст (організатор туристичної та готельної діяльності, організатор подорожей і екскурсій); 3) бакалавр (екскурсовод, інспектор з туризму, фахівець з туристичного обслуговування та ін.); 4) спеціаліст (фахівець з готельної справи, туристознавець, менеджер туризму та ін.); 5) магістр (науковий співробітник, викладач з туристології, туристичного менеджменту екскурсознавства та ін.) [1, с. 226]. Усі зазначені освітньо-кваліфікаційні рівні підтверджують кваліфікацію

фахівця туризму свідоцтвом, сертифікатом чи дипломом і всі вони здійснюються в училищах, коледжах, інститутах, університетах, тобто інституційно. Такий процес набуття знань, умінь та навичок – структурований, він є науково і методично обґрунтованим. Отже, належать до формальної освітньої ланки.

Незважаючи на те, що на кожному із етапів підготовки фахівця сфери туризму в Україні існує низка можливостей неформального та інформального навчання, загалом вони залишаються поза увагою дослідників. Причину цього дослідниця Л. Соловей вбачає в несистемності, непостійності курсів, що пропонують перепідготовку та підвищення кваліфікації туристичних кадрів, на ринку освітніх туристичних послуг, у відсутності навчально-методичних комплексів, недосконалості змісту і структури навчальних програм, низькому рівні кваліфікації викладацького складу [1, с. 227]. Також серед причин низької ефективності курсів підвищення кваліфікації – невизнання результатів такого навчання державою, вітчизняними туристичними компаніями; відсутність мотивації працівників туризму до підвищення своєї кваліфікації; відсутність андрагогічної підготовки викладацького складу, яка охоплювала б принципи та особливості навчання дорослих – тих фахівців, що вже працюють у сфері туризму.

Ведучи мову про освітні стратегії упродовж життя, ми послуговуємося терміном «навчання». У межах формальної освіти цей термін є доцільним, оскільки педагог передає свої знання, уміння та навички майбутньому фахівцю. У межах неформальної та інформальної освіти цей термін може стати неоднозначним. Якщо неформальні можливості – це ті, що потребують тієї чи іншої форми систематичного інструктажу, зокрема для окремо взятого випадку (наприклад, навчитись управляти новим механізмом чи здійснювати певну процедуру, використовуючи технологічні новинки), то інформальне навчання має місце, коли працівники намагаються навчитися на своєму досвіді. Це може бути індивідуальна чи групова рефлексія свого досвіду, але не інструктаж. Таке навчання здійснюється упродовж виконання різних видів діяльності. При цьому, намір індивіда – не вчитися, а виконати певні робочі завдання. Тому у цьому процесі провідна роль належить не педагогу, а саме фахівцю, метою якого є засвоєння нових знань, умінь і навичок та використання їх на практиці у своїй трудовій діяльності. У цьому випадку доречно було б вживати термін «учіння», який краще відображає сутність того, чим фахівець туризму займається після отримання професійної освіти та диплому. У одній із попередніх наукових публікацій нами запропоновано та обґрунтовано використання терміну «учіння» для позначення процесу набуття нових компетентностей, який триває безперервно протягом усього життя людини [3, с. 74-78].

Варто відзначити, що динамічність розвитку сфери туризму відображається і на підготовці фахівців для неї. Зарубіжні вчені підкреслюють

цю залежність та обґрунтовують її. Так, Дж. Ф. Дженсен стверджує, що характер освітнього процесу і вимоги до навичок фахівців туризму нині можна описати фразою «Learn or Burn!» [4, с. 6]. Це означає «Навчись або згни!». Ця парадигма, на його переконання, набула особливої актуальності, оскільки ті, хто не готові навчатися та змінюватися просто виключається з цього бізнесу, не зважаючи на те, чи це екскурсовод, чи агент, менеджер готелю чи власник ресторану, чи будь-яка особа, що задіяна в туризмі. Всі, хто працює в туризмі, мають визнавати та приймати нові вимоги, мають змінюватися разом із змінами у сфері туризму, навчатися та використовувати нові знання на практиці. Такі, на думку Дж. Ф. Дженсена, є важливі передумови високої кваліфікації для працюючих в туризмі [4, с. 6].

З огляду на це, найбільш відповідною освітньою стратегією для фахівця туризму є його практичний досвід, набутий на робочому місці. Саме він може сприяти успіху у професійному та особистісному житті фахівця. Відтак, систематичне навчання та учіння на робочому місці може стати тією ефективною стратегією, що задовольнить освітні потреби самого фахівця та вимоги сфери туризму і ринку праці.

Навчання фахівця туризму на робочому місці під впливом цих вимог, трансформувалося від навчання оперативних чи функціональних навичок до навчання особистісного розвитку фахівця. Іншими словами, відбувся зсув від опанування технічними навичками до набуття м'яких навичок на робочому місці. Зміст такого навчання/учіння полягає в опануванні фахівцями туризму розмовними навичками, роботою в команді, лідерства, само-менеджменту, творчості, навичками слухання, мотиваційними навичками тощо.

Якщо удосконалення та розвиток технічних навичок безпосередньо сприяють підвищенню кваліфікації працівників та їх кар'єрному зростанню, то «м'які навички», на перший погляд, сприяють лише особистісному розвитку працівників. Однак, це не зовсім відповідає дійсності. Особистісний розвиток відіграє не таку помітну, проте не менш важливу роль. У цій ситуації мова йде вже не про навчання працівників, а про їх учіння – самокерований процес, в якому працівники самостійно здобувають нові знання, уміння та навички.

Навчання працівників на робочому місці вважають однією із традиційних, давно усталених і чітко визначених форм навчання персоналу. Проте сучасні аудіо-візуальні засоби, комп'ютерне забезпечення, інтернет-технології, які стали доступні для кожного працівника і без яких сьогодні неможливе будь-яке навчання, докорінно змінило і навчання фахівців туризму на робочому місці. Доступність і масове використання ІТ технологій спричинили зміни в формах, методах, змістові навчання працівників та корінним чином вплинули на навчання/учіння упродовж життя будь-якого фахівця. Завдяки технологічним інноваціям працівники здобули можливість навчатися тоді, коли їм це зручно, і там, де їм зручно, зі швидкістю, яка їм

притаманна, з можливістю перервати учіння, а потім його продовжити. Навчання стало мобільним.

Отже, стратегіями навчання/учіння фахівців сфери туризму упродовж життя в Україні є три етапи підготовки фахівця в межах формальної освіти, курси, навчання технічних та м'яких навичок фахівця на робочому місці та його учіння упродовж всього професійного та особистісного життя в межах неформальної та інформальної освіти.

Для ефективної реалізації зазначених стратегій на практиці необхідна законодавча підтримка з боку держави, спрямована на всебічну підтримку та подальший розвиток вітчизняної системи підготовки та професійного розвитку фахівця сфери туризму. Вивчення і використання прогресивного досвіду туристично-розвинених країн світу, у яких діє виважена, апробована система нормативно-правових документів, дозволить створити необхідні теоретико-методологічні засади для розробки відповідних нормативних документів у вітчизняній практиці.

Ще одним із пріоритетів, що стоять перед сферою туризму в Україні, є розробка професійних стандартів, узгодження кваліфікаційних рівнів та вимог до них, розробка механізмів оцінювання та об'єктивного підтвердження набутих фахівцем кваліфікацій, зокрема набутих неформально та інформально.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соловей Л. С. Неперервна освіта як важлива умова підготовки висококваліфікованого фахівця сфери туризму в Україні // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. – 2013. – Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія». – Вип. 26. – С. 224-229.
2. Фастовець О. О. Інтерактивна модель викладання професійно-орієнтованих дисциплін майбутнім менеджерам туризму / О. О. Фастовець // Науковий вісник Донбасу. – 2012. - № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_14
3. Бабушко С. Р. Професійний розвиток фахівців сфери туризму в США та Канаді: монографія; за наук. ред. проф. Л. Б. Лук'янової / Світлана Ростиславівна Бабушко. – К.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 424 с.
4. Jensen J. F. Improving training in order to upgrade skills in the tourism industry / J. F. Jensen // Tourism Employment: Final Report of Working Group B. – Brussels: European Commission, June 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise /sectors /tourism/files/>

Башенко І.С.
Київський національний лінгвістичний університет
Башенко И.С.
Киевский национальный лингвистический университет
Baschenko I.S.
Kyiv National Linguistic University

ПЛАНУВАННЯ ДІЛОВОЇ КАР'ЄРИ МЕНЕДЖЕРА
ПЛАНИРОВАНИЕ ДЕЛОВОЙ КАРЬЕРЫ МЕНЕДЖЕРА
PLANNING OF MANAGER BUSINESS CAREER

Планування ділової кар'єри є особливо важливим заходом у роботі з молодими фахівцями. Актуальність дослідження зумовлена практичною потребою сучасних підприємств, що розвиваються у відповідності з глобальними економічними і технологічними тенденціями, а також відсутністю достатньої кількості розробок у даній сфері, що відповідають сучасним запитам суспільства.

Кар'єра в широкому розумінні означає успішне просування в службовій, науковій чи виробничій діяльності, досягнення слави, більш високого статусу, влади, матеріальних цінностей.

Кар'єра – це сукупність посад, які обіймав і займає на даний момент часу працівник (фактична кар'єра) або може займати (планова кар'єра) [3,с.25].

Ділова кар'єра в менеджменті безпосередньо пов'язана із умінням управляти людьми. Проте управляти собою і управляти іншими – різні речі. Якщо ви вивчили себе і знаєте свої слабкі та сильні сторони, тоді управляти собою є діяльністю за завчасно складеним вами планом і найбільші труднощі – подолання особистих лінощів.

Управління іншими – це й організації їхньої праці, й стимулювання їх до того, що вони подолали свої лінощі. Проте не можна забувати, що менеджери управляють людьми не заради особистого задоволення, а заради розв'язання поставлених перед фірмами, підрозділам конкретних завдань.

Керівнику підприємства необхідно думати про потребу ведення внутрішнього та зовнішнього обліку і контролю; про вчасно підготовку звітності та взаємовідносини з органами державної влади; про обладнання; про вибір постачальників, аудиторів, тощо.

Інколи завзяті кар'єристи про це не думають і, досягнувши бажаної посади, не можуть впоратися зі своїми обов'язками. У такому разі може допомогти добрий заступник, котрий не лише хоче, а й може ефективно працювати.

Розрізняють два види кар'єри: професійну і внутрішньо-організаційну.

Професійна кар'єра характеризується тим, що конкретний працівник у процесі своєї професійної діяльності проходить різні етапи розвитку: навчання, початок трудової діяльності, професійне зростання, підтримка індивідуальних професійних здібностей, вихід на пенсію. Ці стадії можна послідовно в різних організаціях.

Внутрішньо-організаційна кар'єра охоплює послідовну зміну стадій розвитку працівника в межах однієї організації. Вона реалізується за трьома основними напрямками.

З вертикальним напрямком часто пов'язується саме поняття кар'єри, тому що в цьому разі просування службовими сходами найбільш очевидне.

Під горизонтальним напрямком розуміють або переміщення в іншу функціональну сферу діяльності, або виконання відповідної ролі на сходинці, що не має постійного формального закріплення в організаційній структурі.

Центробіжний напрямок найменш очевидний, хоч в багатьох випадках досить привабливий для працівника. Під центробіжною кар'єрою розуміють рух до центру, до керівництва організації. Наприклад, запрошення працівника на недоступні раніше зустрічі, наради, надання працівнику доступу до неформальних джерел інформації, окремі важливі доручення керівництва.

Прагнення зробити кар'єру тісно пов'язане з потребами. На різних етапах кар'єри людина задовольняє різноманітні потреби.

1. Попередній етап (до 25 років).

Необхідність у навчанні, випробування на різних роботах: моральні потреби – початок самоствердження; фізіологічні потреби – безпека існування.

2. Етап становлення (до 30 років).

Необхідність оволодіння роботою, розвиток навичок, формування кваліфікованого фахівця та керівника; моральні потреби – самоствердження, початок досягнення незалежності; фізіологічні та моральні потреби – безпека існування, здоров'я нормальний рівень оплати праці.

3. Просування (до 45 років).

Просування по службовій драбині, набуття нових навичок і досвіду, зростання кваліфікації; моральні потреби – зростання самоствердження, досягнення більшої незалежності, початок самовираження; фізіологічні та моральні потреби – здоров'я, високий рівень оплати праці.

4. Збереження (до 60 років).

Досягнення вершин вдосконалення кваліфікації фахівця або керівника.

Навчання молоді; моральні потреби – стабілізація незалежності, зростання самовираження, поваги; фізіологічні потреби – підвищення рівня оплати праці, інтерес до інших джерел прибутку.

5. Завершення (до 65 років).

Вихід на пенсію. Підготовка до переходу на новий вид діяльності на пенсію, моральні потреби – стабілізація самовираження, повага; фізіологічні

потреби – збереження рівня оплати праці й підвищення інтересів до інших джерел прибутку.

6. Пенсійне (після 65 років).

Заняття новим видом діяльності; моральні потреби, самовираження у новій сфері діяльності, стабільна повага; фізіологічні потреби – розмір пенсії, інші джерела прибутку, стан здоров'я [1, с.15-21].

Спочатку ви повинні зрозуміти, де ви зараз знаходитесь, потім вирішити, куди хочете рухатись, а потім необхідно не просто визначити ціль, але і постаратися сформулювати і прямо-таки намалювати шлях, по якому ви туди доберетеся, тобто встановити цілі кар'єри і виявити, як ви їх досягнете [3, с. 11].

При контакті з роботодавцем буде доречним ще один секрет, який може знадобитися тому, хто шукає роботу. Він полягає в тому, що краще «спитати поради», ніж питати про те, що вам насправді треба.

Кращим варіантом, звичайно, є той, коли вас представить хтось з працівників цієї організації у момент, коли в керівника добрий настрій і певна розслабленість. Потім йому буде незручно відмовлятися від своїх обіцянок.

Але для кар'єри важливим є не тільки досягти певної посади, але й отримати її. Насамперед, слід уважно слідкувати за тим, що навколо вас відбувається. Це допоможе швидше увійти в курс справи, ближче пізнати оточуючих людей. Таке міркування є особливо важливим, якщо ви своїми службовими обов'язками наділені керівними функціями та відповідаєте за дію інших. Не намагайтеся відразу ж все змінити, удосконалити, показати вашим співробітникам, як потрібно працювати. Краще спочатку придивитися до колективу, відчути робочу атмосферу, тобто пристосуватися до робочого стандарту [2, с.30-39].

Щоб правильно та надійно побудувати свою кар'єру, потрібно також знати причину невдач управлінців.

Американська вчена Сьюзен Доннел, як присвятила своє життя менеджменту, стверджує, що сьогодиншній стиль керівництва ось уже протягом 2500 років не міняє свою першооснову, удосконалюючи лишень в деталях. Разом із тим, залишається не змінним причиною невдач управлінців.

На будь-якій стадії кар'єри необхідними якостями являються завзятість і віра в те, що ти робиш. Нехай всі навкруги вважають – для вас все вже закінчилось. Тільки ви знаєте – все ще тільки починається. В житті багатьох людей найрізноманітніші невдачі виявились початком найбільших досягнень. Будь-яка подія нашого життя може закріплювати або послаблювати нас. Але як воно, в кінцевому рахунку, вплине на нас – вибір завжди за нами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апон, М. Е. Профессиональная карьера как инструмент повышения качества человеческих ресурсов / М. Е. Апон // Проблемы качества человеческих ресурсов системы государственной службы на современном этапе. Материалы межрегионального научно-практического семинара / под ред. проф. А. С. Горшкова, проф. В. И. Данилова, проф. В. А. Волкова, доц. Ю. П. Байер. – СПб. : Изд-во СЗАГС, 2009. – С. 15-21.
2. Киселева, Е. В. Семейный уклад и карьера. Учебное пособие для преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений / Е.В. Киселева, О. Е. Черствая. – Вологда-Москва: Русь, 2005.
3. Хусаинов Р.В. Справочник карьериста А.В.С.: ежегодный всеукраинский справочник по карьере, трудоустройству и профессиональному развитию / Р.В. Хусаинов. – К.: ЭмПауэр Рисерч, 2007. – 256 с.

Бойко Я.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

Бойко Я.М.

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятия
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

Boyko Ya.M.

PhD, associate professor

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATIONAL PROCESS

Швидкоплинні зміни у світовій економіці, зростання ролі інноваційних процесів в її розвитку, призвело до підвищенню ролі освіти, в першу чергу вищої освіти, як стрижневого чинника сприяючого нарощуванню якості людського сучасного розвитку суспільства. Інновації в системі освіти це цілеспрямовані зміни, призначені для переходу навчальної системи з одного стану в інше.

Сьогодні, пред'являє підвищенні вимоги до українських вузів, як з боку держави, так і з боку працедавців, студентів, що навчаються і

потенційних абітурієнтів. Проте значна кількість вузів не мають в своєму розпорядженні необхідних фінансових і технічних ресурсів для модернізації учебного та науково-дослідного процесу.

Сучасні тенденції та характер розвитку сучасної світової економіки показує, а досвід передових розвинених країн - підтверджує, що найбільш перспективною парадигмою розвитку економіки виступає модель „сума високих технологій”, яка базується на сучасній, інформаційно-комунікаційній інфраструктурі. При реалізації цієї моделі, передові країни створюють умови для формування нового технологічного укладу, який передбачає інтенсивну взаємодію та взаємозбагачення різних технологічних напрямів [1].

Важливими науковими та соціально-економічними проблемами є проблеми інформатизації - тобто створення системи ефективного забезпечення своєчасними, вірогідними та вичерпними відомостями всіх суспільно значимих видів людської діяльності, умов для оперативного аналізу досліджуваних процесів і явищ, з подальшим прогнозування їх можливого розвитку, та передбачення наслідків прийнятих рішень. Із-за складної економічної та демографічної ситуації в даний час українські вузи практично вичерпали можливості екстенсивного зростання. Отримання доходів на основі традиційних освітніх технологій і методів управління стає складним.

Сутність сучасних інноваційних технологій навчання полягає в тому, що вони повинні спиратися не тільки на процеси сприйняття, пам'яті, уваги, але ґрунтуватися на творчому, продуктивному мисленні, поведінці та спілкуванні студентів. При цьому процес навчання організовується таким чином, що студенти вчать спілкуватися, взаємодіяти один з одним (у навчальній групі) та з іншими людьми, критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу виробничих ситуацій, ситуаційних професійних завдань і відповідної інформації.

Цілями інноваційних технологій є: сприяння самореалізації і самоствердження особистості студентів; орієнтація на гуманістичні, особистісно-орієнтовані, культурні цінності; використання творчих, активних, індивідуально-диференційованих методів і форм навчання.

Найважливішим завданням сучасної професійної освіти є формування у студентів високого рівня інтелекту, В першу чергу, на наш погляд, необхідно розвивати у студентів наступні види інтелекту: професійного, соціального, національно-патріотичного, економічного, політико-ідеологічного та загальнокультурного.

Важливим завданням інноваційних технологій в освіті є розвиток креативних (творчих) здібностей і якостей особистості студентів, які потрібні будуть їм для успішного життя в суспільстві та соціальному середовищі.

Впровадження інновацій в освітній процес залежить від готовності керівництва; новаторських ідей; часу впровадження інновації на ринку; якості; наявності людських, фінансових і технологічних ресурсів; участі працівників у розробці; налагодження партнерських відносин з іншими вузами та потенційними роботодавцями; створення необхідних умов для співробітників, що працюють над розвитком ідеї.

Завдяки проникненню в сферу освітніх послуг інтернет-технологій, з'явилося інтегрована освітнє середовище, в якому може досягатися якісно новий рівень семантичної, інформаційної, організаційної та технологічної пов'язаності навчальних ресурсів.

Основним показником результативності менеджменту системи вищої освіти є випуск високо кваліфікованих фахівців, що забезпечується постійною актуалізацією навчально-методичного комплексу, що включає програму, керівництво по вивченню дисципліни, практикуми.

Успішність не може бути єдиним показником ефективності менеджменту. При оцінці ефективності роботи освітнього менеджменту слід враховувати, що самі по собі інформаційні технології не можуть вирішити ніяких проблем і все залежить від людського фактору. Тому менеджмент організацій повинен використовувати велику кількість різноманітних методів аналізу і вирішення проблем, пов'язаних з вибором стратегії, та її реалізації за допомогою методів, що стимулюють розвиток і використання творчого потенціалу викладачів та співробітників. При прийнятті управлінського рішення важливо враховувати компетенцію кожного структурного підрозділу і кожного працівника.

Застосування інноваційних стратегій у сфері освіти має на меті ефективне управління змінами і підвищення сприйнятливості персоналу до нововведень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховної Ради України „Про Рекомендації парламентських слухань на тему: ”Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення” від 15 березня 2012 року, № 4538–VI //Голос України. – 2012. - 28.03.(№ 56).

Буринська О.І.

аспірант кафедри економіки підприємства та управління персоналом економічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Буринская О.И.

аспірант кафедры экономики предприятия и управления персоналом Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Burynska O.I.

PhD student, Department of Enterprise Economics and Personnel Management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

THE ESSENCE OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN AGRICULTURAL SECTOR

Концепція сталого розвитку стала домінантною ідеологією в 21 столітті. Така ситуація зумовлена низками викликів, які постали перед людством, зумовленими невідповідністю використання ресурсів навколишнього середовища і можливостей екосистеми. Як наслідок, екологічна ситуація стала погіршуватися, рівень добробуту населення Землі знизився, в багатьох країнах світу гостро постали питання питної води та їжі, фінансові кризи збільшили соціальну напругу, а скорочення кількості відновлюваних ресурсів почало дедалі гостріше турбувати громадськість. На численних самітах обговорювалися шляхи подолання нагальних проблем. Для реалізації ідейних постулат сталого розвитку необхідно залучати широке коло зацікавлених осіб. Окрім того, важливим аспектом є імплементація парадигми в різні функціональні сфери людської діяльності. Однією із визначальних галузей є аграрний сектор національної економіки. Його значимість полягає в тому, що його ефективне функціонування відіграє вирішальну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, соціально-економічного забезпечення сільських територій, а використання новітніх технологій допоможе мінімізувати негативний вплив на довкілля.

Складність, комплексність і багатоаспектність досліджень сталого розвитку аграрного сектора зумовлюють ретельний науковий розгляд із застосуванням системного підходу. На нашу думку, виходячи з системного підходу можна виокремити такі підсистеми забезпечення сталого розвитку: економічну, соціальну та екологічну. В синергії вони утворюють цілісну систему, що покликана сприяти багатофункціональному розвитку аграрного сектора в цілому [3, с. 8-12]. Вважаємо, що визначальним для ефективного функціонування аграрного сектора є дієве організаційно-економічне забезпечення, котре встановлює баланс і адекватність між заходами державного регулювання та системою існуючих економічних відносин. Наслідком досягнення такого балансу можна вважати використання результатів науково-технічного з врахуванням синергетичних складових інституціональної трансформації аграрної системи прогресу у виробництві з метою забезпечення цілей сталого розвитку [5].

Так, організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку аграрного сектора можна визначати як комплекс елементів двох напрямків:

- елементи ринкового характеру. В їх основі суто категорії ринкового саморегулювання (попит, пропозиція, ціна, конкуренція);
- елементи державного регулювання (економічного та адміністративного характеру).

Змістовне підкріплення організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку аграрного сектора полягає в самому значенні галузі та особливостях середовища аграрної діяльності. Функціонування суб'єктів господарювання в аграрному секторі визначають специфічні умови, такі як: просторове розміщення, поєднання природних та економічних ресурсів, врахування сезонного характеру в управлінні, ґрунтово-кліматичні умови, що впливають на спосіб систематизації і організації виробничо-економічних відносин. Доповнюючи, не варто забувати про наявність соціальних і екологічних аспектів, які здійснюють істотний вплив на склад і структуру організаційно-економічного забезпечення.

Організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку аграрного сектора в своїй сукупності містить комплекс організаційних та економічних заходів, що прямо впливають на стан аграрного сектора. Метою функціонування даного комплексу можна вважати управління продовольчим забезпеченням, сільськими територіями та регулювання екологічної та соціальної сфер. Організаційний блок знаходить своє відображення у сукупності функціональних зв'язків між юридичними особами різних організаційно-правових форм і фізичними особами, які здійснюють сільськогосподарську діяльність. Правовий блок, натомість, виступає базою, що регулює управлінську діяльність. З іншого боку, економічне забезпечення містить різні методи і форми впливу на виробничі та збутові процеси [1, с.74]. З метою запровадження комплексного підходу реалізації основних засад сталого розвитку в аграрному секторі існує

необхідність формування відповідної регуляторної політики, котра б включала в себе економічний, екологічний та соціальний напрямки. Змістовна схема регуляторної політики формується з врахуванням трьох напрямків, що зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Трьохскладова схема регуляторної політики сталого розвитку аграрного сектора

Примітка: Адаптовано на основі [4, с. 8].

Отже, законодавчі нормативно-правові акти формують основу для реалізації регуляторної політики у трьох напрямках, так як, наприклад, економічна діяльність не може бути ефективною без чіткого визначення основних засад ведення господарської діяльності, а у сфері забезпечення екологічної компоненти важливим є введення економічних регуляторів у вигляді штрафних санкцій у разі нанесення шкоди довкіллю.

Практична реалізація концепції сталого розвитку аграрного сектора потребує визначення пріоритетів, котрі б враховували економічні інтереси з позицій соціальної та екологічної відповідальності суб'єктів господарської діяльності. В даному контексті можна зазначити такі пріоритети:

- формування взаємопов'язаного, комплексного підходу на шляху до економічного, екологічного та соціального розвитку;

- запровадження раціонального та екологічно безпечного землекористування. Дане поняття охоплює багато аспектів, таких як: охорона та відтворення родючості, збільшення гумусу, дотримання технологічних особливостей обробітку землі, зниження забруднення нітратами, пестицидами, важкими металами та іншими шкідливими речовинами, які потрапляють у ґрунт;

- природно-просторова організація використання ресурсів, яка має на меті забезпечити належні умови для раціонального використання потенційних ресурсних можливостей без порушення екологічної рівноваги для окремих адміністративно-територіальних одиниць та держави загалом;

- оптимальне поєднання приватних інтересів із суспільними в сфері відтворення природних ресурсів [2, с. 135-141].

Отже, імплементація ідей сталого розвитку в аграрний сектор національної економіки набуває виняткового значення. Складність, комплексність і багатоаспектність чинників, що впливають на формування сталого розвитку аграрного сектора зумовлюють ретельний науковий розгляд із застосуванням системного підходу. Особливе місце займає розробка дієвого організаційно-економічного механізму, що є предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балджи М.Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні: Монографія / М.Д.Балджи. – Одеса: Атлант, 2010. – 500 с.
2. Буркинський Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития // ИПРЭЭИ НАН Украины. / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – Одеса : Фенікс, 2005. – 575 с.
3. Кужель В. Організаційно-економічний механізм розвитку агропродовольчої сфери під впливом факторів соціальної відповідальності бізнесу / В. Кужель // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3. – С. 8 - 12.
4. Куркина Н. Организационно-экономический механизм развития системы продовольственного обеспечения (теория, методология, практика) : автореф. диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук : спец.

08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Куркина Н.Р. – М., 2010. – 42 с.

5. Лопатинський Ю.М. Синергетичні складові інституціональної трансформації аграрної системи / Ю.М. Лопатинський // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Економіка. – Чернівці : Рута, 2005. – Випуск 233. – С. 37-42.

Верховська М.В.

к.пед.н., викладач кафедри фізичного виховання і спорту, Таврійський державний агротехнологічний університет

Верховская М.В.

к.пед.н., преподаватель кафедры физического воспитания и спорта, Таврический государственный агротехнологический университет

M. Verkhovska

Ph.D., lecturer of Physical Education and Sport Department, Tavrian State Agrotechnological university

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ВУЗАХ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

POTENCIAL RESOURS OF USING sport and recreation techniques AT THE PROCESS OF PHISICAL EDUCATION of higher school AT THE MODERN CONDITION

Зміни, що відбуваються в українській державі, торкнулися всіх сторін суспільного життя. Суттєвих трансформацій зазнала система освіти, у тому числі й вищої школи. Система фізичного виховання студентської молоді не є виключенням. Автономія вищих навчальних закладів передбачає самостійне визначення навчальних дисциплін. У цій ситуації формується небезпечна тенденція щодо відмови вищих навчальних закладах від занять фізичного виховання через необхідність економії коштів на утримання спортивних споруд тощо. Передовий міжнародний досвід (США, Канада, Німеччина, Франція, Швеція та ін.) свідчить про недалекоглядність такої позиції. Окрім цього, це суперечить Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Стан здоров'я молоді загрозливий. Обмеження спеціально організованої рухової активності є одним з провідних чинників зниження фізичної підготовленості молодих людей та резервів їх здоров'я. Виникає риторичне питання: «Чи потрібні державі фахівці з вищою освітою, які неспроможні реалізувати здобутий інтелектуальний потенціал через вади здоров'я?»

Водночас, система фізичного виховання у вищих навчальних закладах не є досконалою. На сьогодні існує низка суперечностей стосовно використання сучасних привабливих для молоді, ефективних фізкультурно-оздоровчих технологій у навчально-виховному процесі вищої школі, а саме між:

- потребою молоді у суттєвому оновленні змісту цілеспрямованої рухової діяльності та сталістю форм і методів фізичного виховання, що застосовуються викладачами вищих навчальних закладів;

- значним обсягом наукової вітчизняної та зарубіжної інформації стосовно фізкультурно-оздоровчих технологій і відсутністю створених організаційно-педагогічних умов у вищому навчальному закладі для застосування цих технологій у процесі фізичного виховання студентської молоді;

- потенційними можливостями застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у навчально-виховному процесі та недостатньою сформованістю у викладачів знань, умінь і навичок для їх творчого використання в сучасних умовах;

- наявністю значної кількості науково-дослідних робіт, в яких з'ясовано позитивний вплив застосування окремих фізкультурно-оздоровчих технологій на організм людини та відсутністю сформованої цілісної системи заходів у вищій школі, що спрямовані на формування, зміцнення і збереження здоров'я студентів.

Ефективність фізичного виховання студентів у вищому навчальному закладі залежить від побудови нових стратегій фізкультурно-оздоровчої спрямованості, що орієнтовані на підвищення мотивації та оновлення змісту дисципліни «Фізичне виховання» з метою реалізації біологічної потреби в русі, формування, зміцнення й збереження здоров'я учнівської молоді. Це відображено у Концепціях Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009–2013 рр., Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр., у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [1; 2; 3].

Отже, актуальність використання сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій є на сьогодні завданням викладачів вищих навчальних закладів задля формування фізичної культури студентів вищої школи, зміцнення і збереження їхнього здоров'я.

Для української науки злободенність термінознавчих проблем залишається вкрай гострою, оскільки з ними пов'язані питання використання

української мови в галузі фізичної культури і спорту взагалі. Не є винятком й таке поняття, як “фізкультурно-оздоровча технологія”, що має різноманітне тлумачення у науковій та науково-методичній літературі. Зазначимо, що фізкультурно-оздоровчі технології – молода сфера академічних досліджень, тому це поняття чітко не визначено. На сьогодні стосовно нього єдиної думки науковців поки що не існує. Відтак, конкретизація й уточнення поняття “фізкультурно-оздоровча технологія” є одним із важливих завдань науковців, що працюють у галузі фізичного виховання, спорту та здоров’я людини. Отже, на підставі аналізу наукової, науково-методичної спеціальної літератури у галузі педагогіки, психології, фізичного виховання, спорту і здоров’я людини ми виокремили різноманітні класифікації технологій, які запропоновані науковцями, і незважаючи на різноманітність, визначили спільні погляди та сформулювали поняття “фізкультурно-оздоровча технологія”, яке по суті, являє собою спосіб реалізації діяльності, що здійснюється послідовно, спрямованої на досягнення і підтримку фізичного благополуччя і на зниження ризику розвитку захворювань засобами фізичних вправ. Це поняття поєднує процес використання засобів і методів фізичного виховання в оздоровчих цілях і наукову дисципліну, що розробляє та вдосконалює основи методики фізкультурно-оздоровчих занять.

Найбільш точно відображає специфіку цієї понятійної конструкції таке тлумачення: «фізкультурно-оздоровча технологія» – раціональний спосіб цілеспрямованої взаємодії учасників педагогічного процесу, в основу якого покладено різновиди рухової діяльності, що спрямовані на отримання максимально можливого оздоровчого ефекту, реалізацію потреби людини в русі, здоров’ї та дбайливому ставленні до нього через свідоме регулювання фізичної активності [3].

На основі аналізу літературних джерел, спостереження, вітчизняного та зарубіжного досвіду фізкультурно-оздоровчі програми та заняття можна класифікувати на чотири напрями:

- найбільше розповсюдження отримали фізкультурно-оздоровчі програми, які базуються на використанні видів рухової активності аеробної спрямованості;
- фізкультурно-оздоровчі програми та заняття анаеробного напрямку, насичені силовими вправами;
- фізкультурно-оздоровчі програми та заняття фізкультурно-рекреаційного напрямку, в українській редакції «розум та тіло», в англійській редакції «mind&body»;
- авторські програми та заняття, на основі синтезу усіх трьох напрямів [2; 3; 4].

Потенційні можливості використання фізкультурно-оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів,

це: 1) урахування закономірностей навчання руховим діям і розвитку фізичних якостей, особливостям методики фізичного виховання студентського контингенту; 2) різноманітність фізичних вправ, використання вправ з усіх напрямів фізкультурно-оздоровчих технологій, співвідношення інтенсивності і тривалості вправ; 3) наявність сучасного технічного (акустичні системи, відеоплеєри тощо) та спортивного обладнання й інвентарю (степ-платформи, медичні м'ячі, фітболи тощо) сприяє мотивації до регулярних занять, формує, зміцнює та зберігає здоров'я всіх учасників педагогічного процесу на фоні позитивного психологічного стану. Потенційні можливості розкриваються у формуванні мотиваційних пріоритетів, які сприяли б розвитку позитивної мотивації до занять фізичним вихованням, формували основи самостійної оздоровчої діяльності та формували прагнення до здорового способу життя. Подальші дослідження доцільно провести у оновленні змісту програм фізичного виховання вищих навчальних закладів шляхом введення фізкультурно-оздоровчих технологій, що відповідають інтересам молоді, сприяють оздоровчому, а головне – тренувальному ефекту. Підготовка викладачів, які володіють досвідом використання фізкультурно-оздоровчих технологій, формують технічно-матеріальну базу, програмують нові сучасні, привабливі, емоційно захоплюючі заняття фізичним вихованням за допомогою комп'ютерних програм зі студентами в залежності від особливостей стану здоров'я, фізичної підготовленості, статевих відмінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальнодержавна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/7789>.
2. Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1382613528661298>.
3. Верховська М. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності: автореф. дис... к. пед. наук: 13.00.04 / М. В. Верховська ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2015. – 20 с.
4. Пономаренко М. В. Сутність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності / М. В. Пономаренко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету : зб. наук. праць / редкол.: І. П. Аносов (голов. ред.) [та ін.]. – Мелітополь, 2011. – Вип VII. – С. 319–326.
5. Пономаренко М. В. Формування мотиваційного компоненту учнів загальноосвітніх навчальних закладів до занять фізичною культурою /

М. В. Пономаренко // Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (м. Дніпропетровськ, 13 квітня 2013) / Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 179–181.

Виноградська В.О.

студентка II курсу факультету міжнародних відносин
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науменко Н.С.

Член-кореспондент АЕНУ, к.е.н., доцент

Виноградская В.А.

студентка II курса факультета международных отношений
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки

Науменко Н.С.

Член-кореспондент АЕНУ, к.э.н., доцент

Vynohradska V.O

2-d year student International Relations Department
Lesya Ukrainrf Eastern European National University

Naumenko N.S.

Corresponding Member of AENU, Ph.D., associate professor

**НЕГАТИВНІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ЗМІНИ ОБСЯГІВ, ЯК
НАСЛІДОК ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

**НЕГАТИВНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ОБЪЕМОВ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ, КАК
СЛЕДСТВИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ УКОАИНЫ**

**NEGATIVE FOREIGN TRADE VOLUME CHANGES AS A RESULT OF
POLITICAL INSTABILITY IN UKRAINE**

На сучасному етапі відбуваються серйозні зміни в переорієнтації зовнішноторговельних відносин України. Цей процес розпочався в другій половині 2013 р., коли, напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», Росія в односторонньому порядку фактично запровадила превентивні обмеження на імпорт українських товарів. Військова агресія Росії в Криму в 2014 р. та початок фактично воєнних дій на Донбасі стали чи не найпотужнішим чинником трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Ці події спонукали

українські підприємства до пошуку нових ринків збуту, альтернативних російському, а також - джерел постачання цілої низки товарів.

Основною причиною трансформації зовнішньої торгівлі стало фактичне повне або часткове виключення з прямої участі в системі зовнішніх економічних зв'язків підприємств цілих регіонів таких, як Крим і Донбас.

В цілому, за даними Державної служби статистики України за січень – вересень 2015 р. сукупна вартість експорту товарів з Донецької області порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася на 60,1%, а з Луганської – на 92,3 %. Причому скорочення експортної діяльності підприємств Донбасу почалося ще попереднього року. Незаконний експорт товарів у Росію, який здійснювався і з окупованої території, що не підконтрольна Україні, завдав додаткових збитків вітчизняній економіці.

Втрата цих економічно важливих регіонів позначилася на функціонуванні основної частини економіки України в цілому, включаючи і зовнішньоекономічну сферу її діяльності.

Втім, в деяких регіонах України, які безпосередньо не постраждали від бойових дій на Донбасі, експортна діяльність підприємств була успішнішою. У 2014 р. 11 областей України, насамперед аграрної спеціалізації, змогли збільшити сукупну вартість експорту своїх товарів на 1,1% – 26,1%.

До вже зазначених факторів, які впливали на динаміку української зовнішньоекономічної діяльності, слід додати, що загальне погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств і скорочення реальних доходів населення у 2014–2015 рр.

Так, згідно з даними Державної служби статистики України за дев'ять місяців 2015 р. сукупна вартість експорту українських товарів і послуг порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася на 30,6%. Що ж стосується сукупної вартості імпорту товарів і послуг в Україну, то за дев'ять місяців 2015 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року вона зменшилася на 31,4%,

Основу товарної структури українського експорту становили недорогочінні метали та вироби з них – 26,6 %, продукти рослинного походження – 19,8 %, механічні та електричні машини – 10,1 % (а продукція машинобудування в цілому – 11,8 %), мінеральні продукти – 8,6 %, жири та олії тваринного або рослинного походження – 8,0 %, готові харчові продукти – 6,3 % та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 5,9 %. Як бачимо, цього року сукупна продукція сільського господарства та харчової промисловості посіла перше місце у вітчизняному експорті (34,1 %), тоді як гірничо-металургійний комплекс із виробництва чорних металів, який раніше очолював вітчизняний експорт, перемістився на друге місце (31,4 %).

Вагомих змін також зазнала географічна структура українського експорту. Так, за підсумками січня – вересня 2015 р. порівняно з аналогічним

періодом 2014 р. частка Російської Федерації у сукупній вартості експорту українських товарів зменшилася на 6,7%. Водночас збільшилася частка ЄС на 1,3%, у тому числі Німеччини (0,5%), Італії (0,3%), Польщі (0,2%). Крім того, зросли частки в сукупній вартості експорту українських товарів Китаю, Туреччини, Єгипту та Індії.

Також доволі вагомим змін останнім часом зазнала й географічна структура імпорту товарів в Україну. Наприклад, за дев'ять місяців 2015 р. сукупний обсяг імпорту товарів із країн ЄС становив 40,7% від загального обсягу імпорту товарів в Україну, хоча він і зменшилася проти дев'яти місяців 2014 р. на 28,2%. При цьому питома вага ЄС у сукупній вартості імпорту товарів в Україну зросла порівняно з аналогічним періодом минулого року на 3,7 відсоткових пункти, у тому числі підвищилася роль в імпортних поставках товарів в Україну Угорщини, Німеччини і Польщі. Крім того, в імпорті товарів в Україну зросла частка Норвегії та США. З іншого боку, частка Російської Федерації у сукупній вартості імпорту товарів в Україну зменшилася на 5,5 відсоткових пункти (з 25,5 % до 20,0 %). Також на 0,9 в.п. (з 7,4 % до 6,5 %) зменшилась у сукупній вартості імпорту товарів в Україну частка іншого крім учасника Митного союзу – Білорусі.

Таким чином, у 2015 р. продовжилася трансформація географічної структури експорту українських товарів, що почалась у попередні роки. Зокрема відбувалося зростання ролі країн ЄС та Азії для збуту продукції українських експортерів на тлі зниження ролі країн СНД, насамперед Росії.

Вагоме місце у вітчизняній зовнішньоекономічній діяльності посідають експортно-імпортні операції у сфері послуг. За січень – вересень 2015 р. український експорт послуг становив 7020,5 млн. дол., а імпорт – 3785,5 млн. дол. Порівняно з аналогічним періодом 2014 р. експорт послуг з боку України скоротився на 19,2 %, а імпорт послуг для України зменшився на 11,2 %. За дев'ять місяців 2015 р. найбільші обсяги експорту послуг припадали на транспортні послуги, які займали 55,3 % від загального обсягу експорту послуг,

Найбільшу частку в загальному обсязі імпортованих Україною послуг за дев'ять місяців 2015 р. становили також транспортні послуги – 21,8 %, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, – 16,6 %, державні та урядові – 15 %, ділові – 13,3 %, послуги, пов'язані з подорожами, – 12,9 %, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 10,1 %. Обсяг імпорту послуг з країн Європейського Союзу в Україну протягом цього періоду скоротився порівняно із січнем – вереснем 2014 р. на 22,6 %. Частка імпорту послуг із країн ЄС становила 48,9 % від загального обсягу імпорту наданих резидентами України, в той час, як частка імпорту послуг із країн СНД становила всього 17,3%.

Підсумовуючи проведений вище аналіз змін у товарній та географічній структурі експорту-імпорту товарів і послуг України, можна зазначити, що

чергова трансформація української зовнішньої торгівлі не лише істотно прискорила, а й набула нових ознак. Зокрема відбувалося зростання ролі країн ЄС та Азії для збуту продукції українських експортерів на тлі зниження ролі країн СНД, насамперед Росії. У цілому зазначену тенденцію, можна вважати такою, що зберігатиметься і в середньотерміновій перспективі.

Водночас треба визнати, що сферою вітчизняної експортної діяльності, яка, мабуть, найбільше потерпає від нинішнього погіршення російсько-українських відносин, є аерокосмічна галузь. В Україні виробляються елементи систем управління для ракетоносіїв «Протон», «Союз» та «Космос». Крім того, російські космодроми в процесі запуску ракет до цих пір використовують обладнання вироблене на київському «Арсеналі». Закриття ж спільних проєктів та припинення експорту Україною двигунів для російських літаків має в першу чергу негативні наслідки для Росії. Проте, продукція ВПК становила істотно частку в українському експорті. Тому на порядку денному перед Українською державою стоїть питання щодо розробки та реалізації заходів, які б дали змогу зберегти вітчизняний аерокосмічний потенціал і сприяти експансії українських підприємств на міжнародних ринках відповідних товарів і послуг, альтернативних російському.

Останнім часом в Україні доволі багато надій покладається на зростання вітчизняного експорту завдяки початку функціонування зони вільної торгівлі з ЄС з 1 січня 2016 р. Але експортна діяльність в умовах функціонування зони вільної торгівлі з ЄС вимагає від української сторони не просто покращення організації цієї роботи, а переведення її на якісно новий рівень. Причому ця вимога стосується і діяльності підприємств, і діяльності державних органів. Водночас іноді висловлюється думка, що після початку функціонування зони вільної торгівлі з ЄС імпортна європейська продукція витіснить з нашого внутрішнього ринку товари українського виробництва. Однак за нинішнього обмінного курсу євро до гривні такі побоювання є безпідставними, оскільки цінова конкуренція на вітчизняному ринку поки більше сприяє українським товаровиробникам, ніж європейським.

ЛІТЕРАТУРА

6. Внешняя политика от Порошенко: главный союзник Украины – США, а с Россией годами не будем братьями // Сегодня. – 2015. – 4.06;
1. Державна служба статистики [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>;
4. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://vremya.eu/stati/yekonomika/-s-zam-st-ros-scho-var-to-che-kati-v-d-zm-ni-zovn-shnoekonom-chnogo-vektoru-1327279933.html>;

3. Когут І. Нова якість українського парламенту: імпульс Майдану і актуальність змін / І. Когут // Дзеркало тижня. – 2015. – № 46, листопад – с.;
2. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С. 49–59. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>. – Назва з екрану;
5. Названы главные социально-экономические угрозы Украины (Официальный доклад). - Сегодня. – 2015. – от 4.06.;
7. Нова Україна. Інститут стратегічних досліджень. Ризики та загрози розриву економічного співробітництва з Російською Федерацією [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://newukraineinstitute.org/media/news/464/file/Risks_RF.pdf.

Волвенко А.О.

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Волвенко А.А.

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Volvenko A.O.

student Personnel Training Institute for the Bodies of Justice of Ukraine
Yaroslav Mudryi National Law University

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАХИСТУ ПРОКУРОРОМ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЗАЩИТЫ ПРОКУРОРОМ ПРАВ ЗАКЛЮЧЕННЫХ

MAIN AREAS OF PROTECTION PROSECUTORS RIGHT OF PRISONERS

Враховуючи певну обмеженість прав і свобод ув'язнених та неможливість у повному обсязі відстоювати ними свої права, проблематика їхнього захисту набуває особливо важливого значення. На сьогодні, прокуратура України становить єдину систему органів, на яку покладається нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1].

За статистичними даними Державної пенітенціарної служби України, станом на 1 квітня 2016 року р. в установах виконання покарань та СІЗО перебувають 73 331 особи, засуджені до кримінальних покарань. Варто

зазначити, що у світовій практиці використовується такий показник, як кількість ув'язнених на 100 тис. населення. Цим показником охоплено як осіб, яким було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, так і засуджених до позбавлення волі. Ще 2015 року з показником 195 ув'язнених на 100 тис. населення Україна входила до десятки країн з найбільшою кількістю таких осіб. При цьому норма для розвинених країн коливається в межах 70–80 осіб на 100 тис. населення, у світі – 141 особа [4].

Закон України «Про прокуратуру» закріплює основні напрямки прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, зокрема прокурор має право: 1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру; 2) опитувати осіб, які перебувають у місцях, зазначених у [пункті 1](#), з метою отримання інформації про умови їх тримання та поведінки з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру; 3) знайомитися з матеріалами, отримувати їх копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ; 4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності; 5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця; 6) вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань; 7) звертатися до суду з позовом у визначених законом випадках. Слід зауважити, що прокурорський нагляд має здійснюватися не лише в органах і установах виконання покарань, але і в кімнатах для затриманих та доставлених чергових частин, ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах органів внутрішніх справ, спеціальних закладах охорони здоров'я тощо [2].

З метою удосконалення організації роботи та підвищення ефективності наглядової діяльності органів прокуратури України стосовно дотримання прав ув'язнених згідно з вимогами Конституції України, кримінально-виконавчого законодавства, міжнародних норм і стандартів поведінки з ув'язненими та засудженими, існує наказ Генерального прокурора України «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень

у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 12 квітня 2013 р. № 7 гн, де зазначається, що пріоритетними напрямками діяльності органів прокуратури у вказаній сфері є забезпечення додержання: конституційних прав і свобод людини, громадянина, іноземців та осіб без громадянства у місцях тримання затриманих, установах попереднього ув'язнення, виконання покарань та інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи відповідно до міжнародних норм і стандартів, ратифікованих Україною, а також належного розгляду та вирішення заяв, клопотань, скарг і пропозицій ув'язнених із засуджених; законодавства, спрямованого на запобігання катуванням та іншому жорстокому поводженню із затриманими, взятими під варту та засудженими; режимних вимог, порядку та умов тримання затриманих і взятих під варту осіб, відбування покарань засудженими; законів під час провадження оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами Державної кримінально-виконавчої служби України; законів у сфері запобігання і протидії корупції у піднаглядних органах та установах; законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення; законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі [3].

Також слід звернути увагу на деякі аспекти. По-перше, при здійсненні перевірок прокурори повинні обов'язково проводити у спеціально виділених кімнатах особистий прийом осіб, які перебувають у піднаглядних установах, та приділяти особливу увагу забезпеченню адміністрацією їх права звертатися із заявами і скаргами, запитами на інформацію до будь-яких органів, організацій та посадових осіб. По-друге, прокурорам регіональних прокуратур, їх заступникам, а також прокурорам місцевих прокуратур слід не рідше одного разу на місяць безпосередньо здійснювати особистий прийом ув'язнених та засуджених осіб в установах попереднього ув'язнення та виконання покарань (пункт 10.1 наказу № 7гн). По-третє, при здійсненні наглядової діяльності необхідно особливу увагу приділяти дотриманню порядку й умов виконання та відбування кримінальних покарань у виді арешту, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі, на врегулювання яких, зокрема, спрямовані Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5 [5].

Відповідно до міжнародно-правових документів, усі ув'язнені користуються правами людини і фундаментальними свободами, про які йдеться у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, а також іншими правами, викладеними в інших пактах Організації Об'єднаних Націй. Особливу увагу слід приділити додержанню законодавства, спрямованого на запобігання катуванням та іншому жорстокому

поводженню із затриманими, взятими під варту та засудженими. Міжнародні стандарти прокурорського нагляду за додержанням прав поведження з ув'язненими в Україні відіграють важливу роль і щодо протидії злочинності у пенітенціарній системі. Є очевидним, що зміни карної політики держави, оптимізація застосування запобіжних заходів тощо, зменшують кількість засуджених у місцях позбавлення волі та осіб, які перебувають в установах попереднього ув'язнення, проте рівень злочинів, вчинених засудженими у місцях позбавлення волі та особами, взятими під варту, в установах попереднього ув'язнення залишається високим [6]. На сьогодні, важливим є забезпечення дотримання конституційних прав ув'язнених щодо належних умов тримання і медичного забезпечення відповідно до міжнародних стандартів, що повинно бути визначальним, пріоритетним завданням для органів прокуратури України.

З огляду на вищезазначене, прокурорам належить провідна роль у припиненні, усуненні й попередженні порушень законів в місцях утримання під вартою підозрюваних та обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень осіб, а також тих, щодо яких застосовані примусові заходи медичного характеру. Предметом нагляду є додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установах виконання покарань, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленому кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків [7]. Органи прокуратури України, зважаючи на конституційні повноваження, повинні відстоювати законні інтереси засуджених осіб і ефективно реагувати на виявлені порушення законності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
3. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 12 квітня 2013 р. № 7гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=165441

4. Статистичні дані Державної пенітенціарної служби України станом на 1 квітня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/829162;jsessionid=229A478A4BCC5A2B6E50808E8B7878E4>

5. А.Скорікова «Основні напрямки захисту прокурором прав ув'язнених» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///D:/Downloads/VP_06_2015%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/VP_06_2015%20(1).pdf)

6. Неділько В.Г. Значення прокурорського нагляду в протидії злочинності у пенітенціарній системі. Протидія злочинності: теорія та практика. – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. – С. 133–134.

7. Національна академія внутрішніх справ. Лекція «Прокурорський нагляд» http://www.naiu.kiev.ua/books/prokurorski_naglyad/lections/lecture7.2.html

Гавлицька О.В.

студентка факультету економіки і права
Київський національний лінгвістичний університет

Гавлицкая О.В.

студентка факультета економіки і права
Киевский национальный лингвистический университет

Gavlitskaja O.V.

student of the department of economic and law
Kyiv National Linguistic University

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

THE INFLUENCE OF INNOVATIVE PROCESSES ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Актуальність інноваційної моделі розвитку зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та новітніх технологій, що відбувається протягом останніх років. Нові технології докорінно змінили структуру світової економіки.

Інновація – це невід’ємна складова підприємництва, що завжди існує у ринковій економіці. Її двигуном є талант і неординарність мислення. Завдяки інноваціям у соціально-економічній системі відбувається раціональніше використання ресурсів.

Формування і функціонування інноваційної сфери в розвинених країнах дозволяє стверджувати, що її роль у вирішенні виникаючих проблем є визначальною. На національному рівні уряди багатьох країн активно сприяють розвитку інноваційної сфери, зокрема методами фіскальної політики і за рахунок прямих державних фінансувань підтримують проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), що є невід'ємною складовою, разом з вищою освітою, інноваційною сферою [1, с. 95].

На сьогоднішній день спостерігається прогресивний розвиток інноваційно сфери економіки в країнах Європейського Союзу. Головними характеристиками економіки ЄС виступають інтелектуалізація та інформатизація, які безпосередньо впливають на науково-технологічний прогрес. Ще однією рисою, яка також визначає розвиток економіки країн ЄС, є формування у господарській структурі сектора, представленого високотехнологічними галузями, що виробляють інформацію та знання.

Відповідно до статистики Європейського Союзу (Eurostat), можемо розглянути такі показники, які характеризують інноваційну діяльність ЄС:

- Показник обігу від інноваційних нововведень: цей показник визначається як відношення обороту продукції, нової для підприємств і нової на ринку (у % від загального обороту) (див. табл. 1)

- Витрати на дослідження та розробки (див. рис. 1)

Аналізуючи отримані дані, можемо стверджувати, що Європейський Союз активно розвиває інноваційні процеси в усіх сферах діяльності.

За даними The Innovation Union Scoreboard 2015 країни ЄС поділяють на такі рівні інноваційного розвитку [5]:

- до групи «Лідуючі інноватори» ввійшли країни: Данія, Фінляндія, Німеччина та Швеція;

- до групи «Сильні інноватори» ввійшли країни: Австрія, Бельгія, Франція, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Словенія та Великобританія;

- до групи «Помірні інноватори» ввійшли країни: Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Італія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Словаччина та Іспанія;

- до групи «Скромні інноватори» ввійшли країни: Болгарія, Латвія та Румунія.

Таблиця 1

Показник обігу від інноваційних нововведень ЄС (у % від загального обігу)
[2]

ЄС	Значення за роками				
	2004	2006	2008	2010	2012
	13,7	13,4	13,3	12,8	11,9

Витрати на дослідження

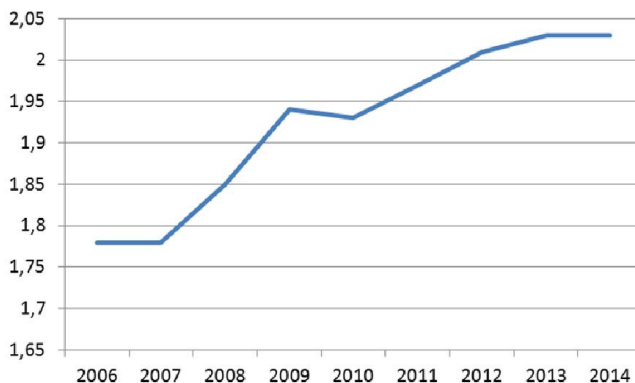

Рисунок 1. Витрати на дослідження та розробки ЄС (у % від ВВП) [2]

Усі країни оцінювалися відповідно до таких критеріїв (див. табл. 2):

Таблиця 2

Країни, що найкраще відповідають критеріям продуктивності та інноваційності [4]

Критерії інноваційності та продуктивності	Країни
Розвиток людських ресурсів	Швеція, Ірландія, Фінляндія, Великобританія
Відкритість, ефективність дослідницьких систем	Нідерланди, Швеція, Данія
Фінансова підтримка	Естонія, Данія, Фінляндія, Швеція
Інвестиції в підприємницьку діяльність	Німеччина, Швеція, Естонія, Фінляндія
Зв'язки з підприємницькою діяльністю	Бельгія, Великобританія, Данія

Інтелектуальні активи	Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина
Новаторство	Ірландія, Люксембург, Німеччина
Економічний ефект	Ірландія, Данія, Люксембург

За даними таблиці, можемо сказати, що за розвитком інноваційної сфери Швеція продовжує займати провідне положення у рейтингу. Наздоганяють Швецію такі країни: Фінляндія, Німеччина та Данія.

За ініціативи Іннобарометра ЄС (The Innobarometer) було проведено опитування підприємств країн ЄС та було отримано такі результати про інвестування в інноваційну сферу (див. рис. 2). Обговорювалося наступне запитання: «Чи плануєте Ви збільшувати, зменшувати чи залишатися незмінним відсоток інвестицій в інноваційну сферу у наступні 12 місяців?»

Рисунок 2. Результати опитування під-в ЄС [3]

Результати проведеного аналогічного опитування в країнах Європи, які не входять в ЄС, показали, що питома вага підприємств, які збираються інвестувати в розвиток інноваційної сфери протягом наступних 12 місяців дорівнює 31%, що на 4% перевищує результати підприємств ЄС. Натомість, питома вага компаній, що не входять в ЄС і не збираються інвестувати в розвиток інновацій становить 11%, що на 5% менше, ніж результат компаній ЄС.

Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що загалом за останні роки Європейський Союз зміг домогтися зрушень у реалізації стратегії розвитку інноваційної сфери економіки. У проєктах, організованих ЄС, бере участь значна кількість малих і середніх інноваційних підприємств. Значний обсяг робіт бізнес-організацій спрямований на підвищення якості проєктування та впровадження інновацій, підготовку та консультування фахівців для роботи у сфері малого та середнього підприємництва.

Можемо зробити висновок, що урядам країн ЄС необхідно завжди орієнтуватися на ефективне регулювання науково-дослідної сфери, здійснення інвестицій у розвиток напрямків, що сприяють інноваційній діяльності, досягнення взаємоузгодження між політичним та бізнес середовищами, проведення заходів щодо стимулювання взаємодії між учасниками інноваційних процесів. Це сприятиме прогресивному розвитку інноваційної сфери економіки та покращенню конкурентних переваг країн у світовому господарстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хусаїнов Р. В. Глобалізація інноваційної сфери економіки: фактори, стан та наслідки для України / Р.В. Хусаїнов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент» . – 2015. – Вип. 10. – С. 94 – 98.
2. Eurostat. Research and development expenditure, by sectors of performance [Electronic resource]. – Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/data/main-tables>
3. Innobarometer 2015 – The innovation trends at EU enterprises [Electronic resource]. – Available at: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/innobarometer/index_en.htm
4. Innovation Union Scoreboard 2015 [Electronic resource]. – Available at: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf
5. Innovation Union Scoreboard 2015. Executive summary [Electronic resource]. – Available at: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius_2015_executive_summary_en.pdf

Гапак Н.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гапак Н.М.

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятия
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

Нарак N.M.

PhD, associate professor

ЩОДО СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ОТНОСИТЕЛЬНО СУТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

IN RELATION TO ESSENCE OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Термін «економічна безпека» з'явився в історії української економічної теорії нещодавно, відтак його визначення не є остаточно сформованим та однозначним. Поняття «економічна безпека підприємства» можна розглядати у якості практичного використання принципів сучасного менеджменту, своєчасної реакції на зміни в зовнішньому середовищі, а також ситуаційного підходу, яким визначається швидкість і адекватність реакції, що забезпечують адаптацію підприємства до умов його функціонування [4].

Найчастіше забезпечення економічної безпеки бізнесу зводять до протистояння, захисту від різноманітних економічних злочинів (пограбування, шахрайство, фальсифікація, підпали, недобросовісна конкуренція, промислове та комерційне шпигунство, інформаційна безпека тощо). Безсумнівно, ці загрози дуже важливі і повинні постійно аналізуватись та враховуватись, але поняття економічної безпеки підприємства має більш широке значення [7, с.17].

Вивченням проблем економічної безпеки на рівні підприємства займалися такі науковці, як: Камлик М.І., Ніколаюк С.І., Шликов В.В. та інші. За умов повної економічної самостійності, суб'єкти підприємницької діяльності самостійно визначають свою економічну політику, організовують виробничий процес і збут продукції та несуть повну відповідальність за результати своєї господарської діяльності. Усе це значною мірою вимагає від власників і керівників підприємств вживання комплексних заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки власного бізнесу та створення на підприємстві комплексної системи економічної безпеки.

Є дуже багато думок щодо визначення поняття економічної безпеки підприємства. На думку М.І.Камлика, економічна безпека підприємства – це такий стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується

стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності [8, с.9].

С.І.Ніколаюк, Д.Й.Никифорчук економічну безпеку підприємства визначають як стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, щодо яких гарантується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток [10, с.15].

На думку В.В.Шликова, економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз. В.Шликов економічну безпеку підприємства розглядає з погляду мінімізації втрат і збереження контролю над власністю. Як спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства пропонується така побудова системи захисту його економічних інтересів, у якій основна увага приділена питанням боротьби з несумлінною конкуренцією, забезпеченню інформаційної безпеки і правовому захисту інтелектуальної власності [11, с.138].

Економічна безпека підприємства – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технологій, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Слід зазначити, що в останні роки на базі усвідомлення всього розмаїття критеріїв, чинників і загроз економічній безпеці відбувається процес систематизації та концептуалізації цього поняття як наукової категорії [1, с. 99].

Грунін О.А. визначає економічну безпеку підприємства як «такий стан господарюючого суб'єкта, в якому він при найефективнішому використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику» [4, с.12–13].

Могільний А.І. вважає, що поняття економічної безпеки підприємства полягає в «забезпеченні стану життєдіяльності, при якому реалізуються його основні інтереси, воно захищено від внутрішніх та зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників» [9, с.9].

Бендіков Л. під економічною безпекою підприємства має на увазі «захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих та непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатність підприємства до відтворення» [2, с.15].

В.Забродський трактує економічну безпеку як «кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відбиває здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози». Відповідно до точки зору В.Забродського, економічна безпека фірми визначається сукупністю факторів, що відбивають незалежність, стійкість, можливість зростання, забезпечення економічних інтересів та ін. [6, с.35].

Гладченко Т.Н. визначає економічну безпеку підприємства як захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, організація якої здійснюється адміністрацією й колективом підприємства шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного й соціально-психологічного характеру. При цьому, по-перше, стан захищеності має динамічний характер; по-друге, загроза, що виходить зсередини підприємства, не менш небезпечна, ніж ззовні, і по-третє, система економічної безпеки підприємства повинна взаємодіяти на правовій основі з державною системою забезпечення економічної безпеки [3, с.111-113].

Економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення захисту від існуючих небезпек і загроз чи інших непередбачених обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику [5]. Таке розуміння економічної безпеки підприємства показує, що виробниче підприємство, знаходячись у ситуації невизначеності, непередбачуваності, зміни як внутрішніх умов господарювання, так і зовнішніх (політичних, макроекономічних, екологічних, правових), приймає ризикові рішення в умовах твердої конкуренції, домагається запобігання, ослаблення чи захисту від існуючих чи прогнозованих небезпек і загроз; що в даних умовах воно забезпечує досягнення цілей бізнесу. Тобто в даній ситуації корпоративні ресурси підприємства (земля, капітал, кадровий потенціал, підприємницькі здатності менеджерів, інформація, інтелектуальна власність, технологія і т.д.) використовуються не тільки для запобігання небезпек і загроз, але й насамперед, для досягнення цілей бізнесу. Виявлення, запобігання небезпек і погроз, використання корпоративних ресурсів у непередбаченій ситуації для недопущення непоправного збитку, прийняття ризикових рішень, боротьба з конкурентами і т.д. – це шлях створення умов для досягнення стратегічних цілей підприємницької діяльності, забезпечення стійкого інтенсивного розвитку підприємства, його економічної незалежності [5, с.19, 20].

Таким чином, можна зазначити, що економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку

керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників.

В режимі стійкого функціонування підприємство при вирішенні задач своєї економічної безпеки акцентує головну увагу на підтримці нормального ритму виробництва і збуту продукції, на запобіганні матеріального і/або фінансового збитку, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації і руйнування комп'ютерних баз даних, на протидію недобросовісній конкуренції та кримінальним проявам.

Дотримання економічної безпеки підприємства зумовлюється об'єктивно наявним для нього завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Отже, підходи щодо визначення суті економічної безпеки зводяться до наступного:

1. стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз;
2. захист проти корисливих злочинів;
3. стан ефективного використання корпоративних ресурсів;
4. здатність забезпечувати відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ареф'єва О.В, Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1(91). – С.98–104.
2. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) // Консультант директора. – 2000. – №2.
3. Гладченко Т.Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности // Донецк: ДонГАУ«Менеджер». - 2000. - №12. – С.111-113.
4. Грунин О.А., Грунин С.О. Экономическая безопасность организации. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.
5. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240с.
6. Забродский В.А. Современные методы организации и управления промышленным производством / В.А.Забродский, Н.А. Кизим, Л.И. Янов. – Харьков: АО “Бизнес-Информ”, 1997.– 64 с.

7. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Т.М.Іванюта, А.О.Заїчковський — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 256 с.
8. Камлик М.І., Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект [Текст]: навч. посіб. / М.І.Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
9. Могильный А.И. Основы безопасности бизнеса / А.И.Могильный, В.Н.Бесчастный, Ю.О.Винокуров. - Донецк: Регион, 2000. - 130 с.
10. Ніколаюк, С.І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності [Текст]: курс лекцій / С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук. –К.: КНТ, 2005. – 320с.
11. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия [Текст] / В.В.Шлыков. – Рязань: Алетейя, 1999. – 145с.

¹Гоблик-Маркович Н.М.

доцент кафедри готельно-ресторанної справи

¹Грянйло А.В.

асистент кафедри готельно-ресторанної справи

¹Басараб М.І.

студент спеціальності готельно-ресторанної справа,

¹Мукачівський державний університет

¹Гоблик-Маркович Н.М.

доцент кафедри гостинично-ресторанного дела

¹Грянйло А.В.

ассистент кафедры гостинично-ресторанного дела

¹Басараб М.И.

студент специальности гостинично -ресторанного дела,

¹Мукачевский государственный университет

Goblik-Markovich N.

PhD of the department hotel and restaurant business, Mukachevo State University

Grianylo A.

assistant of the department hotel and restaurant business, Mukachevo State University

Basarab M.

student majoring hotel -restaurant business, Mukachevo State University

БРЕНДИНГ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

**БРЭНДИНГ ЯК НАПРЯМ ПОВЫШЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТІ ПРЭДПРІЯТІЙ ІНДУСТРІИ
ГОСТЕПРІИМСТВА
BRANDING BASIS ENTERPRISE COMPETITIVENESS HOSPITALITY
INDUSTRY**

Сучасна індустрія гостинності як у світі так і в Україні знаходиться в постійному русі та потребує постійного розвитку і вдосконалення. Великий рівень конкуренції в галузі диктує умови для підприємств готельно-ресторанного бізнесу щодо постійного дослідження ринку, виведення нових продуктів, вдосконалення процесу обслуговування та ін. Практика бізнесу показує, що виживають підприємства магнати, старожили ринку, а також ті, що пропонують унікальний, принципово новий продукт. Тому, щоб бути конкурентоспроможним на ринку індустрії гостинності необхідно розробляти цілу концепцію, стратегію діяльності. Одним із важливих напрямів стратегічного розвитку, завоювання значного сегменту ринку є створення бренду або розробка брендінг-концепції організації діяльності підприємства готельно-ресторанного господарства. Тому, актуальним є визначення поняття та необхідності використання брендінгу в індустрії гостинності як запоруки конкурентоспроможної діяльності підприємств галузі.

Бренд - це термін в маркетингу, що символізує комплекс інформації про підприємство, продукт або послугу. Сам бренд - це образ, що складається в свідомості інших осіб, зокрема споживачів як дійсних, так і потенційних[1].

Однією з важливих причин створення бренду є його здатність створювати велику різницю між собівартістю продукту і ціною його продажу.

Для кращого розуміння даного терміну, варто зазначити, що брендінгувати – означає додавати цінності, або робити щось/когось більш цінним, що загалом і є головною ціллю брендінгу. Можна створювати бренд продукту, послуги, підприємства, особистості, події тощо.

У сучасному лексиконі ділової людини різниця між словами торгова марка і бренд дуже важлива і показова. Торговельна марка може бути зареєстрована і перебувати у власності компанії або приватної особи протягом всього терміну життя. Її подальше використання відносно легко проконтролювати. У деяких компаніях навіть існує система внутрішніх стягнень за неправильне використання торгової марки, а успішність торгової марки вимірюється, в основному, ступенем інформованості населення.

У моделі бренду, що пропонує Т. Амблер, визначаються основні переваги, які може отримати споживач [2, с.50]:

- функціональні (якість)
- психологічні (імідж)
- економічні переваги (ціна).

В моделі Т. Амблера вказуються основні цінності бренду, що говорить про простоту та релевантність її побудови. Вважаємо, що саме такі цінності як якість, імідж та ціна є важливими елементами формування конкурентоспроможного становища підприємства в індустрії гостинності.

Справжній бренд існує та розподіляє свої ресурси в, так званих чотирьох вимірах, певному бренд-коді [3], який і є основою життєздатності даного товару не тільки тут і зараз, але і в майбутньому. Можна сказати, що бренди, які створюються сьогодні будуть популярними тільки через кілька років.

Бренд-код – це певна система символів, програма за допомогою якої виражається вся необхідна інформація про підприємство та його продукт, тобто створюється сам бренд. Крім того, - це бізнес-ідея, позиціонування, бачення та місія в одному пакеті.

Чотирьохвимірна модель Е.Гета включає наступні складові [3, с.123-133]:

- функціональний вимір (описує унікальні характеристики товару чи послуги, а також сприйняття їх корисності, які асоціюються з брендом);
- соціальний вимір (стосується здатності ідентифікувати себе з визначеною суспільною групою та відображає відносини між покупцями та тією суспільною групою, до якої вони бажають належати);
- ментальний вимір (відображає самосприйняття та самоідентичність споживачів, а також їх готовність до змін);
- духовний вимір (відноситься до більш обширної системи, частиною якої є бренд, споживач та його соціальне оточення).

На нашу думку, досить вдало у моделі Т.Геда поєднуються вираження інформації у чотирьох вимірах, що є так необхідним для здобуття споживчої прихильності та здійснення вагомого впливу на потенційного споживача. За допомогою такої комплексної інформації забезпечується отримання для підприємства, його продукту, торгової марки конкурентної переваги на ринку. Підтвердженням цього є також наукові дослідження Гоблик-Маркович Н.М, яка у своїх працях стверджує про необхідність створення цілої системи інформаційного забезпечення з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі [4, с.263-264].

Слід відмітити, що ключовою характеристикою успішних брендів є їх правильне позиціонування. Для цього треба розуміти значення як конкурентних відмінностей, так і збігів. Збіги - це області подібності. Котлер вважає, що, визнаючи і створюючи точки збігу, часто можна нейтралізувати конкурентні переваги брендів-конкурентів, у той же час використовуючи відмінності для того, щоб зробити власний бренд особливим [5, с.144].

Диференціація можлива у будь-якій області діяльності підприємства індустрії гостинності, як наприклад, розробка продукту, формування комунікації, навчання та підготовка кадрів тощо. Однак, для того щоб знайти ту

відмінність, яка дасть конкурентну перевагу для підприємства, необхідно знати основні рушійні сили, що діють у полі формування брендингу. Серед таких рушійних сил є чітко виражена сучасна стратегія бізнесу і диференційована бізнес-ідея, які дають вагомі переваги діяльності у конкурентному середовищі.

Особливістю розроблення брендинг-концепції є те, що в ній передують такі компоненти як пошук потрібних людей-однодумців, створення або формування продукту, пошук засобів для його створення та конкурентні можливості продукту на ринку. Окрім цього, дана концепція працюватиме тільки за умови єдиності системи управління та виробництва, тобто співробітники підприємства та його управлінський склад повинні бути об'єднані спільною метою та цілями.

Таким чином, брендинг – це складний процес, що передбачає створення та просування конкретного бренду у довготривалому періоді. Для його реалізації необхідно акумулювати велику кількість інформації щодо різних рівнів управління діяльністю підприємства індустрії гостинності. Процес створення бренду багатогранний та може реалізуватись в ряд етапів. Вважаємо, що необхідною є побудова при цьому міцних взаємовідносин зі споживачами, цільовою аудиторією за допомогою створення ефективних конкурентних стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Визначення бренду: [Електронний ресурс] - <https://prezi.com/uibxw36o2dvo/brand-brnd>.
2. Амблер Т. Практический маркетинг. – Пер. с англ. – СПб: Питер, 1999. – 400с.
3. Гед Т., «4D брэндінг: взламывая корпоративный код сетевой экономики» (Thomas Gad, "4D Branding: Cracking the Corporate Code of the Network Economy"). – СПб: Издавництво: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2001 – 230 с.
4. Мілашовська О.І., Гоблик-Маркович Н.М. Вплив інформаційного забезпечення процесу обслуговування на конкурентоспроможність підприємств ресторанного господарства // Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у 2 ч – 18 жовтня 2012року. - Харків, ХДУХТ, 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hduht.edu.ua/News/tezi_18.10.12/14.pdf – С.263-264.
5. Котлер Ф., Боуэн Д., Мейкенз Д. «Маркетинг. Гостеприимство. Туризм» Издавництво: М.: Юнити-Дана, 2007. - 1045 с.

Головач К. С.

аспірантка кафедри менеджменту організацій і адміністрування ім.
М. П. Поліщука, Житомирський національний агроекологічний університет

Головач Е. С.

аспирантка кафедры менеджмента организаций и администрирования им.
М. П. Полищука, Житомирский национальный агроэкологический университет

Golovach K. S.

post-graduate student of the Department of Management of organizations and
administration by the name of M. P. Polishchuk, Zhytomyr National Agroecological
University

ФАКТОРИ ЕНДОГЕННОГО І ЕКЗОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА КРИЗУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

ФАКТОРЫ ЭНДОГЕННОЙ И ЭКЗОГЕННОЙ СРЕДЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИС В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

FACTORS OF ENDOGENOUS AND EXOGENOUS ENVIRONMENT AND THEIR IMPACT ON CRISIS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Проблеми та шляхи попередження виникненню кризових явищ і фінансового оздоровлення підприємств, а також підвищення їх фінансової стійкості в даний час є найбільш актуальними у діяльності будь-якого економічного суб'єкта. Успішним рішенням цих проблем займаються багато вчених, що доводить дискусійний характер предмета дослідження. З поміж них роботи таких науковців, як Ф. Агілар [4], О. Терещенко [3], А. Спрінгейт [6], Е. Альтман [5].

Термін «криза» міцно увійшов в життя сучасного підприємництва. Сьогодні він розглядається як основна загроза економічній безпеці суб'єктів російського бізнесу. Під кризою традиційно прийнято розуміти незапланований, небажаний, обмежений в часі переломний момент в послідовності процесів, подій і дій, який в змозі істотно перешкодити або навіть зробити неможливим функціонування підприємства [1].

Передумови та наслідки виникнення кризових ситуацій на підприємствах мають велике значення у подальшому антикризовому управлінні. Індикатором глибини проблеми виступає показник достатності швидко замінних обігових коштів організації або її ліквідність (платоспроможність). Коли ліквідних активів достатньо для здійснення виробництва, то криза немає значного прояву та носить неявний характер і її складно визначити. У разі нестачі грошових коштів для покриття поточних витрат на виробництво та погашення заборгованості криза є явною і наслідки щодо прийняття управлінських рішень

у даному періоді для підприємств, особливо сільському господарстві, мають значний вплив на подальшу діяльність.

Антикризові заходи на стадії потенційної кризи орієнтовані на передбачення і профілактику кризових ситуацій на підприємстві. Дані заходи відповідно до теоретичних досліджень науковців включають в себе:

- визначення екзогенних та ендогенних чинників, наслідків, передумов і джерел активації кризи;
- розробку сценаріїв можливої активації кризи;
- моделювання поведінки підприємства в рамках цих сценаріїв [2].

В останні роки актуальним є завдання мінімізації впливу економічних криз на діяльність виробничих підприємств, що вимагає виявлення і систематизації основних факторів, що впливають на їх роботу. Тільки завдяки моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища можливе вироблення заходів з подолання негативних наслідків впливу криз.

Результати опитування керівників сільськогосподарських підприємств Житомирської області свідчать про наявність зовнішніх та внутрішніх джерел впливу на діяльність досліджуваних підприємств (рис. 1 та рис. 2).

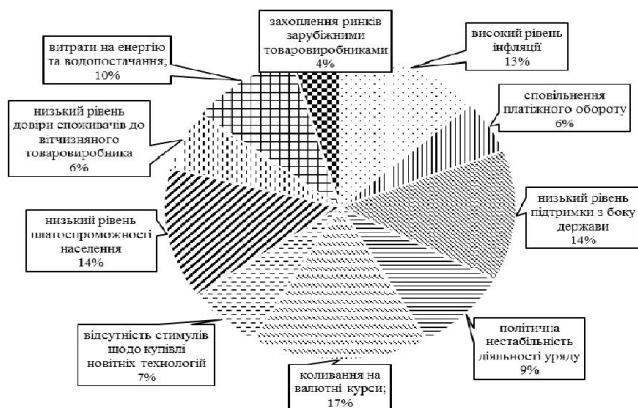
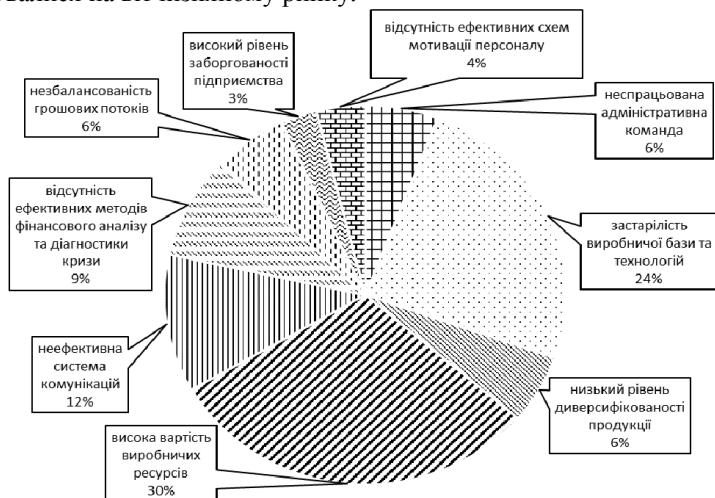

Рис. 1. Структура зовнішніх факторів, які здійснюють вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств Житомирської області, за відповідями респондентів

Отже, анкетування керівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств визначило, що найбільший вплив за останні роки мали коливання на валютні курси у країні. Цей фактор пояснюється нестабільністю політичної та економічної сфери України у сучасних умовах, та звичайно мав вплив на

реалізацію виробничої продукції сільського господарства і на погашення заборгованості підприємствами. Звідси й впливають наступні два фактори, які мали суттєвий вплив на господарську діяльність досліджуваних об'єктів – це низький рівень платоспроможності населення та підтримки державою. Найменшого впливу, навіть у зв'язку зі вступом Країни до Європейського союзу, зазнали товаровиробники з боку зарубіжних суб'єктів господарювання, які просувалися на вітчизняному ринку.

Рис. 2. Структура внутрішніх факторів, які здійснюють вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств Житомирської області, за відповідями респондентів

З поміж внутрішніх факторів, які мали вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств Житомирської області, відзначився чинник щодо високої вартості виробничих ресурсів (30 % відповідей респондентів). Цей фактор звичайно має вплив на безпосередньо здійснювану виробничу діяльність, так як для виготовлення будь-якої продукції потрібні виробничі запаси та матеріали. Найменшого впливу тут було здійснено за рахунок дебіторської та кредиторської заборгованості, хоча саме цей фактор має надзвичайний вплив на поточну ліквідність підприємств.

Отже, вплив факторів на діяльність сільськогосподарських підприємств, які мають зовнішній та внутрішній характер є надзвичайно важливим елементом у перевірці ефективності здійснюваної діяльності суб'єктами господарювання та проведенні антикризового управління на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губін В.А., Губін Г.В. Про концептуальні підходи до антикризового управління сучасним суб'єктом підприємництва // Російське підприємництво. - 2008. - № 4 Вип. 1 (108). - С. 74-77.
2. Коптелова К. І. Актуальні проблеми аналізу фінансової стійкості підприємств // Молодий вчений. - 2016. - №8. - С. 555-558.
3. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с
4. Aguilar, F. J, (1967) Scanning the Business Environment. New York: Macmillan
5. Altman E. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. / E. Altman // Journal of Finance. – 1968 – 9. – 589-609 pp.
6. Springate, Gordon L. V., “Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm. Unpublished M.B.A. Research Project, Simon Fraser University. – January 1978.

Дмитренко В.А.

студент 4 курсу факультету ГРТБ, Національний університет харчових технологій

Дмитренко В.А.

студент 4 курса факультета ОРТБ, Национальный университет пищевых технологий

Dmytrenko V.A.

4 year student of the faculty HRTB, National University of Food Technologies

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ТУРИСТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ
СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ НА ТУРИСТИЧЕСКОМ ПРЕДПРИЯТИИ
STRATEGY FOR QUALITY CONTROL TOURISM ENTERPRISES

Вступ. Становлення ринкової економіки в Україні та перетворення туризму на високодохідну галузь зумовило підвищення інтересу до управління якістю. Якість обслуговування для споживачів є одним з найважливіших чинників при виборі того чи іншого туристського продукту. Розвиток інформаційних технологій в останні десятиріччя змінив життя суспільства, підвищив вимоги споживачів до будь - якої продукції або послуг. Продовження діяльності будь - якого туристичного підприємства за умов жорсткої боротьби, його впевнене положення на ринку визначається рівнем його конкурентоспроможності. На

становище організації у конкурентному середовищі впливають багато факторів, і одним з основних серед них являється саме якість обслуговування. Туристичні фірми, які не приділяють увагу якості обслуговування, втрачають свої позиції та поступово припиняють свою діяльність. За таких умов, для суб'єктів туристичної діяльності формування стратегічної системи управління якістю є життєво важливим, чим і обумовлена актуальність даної теми дослідження.

Аналіз публікацій і досліджень. Проблему управління якістю в цілому та на туристичних підприємствах зокрема досліджували багато зарубіжних авторів : С. Маккейб, Ченг Хуа Ванг, І.Сіла, С. Шортелл, В. Квартальнов, А. Дурович, А. Чудновський, В. Окрепілов та інші. Українські вчені С. Мельниченко, М. Денисенко, Г. Кіптенко, Г. Мунін, М. Мальська, В. Герасименко, С. Галасюк, О.Тарасова та багато інших також зробили значний внесок у розвиток теорії та практики управління якістю обслуговування. А. Чудновський визначає якість як визначену сукупність властивостей продукції та послуги, потенційно чи реально здатних в тій чи іншій мірі задовольняти необхідним потребам при їх використанні за призначенням, включаючи утилізацію або знищення. В. Герасименко трактує поняття якості в туризмі як комплекс властивостей туристичної послуги, внаслідок яких вона стає придатною до задоволення певної потреби туриста. О. Тарасова визначає якість як комплексне поняття що визначає ефективність всіх сторін діяльності організації : розробки стратегії, організації виробництва та маркетингової системи підприємства. В. Герасименко [1, с.184-185] також виділив основні складові якості туристичних послуг : технічну, функціональну та етичну. Багатьма українськими та зарубіжними вченими виділені та обгрунтовані основні методи та підходи до управління якістю на підприємстві, основним з яких можна вважати Total Quality Management - загальне управління якістю.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку ринку туристичних послуг в Україні характеризується надзвичайним загостренням конкуренції, адже за даними фахівців, велика кількість малих туристичних агенцій та регіональних агенцій великих турсператорських мереж припинили свою діяльність, а підприємства, які продовжили свою діяльність прагнуть захопити нововідкриті ринкові сегменти. Головними причинами цього були загальні негативні тенденції щодо попиту на туристський продукт, зниження рентабельності, ліквідності та зниження чистої приведеної вартості для інвестиційних проектів у сфері туризму, адже вкладення в створення нового туристичного підприємства чи інвестиції в існуючі не принесуть в майбутньому достатнього прибутку при існуючій на даний момент обліковій ставці кредитування, прийнятій Національним Банком України. Також важливим негативним фактором, який вплинув на кон'юнктуру ринку туристичних послуг стало зниження платоспроможності населення. У сучасних літературних

джерелах були широко розглянуті теоретичні аспекти управління якістю як на підприємствах в цілому,

Виклад основного матеріалу. На сучасних туристичних підприємствах управління якістю є складовою загальної стратегії розвитку організації. Для цієї потреби запроваджуються системи управління якістю. Система управління якістю являє собою чітко організовану структуру з розподілом відповідальності між внутрішніми бізнес - процесами та ресурсами, які забезпечують якість на підприємстві. За М.П. Денисенко та Н.М. Терещенко [2], виокремлюють 3 типи систем управління якістю : системи, що відповідають вимогам стандартів ISO серії 9000; Total Quality Management - загальне управління якістю; системи, що відповідають критеріям національних або регіональних стандартів.

Total Quality Management - це система дій, спрямованих на задоволення потреб споживачів, зростання можливостей та професійного рівня персоналу, досягнення стабільного та високого доходу підприємства та зменшення його витрат; головна ідея TQM полягає в тому, що компанія повинна працювати не тільки над якістю продукції, а й над якістю організації роботи в ній, включаючи роботу персоналу.

П. Жежнич виділив основні принципи загального управління якістю, які керівництво туристичних компаній може використовувати у своїй діяльності :

1) Орієнтація на споживача - для підвищення конкурентоспроможності підприємство має враховувати потреби, вимоги, запити споживачів туристського продукту;

2) Лідерство - потрібно прагнути до переваги над конкурентами;

3) Залучення працівників - персонал є основою організації, і використання їх найкращих якостей дасть можливості для зростання компанії;

4) Процесний підхід - діяльність організації має розглядатись як безперервний процес;

5) Системний підхід до управління - має забезпечуватись узгодженість роботи усіх підрозділів;

6) Постійне покращення роботи - якість роботи організації, як і якість продукції має постійно вдосконалюватись для забезпечення зростання прибутків;

7) Ухвалення рішень на підставі фактичних даних - управлінські рішення мають ухвалюватись на підставі постійного моніторингу інформації та статистичних даних для покращення ефективності управління;

8) Взаємовигідні відносини з постачальниками - створення ефективної системи взаємодії та обміну інформацією з основними постачальниками

Важливим чинником контролю якості послуг та системи управління якістю в туризмі є стандартизація. Для виходу на міжнародні ринки для

суб'єктів туристичної діяльності якість має відповідати вимогам світових стандартів ISO.

На 2012 рік у світі зареєстровано 1101272 організації, продукція яких та системи управління якістю сертифіковані за стандартом ISO 9001 : 2008 різних форм господарювання та сфер діяльності [4].

Загальноприйняті світові стандарти ISO 9001 при застосуванні до туристичних підприємств орієнтовані на забезпечення стабільної якості туристського продукту на різних стадіях його життєвого циклу та зменшення вірогідності помилок персоналу. Для туристичних компаній однією з найважливіших умов початку співробітництва з іноземними постачальниками є отримання відповідного сертифікату ISO, і на даний момент найновітнішим та тим, який найбільш відповідає сучасним ринковим умовам є стандарт ISO 9001: 2015.

Нова, п'ята версія стандарту серії 9001 була опублікована 23 вересня 2015 року. При створенні нової версії ISO 9001 застосована «структура високого рівня» - стандартизоване перерахування розділів, засноване на циклі безперервного поліпшення Шухарта - Демінга PDCA (Plan - Do - Check - Act). Така структура тепер буде застосовуватися для всіх стандартів ISO, що описують вимоги до систем менеджменту. Це величезний крок на шляху до уніфікації, який дозволить значно заощадити зусилля організацій при впровадженні інтегрованих систем менеджменту.

Стандарт ISO 9001 : 2015, як і його минулі версії побудований на загальних засадах TQM, проте вони поєднуються із циклом PDCA та принципами ризик - менеджменту. Цикл PDCA може бути застосований для будь - якого бізнес - процесу на підприємстві і він полягає у наступному :

– Plan - встановити цілі системи і складових її процесів, визначити ресурси, необхідні для досягнення результатів відповідно до вимог споживачів і політики організації, а також для виявлення і прийняття рішень відповідно до ризиків і можливостей;

– Do: виконати заплановане ;

– Check: відстежувати і (там, де це можливо) вимірювати процеси, кінцеву продукцію чи послугу у порівнянні з вимогами споживачів і запланованими діями, формувати звіти про результати;

– Act: робити при необхідності дії щодо поліпшення показників виконання процесу.

Мислення, засноване на оцінці ризиків, дозволяє організації виявити фактори, які можуть викликати відхилення її процесів і системи менеджменту якості від запланованих результатів, задіяти захисні механізми для зниження негативного впливу і забезпечити максимальну реалізацію можливостей при їх появі.

Переваги туристичного підприємства при запровадженні системи якості, яка базується на даному стандарті можуть бути наступними :

1) здатність постійно постачати продукти і послуги, які відповідають вимогам споживача, законодавчим та іншим нормативним вимогам;

2) полегшення реалізації можливостей підвищити рівень задоволеності замовника;

3) обробка ризиків і реалізація можливостей, пов'язаних з контекстом організації та її завданнями;

4) можливість продемонструвати відповідність встановленим вимогам до системи управління якістю.

Висновки. Отже, системи управління якістю обслуговування для туристичних компаній в залежності від стадії життєвого циклу, на яких вони перебувають, поєднання принципів загального управління якістю TQM та світових стандартів управління якістю ISO є однією з важливих передумов подальшого динамічного та гармонійного розвитку фірми, адже вони ортимають значні конкурентні переваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.Г.Герасименко. Організація надання туристичних послуг : навч. посіб./В.Г.Герасименко, С.С.Галасюк -О.: Одеський національний економічний університет, 2014. -242 с.
2. М.П. Денисенко, Н.М. Терещенко. Формування системи управління якістю послуг у сфері туризму/ М.П. Денисенко, Н.М. Терещенко// Наукові праці МАУП. -2014. вип. 1(40), с. 134-138
3. Жежнич П. І., Сопрунюк О. О. Особливості формування електронної документації у сфері туризму //Вісник Національного університету. – 2013. – №. 770. – С. 101-108.
- 4 Fonseca L. M. From Quality Gurus and TQM to ISO 9001: 2015: a review of several quality paths// International Journal for Quality Research (IJQR). – 2015. – Т. 9. – №. 1. – С. 167-180.

Драгомірова Є.С., к.е.н, доцент к-ри туризму та логістики
Донецький держаний університет управління, м. Маріуполь

Драгомирова Е.С., к.э.н, доцент к-ры туризма и логистики
Донецкий государственный университет управления, г. Мариуполь

Dragomirova Y.S., PhD in Economics, Associate Prof. of the Department of Tourism and Logistics, Donetsk State University of Management in Mariupol

Сикорська І.М., к.держ.упр., доцент к-ри туризму та логістики
Донецький держаний університет управління, м. Маріуполь

Сикорская И.Н., к.гос.упр., доцент к-ры туризма и логистики
Донецкий государственный университет управления, г. Мариуполь

Sikorska I.M., PhD in PA, Associate Prof. of the Department of Tourism and Logistics, Donetsk State University of Management in Mariupol

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

STATE REGULATION OF THE TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE

Туризм на початку ХХІ ст. став одним з провідних напрямків соціально-економічної, культурної та політичної діяльності більшості держав і регіонів світу, а туристична індустрія - невід'ємним елементом споживчих моделей та соціальної поведінки значної частини населення.

У більшості розвинених зарубіжних країн туристична галузь є пріоритетною і має значну державну підтримку. У багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм має великий вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання і інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку [1]. Туризм став одним з найприбутковіших видів бізнесу в світі.

Перспективи розвитку туристичного комплексу України багато в чому залежать від посилення державного регулювання туристичної сфери на загальнонаціональному рівні, яке повинно поєднуватися з сучасною стратегією просування регіональних туристичних продуктів.

Конкурентною перевагою України є національне туристичне надбання країни - унікальні об'єкти історичного, архітектурного, культурного і природної спадщини, а також рекреаційний потенціал. За умови їхнього ефективного їх використання туризм може стати локомотивом соціально-економічного

розвитку країни, що сприятиме економічному, соціальному і духовному розвитку країни в цілому.

Регулювання зовнішньоекономічних зв'язків туристичних фірм проводиться на підставі двосторонніх урядових угод, законодавчих актів із зовнішньоекономічної діяльності України.

Цілі туристичної політики, що проводиться державою, залежать від певних економічних, політичних, історичних умов, які склалися в процесі розвитку країни і функціонування туристичної індустрії. У зв'язку з цим необхідно уточнити формулювання поняття «туристична політика». Туристична політика - це загальна політика держави, спрямована на реалізацію та систематизацію заходів і заходів соціально-економічного, правового, зовнішньополітичного та іншого характеру, яка ведеться державними органами з метою організації умов для успішного функціонування туристичної галузі, індустрії та туризму в цілому [2]. Туристична політика держави сприяє туристичній діяльності і створює сприятливі умови для її розвитку, а також визначає і підтримує пріоритетні напрямки в сфері туризму. Таким чином, через ведення грамотної туристичної політики реалізуються принципи державного регулювання туристичної діяльності.

Зміст державного регулювання розвитку туризму визначається цілями, що стоять перед державними органами, а також тими інструментами, якими володіє держава при проведенні цієї політики. Слід також зазначити, що в деяких країнах державна політика в сфері туризму часто не виділяється, а інтегрується в політику інших секторів економіки, наприклад, в виробничу політику, а також політику платіжного балансу і т.д. Однак при такому підході неминуче втрачається цільова спрямованість регулювання розвитку туризму.

Державне регулювання розвитку туризму - це вплив держави на діяльність господарюючих суб'єктів і ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери. Це складний процес, що включає в себе процедуру розробки державної політики регулювання розвитку туризму, обґрунтування її мети, завдань, основних напрямків, вибору інструментів і методів її проведення [3].

Ефективне функціонування системи туризму неможливо без планування, регулювання, координації контролю з боку структур, відповідальних за його розвиток. Це обумовлює необхідність розробки і реалізації туристичної політики. Будь-яка держава, яка виходить на міжнародний ринок туристичних послуг, вступає в конкурентні відносини з іншими державами. Від того, як ведеться туристична політика в державі, наскільки вона ефективна і як вона реалізується, залежить стан держави на ринку міжнародного туризму.

Ефективному розвитку туризму в Україні багато в чому перешкоджає відсутність чіткого державного регулювання розвитку туризму, нерозвиненість

інфраструктури, а також недостатність вивчення індустрії туризму з наукової точки зору. Аналіз вітчизняної літератури показав неопрацьований понятійний апарат, відсутність системного підходу і наукової методології обґрунтування характеру і ступеня державного регулювання туризму.

Розвинена туристична галузь відповідно до європейських і світових стандартів може вирішувати загальнонаціональні завдання країни, а саме: збільшення валового внутрішнього продукту, зменшення рівня бідності, зростання добробуту людей, підвищення конкурентоспроможності України в світі.

Основними цілями державного регулювання туристської діяльності є:

1. забезпечення прав громадян на відпочинок та свободу пересування;
2. охорона навколишнього середовища;
3. створення умов для діяльності, спрямованої на виховання, освіту та оздоровлення туристів;
4. розвиток туристичної індустрії, що забезпечує потреби громадян під час подорожування;
5. створення нових робочих місць, збільшення доходів держави і громадян України за рахунок розвитку туристичної індустрії;
6. розвиток міжнародних туристичних контактів [4].

Удосконалення системи державного регулювання в туризмі вимагає нових підходів, які більш повно відповідатимуть змінам соціально-економічних умов, цілям, принципам і завданням здійснення туристичної діяльності. Сьогодні необхідно посилити роль держави в регулюванні взаємодій між органами виконавчої влади та організаціями, що діють у сфері туризму.

В цілому, цілями реформування туристичної галузі є:

- перетворення туризму в прибуткову галузь економіки шляхом створення високорентабельної індустрії туризму, здатної виробляти і реалізовувати якісний, конкурентоспроможний туристичний продукт для міжнародного туристичного ринку;
  - розвиток туристичної інфраструктури;
  - збереження і раціональне використання культурно-історичних і природно-рекреаційних ресурсів;
  - забезпечення доступності туристських ресурсів для всіх верств населення, максимальне задоволення потреб в туристичних послугах;
  - підвищення ефективності взаємодії державних і приватних структур у сфері туризму;
  - розвиток малого і середнього підприємництва в сфері туризму [5, с.36].
- Для реалізації поставлених цілей необхідно вирішити наступні завдання:
- активізація державної політики в галузі туризму;
  - вдосконалення системи регулювання туристської діяльності;

- подальший розвиток правових, організаційних та економічних засад індустрії туризму;
- захист туристського ринку шляхом надання податкових пільг, державних гарантій та інших заходів державної підтримки; забезпечення безпеки туристів;
- формування іміджу України як привабливого туристичного ринку;
- вдосконалення системи інформаційного забезпечення; поглиблення наукових досліджень в галузі туризму та ін. [5, с.37].

Формування ринкової економіки в Україні посилило інтерес до форм і методів туристичного обслуговування населення. Розвиток даної галузі прискореними темпами та зростання негативних наслідків конкуренції і комерціалізації туристської діяльності привели до розуміння необхідності державного регулювання туристського бізнесу. Протягом декількох поколінь значна частина населення України користувалася туристськими послугами, в результаті чого потреба в них була масовою, тобто увійшла в норму життя, стала частиною національної культури.

Масштабність і важливість туризму свідчать про його приналежність до стратегічних галузей економіки країни, що вимагає безпосереднього державного регулювання, з метою забезпечення пропорційності розвитку територіальних і галузевих народногосподарських комплексів, обґрунтування політики зайнятості, забезпечення зростання бюджетних доходів і управління станом платіжного балансу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посібник / Л. І. Гонтаржевська. - Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. - 180 с.
2. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму: підручник / В. К. Кіптенко. -К. : Знання, 2010. - 502 с.
3. Михайличенко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. І. Михайличенко; Київський національний торговельно-економічний ун-т. -К. : КНТЕУ, 2012. - 607 с.
4. Поклонський Ф. Ю. Теоретичні та практичні аспекти управління розвитком малого підприємства сфери туризму: монографія / Ф. Ю. Поклонський. К. А. Панасюк; Донець. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. - Донецьк: ДонНУЕТ. 2013. - 207 с.
5. Чечель А. А. Механізми державного управління розвитком туризму в Україні: монографія / Чечель А. А.; Донецьк. держ. ун-т упр. - Донецьк: Східний видавничий дім, 2010. - 198 с.

Єткін Т.А.

студентка магістратури економічного факультету по спеціальності Банківська
справа Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна

Etkin T.A.

студентка магістратури економічного факультета по спеціальності
Банковское дело Харьковского Национального университета имени В. Н.

Каразина

Yetkin T.A.

Master's student of the Faculty of Economics with a degree in Banking of Kharkiv
National V. N. Karazin University

ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

ECONOMIC AND FINANCIAL SECURITY

Одним із головних завдань регулювання економіки, підвищення рівня управління нею є підтримання такого стану національної економіки, її макроекономічної рівноваги при обраних показниках економічних претворень у суспільстві, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, підприємницького сектору, держави, суспільства. Загрози їм виходять від різного роду джерел небезпеки.

Небезпека-об'єктивна існуюча можливість негативного впливу на соціальний організм, внаслідок якого йому може бути завдано суттєвої шкоди, що призведе до втрати здатності відтворювати свою соціально-економічну тотожність, надати своєму розвитку небажану динаміку або параметри (характер, темпи, форми і таке інше). До джерел небезпеки слід віднести умови та фактори, що мають певний потенціал ворожих намірів, шкідливих властивостей, деструктивної дії. За своєю генезою вони мають природне, техногенне та соціальне походження.

Безпека є результатом певної свідомої, соціальної діяльності із забезпечення безпеки особи, сім'ї, суспільства, держави. Діяльність із забезпечення безпеки виникає як соціальний феномен щодо подолання протиріч між об'єктивною реальністю-небезпекою і потребами особи, соціальних груп, суспільства і держави на засадах попередження, локалізації та обмеження. Небезпека як така є об'єктом управлінської діяльності по усуненню, попередженню, локалізації загроз безпеці. До предмета цієї діяльності слід віднести конкретні загрози небезпеки (війскові, політичні, економічні та ін.), а

також конкретні матеріальні носії цих загроз (природні та соціально-економічні явища) [3].

Після здобуття незалежності в умовах переходу до ринкової економіки в Україні з'явилась велика кількість банків і підприємств різних форм власності. Банки втратили попередню роль та захист держави і стали вразливими до зовнішніх чинників впливу, почали піддаватись різноманітним ризикам у процесі здійснення банківської діяльності. Виникла об'єктивна потреба захисту банку від посягань на його власність. Необхідно було вживати заходи для захисту бізнесу за рахунок власних сил установ.

Банківська безпека-це сукупність економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на захист банку від протиправних посягань на його власність, імідж та виявів недобросовісної конкуренції.

Отже, безпека банку-стан стійкої життєдіяльності, згідно з котрим забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов функціонування [1].

Фінансова політика держави пов'язана з поняттями фінансової і бюджетної системи країни, власне через які вона і реалізується, втілюється у життя, матеріалізується. З іншого боку, фінансово-бюджетне регулювання становить комплекс засобів державного регулювання фінансової системи і насамперед використання державних фінансів.

Фінансова система країни-це сукупність різноманітних фондів грошових ресурсів у державі і способів їх формування та використання. Вона охоплює у своїй структурі такі елементи, як:

-державний бюджет;	-фінанси підприємств;
-позабюджетні цільові (спеціальні) фонди;	-місцеві фінанси (місцеві бюджети);
	-фондовий ринок.

Правовою основою формування бюджетної системи та бюджетного регулювання в Україні є Конституція України, закон «Про бюджетну систему України» та інші нормативно-правові акти з цього питання [2].

Фінансове планування охоплює весь комплекс заходів як з розробки планових завдань, так і з втілення їх у життя. Фінансове планування-це також процес розробки конкретного плану фінансових заходів, як з розробки планових завдань, так і з втілення їх у життя. Фінансове планування-це також процес розробки конкретного плану фінансових заходів, тобто звичайний вид діяльності суб'єкта підприємства. Для того, щоб ця діяльність була успішною, існують відповідні методологія й методика розробки фінансових планів.

Фінансове прогнозування-це розробка на тривалу перспективу змін фінансового стану об'єкта в цілому і його окремих складових. Прогнозування, на відміну від планування, не ставить завдання безпосереднього здійснення на практиці розроблених прогнозів. Ці прогнози являють собою передбачення

відповідних змін. Особливістю прогнозування є також альтернативність у побудові фінансових показників і параметрів, що визначає варіантність розвитку фінансового стану об'єкта управління на основі тенденції, що намітилися. Прогнозування може здійснюватися на основі як екстраполяції минулого в майбутнє з урахуванням експертної оцінки тенденції зміни, так і прямого передбачення змін.

Фінансове регулювання-вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається стан стійкості фінансової системи у випадку виникнення відхилення від заданих параметрів. Регулювання охоплює головним чином поточні заходи щодо усунення поточних відхилень від графіків, планових завдань, установлених норм і нормативів.

Фінансове стимулювання виражається в спонуканні працівників фінансової служби до зацікавленості в результатах своєї праці. За допомогою стимулювання здійснюється управління розподілом матеріальних і духовних цінностей залежно від кількості і якості витраченої праці.

Ще однією важливою групою фінансових методів є управління грошовими потоками, до складу якої входять управління готівкою, дебіторською та кредиторською заборгованістю, податковий менеджмент, а також спеціфичні операції, наприклад, факторинг [5].

У практиці фінансової діяльності інвестиції- це спосіб вкладення капіталу, який повинен, як мінімум, забезпечити збереження останнього, а також принести власнику дохід у вигляді зростання вартості капіталу або прибутку від його інвестування.

Отже, інвестиційні операції комерційних банків - це і є діяльність по розміщенню ресурсів в об'єкти інвестування: цінні папери, статутні фонди підприємств, нерухомість, колекції тощо. За значенням у сучасній банківській діяльності, інвестиції- це друга за розміром, після позик, стаття активів та джерело доходів комерційного банку [4].

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Банківська безпека. О. Д. Вовчак, Ю. О. Самура, В. А. Сидоренко, В. А. Вареник. Навчальний посібник. Київ. «Знання», 2013.- С. 15-16.
- 2.Державне регулювання економіки. Ковтун О. І. «Новий світ-2000», Львів, 2007.- С. 148-149.
- 3.Економічна безпека державфи. В. А. Предборський, Монографія, Кондор, Київ, 2005.- С.13.
- 4.Організація діяльності банків у зарубіжних країнах. С. Б. Єгортчева, Київ, 2007.- С. 121.
- 5.Фінансова безпека підприємств. О. В. Сусіденко. Теорія, методи, практика. Монографія, «Центр учбової літератури», Київ- 2015.- С. 38-39.

Єфанова Т. І.

аспірантка кафедри економічної кібернетики, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

Ефанова Т. И.

аспірантка кафедры экономической кибернетики, Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара

Iefanova T. I.

PhD student, Dnipropetrovsk National University after Oles Gonchar

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДИ І МОДЕЛІ

ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ: МЕТОДЫ И МОДЕЛИ

ASSESSMENT OF LIFE QUALITY: METHODS AND MODELS

Одним із узагальнюючих показників соціально-економічного розвитку регіону можна вважати якість життя населення – соціальною категорію, яка охоплює практично всі сторони буття людини та є комбінацією соціальних та економічних складових. Поступово при оцінці якості життя населення пріоритетного значення почали набувати соціальні фактори. Тому, постала необхідність у виділенні базових факторів та встановленні характеру та сили впливу окремих груп показників. Також необхідно врахувати проблеми, які пов'язані з відсутністю, недостовірністю та зі складністю отримання інформації. Більшість вчених дійшли до висновку [1; 2, с. 10-30], що має бути розроблена методика оцінки якості життя населення, яка б не потребувала тривалого та складного збору інформації, суб'єктивних оцінок, а базувалася б на існуючій статистичній базі та практичному досвіді. Проведемо узагальнення всіх підходів до оцінки якості життя населення, які використовуються у дослідницькій практиці та групуються за такими основними критеріями (рис. 1): способом отримання інформації, способом оцінки якості життя населення та по типу вирішуваних завдань.

За способом отримання інформації розрізняють об'єктивний, суб'єктивний та комбінований підходи. Об'єктивний підхід передбачає використання статистичних даних на основі побудови системи показників, що характеризує об'єктивні умови і результати життєдіяльності людей. Дані статистики дають можливість оцінити поточну ситуацію в регіоні, а також дозволяють виконати прогностичні розрахунки тих чи інших параметрів.

Суб'єктивний підхід базується на результатах соціологічних досліджень, експертних оцінках та методології нечіткої логіки, що відображають об'єктивні умови в суб'єктивному сприйнятті людей, їх ставлення до створених умов та дають можливість кількісно оцінювати різноманітні якісні характеристики.

Рис. 1. Основні підходи до оцінки якості життя населення

Розробкою, дослідженням та порівнянням різноманітних методів експертних оцінок займалися С. Д. Бешелев [3, с. 89-135], О. Г. Гофман [4, с. 54-69], а також багато інших вітчизняних та іноземних науковців. Основні положення теорії нечітких моделей було закладено американським математиком Лотфі Заде [5, с. 338-353].

Обробка експертної інформації дає більш поглиблене розуміння про розвиток об'єкта дослідження, тим самим дозволяючи виявити існуючі проблеми та визначити причини, які їх спричинюють. На сьогодні, даний метод представляється найбільш перспективним при оцінці диференціації якості життя, порівнянні якості життя різних груп населення, що особливо актуально при розробці регіональних стратегій.

У свою чергу комбінований підхід – це поєднання об'єктивних і суб'єктивних способів оцінки окремих складових якості життя населення, на основі комплексу кількісних та якісних показників у розрізі окремих соціальних груп і територіальних об'єднань. Для адекватної оцінки соціальної політики та її ефективного управління [6, с. 76-81], вважають доцільним застосування методу зіставлення об'єктивних і суб'єктивних показників за окремими критеріями якості життя. Даний метод дасть можливість виявити, на скільки місцева влада враховує бажання жителів певної території за основними напрямками соціального розвитку, тим самим оптимізуючи ефективність управління коштами, які виділяються на соціальні програми.

Перейдемо до другої групи методів (рис. 1). За способом оцінки розрізняють інтегральний та частинний підходи. Основою інтегрального методу є побудова узагальнюючих показників, які поєднують в собі, як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики. Такі методики дістали широкого поширення в міжнародній практиці при порівнянні рівнів соціально-економічного розвитку різних країн. Одним із найбільш відомих інтегральних показників якості життя населення є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), який запропонований ООН в 1990 році. Даний показник характеризує довголіття, рівень освіти і рівень життя. Для розрахунку ІРЛП застосовуються такі три показники: величина реального ВВП на душу населення, очікувана тривалість життя в момент народження та інтелектуальний потенціал суспільства, оцінюваний середньою кількістю років навчання [7, с. 77-82].

Інтегральні критерії також призначені для експрес-діагностики соціально-економічного стану регіону, тому дають можливість отримати загальне уявлення про напрями розвитку соціальних процесів. Більш поглиблене дослідження якості життя передбачає застосування частинного підходу, який характеризує окремі сторони життєдіяльності людей, доповнених суб'єктивними оцінками, отриманими в ході соціологічних опитувань. Даний

підхід передбачає більш глибоку оцінку та аналіз якості життя населення та дає можливість визначити найбільш дієві заходи управлінського впливу, що регулюють процес формування якості життя різних груп і верств населення. Основними стратегічними напрямками покращення якості життя населення є: зайнятість населення та оплата праці, здоров'я та якість медицини, доступність освіти і розвиток особистості, підвищення духовності суспільства і культура. Частинні показники та індикатори, які характеризують окремі складові якості життя, визначаються на базі середньостатистичних показників, експертних оцінок і даних соціологічних опитувань. Серед них виділяють блоки об'єктивних та суб'єктивних характеристик, для кожного з яких розробляється певний перелік показників в залежності від цілей дослідження: рівень життя, рівень зайнятості, умови праці та відпочинку, рівень розвитку сфери послуг, соціальне забезпечення та соціальні гарантії, безпека життєдіяльності, природно-кліматичні умови та екологічна обстановка в регіоні [8, с. 118-121].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусевская К. С. Качество жизни населения: понятие, показатели и современное состояние [Электронный ресурс] / К. С. Гусевская. — Режим доступа: <http://rae.ru/forum2011/14/609>.
2. Дорошенко Ю. О. Критеріально-факторне оцінювання якості життя людини / Ю. О. Дорошенко, О. О. Степанюк // Вісник Державної академії житлово-комунального господарства. — 2009. — №2. — С. 10–30.
3. Бешелев С. Д. Математико-статистические методы экспертных оценок / С. Д. Бешелев, Ф. Г. Гурвич. — М.: Статистика, 1980. — 263 с.
4. Гофман О. Г. Экспертное оценивание: учебник / О. Г. Гофман. — Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 1991. — 152 с.
5. Zadeh L. Fuzzy Sets / L. Zadeh // Information and Control. — 1965. — №8. — P. 338–353.
6. Герасимчук З. В. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації: монографія / З. В. Герасимчук, О. М. Лютак. — Луцьк: Надстир'я, 2010. — 188 с.
7. Герасимова И. Н. Повышение качества жизни населения как один из факторов экономического развития страны: монография / И. Н. Герасимова. — Чебоксары: Изд-во Чуваш. ун-та, 2008. — 144 с.
8. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання : монографія / О. А. Мельниченко. — Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2008. — 232 с.

Завальнюк К.С.

аспірант кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Завальнюк К.С.

аспірант кафедри маркетинга і міжнародної торгівлі, Національний університет біоресурсов и природопользования Украины

Zavalniuk K.S.

PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ЗРОСТАННЯ

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ РОСТА

FORMING STAGES OF MARKETING STRATEGIES INCREASE

Ринкове середовище, в якому функціонують сучасні підприємницькі структури, характеризується високим ступенем невизначеності та мінливості. Задля уникнення небажаних результатів щодо діяльності підприємств значної уваги та зусиль потребує розробка маркетингової стратегії.

Як зазначив А. Чандлер, стратегія являє собою: «встановлення довгострокових цілей і задач підприємства, вироблення програми дій і розподілу ресурсів, необхідних для цих цілей» [1, с. 129]. Виходячи з вищенаведеного визначення, стає очевидним, що саме формування та впровадження чіткої стратегії є запорукою успішного функціонування підприємства, оскільки являється так званою «програмою дій», яку необхідно виконувати на підприємстві для досягнення поставлених цілей.

Я.С. Ларіна також наголошує на важливості формування стратегії на підприємстві, зазначаючи з цього приводу наступне: «процес розробки стратегії по праву вважається серцевиною стратегічного управління» [2, с. 38]. Можна сказати, що без чітко визначеної стратегії, підприємству важко визначити вектор своєї діяльності для досягнення бажаних результатів. Варто відзначити, що питання формування стратегій зростання залишається актуальним як для одиничних підприємств, так і для нових підприємницьких формувань, як для державних підприємств, так і комерційних структур.

Вчений Г. Мінцберг розглядає стратегію як сукупність п'яти елементів, а саме: стратегія як план, як спритний прийом, як патерн (принцип поведінки, стійка схема дій), як позиція і як перспектива [3, с. 40]. Відповідно до вище зазначених елементів стратегії, доцільно буде проаналізувати етапи її формування, які є взаємозалежними між собою.

Загальновідомими етапами стратегічного управління є:

- формування мети діяльності;

- вибір і класифікація факторів, що впливають на досягнення мети;
- складання списку альтернатив управлінських рішень у структурі керованих факторів;
- виділення підсистем системного опису, що поєднують у собі групи факторів, з'єднаних єдиним значеннєвим змістом;
- вибір показників ефективності роботи як для всього об'єкта в цілому, так і для його підсистем;
- вибір моделей функціонування підприємства і його підсистем, процедур оцінки й вибору найкращих управлінських рішень;
- планування експерименту із системними моделями;
- оцінка альтернатив управлінських рішень і вибір найкращого;
- впровадження обраної стратегії [4].

Вважаю даний підхід щодо етапів стратегічного планування не повним, оскільки, на мою думку, головним стимулом щодо розробки детальної та правильної стратегії є контроль за її виконанням.

Згідно поглядів М. Мескона, процес формування стратегії складається з наступних етапів:

- визначення місії і цілей підприємства;
- оцінка і аналіз зовнішнього середовища;
- управлінське обстеження сильних і слабких сторін;
- аналіз стратегічних альтернатив;
- вибір стратегії;
- реалізація стратегії;
- оцінювання стратегії [5, с. 284].

Дещо по-іншому розглядає етапи формування стратегії зростання О.С. Віханський, який зазначає наступну послідовність дій, а саме: аналіз середовища; визначення місії і цілей підприємства; вибір стратегії; виконання стратегії та оцінка і контроль реалізації стратегії [6, с. 39-42].

І. Ансофф необхідними етапами для формування стратегії вважає: внутрішню оцінку фірми; оцінку зовнішніх можливостей; формулювання цілей і вибір завдань; рішення про диверсифікацію і вибір стратегії диверсифікації; вибір конкурентної стратегії; формування компонента стратегії диверсифікації і конкурентної стратегії у вигляді окремих проєктів [4, с. 67].

Неможливо, не згадати так працю «10 кроків до успіху» для формування стратегії маркетингу і етапи, які наводить А.Вайсман [7]: розробка образу підприємства і концепції комунікацій, філософії підприємства, його іміджу; аналіз зовнішнього середовища; аналіз конкурентів; аналіз споживачів; аналіз власної ситуації; визначення позиції на ринку; перехід до практичного застосування стратегії; формування цілі; забезпечення наглядності; реалізація стратегії маркетингу; маркетинговий контролінг.

Не вдаючись у детальний розгляд, найбільш узагальненні етапи формування маркетингової стратегії зростання наведено на рис. 1. Як відомо, маркетингові стратегії зростання впроваджуються на підприємствах, коли ще не до кінця використані (власні або ринкові) можливості для зростання підприємства. Так, дійсно, спочатку визначається місія підприємства, після цього формується мета та похідні цілі підприємства. Для достовірного аналізу зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства, важливу увагу слід приділити етапу «визначення методів для аналізу позицій підприємства на ринку». Заключним, не менш важливим, етапом процесу формування маркетингової стратегії зростання є оцінка та контроль результатів діяльності підприємства відповідно до поставленої раніше місії та мети підприємства.

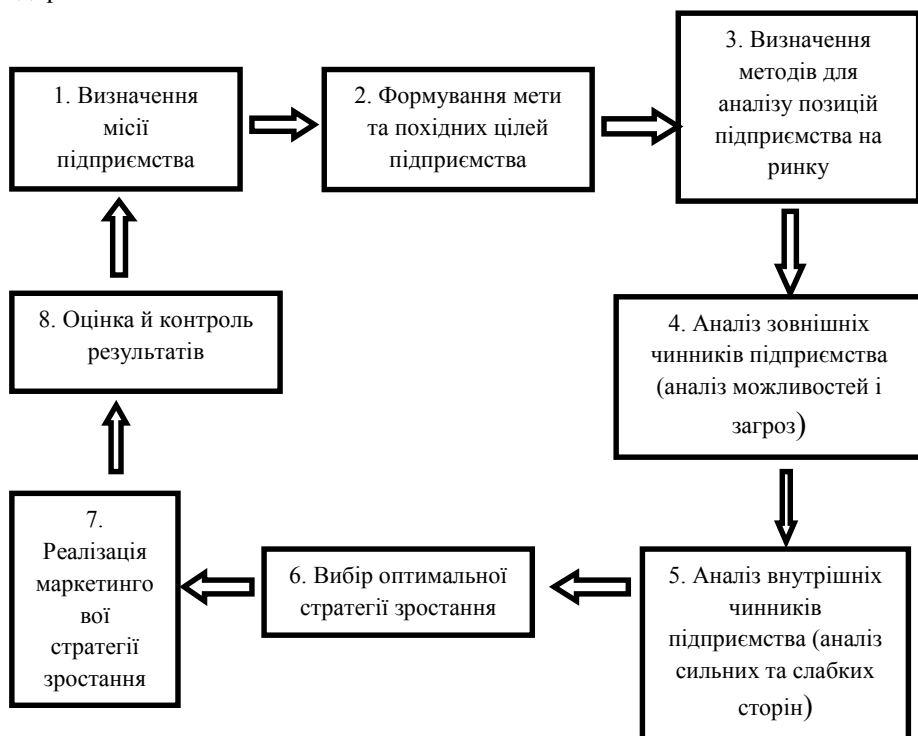

Рис. 1. Етапи формування маркетингової стратегії зростання на підприємстві

Джерело: складено та доповнено автором на основі [5]

Отже, в умовах швидких трансформацій ринкової економіки для перемоги в конкурентній боротьбі та зміцненні позицій на ринку важливе значення відводиться процесу формування маркетингової стратегії зростання. Задля формування й реалізації чіткої стратегії важливого значення слід приділити етапам її формування, які мають виконуватися логічно та послідовно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chandler A.D. Strategy and structure; Chapters in the History of the history of the Industrial Enterprises. MIT Press, Cambridge, Mass, 1962. – 463 p.
2. Ларіна Я.С. Формування та механізм реалізації маркетингових стратегій в агропродовольчому під комплексі АПК: Монографія. – К.: Преса України, 2008. – 344 с.
3. Минцберг Г. Стратегический процесс: концепции, проблемы, решения / Г. Минцберг, Дж. Б. Куинн, С. Гошал ; пер. с англ. / под ред. Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2001. – 567 с.
4. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 416 с.
5. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. — М.: Дело, 1999. — 800 с.
6. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учебник. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Гардарики, 2003. — 296 с.
7. Вайсман А. Стратегия маркетинга: 10 шагов к успеху. Стратегия менеджмента: 5 факторов успеха. – М.: Экономика, 1995.

EconConf.com
conferences

Задорожна-Княгницька Л.В.

завідувач кафедри освітнього менеджменту та педагогіки Маріупольського державного університету

Задорожная-Княгницкая Л.В.

заведующий кафедрой образовательного менеджмента и педагогики
Маріупольского государственного университета

Zadorozhna-Knyagnitska L.V.

head of the Department of educational management and pedagogy Mariupol State
University

ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ДЕОНТОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

DEONTOLOGY COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF HEADS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Пріоритетним напрямом сучасної вищої освіти є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно вирішувати професійні завдання в умовах сьгоднішніх соціально-економічних та культурно-історичних викликів. Особливої значущості зазначена проблема набуває в контексті професійної підготовки керівників навчальних закладів, професійна діяльність яких характеризується високою моральною насиченістю, необхідністю постійної взаємодії між суб'єктами управлінського процесу, в якій дотримання обов'язку директором стає особливо вагомим.

Йдеться про наявність у керівника навчального закладу деонтологічної компетенції — комплексної суб'єктивної характеристики, що визначає його деонтологічну готовність до управлінської діяльності, рівень сформованості знань та способів діяльності, необхідних для прийняття ефективних рішень у деонтологічно детермінованих ситуаціях професійної взаємодії. Відтак, освітньо-професійна програма підготовки управлінців у сфері загальної середньої освіти в умовах магістратури вищого навчального закладу має бути спрямованою на узгодженість й органічне поєднання нормативно-правової та нормативно-особистісної складової, що досягається через інтеграцію змістових модулів дисциплін з деонтологічною компонентою, застосування інформаційних і комунікативних технологій для формування у випускника магістратури деонтологічної готовності до управління закладом освіти.

Проблема професійної етики як базової складової у формуванні професійності майбутніх керівників навчальних закладів актуалізує

необхідність введення до навчальних планів ВНЗ дисципліни «Управлінська деонтологія». Зміст курсу має на меті формування у магістрів – майбутніх керівників навчальних закладів моральних цінностей сучасного управління через засвоєння його нормативних засад, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури на рефлексивній основі

Зазначена мета вирішується у процесі реалізації низки актуальних завдань: розкриття соціальної та психологічної значущості дотримання керівником норм професійної етики; ознайомлення з принципами, нормами і правилами професійно-педагогічної поведінки, сприяння їх засвоєнню; формування моральних цінностей управління, розвиток етичної культури на рефлексивній основі, спонукання до самоаналізу власних вчинків; визначення типових помилок поведінки керівника, пов'язаних із порушенням норм професійної моралі; розкриття особливостей етичної поведінки при розв'язанні складних управлінських ситуацій; озброєння технологією розробки алгоритму індивідуальної управлінської взаємодії на етичній основі.

Відповідно до сучасних уявлень про методологічні засади конструювання змісту освіти в програмі застосовано: аксіологічний, соціокультурний, антропологічний, діяльнісний та компетентісний підходи.

Аксіологічний підхід передбачає засвоєння магістрами етичних норм, принципів і вимог до поведінки керівника навчального закладу, які у своїй сукупності впливають на формування його цінностей та установок, визначають характер його ставлення до різних суб'єктів управлінського процесу.

Соціокультурний підхід спрямований на сприйняття професійної етики керівником як універсального соціального регулятора його поведінки у різних сферах професійних взаємин (учні, колеги, батьки, професія тощо) та дозволяє розглядати управління закладом освіти, як важливу складову загальнолюдської культури.

Антропологічний підхід забезпечує орієнтацію на людину як цілісну, активну, гуманну, духовну, творчу особистість. У його межах професійна підготовка керівника в умовах магістратури вищого навчального закладу означає набуття особою сукупністю інтегрованих людинознавчих знань, вмінь та навичок, які забезпечують успішність реалізації ним управлінських функцій, сприяють безперервному розвитку інтелектуально-творчого потенціалу керівника.

Діяльнісний підхід передбачає формування у майбутніх керівників навчальних закладів практичних навичок (моральної культури) поведінки у різноманітних ситуаціях морального вибору у відповідності до норм професійної етики, розвиток умінь щодо використання етично виправданих прийомів управлінської взаємодії.

Компетентісний підхід забезпечує формування професійних компетенцій керівників навчальних закладів з урахуванням специфіки їх

професійної діяльності, відображення загальних та спеціальних професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, професійних прагнень, зокрема, професійної культури, необхідної для організації та здійснення ефективної управлінської діяльності.

Інтеграція різних галузей знання в освітній програмі підготовки магістрів з управління освітою формує у процесі вивчення дисципліни «Управлінська деонтологія» такі компетенції:

– соціально-особистісні (здатність вибудовувати й реалізувати перспективні лінії культурного, морального й професійного саморозвитку та самовдосконалення; здатність критично переосмислювати накопичений досвід; здатність обирати й використовувати оптимальні засоби впливу в педагогічному колективі, керуватися в діяльності етичними та правовими нормами; здатність до соціальної адаптації, вміння працювати самостійно та в колективі; навички культури соціальних відносин).

– професійні (освоєння понятійного апарату, принципів та методів управління колективом; самоорганізація в контексті професійної поведінки; розширення діапазону власних можливостей у сфері професійної взаємодії; форсування індивідуального стилю управління на етичних засадах; організація професійної комунікації у сфері управлінської діяльності; конструювання власного іміджу, робота над репутацією; ефективна організація робочого місця).

– інструментальні (здатність до письмової та усної міжкультурної комунікації на етичних засадах; здатність використовувати інформацію з різних джерел; самостійно набувати нових знань у форматі специфіки управлінської діяльності; здійснення критичного аналізу власної поведінки; розвиток вмінь етичного впливу у процесі ділового спілкування; організація психологічно сприятливої атмосфери в колективі).

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістр повинен знати: сутність та зміст професійної моралі керівника навчального закладу як основи його професійної поведінки; зміст моральної культури директора сучасної загальноосвітньої школи; цілі та завдання управлінської деонтології, її об'єкт і предмет; вимоги до професійної поведінки керівника навчального закладу; сутність та зміст професійного обов'язку керівника; сутність та зміст основних нормативних вимог до керівника навчального закладу; зміст управлінської етики, її категорії та принципи; зміст кодексу професійної етики керівника в навчального закладу; сутність правової компетентності керівника та її значення у формуванні професійної поведінки; сутність деонтологічної готовності керівника навчального закладу до виконання професійних функцій, її показники; умови організації оптимального управління на етичних засадах; роль рефлексії в діяльності керівника освітнього закладу; особливості формальних та

неформальних відносин в управлінській діяльності, правила неформального спілкування; пріоритетні стратегії етичного самовдосконалення; шляхи і форми професійно-етичного самовдосконалення керівника.

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістр повинен вміти: визначати етично допустимі дії в межах власної поведінки; використовувати раціональні способи правового регулювання управлінських відносин; захищати і впроваджувати правові відносини в управлінській діяльності в суворій відповідності до правових та розпорядчих принципів законності; усвідомлювати правову відповідальність за дії, які суперечать нормам професійної етики; організувати діяльність та спілкування в трудовому колективі на етичних засадах; володіти методиками визначення деонтологічної готовності керівника навчального закладу; організувати індивідуальну управлінську взаємодію на етичних засадах; здійснювати рефлексивний аналіз керівником своєї діяльності; користуватися діагностичними методиками з метою виявлення рівня моральної культури педагогів та ступеня власної деонтологічної готовності до управлінської діяльності.

Таким чином, управлінська деонтологія як навчальний предмет є вагомим засобом забезпечення деонтологічної готовності керівників навчальних закладів у складних умовах їх професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології / М.П.Васильєва. – Харків, 2003. – 216 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. – С. 86.
3. Задорожна-Княгницька Л.В. Управлінська деонтологія: програма та метод. реком. з організації самостійної роботи [для магістрів спеціальності 8.18010020 - «Управління навчальним закладом»]: Маріуполь: МДУ, 2015. – 54 с.
4. Кусий Ю.О. Педагогічна деонтологія / Ю.О.Кусий // Директор школи – 1998. – № 29. – С.7

¹Зоріна Г.П., ²Коробейникова Я.С., ³Долгопола Г.Є.

¹асистент кафедри туризму, ²доцент кафедри туризму, ³ст.викладач кафедри туризму

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

¹Зорина Г.П., ²Коробейникова Я.С., ³Долгопола Г.Є.

¹ассистент кафедры туризма, ²доцент кафедры туризма, ³ст.преподаватель кафедры туризма

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

¹Zorina G.P., ²Korobeinykova Y.S., ³Dolgopola G.E.

¹Assistant Department of Tourism, ²Assoc. Prof. of Tourism, ³Senior lecturer in tourism

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ В ПРЕДЕЛАХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН

THE PRINCIPLES OF THE TOURISM CLUSTER WITHIN LOCAL COMMUNITIES

Україна обрала курс на європейську інтеграцію, актуальною стала потреба впровадження європейських стандартів муніципального менеджменту в практику українського місцевого самоврядування, наближення місцевих громад до європейської перспективи. Формування спроможних місцевих територіальних громад через механізм добровільного об'єднання існуючих навколо центрів економічної активності стане запорукою такого розвитку. Цей український шлях є аналогом реформ у скандинавських країнах (Данії, Швеції), адже вони, на відміну від Польщі, передбачали зміну територіально-адміністративного устрою.

Урядова «Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади» (квітень 2014 р.), зміни до Бюджетного Кодексу (грудень 2014 року), Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року свідчать про початок процесу [1]. До 2017 року буде створено об'єднані територіальні громади, вибори до представницьких органів яких пройдуть у жовтні того ж року.

Основна ідея об'єднання територіальних громад – це регіональний розвиток та підвищення його ефективності. Територіальна громада

розглядається як добровільне об'єднання громадян, сукупність громадян, як публічний власник, як адміністративно-територіальна одиниця. Основна маса повноважень буде передана на рівень територіальних громад. Вони відповідатимуть за розвиток та повне утримання місцевої інфраструктури, планування забудови територій громади та їх благоустрій, а також розроблятимуть та втілюватимуть проекти розвитку окремих галузей, які визначатимуть як пріоритетні [2]. Формування паспортів територіальних громад показало нерівномірність їх соціально-економічного стану на старті їх функціонування. Розвиток територіальної громади з метою покращення якості життя мешканців через мобілізацію людських, фінансових, природних та інших ресурсів є реальнішим і більш прогнозованим при здійсненні стратегічного планування розвитку територіальної громади. Тому актуальними стають наукові дослідження на рівні окремих громад для розробки стратегій їх подальшого соціально-економічного розвитку.

Для багатьох регіонів України пріоритетною галуззю господарства є туристична галузь. Сучасний швидкий розвиток туристичної галузі потребує пошуку нових підходів до підвищення її конкурентоспроможності як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і на рівні регіонального управління галуззю. Світова практика показала, що кластеризація економіки обумовлює і справляє вирішальний вплив на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності. Зростає популярність нової господарської інноваційної моделі, в рамках якої всі учасники виробництва прагнуть об'єднатися в кластери [3]. В сучасних умовах розвитку світового господарства кластери виникають в традиційних галузях економіки і у високотехнологічних, у сфері виробництва і у сфері послуг. Головна концепція кластерної теорії - це об'єднання окремих елементів в єдине ціле для виконання у взаємодії певної функції або реалізації певної цілі. Головна сутність кластерної концепції полягає „у забезпеченні виробничо-комерційної діяльності і вдосконаленні ділових та особистісних взаємовідносин, які повинні набути характеру органічно взаємозв'язаного та нерозривного ділового співробітництва” [4].

Актуальним є впровадження кластерного підходу і в туристичній галузі на рівні територіальних громад, як базових одиниць управління територіями. Туристичний кластер - це, в першу чергу, спільнота різних підприємств і організацій на певній території, що напряму або опосередковано пов'язані із наданням туристичних послуг. До туристичних кластерів відносяться групи підприємств, сконцентрованих географічно в межах регіону чи окремої територіальної громади, які спільно використовують туристичні ресурси, спеціалізовану туристичну інфраструктуру, локальні ринки праці, здійснюють спільну маркетингову та рекламно-інформаційну діяльність [5]. Першим напрямком ефективної діяльності учасників туристичного кластера, звичайно, обирається максимальне використання наявних природних та історико-

культурних ресурсів. Вони виступають у ролі кластерного ядра, навколо якого, за принципом «равлика» розбудовується туристична інфраструктура. Плани соціально-економічного розвитку територіальних громад - туристичних дестинацій - формуються з урахуванням розбудови туристичної інфраструктури з метою найбільш ефективного використання наявного туристичного потенціалу. Так створюються елементи туристичного кластеру на базі ресурсів територіальної громади. Таким чином, у рамках формування туристичних кластерів в межах територіальних громад реалізується принцип державно-приватного партнерства, тобто співпраці приватних інвесторів, які, як правило, формують туристичну інфраструктуру та місцевої громади чи держави як утримувача та власника більшості туристичних об'єктів.

Формування повноцінного туристичного кластера в межах окремих територіальних громад забезпечить податкові надходження до бюджету, поліпшить рівень життя населення за рахунок росту зайнятості, сприятиме популяризації місцевої культурної спадщини та унікального природного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад (№157-VIII від 05.02.2015). [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
2. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад /Представництво USAID в Україні. Асоціація міст України. – Київ, 2014. - 40с.
3. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку[Текст] / Стеченко Д.М. - К. : Вища школа, 2002. - 254с.
4. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации [Текст] / Захарченко В.И., Осипов В.Н. - Одесса: "Фаворит", 2010. - 234с .
5. Андрущенко К.А. Наукові аспекти створення екотуристичних кластерів на Черкащині[Текст] / К.А. Андрущенко, Д.М. Стеченко // Вісник ДІТБ - Донецьк, 2004. - №8. - С.69-71.

Кожухівська Р.Б.

к.е.н., доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кожуховская Р.Б.

к.э.н., доцент, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

Kozhukhovskaya Raisa

PhD in Economics, Associate Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna

**СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ МЕНЕДЖМЕНТУ В
ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ
ГОСТИННОСТІ**

**СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИНЦИПОВ МЕНЕДЖМЕНТА В
ОРГАНИЗАЦИОННОЙ СТРУКТУРЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ИНДУСТРИИ
ГОСТЕПРИИМСТВА**

**SPECIFICITY OF USE MANAGEMENT OF PRINCIPLES IN THE
ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF ENTERPRISES HOSPITALITY
INDUSTRY**

Організаційна структура управління спрямована на встановлення чітких взаємозв'язків між окремими підрозділами підприємства, розподіл між ними прав та відповідальності. В межах структури управління провадиться весь управлінський процес, відбувається рух потоків інформації, ресурсів, ідей та прийняття управлінських рішень. Вона ж забезпечує і можливість взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Зміна стратегії підприємства, як правило, обумовлюється змінами в його зовнішньому оточенні і завжди призводить до певних змін організаційної структури управління.

Організаційна структура управління повинна насамперед відображати цілі та задачі підприємства, і таким чином підпорядковуватися виробництву та його потребам. Тому моделі організаційних структур необхідно проектувати знизу доверху, створюючи спочатку основні виробничі, потім ремонтні допоміжні та обслуговуючі підрозділи, пристосовуючи до них систему управління.

Також потрібно врахувати той факт, що стратегічні цілі підприємства є вихідним та найважливішим параметром організаційної структури управління. Невдачі багатьох підприємств пояснюються тим, що при зміні цілей та пріоритетів під впливом мінливої ринкової кон'юнктури й конкуренції

структура лишається незмінною, непристосованою до нових умов та цілей. І, зрозуміло, що стара структура не зможе досягти нових цілей.

Формування організаційної структури управління слід пов'язувати також із визначенням повноважень та відповідальності кожного працівника і органа управління з встановленням системи вертикальних та горизонтальних зв'язків між ними.

Виконання цієї вимоги і покликаний визначити показник оптимальності горизонтальних та вертикальних зв'язків в організаційній структурі управління.

Менеджмент організаційної структури підприємств індустрії гостинності ґрунтується на основі даних таких показників:

- рівня розвинутої та стійкості міжфункціональних зв'язків;
- раціональності організаційної структури управління;
- відповідності функцій та обов'язків кожного структурного елементу;
- ступеня правильності визначення статусу управлінського підрозділу і посад;
- еластичності організаційної структури управління;
- керованості.

Показник рівня розвинутої та стійкості міжфункціональних зв'язків показує, наскільки є узгодженою робота функціональних управлінських підрозділів між собою, наскільки їх завдання та цілі підпорядковані загальній меті розвитку підприємства, наскільки ефективні горизонтальні зв'язки в структурі управління.

При формуванні організаційної структури управління потрібно передбачати оптимальний розподіл праці між органами управління і окремими працівниками, який має забезпечити творчий характер роботи та нормальне навантаження, а також потрібну спеціалізацію. В зв'язку з цим показник спеціалізації управлінських підрозділів характеризує якість та повноту реалізації функцій управління, а значить і оптимальність організаційної структури управління.

На раціональність організаційної структури управління суттєво впливає суміщення посад по вертикалі та горизонталі. Доцільність ефективності суміщення керівних посад описується в літературі, наприклад, посади віце-президента компанії з посадою директора одного з філіалів [3, с. 92]. Таке суміщення дозволяє: скоротити чисельність персоналу; підвищити продуктивність праці; глибше зрозуміти роль філіалу з точки зору інтересів всієї компанії; вирішувати питання на вищому рівні компанії в інтересах філіалу; підвищити компетентність вищого управлінського апарату за рахунок його постійного зв'язку з виробництвом тощо. На середньому рівні управління можна практикувати суміщення посад по горизонталі як всередині відділів, так і між відділами, які мають тісні коопераційні зв'язки (наприклад, фінансовий відділ та бухгалтерія). Таке суміщення всередині відділів дозволяє готувати замісників на випадок уходу з підприємства основного працівника або його

тривалості відсутності. У кожного працівника повинен бути дублер, причому найбільший ефект досягається, коли вони дублюють одне одного, обмінюючись при цьому досвідом та допомагаючи.

Показник відповідності функцій та обов'язків кожного структурного елементу організаційної структури управління його повноваженням та відповідальності допомагає з'ясувати рівень дотримання відповідного принципу до побудови організаційної структури. Між функціями та обов'язками з одного боку, та повноваженнями й відповідальністю – з іншого, необхідно підтримувати відповідність, порушення якої призводить до дисфункції системи управління в цілому [3, с. 93].

Показник ступеня правильності визначення статусу управлінського підрозділу і посад характеризує вміння виділяти пріоритети в діяльності, а також знання філософії вищої ланки управління компанії з приводу визнання або невизнання нею категорії рангу управлінців різних рівнів. Ранг управлінця – це рейтинг важливості даної посади, можливості вирішального впливу особи, яка займає цю посаду, на справи підприємства в цілому. Визначення рангу другої особи на підприємстві багато в чому залежить від специфіки виробництва (основної діяльності) та особливостей галузі.

Показник еластичності організаційної структури управління показує забезпеченість процесу управління швидким та вільним потоком інформації знизу доверху. Звідси випливає необхідність широкого делегування повноважень та відповідальності нищестоящим рівням.

Показник ступеня гнучкості організаційної структури управління характеризує її здатність змінюватися під впливом зовнішнього середовища. Організаційна структура управління підприємства не є чимось застиглим, вона повинна постійно змінюватися, удосконалюватися згідно з умовами, що змінюються.

Показник керованості в ідеальному варіанті наближається до одиниці. Характерні ознаки перевищення меж керованості, коли потреби знизу не співпадають з можливістю управління зверху, полягають в наступному: управлінець не знає положення справ в низу; не встигає вирішувати питання, що поступають знизу; недоступний знизу; не всі питання вирішує одразу. Таким чином, організаційна структура управління покликана бути адекватною соціально-культурному середовищу підприємства, яке спричиняє суттєвий вплив на рішення стосовно рівня централізації та децентралізації, розподілу повноважень та відповідальності, ступеня самостійності і масштабів контролю керівників.

Організаційна структура підприємства нерозривно пов'язана із стратегією. Підприємство спочатку визначає стратегічні цілі, а потім вже і структуру, що їх може реалізувати. Тому організаційна структура – це обов'язкова частина стратегії.

Відповідність стратегії організаційній структурі проявляється у включенні в увесь процес стратегічних змін кожного структурного підрозділу підприємства через відповідне цільове та мотиваційне налаштування. Необхідно здійснити декомпозицію місії та стратегічних цілей на структурні підрозділи підприємства, сформувавши бачення реалізації стратегії кожним структурним підрозділом, свої стратегічні цілі та окремі програми дій. І так на всіх рівнях ієрархії, включаючи кожного працівника, який також має свої цілі, своє бачення, свої програми дій. Тільки гармонізувавши весь колектив, спрямувавши кожного на виконання власної місії та місії підприємства, можна отримати необхідні конкурентні переваги і досягти бажаних результатів [2, с. 63].

На завершальному етапі оцінки оптимальності організаційної структури управління підприємства після реалізації всіх трьох її напрямів проектна структура повинна бути ідентифікована за наступними п'ятьма основними ознаками оптимальної структури:

- керованість – здатність швидко і чітко реагувати на прямі директиви зверху;
- адаптивність – адекватність та своєчасність реакції підприємства на зміну зовнішніх умов – здатність коригувати стратегію і тактику зміни зовнішніх та внутрішніх умов;
- спеціалізація – розподіл праці за виконуваними функціями-операціями;
- кооперація – виконання максимального кола робіт по виготовленню продукту в одному структурному підрозділі;
- затрати на управління [1, с. 11].

На основі даних висновків оцінки приймається остаточне рішення про запровадження певного типу організаційної структури управління з відповідними взаємозв'язками, яка б оптимально дозволила підприємству реалізувати обрану стратегію.

Таким чином, зміна стратегії на підприємстві неминуче приводить до певних перетворень в його організаційній структурі. Ці зміни не завжди будуть мати радикальний характер. Проте керівництво зобов'язане встановити, наскільки існуюча організаційна структура відповідає стратегії, а вже потім, якщо це необхідно, проводити відповідні зміни. З цією метою здійснюється оцінка оптимальності організаційної структури управління підприємства, яка включає принаймні три основні напрями: ефективність існуючої організаційної структури, її відповідність обраній стратегії та правильність ранжування задач нової стратегії між рівнями та підрозділами підприємства.

Результати оцінки оптимальності організаційної структури є своєрідним обґрунтуванням при прийнятті рішень щодо проведення відповідних змін в ній відповідно до обраної стратегії, що дозволяє процес реалізації стратегічних змін певним чином систематизувати і поставити на наукову основу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жемчугов, А.М. Организационная структура и стратегия предприятия /А.М. Жемчугов, М. К. Жемчугов // Проблемы экономики и менеджмента. – 2013. - №2. – С. 5-21.
2. Жемчугов, А.М. Разработка стратегии предприятия: современный подход /А.М. Жемчугов, М.К. Жемчугов// Проблемы теории и практики управления. – 2014. – №10. – С. 58-66.
3. Курочкин, А. Принципы организационного проектирования предприятий /А. Курочкин // Проблемы теории и практики управления. – 2012. – №1. – С. 91-96.

Козак А.С.

Київський національний лінгвістичний університет

Козак А.С.

Киевский национальный лингвистический университет

Anna Kozak

Kyiv National Linguistic University

ДОЦІЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ НА ПРЕДПРИЯТИИ

FEASIBILITY OF FORMATION OF CORPORATE CULTURE ON THE ENTERPRISE

Після кризи на підприємствах України дуже гостро постало питання мотивування співробітників. Саме мотивація персоналу є одним із засобів підвищення його працездатності. Раніше більшою мірою використовувалися матеріальні методи мотивації, а саме премії, пільги та окремі заохочення. На сьогоднішній день більшість керівників вдаються до методів нематеріальної мотивації. Поодинокі застосування матеріальних та нематеріальних методів не приведе до бажаного ефекту, тому ці заходи слід використовувати в комплексі та постійно стежити за їхнім виконанням з метою вдосконалення [3, с.85]. Саме такий елемент нематеріальної мотивації, як корпоративна культура, легко комбінується з вищенаведеними методами [1, с.15].

Метою дослідження є розробка авторського підходу до впровадження ефективно діючої корпоративної культури на підприємстві.

Дослідженнями питання визначення та заснування корпоративної культури займалася такі видатні вчені, як О. Г. Балака [1], М. Й. Дмитренко [2], С. В. Ковалевський [3], О. А. Медведева [3], Т. В. Семенютіна [4] та інші.

Поняття «корпоративна культура» в найбільш узагальненому тлумаченні – це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів, які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників [4, с.297].

Проаналізувавши джерела [1, 3, 4] та сформовану раніше систему цінностей, можна виділити сім складових корпоративної культури компанії: власна історія, місія, стратегічне бачення, фірмовий стиль, етичний кодекс, традиції.

Формуванню та впровадженню корпоративної культури в діяльність певного підприємства передують відповідність таким вимогам:

1. Наявність чітко встановлених принципів, на яких ґрунтується вся діяльність підприємства.

2. Організаційна структура компанії повинна містити відділ, який би був достатньо компетентним, щоб займатися формуванням, підтримкою та контролем за станом корпоративної культури [2, с.11].

Аналізуючи джерело [3], процес впровадження ефективно діючої корпоративної культури на підприємстві можна звести до п'яти етапів:

1. Аналіз внутрішніх організаційних процесів підприємства. Склад роботи: аналіз стратегій розвитку підприємства, стиль керівництва та прийняття рішень, наявність та поточний стан елементів корпоративної культури, виявлення проблем та невирішених питань тощо. Очікуваний результат: рекомендації щодо вирішення виявлених проблемних питань, розроблення концепції новітньої моделі корпоративної культури.

2. Аналіз психологічного клімату на підприємстві. Склад роботи: анкетування та інші види досліджень співробітників підприємства. Очікуваний результат: розроблення рекомендацій щодо усунення конфліктів та інших проблем співробітників підприємства.

3. Формування моделі корпоративної культури. Склад роботи: формалізація кожного елемента корпоративної культури, а саме: власна історія, місія, стратегічне бачення, фірмовий стиль, етичний кодекс та традиції. Очікуваний результат: формування положення щодо корпоративної культури конкретного підприємства.

4. Впровадження моделі корпоративної культури. Склад роботи: інформування співробітників підприємства щодо впровадження корпоративної культури, пояснення їм доцільності та ефекту від даного методу мотивації. Очікуваний результат: прийняття заданої моделі корпоративної культури та всебічна її підтримка.

5. Підтримка моделі корпоративної культури. Склад роботи: розроблення методики оцінки та контролю за впровадженням корпоративної культури, визначення відповідальних осіб та їх обов'язків. Очікуваний результат: досягнення максимального ефекту від впровадження корпоративної культури як методу мотивації співробітників [3, с.97-98].

Висновки. З даної роботи можна зробити висновок щодо доцільності впровадження на сучасних підприємствах корпоративної культури. Проте бажаного ефекту можна досягти лише за умов об'єктивної оцінки внутрішніх організаційних процесів та мікроклімату самого підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балака О. Г. Корпоративна культура як інститут удосконалення соціально-трудових відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / О. Г. Балака; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - Київ, 2014. - 20 с.
2. Дмитренко М. Й. Корпоративна культура у констеляціях пізнього модерну: філософсько-антропологічні експлорації : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.04 / М. Й. Дмитренко; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. - Харків, 2014. - 31 с.
3. Корпоративна культура організацій XXI століття: зб. наук. пр. XI Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 26 листоп. 2014 р., Краматорськ / ред.: С. В. Ковалевський, О. А. Медведєва; Донбас. держ. машинобуд. акад., Акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти, ПАТ «Новокраматор. машинобуд. Завод», Навч.-наук.-виробн. комплекс "Спеціаліст". - Краматорськ : ДДМА, 2014. - 127 с.
4. Семенютіна Т. В. Корпоративна культура управління ризиками як невід'ємна складова ефективної системи ризик-менеджменту на підприємстві / Т. В. Семенютіна // Бізнес Інформ. - 2015. - № 4. - С. 297-302.

Кравченко Т.О.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціальних наук
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Кравченко Т.А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии и социальных наук
Сумской государственной педагогической университет имени А.С. Макаренко

Kravchenko T.A.

PhD, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ

THE PHILOSOPHY OF EDUCATION: TRENDS OF DEVELOPMENT

Філософія з самого початку свого виникнення прагнула не тільки осмислити існуючу систему освіти, але і сформувати нові цінності та ідеали майбутнього. Сьогодні це прагнення актуалізується, з одного боку, кризою попередньої системи освіти і проблемами перехідного стану українського суспільства (до інформаційно-мережевого суспільства), а з іншого – підписанням Україною Болонської декларації, а, отже, необхідністю модернізації освіти, що диктується інтеграційними тенденціями у світі і прагненням України до Євроінтеграції. Цілком природно, що зміни в освіті потребують філософської рефлексії. Чому власне освіта так жваво цікавить філософію? Тому що філософія чинить систематизований, узагальнений погляд на освіту, акумулюючи досягнення інших наук. Власне філософський погляд на освіту чітко розкривається такою галуззю філософського знання як філософія освіти.

Поняття «філософія освіти» не досить повно відпрацьоване, звідси впливає той факт, що немає однозначного визначення даної дефініції. Філософія освіти розглядається як галузь філософської антропології, як наукова педагогіка, як метанаука, яка здатна до суттєвого впливу на позитивну зміну світу людського існування тощо. Але, не дивлячись на різноплановість думок, філософія освіти є самостійною світоглядною теорією, галуззю філософського знання, яка вивчає методологічні засади функціонування і розвитку освіти як цілісної системи.

Філософія освіти є тим напрямком та галуззю філософського знання, який невинно розвивається, модернізується, охоплює найцікавіші та найбільш хвилюючі проблеми сучасності.

Проблемним полем дослідження філософії освіти на сучасному етапі її розвитку виступають наступні питання: формування у прийдешнього покоління

нового типу світогляду; виховання нового покоління на ідеях ноосферної цивілізації; необхідність безперервної та превентивної освіти як провідних напрямків; важливість впровадження медіаосвіти та набуття медіа грамотності; вирішення освітньої кризи на державному та світовому рівнях; вирішення однієї з глобальних проблем сучасного суспільства – інформаційної кризи (кількість існуючої інформації настільки велика, що якісну і достовірну інформацію майже неможливо відшукати в «океані інформації») та пов'язаної з нею «фрагментарності» та «кліповості» мислення; проблема відчуження освіти від індивідуальних інтересів багатьох людей; вплив мережі Інтернет на формування цінностей та ідеалів сучасної людини; наукова творчість педагога тощо. Також звертається увага на активний вплив на процес освіти сучасних високих наукомістких технологій, зокрема інформаційно-комунікативних та мережевих.

Філософія освіти звертає увагу на розвиток сфери освіти в сучасному світі та тенденції її розвитку, що розкриваються в наступному.

По-перше, глобалізація вимагає переходу до мережевих систем освіти та організації шкільного життя. Школа виходить за межі власних стін, освітнім середовищем для кожного учня може бути весь світ. Викладачі та кращі школи можуть розширювати свій науковий потенціал, взаємодіючи з провідними організаціями, іншими навчальними закладами тощо.

По-друге, модернізація освітнього процесу відбувається завдяки комп'ютеризації та інформатизації. Дані процеси охоплюють і всі сфери життя сучасної людини. Прослідковується тенденція до інтенсифікації навчання.

По-третє, освіта набуває статусу безперервної, перетворюється на фактор життєвого успіху. Вікові межі освіти фактично зникають – люди навчаються й удосконалюються протягом усього життя.

По-четверте, ефективні освітні системи спираються на індивідуальні траєкторії та інтегровані методи навчання. Надається перевага диференційованому та особистісно-орієнтованому навчанню.

По-п'яте, ефективною є превентивна освіта в умовах NBICS-конвергенції технологій. Під впливом високих технологій в освіті більше уваги приділяється не отриманню абстрактних, відірваних від сьогодення знань, а вихованню, формуванню здібностей, що забезпечують успішну діяльність відповідно соціальним запитам нової цивілізації. Авторитетним джерелом знань виступають інформаційні технології.

По-шосте, впровадження в навчальний процес елементів мережевої та дистанційної освіти, а також запровадження повноцінних дистанційних курсів.

По-сьоме, прагнення до ефективної освіти. «Ефективна освіта – це діяльність не виключно індивідуальна, а значною мірою «розподілена», тобто освітні зусилля – це дія, яка поєднує самого учня, його партнерів в освітньому середовищі, а також доступні ресурси та інструменти (включаючи технічні засоби)» [1, с. 15]. Освітній процес – це спільна діяльність всіх учасників, а не

лише одного з них. Активізація соціальної взаємодії є ефективним засобом навчання та виховання, адже в процесі взаємодії відбувається повноцінна соціалізація особистості, здатної до саморефлексії та самореалізації, її всебічний гармонійний розвиток.

Сучасна освіта змінює світоглядні орієнтири людини. Змінюються освітні цілі, спостерігається орієнтер на отримання інформації і здатність до комунікації, пріоритетними стають знання англійської мови та роботи з комп'ютером, відбувається формування людини з інноваційним типом мислення, культури і поведінки, яка може гнучко адаптуватися до мінливих умов життя, самостійно критично мислити, має високий рівень інформаційної культури, вміє бути комунікабельною, толерантною, самостійно розвиватися і самовдосконалюватися. Але в той же час розвиваються процеси атомізації та глибинної індивідуалізації членів суспільства та учасників освітнього процесу [2, с. 82–83]. Тому постає необхідність у філософському осмисленні процесу освіти, що і є метою навчального курсу «Філософія освіти» у ВНЗ.

Навчальний курс «Філософія освіти» передбачає набуття студентами вищих навчальних закладів наступних знань: взаємозв'язок освіти з філософією та наукою; сутність філософії освіти та перспективи її розвитку; концептуальні основи філософії освіти в суспільстві знання; сутність сучасної кризи освіти і шляхи виходу з неї; сутність і зміст особистісно орієнтованого навчання та виховання; сутність і зміст інновацій; завдання щодо формування освітнього інноваційного простору; філософські основи інноваційної освіти; усвідомлювати актуальність нової інноваційної освіти в умовах глобальної інформатизації; теоретичні та методологічні основи впровадження інноваційних технологій в превентивну освіту; філософське осмислення технології комплексу NBICS та їх конвергенції; сутність превентивної освіти в умовах NBICS-конвергенції; сутність інформатизації та комп'ютеризації освітнього процесу; сутність мережевої та дистанційної освіти, їх розмежування; особливості медіаосвіти та провадження медіа грамотності тощо.

В той же час студенти мають набути наступних практичних вмінь та навичок: вміти аналізувати сучасний стан освіти; планувати та вести наукову діяльність; організувати особистісно орієнтований навчальний процес; вміти визначати пріоритети сучасної освіти та стратегії її розвитку; вміти здійснювати філософське осмислення хай-тек та необхідності превентивної освіти; використовувати інформаційно-технічні засоби навчання в процесі своєї діяльності; з філософської точки зору інтерпретувати сутність інноваційних процесів в освіті; визначати значення інформаційно-комунікативних та smart-технологій в освіті тощо. Тобто таким чином у студента повинно сформуватись цілісне бачення процесу освіти, його проблем та шляхів їх вирішення.

Векторами розвитку сучасної філософії освіти є саме осмислення сучасного кризового стану освіти; шляхів виходу з кризи; осмислення

ефективної освіти та шляхи впровадження мережевої, дистанційної, превентивної освіти та інших сучасних напрямків. Також суттєвим завданням філософії освіти є набуття міцного дисциплінарного статусу, точності та науковості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Де Кортє Э. Инновационные перспективы обучения и преподавания в сфере высшего образования в XXI в. / Э. Де Кортє // Вопросы образования. – 2014. – № 3. – С. 8–29.
2. Кравченко Т.О. Розвиток сучасної освіти в умовах інформаційно-мережевої парадигми / Т.О. Кравченко // Філософія науки: традиції та інновації. Науковий журнал. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015.– № 1 (11).– С. 75-84.

Лепіхов А.В.

Магістр державного управління у сфері національної безпеки

Лепихов А.В.

Магистр государственного управления в сфере национальной безопасности

Lepikhov A. V.

Master of public administration in the sphere of national security

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

ГИБРИДНЫЕ УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА БЕЗОПАСНОСТИ ДЛЯ УКРАИНЫ

HYBRID THREATS TO NATIONAL SECURITY AND ALTERNATIVE DIRECTIONS OF FORMATION OF MILITARY-POLITICAL SPACE OF SECURITY FOR UKRAINE

1. На порозі глобальної кризи капіталістичної фінансової і виробничої системи, в Україні сфокусувалися національні інтереси США, ЄС, РФ та Китаю у боротьбі за геоекономічне та геополітичне домінування на Євразійському континенті, контроль за ринками збуту товарів, ресурсами, торгівельними та трансенергетичними шляхами. Вбачається, що українсько-російський конфлікт

є лише часткою глобального конфлікту світового капіталізму, тому на виникнення і розвиток конфронтації у відносинах між Україною та РФ впливають багато різноманітних геополітичних і гео економічних факторів, які необхідно враховувати у розробці шляхів врегулювання міждержавного конфлікту.

2. Закони глобалізації та поява ядерної зброї спричинили перехід від класичної форми ведення війни до її реалізації невоєнними засобами (політичними, економічними, фінансовими, дипломатичними, інформаційними, психологічними тощо). Зазначене спричинило появу так званих “гібридних загроз”, що представляють собою синтез традиційних, не традиційних та глобальних загроз. Особливістю є факт управління даними загрозами державою-агресором, яка таким чином реалізує сценарій новітньої форми нерегулярної війни проти іншої країни – об’єкта агресії. У концепції НАТО, що отримала назву “NATO’s Bi-Strategic Command Capstone Concept” (2010), гібридні загрози визначаються як загрози, створювані противником, здатним одночасно адаптивно використовувати традиційні та нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей. Поняття “гібридні загрози” об’єднує широкий діапазон ворожих обставин і намірів, таких як кібервійна, сценарії асиметричних конфліктів низької інтенсивності, глобальний тероризм, піратство, незаконна міграція, корупція, етнічні та релігійні конфлікти, безпека ресурсів, демографічні виклики, транснаціональна організована злочинність, проблеми глобалізації та поширення зброї масового знищення тощо. Такий кумулятивний ефект спричиняє набагато більшу руйнівну силу. При цьому, основними їх реалізаторами є не регулярні війська, а невоєнні суб’єкти. Комплекс гібридних загроз формується за задалегідь визначеним стратегічним задумом. Кінцева мета полягає в підриві інтегральної могутності держави, позицій і впливу уряду всередині країни і на міжнародній арені. Таким чином, на відміну від інших видів загроз комплекс гібридних загроз орієнтується виключно на вибраний об’єкт впливу (конкретну країну-мішень), має чітко визначений формат і задалегідь визначену кінцеву мету і являє собою ядро стратегічного задуму операції. В основі стратегії “гібридних воєн” лежить цілеспрямована робота з прогнозування та стратегічного планування. Джерелами загроз можуть бути держави, терористичні організації, структури транснаціональної організованої злочинності, транснаціональні корпорації тощо. Синергетичний ефект застосування “гібридних загроз” обумовлює їх особливу небезпеку для всієї системи забезпечення національної безпеки держави.

3. Управління гібридними загрозами здійснюється у межах реалізації “стратегій непрямих дій” при проведенні “гібридних воєн”. Однією із цілей стратегій непрямих дій є “балканізація” “держави-мішені” [2]. Сутність цього явища полягає в регіональній дезінтеграції держави на політичному та етнокультурному підґрунті внаслідок поглиблення протиріч, мовних, етнічних,

релігійних, географічних та економічних відмінностей між її частинами. У контексті гібридних загроз, “балканізація” розглядається не лише як об’єктивний та закономірний процес, який виникає і розвивається на певному типі території, але й як метод управління політичним простором. Така загроза штучного характеру, як правило, має місце у період перерозподілу геополітичними та гео економічними центрами сили сфер впливу. Метою є знищення суверенітету держави використовуючи сценарії асиметричних конфліктів низької інтенсивності та її введення в геополітичну і фінансово-економічну залежність.

4. Україна намагається інтегруватися до західноєвропейського співтовариства і глобального ринку, так як бачить у цьому єдиний шлях для розвитку та забезпечення безпеки державного суверенітету в сучасних умовах глобалізації. Але, при цьому, вбачається, що Україні доцільно сформувати свої власні геополітичну та гео економічну стратегії, що здатні були б забезпечити сталий розвиток держави у глобальному, мінливому і агресивному середовищі. Зрозуміло, що Україна є державою регіонального рівня, яка інтегрується в глобалізований світ. Разом з тим, вказаний стратегічний підхід необхідний для недопущення перетворення України на об’єкт геополітичних маніпуляцій і не поставити країну на межу повної втрати державного суверенітету.

5. Окремі західні науковці (зокрема, С.Коен) вважають, що такі держави як Україна у глобалізованому світі можуть розвиватися і як самостійні геополітичні одиниці у формі субнаціональної території (інтеграційно-економічного вузлу між Заходом та Сходом), перетворившись із зони конфліктів у зону компромісного розвитку. Зокрема, подібне бачення є у провідних політиків США та КНР, які вважають, що Україна повинна стати “мостом” між Західною Європою та Росією. Цьому сприяє географічне положення України вздовж геостратегічних сфер (на межі цивілізаційного зламу). У зазначеному можуть бути зацікавлені транснаціональні корпорації, які проявляють інтерес до економічних і трансферних можливостей України та мають не аби який вплив на розвиток міжнародної політики.

Водночас, в умовах глобалізації, реалізація зазначеної ідеї можлива лише у геополітичному і гео економічному союзі України з державами подібних геополітичних моделей та національних кодів (зокрема, спорідненість національних культур і світоглядних цінностей, складових соціального буття, історичного минулого, географічних, економічних, політичних, воєнних, релігійних, етнічних, екологічних, демографічних, мовних факторів тощо, що впливають на життєдіяльність народів). Такий міждержавний блок повинно об’єднувати тотожні національні інтереси та необхідність союзної протидії загрозам національній безпеці даних країн.

6. Відомі українські політичні діячі, науковці, історики XIX-XX ст.ст. намагалися сформулювати геополітичну доктрину України, яка б забезпечувала

національну безпеку. За їх поглядами Україна може мати декілька варіантів суверенного існування, це: “Чорноморсько-балтійська федерація українців, білорусів, поляків і літовців” (Ю.Липа, С.Рудницький); “Чорноморсько-адриатична федерація українців, чехів, словен, сербів і хорватів” (С.Шелухін); “Чорноморська” (Савченко-Белинський, М.Колодзійський); “Західноєвропейська” (Д.Донцов, Д.Дорошенко, С.Томашівський, М.Хвильовий, В.Кубійович, С.Петлюра, гетьман Скоропадський, Є.Коновалець); “Східної-Західної рівноваги” (І.Лисяк-Рудницький, М.Грушевський); “Геоцентрична” (С.Дністрянський, В.Винниченко) [1]. Вбачається, що видатні українські діячі не відхиляли можливість конфедерацій з іншими країнами та шукали шляхи створення міждержавних союзів, що здатні були протидіяти проімперським зазіханням. При цьому, враховувався принцип об’єднання України, насамперед, з державами, національні інтереси яких щодо забезпечення безпеки збігалися з українськими. Крім того, інтегральна могутність, геополітична модель зазначених країн повинна була бути тотожна українській інтегральній могутності та геополітичній моделі. За таких умов між державами зберігається рівноправ’я та знешкоджується політичне і економічне домінування одного над іншим.

У цьому контексті, цікавими є історичний досвід державо-утворення у XII столітті Великого князівства Литовського та його об’єднання з Польським Королівством у Річ Посполиту. Причиною створення зазначеного міждержавного союзу (насамперед воєнно-політичного) стала необхідність протидії небезпеці поневолення і знищення слов’ян Центральної Європи (нинішніх литовського, польського, білоруського та українського народів), що була породжена, як із Заходу, так із Сходу – воєнною агресією з боку Тевтонських Орденів, Московського царства і Монголотатарської Орди.

У XX ст. ст. концепцію “Балто-Чорноморської дуги” розробляв польський політичний діяч Ю. Пілсуцький, яку всебічно підтримує нинішній Президент Республіки Польщі Анжея Дуда щодо створення союзу за типом конфедерації Польщі, України, Білорусії, країн Балтії інших держав Центральної і Східної Європи. Вбачається, що зазначене надало б змогу забезпечити воєнно-політичний безпековий простір (буферну зону) між ЄС та РФ (що є однією із актуальних проблем для даних державоутворень) і стати в економічному сенсі субнаціональною територією союзних держав. Такий союз сприяв би: захисту національних інтересів України та інших країн конфедерації; зниженню напруги між провідними геополітичними світовими центрами сили; мінімізації загроз щодо десоверенізації нашої держави, посиленню політичного, безпекового, економічного потенціалу країни. Данні ідеї на сьогодні є спірними, але вони мають право на існування, якщо вважати, що міжнародне співтовариство вступає в нову геополітичну (геоекономічну) епоху свого розвитку, що на

прикладі історії ймовірно призведе до зміни геополітичної моделі міжнародної арени.

Міць такого міждержавного союзу повинна залежати, насамперед, від воєнно-політичної могутності, яка заснована на високому рівні економічного та політичного потенціалу системи забезпечення регіональної безпеки даного міждержавного співтовариства. Але ефект результативності функціонування даного міждержавного блоку повинен бути закладений саме в управлінсько-організаційній підсистемі системи забезпечення регіональної безпеки союзних держав. Саме результативна управлінсько-організаційна функція у поєднанні з високим рівнем адаптивного та креативного стратегічного управління, пріоритетністю і балансом національних інтересів і цілей країн учасниць (у т.ч збалансування даних цілей з наявними ресурсними можливостями), забезпечення у зовнішньополітичній стратегії реалізації принципу зтримання і протипага, врівноваженою міжнародною політикою у відносинах з провідними геополітичними та гео економічними центрами сили, ефективними інтеграційними процесами між державами-союзниками у всіх сферах їх життєдіяльності спроможні забезпечити безпеку країн співтовариства у мінливому і агресивному геополітичному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луценко А.В. Історія України під геополітичним кутом зору в працях вітчизняних дослідників / А.В. Луценко // Військово-науковий вісник. Випуск 9. – Львів: ЛВІ, 2007. – С. 100–109/
2. Шевченко М.М. Модель регіональної дезінтеграції держави (на прикладі Югославії) / М.М. Шевченко // Воєнно-історичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 57-62.

Лук'янчук І.О., Мельникова В.С.
Київський національний лінгвістичний університет
Лукьянчук И.А., Мельникова В.С.
Киевский национальный лингвистичный университет
Melnikova V. S., Lukianchuk I.O.
Kyiv National Linguistic University

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

TOURISM DEVELOPEMNT DURING GLOBALIZATION

«Глобалізація» – слово розповсюджене. Слово походить з англійської і означає перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі [4]. Саме глобалізація призвела до міжнародного поділу праці, переміщення в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Цей процес охоплює всі сфери життя суспільства і його результати світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів [1, с. 52].

І хоча глобалізація – явище відносно старе і його початок датується на 1945 рік, але історично можна вважати, що в галузі туризму таке явище почалося значно раніше, ще коли звичайні поселення просто змінювали своє місце розташування, чи навіть у часи епохи великих географічних відкриттів, коли європейці почали їздити на території небачених земель. Сфера туризму є надзвичайно важливою для національної економіки. Ми поділяємо думку, що «Конкурентоспроможність країни в умовах глобалізації значно залежить від ефективного функціонування реального сектору економіки, а також сприйнятливості його учасників до інновацій, можливості їх своєчасно генерувати і впроваджувати» [5, с. 94].

Звісно, можна лише здогадуватись, наскільки сильно змінилися туристичні показники ще з часів тої ж Другої світової війни, але як мінімум, можна сказати, що туристичний потік постійно зростає (як про це повідомляє міжнародна туристична організація UNWTO [3]). Доказом цього є графік, зображений на Рис. 1.

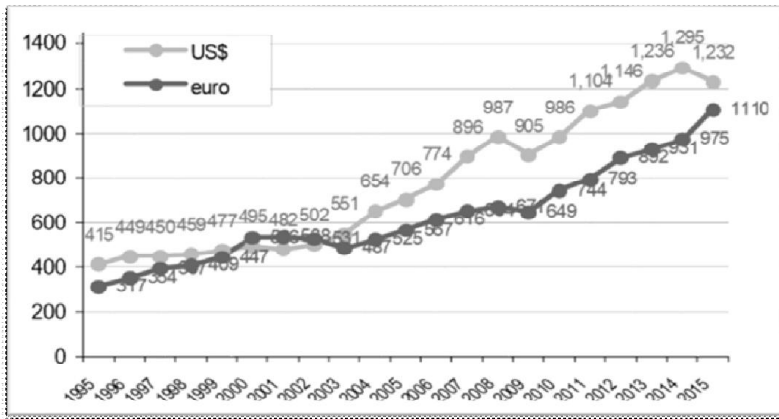
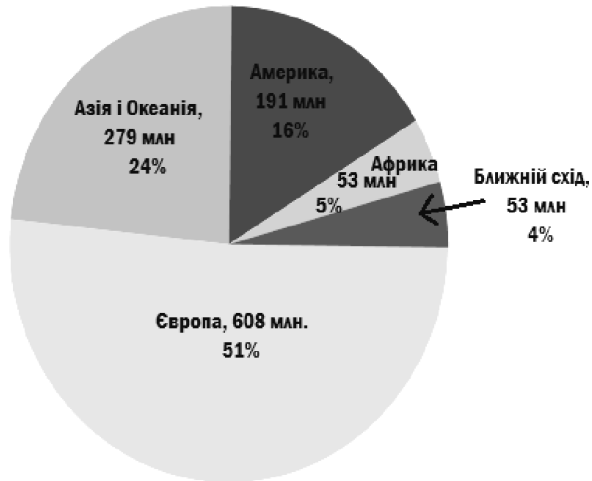

Рис. 1. Дохід країн від міжнародного туризму

Варто зазначити, що туризм, як галузь господарства, є дуже важливим елементом. За його допомогою країна може отримати низку вигод. З-поміж них і популяризація культури країни, і збільшення ВВП від приїзду людей і проходження через кордон, і створення вітчизняних підприємств, які працюють в цій галузі і приносять ще більше доходу для країни і створюють нові робочі місця. У світі на сьогодні є розповсюджені індекси оцінки різних галузей народного господарства. Щодо сфери туризму, то тут ключовим індикатором є Індекс конкурентоспроможності подорожей та туризму.

Значення Індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму є надзвичайно важливим в умовах глобалізації економіки і збільшення частки доходів країн світу від нематеріального виробництва. Детальний аналіз і відкритість методології рейтингування дозволяють повною мірою, об'єктивно і безпристрасно оцінити конкурентні позиції будь-якої країни світу на міжнародному ринку подорожей та туризму [6].

Також варто помітити, що не кожна країна може отримати такі вигоди. Це, передусім, пов'язано з тим, що потенційний турист не хоче відвідувати ту чи іншу країну. Так, наприклад, лише 5% туристів готові поїхати до Африки, в той час як 51% надають перевагу Європі (детальніше див. рис. 2. Міжнародний туризм за регіонами світу).

Рис. 2. Міжнародний туризм за регіонами світу за 2015 рік

Логічним є припущення, що однією з причин такого поділу на певні ринки є першочергова ціль поїздки. Так, наприклад, науковці виділяють багато видів міжнародного туризму, серед яких [2, с. 78]:

1) Рекреаційний туризм – це туризм з метою відпочинку, оздоровлення і лікування. Такий вид туризму може бути відсутнім у деяких країнах світу або просто не бути розвиненим.

2) Пізнавальний або культурний туризм – це подорож з метою ознайомлення з історико-культурними цінностями й унікальними природними об'єктами. Цей вид туризму є найбільш популярним серед туристів і попит на нього зростає з кожним днем.

3) Науковий туризм – це знайомство з досягненнями науки й техніки, промисловості, сільського господарства, участь в конгресах, симпозіумах, наукових семінарах і т.п. Такий вид туризму активно практикувався в часи Радянського союзу, коли радянські науковці їздили по роботі в інші країни (Камбоджа, Індія, тощо) і поводити достатньо часу, досліджуючи певне питання.

4) Діловий туризм – поїздки з метою встановлення ділових контактів, проведення ділових переговорів. Такий вид туризму, особливо в умовах глобалізації, є одним з розповсюджених. Це спричинено тим, що сьогодні все більше компаній хочуть відкрити свої представництва на території певних країн, що не може відбутися без попередніх переговорів з представниками цих країн.

Отже, туризм, в умовах глобалізації і не тільки, пройшов у своєму розвитку довгий шлях і сьогодні є однією з найбільш успішно розвинутих галузей світового господарства. В ході цього розвитку поняття «туризм» набув нового рівня – «міжнародний туризм». А це означає, що тепер туризм розглядається як багатопланова система послуг, спрямованих на задоволення потреб осіб, які є представникам одних країн і перебувають із короткостроковим візитом у іншій країні. Крім того, слід пам'ятати, що як і будь-яка інша сфера господарської діяльності, індустрія туризму є досить складною системою, ступінь розвитку якої залежить від ступеня розвитку економіки країни в цілому. Саме тому можна з легкістю сказати, що чим розвинутіша індустрія туризму, тим кращий ступінь економіки країни в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Людина і соціум у глобалізованому світі: монографія / Чаплигін О. К., Корабльова Н. С., Дорошкевич А. С., Маркозова О. О. / за ред.проф. Чаплигіна О. К. – Х.: ХНАДУ, 2012. – 340 с.
2. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К. : Знання, 2013. - 334 с.
3. Exports from international tourism rise 4% in 2015 / UNWTO World Tourism Barometer - Vol. 14 - May 2016 [Electronic resource] – Access mode: http://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2016_03.pdf
4. Інформаційна стаття «Глобалізація» <https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>
5. Хусаїнов Р.В. Глобалізація інноваційної сфери економіки: фактори, стан та наслідки для України / Р.В. Хусаїнов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2015. – Вип. 10. – С. 94 – 98.
6. Хусаїнов Р.В. Індекс конкурентоспроможності подорожей та туризму: загальний огляд / Р.В. Хусаїнов // Матеріали V Всеукраїнської заочної наукової конференції "Актуальні питання сучасної економіки", 24 грудня 2013 р. - Умань, 2013. - Ч.2. - С. 125-127.

Маслова Т. Б.

Національний технічний університет України «Київський Політехнічний Інститут»

Маслова Т. Б.

Национальный технический университет Украины «Киевский Политехнический Институт»

Maslova T.B.

National technical university of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”

ЗБЛИЖЕННЯ СЕМАНТИКИ ТЕРМІНІВ «MAGAZINE» ТА «JOURNAL» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

СБЛИЖЕНИЕ СЕМАНТИКИ ТЕРМИНОВ «MAGAZINE» И «JOURNAL» В СОВРЕМЕННОМ АНГЛОЯЗЫЧНОМ НАУЧНОМ ДИСКУРСЕ

OVERLAPPING SEMANTICS OF ENGLISH WORDS “MAGAZINE” AND “JOURNAL” IN TERMS OF MODERN ENGLISH SCIENTIFIC DISCOURSE

Слово «журнал» у розумінні «періодичне видання» (а не «книга для записів»), перекладається англійською мовою за допомогою одного з термінів – «magazine» або «journal». Останній з них рідко вживається у повсякденному спілкуванні і тому часто вважається одним з «хибних друзів перекладача», тобто словом-інтернаціоналізмом, яке схоже за формою на слово мови перекладу, але має зовсім інше значення [2]. Насправді, англійський термін «journal», етимологія якого пов'язана із латинським прикметником «diurnus» (щоденний), як раз найчастіше асоціюється із поняттям журналу, що розуміється як щоденник, протокол, реєстр тощо [3]. Але крім цього, в англо-українських словниках фіксується ще одне значення «journal» – «науковий журнал».

Відповідно, вибір англомовного еквівалента зазвичай відбувається за принципом сфери його вживання: «magazine» – це (періодичний) журнал, часопис, а «journal» – спеціалізований, фаховий, науковий журнал. Аналіз визначень, які наводять монолінгвальні словники видавництва Macmillan (2007), Longman (2008) і Oxford (2010), дає можливість порівняти семантику обох понять більш детально, а саме – виділити диференціацію за очікуваним зовнішнім виглядом (наявність яскравої обкладинки, фото vs. чорно-біли газетні кольори, графіки, таблиці), змістом (різноманітність форматів викладу vs. однотипність композиційної структури) та типом адресата (широка аудиторія vs. вузьке коло спеціалістів).

Отже, «magazine» уявляє собою ілюстрований журнал, який виглядає як тоненька книжка з кольоровою обкладинкою, що містить статті різного гатунку

та ілюстрації, публікується щомісяця, або щотижня, і адресована тим, хто цікавиться, наприклад, модою, технікою, подіями у світі розваг і т.п. «Journal», з іншого боку, визначається як особливий, так званий «серйозний», різновид періодичного видання, яке виходить кілька разів на рік і тематика якого висвітлює конкретні питання з певної галузі знань, наприклад економіки, медицини, і цікавить перш за все людей, які працюють у цій сфері професійної діяльності. Порів. приклади:

women's magazine, men's magazine, fashion magazine, weekly magazine, computer magazine, gardening magazine, motoring magazine, online magazine; scientific journal, industry journal, professional journal, trade journal, the British Medical Journal, the Wall Street Journal, the Journal of Political Economy.

Цікаво, що питання у чому ж полягає різниця між «journal» та «magazine» наразі активно обговорюється на англomовних сайтах з академічного письма [6-8]. В результаті, узагальнюючи дефініції, які пропонуються у словниках, пояснення, які надаються носіями мови, й проведений власний аналіз автентичних друкованих англomовних видань, можна зробити такі висновки щодо семантики цих, як виявляється, синонімічних термінів (див. Табл.1).

Таблиця 1. Відмінність семантики англійських слів «magazine» і «journal».

	<i>magazine</i>	<i>journal</i>
Мета	інформувати про широке коло проблем, зокрема про останні події, розважати читачів, привертати їх увагу цікавими новинами, плітками тощо	повідомляти про винаходи і відкриття, обґрунтовувати гіпотези, доводити теорії, представити детальні результати наукових пошуків і експериментів
Зміст	охоплює широку тематику, орієнтується на загальні інтереси, може містити новини, оповідання, статті-рецензії і т.п.	містить академічні статті, які присвячені оригінальним дослідженням з вузької спеціалізації
Аудиторія	загальна аудиторія, широке коло читачів	спеціалісти у певній галузі знань, фахівці, вчені, студенти
Автори	журналісти, які працюють у штаті журналу чи пишуть на замовлення, широко відомі автори, або ж ім'я автора не зазначається	експерти, науковці, які працюють в академічній царині, у конкретній галузі науки
Зовнішній вигляд	глянцева обкладинка, здебільшого короткі статті з кольоровими ілюстраціями, фото; формат і оформлення кидається у вічі завдяки різноманітності шрифтів, кольорів, макетів розташування тощо	просте оформлення, довгі статті, які часто містять таблиці, графіки, діаграми; стаття починається з анотації, й завершується висновками; композиційна структурна є типовою, кожен розділ має підзаголовок
Стиль мовлення	газетно-публіцистичний стиль; у науково-популярних статтях терміни	науковий стиль; фахова (технічна) мова, насичена

	спрощуються, пояснюються	термінами, професіоналізмами
Посилання	джерела інформації часто не вказуються, або вказуються неповністю	інформація підтверджується численними посиланнями у вигляді приміток, виносок, бібліографічних списків
Рецензування	друковані статі редагуються редакційною колегією журналу	статті, як правило, проходять рецензування декількох експертів у даній галузі знань
Видавець	комерційне видання; зазвичай доступна підписка як на паперовий так і електронний формат	видання публікується асоціацією спеціалістів, науковим закладом, або професійним об'єднанням
Реклама	багато реклами орієнтованої на загального споживача, яка пропонує різну продукцію та послуги	реклама або відсутня, або наявна у невеликій кількості і є в межах тематики даного журналу
Назва	назва є лаконічною і легко запам'ятовується: Time, Newsweek, InStyle, Discover, Popular science, Men's Health, Sport, PC World	назва часто містить слова «journal», «review», «quarterly» і вказує на спеціалізацію видання: American Journal of Nursing, Journal of Energy Engineering, Artificial Life

У той же час зазначимо, що у сучасних словниках економічної термінології можна знайти варіанти вживання «journal» та «magazine» без суттєвої різниці у значенні [4; 5], наприклад

trade journal/ trade magazine – галузевий журнал, виробничо-технічний журнал, економічний журнал, професійний журнал, спеціальний журнал, журнал новин промисловості та торгівлі;

house journal/ house magazine – фірмовий журнал, журнал торгової або промислової асоціації, призначений для співробітників та/або клієнтів.

У даному випадку повна синонімічність термінів виникає через те, що читачами часопису є працівники сфери торгівлі і промисловості, для яких ознайомлення з рекламою товарів і новинами у світі бізнесу якраз і є одним із професійних завдань.

Проте зближення семантики «journal» та «magazine» можна спостерігати і в науковому дискурсі. Традиційно, науково-популярні журнали, тобто «magazines», завдання яких полягає у популяризації наукових знань, не індексуються у спеціалізованих академічних базах даних, оскільки у статтях публіцистичного стилю наукові проблеми висвітлюються поверхнево, без достатньої кількості посилань на першоджерела та ґрунтового аналізу, викладаючи інформацію у доступній для нефахівців формі, пояснюючи терміни за допомогою описових виразів, ілюстрацій, прикладів [1]. Проте сьогодні згідно з наукометричним показником SJR деякі видання, наприклад, IEEE Power & Energy Magazine, хоча й містять слово «magazine» у своїй назві, належать до

найавторитетніших журналів з технічних наук. З іншого боку, не можна не помітити тенденцію до використання кольорових ілюстрацій та фото в академічних журналах з різних дисциплін, появи в них науково-технічної реклами й поширення аудиторії вузькоспеціалізованих фахових видань за рахунок надання доступу до журналів в електронному форматі і запрошення як до лав авторів, так і рецензентів науковців з різних країн світу.

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що через стрімкий розвиток науки, тісну взаємодію фахівців з теоретичних та прикладних наук та під впливом інформаційних технологій семантика термінів «magazine» і «journal» зараз зазнає змін і потребує подальшого уточнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандес М.П. Стилистика текста. Теоретический курс: Учебник. – 3-е изд., перераб, и доп. – М: Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576с.
3. Словарь ложных друзей переводчика EN-RU. Lingvotutor.ru, 16 марта, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lingvotutor.ru/slovar-lozhnyx-druzej-perevodchika-en-ru>
4. Business Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/>
5. Collins English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
6. Differences Between Magazines and Journals. Reflective Writing ENG102. Last Updated: Feb 22, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mesacc.libguides.com/c.php?g=255838&p=1707818>
7. Streby, Paul Q.: What's the difference between a periodical, a journal, and a magazine? What difference does it make which one I use? Feb 21, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libanswers.umflint.edu/faq/86816>
8. Understanding Journals: Peer-Reviewed, Scholarly, & Popular. Frances Willson Thompson Library. Last Updated: Apr 11, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libguides.umflint.edu/UnderstandingJournals>

Матус К.В.

студентка факультету економіки і права, Київський національний лінгвістичний університет

Матус К.В.

студентка факультета экономики и права, Киевский национальный лингвистический университет

Matus K.V.

Student of department of economics and law, Kyiv National Linguistic University

МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ БРЕНДІВ

МОДЕЛИ АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ БРЕНДОВ

MODELS OF EFFICIENCY ANALYSIS OF BRANDS

Для сучасної компанії бренд є важливим нематеріальним активом, ефективне управління яким здатне підвищити не тільки продажі компанії, але і рівень її конкурентоспроможності. Однак бренд вимагає не тільки управління, але, перш за все, аналізу та оцінки. У процесі бренд-менеджменту важливою умовою успішності управління є ефективне використання бренду підприємства, яке здебільшого полягає у створенні брендом капіталу та зростанні завдяки унікальній ідентичності, силі бренду та прибутковості підприємства загалом.

Проблеми оцінювання ефективності брендів досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: Д. Аакер, С. М. Девіс, І. Березін, Дж. Ренделл, Г. Азгальдов, Г. Гейер, В. Зотов, Д. Роденк та інших. Разом із тим, частина питань, пов'язаних із практичними аспектами аналізу ефективності бренду потребують подальшого дослідження [3, с. 42].

Оскільки бренд – категорія багатоаспектна, яка має соціально-економічну природу, загальноприйнятої методики оцінки капіталу бренду поки не існує, але у світовій практиці функціонують загальноприйняті методи оцінки та моделі визначення вартості бренду, які дозволяють з деякою похибкою проводити вартісну оцінку бренду [1, с. 360].

Великі корпорації, такі як Google, General Motors, Apple, Coca-Cola багато років тому почали виявляти підвищену цікавість до вартості бренду. Розробка методик оцінки ефективності бренду призначена для того, щоб підприємства змогли оцінити власний бренд, зрозуміти, яку ринкову позицію займають їх товари, яким чином необхідно просувати бренд, які маркетингові зусилля варто застосувати, щоб підвищити лояльність споживачів до бренду підприємства або товару.

Про ефективність управління брендом можна судити з динаміки основних показників, що характеризують розвиток бренду. Серед таких показників, в

першу чергу, необхідно відзначити динаміку рівня знання та споживання бренду [2]. Також найбільш повно ефективність заходів з управління брендом характеризує показник співвідношення витрат на просування та отримання результатів, виражених в обсязі продажів, або у розмірі прибутку та порівняння показників компанії з показниками найближчих конкурентів.

Значний науково-практичний інтерес для вітчизняних дослідників становлять зарубіжні методики оцінки капіталу бренду, які базуються на експертному опитуванні, враховують значну кількість критеріїв і передбачають використання таких моделей [3, с. 56]:

1. Модель компанії Young & Rubicam, яка здійснює диференціацію брендів на ринку та виділяє найкращий, на думку експертів, а також дозволяє виявити ступінь розуміння респондентами сутності бренду.

2. Модель Девіда Аакера, що дозволяє визначити цінову надбавку, яку акумулює бренд, його цінність, що сприймається споживачами, відомість і враховує ринкову частку підприємства, ціни на продукцію та охоплення дистрибуцією.

3. Модель компанії Interbrand, яка відображає лідерство бренду на ринку за параметрами комунікацій, дистрибуції, широти охоплення ринку, ступені впливу бренду на обсяги інвестицій підприємства, сили і масштаби захисту позицій.

4. Модель Total Research's EquiTrend, яка оцінює якість бренду, усереднює думки респондентів та визначає ступінь середньої задоволеності споживачів.

5. Модель ROBI-8 С. М. Девіса, яка оцінює бренд з двох позицій: з позиції якості, тобто сприйняття і поведінки споживачів відносно марки, та позиції кількості, що заснована на фінансовому і ринковому впливі бренду на майбутні витрати.

Усі зазначені методики оцінки вартості бренду зорієнтовані на отримання узагальнюючої оцінки вартості його вартості та капіталу. Ця оцінка використовується для отримання значень вартості брендів та побудови рейтингу брендів. Вони базуються на використанні таких підходів: орієнтованого на споживачів (модель Brand Asset Valuator (BAV) від компанії Young & Rubicam, модель Девіда Аакера, Модель EquiTrend компанії Total Research) та орієнтованого на бізнес загалом (модель Interbrand, методика MPP Consulting).

В рамках аналізу ефективності провідних брендів світу, застосуємо модель оцінки вартості бренду на основі доходів відповідно до рейтингу Interbrand.

Методика Interbrand за оцінкою бренду ґрунтується на підсумку трьох груп показників [4]:

– фінансових результатів компанії, досягнутих за рахунок продажу брендovаних продуктів або послуг;

- ролі бренду в процесі прийняття рішення про покупку;
- внеску бренду в майбутній прибуток компанії, тобто лояльність споживачів.

Для того, щоб претендувати на місце в рейтингу 100 кращих глобальних брендів Interbrand, компанії повинні задовольнити ряд вимог. Зокрема, бренд компанії повинен бути впізнаваним за рамками своєї базової споживчої аудиторії, фінансова та ринкова документація по кожному бренду повинна бути у відкритому доступі. Крім того, Interbrand зосереджується на глобальності брендів. Щоб потрапити в рейтинг, у компанії не менше третини продажів товарів під брендом має припадати на зарубіжні країни, мінімум на трьох континентах, тому далеко не завжди найдорожчі бренди на локальних ринках входять в рейтинг найдорожчих на глобальному ринку.

Для проведення аналізу ефективності брендів складено таблицю, на основі світових автомобільних брендів, які входять в «100 кращих світових брендів 2014-2015 рр.». Порівняння вартості автомобільних брендів наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння вартості автомобільних брендів 2014-2015 рр., млн. дол.

Назва бренду	Вартість бренду, млн. дол.		Зміна вартості бренду, %
	2014 рік	2015 рік	
Toyota	42,392	49,048	+16%
BMW	34,214	37,212	+9%
Mercedes-Benz	34,338	36,711	+7%
Honda	21,673	22,975	+6%
Volkswagen	13,716	12,545	-9%
Ford	10,876	11,578	+6%
Hyundai	10,409	11,293	+8%
Audi	9,831	10,328	+5%
Nissan	7,623	9,082	+19%
Porsche	7,171	8,055	+12%

Відповідно до таблиці 1, найбільш ефективними брендами є: [Toyota](#) – найбільший в світі виробник автомобілів, вартість якого становить 49,048 млн. дол., BMW з вартістю бренду 37,212 млн. дол. та основний конкурент [Mercedes-Benz](#), вартість якого становить 36,711 млн. дол.

Як видно з рис. 1, не дивлячись на невисоку вартість бренду Nissan, спостерігається досить стрімке зростання його вартості в 2015 році – на 19% за один рік, що свідчить про досить продуктивний розвиток бренду. Також можна

спостерігати неефективність бренду Volkswagen, вартість якого знизилась на 9% в 2014 році в порівнянні з 2015 роком.

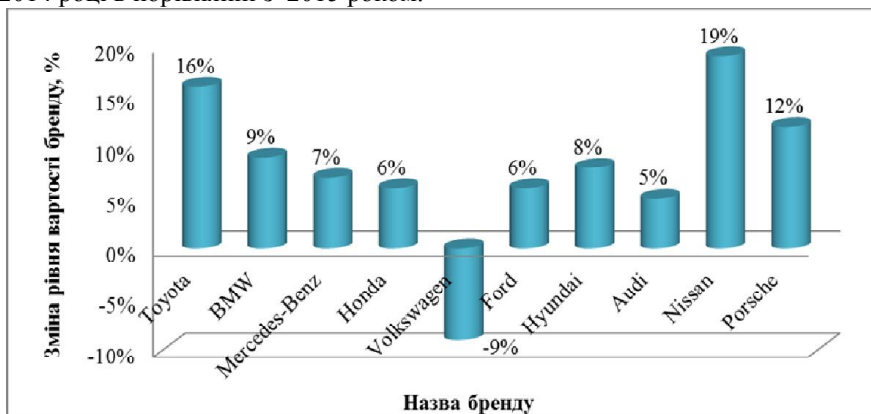

Рис. 1. Показники зміни вартості бренду 2015 р. в порівнянні з 2014 р.

Всі наведені бренди крім Volkswagen, можна вважати ефективними, адже їх вартість досить зросла в порівнянні з минулим роком, що свідчить про продуктивний розвиток брендів та підприємств загалом.

Отже, для підприємств важливо оцінювати результати формування та використання бренду в рамках маркетингової діяльності підприємства. Тому для підприємств важливим є не стільки вартість капіталу бренду для оцінювання результативності його використання, скільки комплексна ефективність, яка втілюється у соціально-економічних результатах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг /С.С. Гаркавенко / Підручник. - К.: Лібра, 2002. - 712 с.
2. Королук Н.Я. Обґрунтування необхідності оцінки ефективності використання бренду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_13
3. Ястремська О. М. Бренди промислових підприємств: формування та ефективність використання: монографія / О. М. Ястремська, О. М. Тімонін, К. О. Тімонін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 244 с.
4. Interbrand's brand valuation methodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interbrand.com>

Меліхова Ю.О.

аспірант кафедри адвокатської майстерності та міжнародної юридичної практики, Академія адвокатури України

Мелихова Ю.А.

аспірант кафедри адвокатского мастерства и международной юридической практики, Академия адвокатуры Украины

Melikhova Y.O.

PhD student, Academy of Advocacy of Ukraine

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

SOCIAL POLICY OF UKRAINE IN CONDITIONS OF INSTABILITY

Прагнення України до інтеграції в кращі світові соціальні системи, пошук гідного місця серед розвинених країн, а також необхідність збереження та розвитку людського потенціалу країни в умовах нестабільності та руйнування усталеного соціального порядку потребують формування та реалізації таких концептуальних підходів до соціальної політики, які б сприяли мінімізації та подоланню соціальних ризиків та небезпек, та створювали умови та можливості для соціальних перспектив людини, суспільства і країни. [1;1]

Україна переживає сьогодні непрості часи. Розпочата реформа соціальної сфери ускладнюється глибокою економічною кризою, політичною нестабільністю, обмеженістю бюджетних ресурсів з одночасним фінансуванням програм соціально-економічного розвитку. Всі ці фактори негативно впливають на розробку та реалізацію стратегії соціального розвитку нашої держави. Зараз особливо важливим напрямком соціальної політики є утвердження соціальної стабільності в суспільстві, якої можна досягти через забезпечення соціальної охорони людини, її добробуту. Тому пріоритетами активної соціальної політики є дієва система заходів, спрямована на стимулювання потенціалу мешканців, підвищення економічної активності населення. У цьому зв'язку соціальна політика має набути активного, а не пасивного характеру, не ставати державною благодійністю, що лише стимулює інфляцію та споживацьке мислення у значній частині населення.

Формування економічної системи нового зразка пов'язане з реформуванням діючої соціальної політики. Соціальна політика, метою якої є підвищення рівня соціальної безпеки і добробуту населення, має виходити з реального стану економіки країни, не абсолютизуючи при цьому політику збільшення доходів саму по собі. Навіть за умов значного послаблення

соціальної безпеки населення, погіршення його добробуту, соціальної захищеності, істотного зниження рівня життя більшості, що характерне для України, соціальна допомога, підтримка з боку держави не може мати загального, тотального характеру, а повинна бути адресною, мати диференційований характер з урахуванням ступеня захищеності людини, її віку, соціального статусу, працездатності та інших чинників, стосуватися насамперед найуразливіших верств населення.

Практика засвідчила, що реалізація соціальної політики в Україні не завжди забезпечувала можливості для дотримання державою своїх зобов'язань. Зрозуміло, що в умовах системної економічної кризи соціальна політика не може бути повноцінною, адже для реалізації соціальних програм потрібні значні ресурси. У цей період функції держави зводяться до забезпечення мінімального соціального захисту найбільш нужденним верствам населення. Обсяг коштів, які спрямовуються на соціальний захист громадян, залежить від дохідної частини бюджету держави, яка у свою чергу визначається обсягом валового внутрішнього продукту та науково обґрунтованим оптимальним обсягом фонду споживання. Здійснюючи соціальні виплати, держава дотримується визначених параметрів і тому за умов економічної нестабільності у неповній мірі забезпечує соціальний захист населення. Збільшення видатків на соціальні потреби населення можливе тільки за умови зростання ВВП.

Але в Україні ціна реформ подекуди є надмірною, а система соціального захисту малоефективною. Можна сказати, що система соціального захисту в країні знаходиться на етапі формування, пошуку найбільш ефективних програм, бо існуючі компенсації, субсидії, одноразові виплати, пільги тощо не свідчать про існування системи продуманих централізованих, соціально орієнтованих заходів. І хоча в країні спостерігається постійне збільшення соціальних видатків, їх розподіл є недосконалим, що призводить до марнотратства, розпорошення коштів, нівелювання більшості соціального ефекту від них. Також наявною є надто розгалужена та заплутана система надання соціальних пільг, що призводить, до того, що частину коштів отримують представники відносно забезпечених верств населення. Серед недоліків можна назвати недосконалу нормативно-правову базу, що мала б забезпечити регулювання належного рівня якості соціальних послуг. [2;1]

Неподолані старі соціальні ризики та різке зростання нових потребують інноваційних підходів до формування соціальної політики. Але вона в теперішній час не готова до цих викликів. Очікування ефективності та адресності соціальної політики в Україні ні в стабільних умовах, ні в умовах критичної нестабільності не виправдовуються. У зв'язку з цим доцільно передбачити **такі заходи**, спрямовані на демократизацію суспільних відносин та розвиток громадянського суспільства в Україні:

- утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави;
- посилення взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування і об'єднань громадян, запровадження громадського контролю за діяльністю влади;
- забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень;
- створення умов для забезпечення широкого представництва інтересів громадян у представницьких органах влади;
- проведення регулярних консультацій з громадськістю з важливих питань життя суспільства і держави;
- підвищення ролі та розширення компетенції інституцій громадянського суспільства;
- розвиток громадянського суспільства через активізацію діалогових суб'єктних відносин між владою та громадськістю;
- активізація громадських ініціатив та співпраці держави і громадських об'єднань з питань соціального захисту й самозахисту населення, надання соціальних послуг, розкриття потенціалу соціальної активності;
- формування прозорої системи бюджетного фінансування громадських ініціатив. [4;84]

Деякі вчені вважають, що найкращою для України може стати модель соціальної політики, в якій буде симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у державі створити умови для самореалізації і самозабезпечення економічних суб'єктів. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту населення. В умовах соціально-ринкових трансформацій держава має виступити соціальним амортизатором перетворень і одночасно проводити активну соціальну політику за нових, адекватних ринковим вимогам засадах.

Ринкова трансформація економіки України неможлива без створення надійної соціальної бази її здійснення. Соціальною базою ринкового реформування можуть стати соціальні верстви та групи, зацікавлені у проведенні реформ, які сприяють їх реалізації шляхом трудової та політичної активності. Такою опорою безумовно може стати середній клас, основними характеристиками якого є особиста свобода, самостійна економічна діяльність, наявність приватної власності, високий рівень стабільних доходів, сучасна та затребувана професія, значна якість та спосіб життя, домінуюча роль у суспільстві. Проте, такий прошарок в українському суспільстві ще знаходиться у стані формування, а наявні його представники нечисленні та не можуть становити істотну опору ринкових перетворень. [2;1]

Показниками результативності соціальної політики в Україні, як і в усьому світі, є рівень та якість життя населення. Основними критеріями рівня життя виступають: рівень та структура споживання матеріальних благ (продовольчих та непродовольчих товарів); рівень споживання послуг закладів побутового обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури, соціального забезпечення, фізичної культури; рівень забезпеченості житлом. Проте, система соціального забезпечення за цими основними показниками в Україні не відповідає вимогам необхідного рівня соціального захисту населення. Це пов'язано як із загальною соціально-економічною кризою, так і з недоліками самої системи соціального забезпечення. Соціальна політика в країні на сучасному етапі має вивчати, досліджувати, аналізувати природу виникнення потреб людей, структуру споживання, виділяти раціональні потреби людини, родини, соціальних груп, окремих регіонів, суспільства в цілому з урахуванням різноманітності цих потреб споживачів. Реформування системи соціального забезпечення та зменшення рівня бідності – головні завдання нинішньої влади в Україні. [2;1]

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні підходи до соціальної політики України за умов нестабільності // Панькова О.В. // Асоціація вчених внутрішньо переміщених осіб // <http://vcheni-pereselenci.com.ua> – ст.1
2. Проблеми та перспективи соціальної політики в Україні // Шимко О.В. // Донбаська державна машинобудівна академія, Україна // Політологія, 5. Політична соціологія – ст.1
3. Відділ розвитку політичної системи // Вознюк П.Ф. // № 8, Серія «Громадянське суспільство» // <http://www.niss.gov.ua/articles/1719/>
© Національний інститут стратегічних досліджень – ст. 1
4. Інноваційні підходи до формування соціальної політики в умовах зростання зовнішніх та внутрішніх викликів // Новікова О.Ф. // 18.07.2014 р. – ст.84

Мельничук Я.П.

аспірант кафедри обліку, аналізу та аудиту в АПК, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Мельничук Я.П.

аспирант кафедры учета, анализа и аудита в АПК, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Melnychuk Y.P.

PhD student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**ОРГАНИЧЕСКОЕ ЗЕМЛЕДЕЛИЕ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО
РАЗВИТИЯ**

**ORGANIC FARMING AS A CONDITION OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT**

Початок процесу розвитку органічного виробництва в світі було покладено в середині 20-х років минулого століття. Відомий австрійський філософ Рудольф Штейнер (1861 – 1925 рр.) створив теорію антропософії, згідно якої людина повинна відчувати себе часткою Всесвіту і прагнути жити в гармонії з оточуючим світом, підтримуючи баланс між моральним і матеріальним. Наприкінці життя він розробив концепцію «біодинамічного сільського господарства». У рамках цієї концепції селянин ставав хранителем балансу – здорові тварини потребували кормів – здорових рослин, здорові рослини залежали від здорового ґрунту, а здоровий ґрунт – від здорових тварин. Штейнер вважав украй небезпечним захоплення хімічними добривами і отрутохімікатами, створенням великих тваринницьких комплексів тощо [2].

Дослідницькою групою з органічного землеробства Міністерства сільського господарства США ще в 1980 році визначено: «Органічне землеробство – це виробнича система, яка уникає, або значною мірою виключає використання хімічних добрив, пестицидів, регуляторів росту та кормових добавок для худоби. Органічні системи ведення сільського господарства максимально базуються на сівозмінах, використанні поживних речовин, гною, зелених добрив, органічних відходів, механічному обробітку ґрунту, використанні мінеральних речовин та біологічному контролю за шкідниками, для збереження родючості ґрунту і ріллі та для боротьби з комахами, бур'янами та іншими шкідниками» [7].

Органічне виробництво ґрунтується на принципах здоров'я, екології, справедливості та турботи. Кожен з них сформульований як означення з подальшим поясненням. Їх складено як етичні принципи для натхнення дій і

застосовувати слід як єдине ціле. Щодо принципів сталого розвитку, то вони мають схожий зміст з принципами органічного виробництва, їх порівняння наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння принципів органічного виробництва та сталого розвитку

<i>Принципи органічного виробництва</i>	<i>Принципи сталого розвитку</i>
<i>Принцип здоров'я</i> Органічне виробництво має підтримувати й поліпшувати здоров'я ґрунту, рослин, тварин, людини та планети як єдиного й неподільного цілого	Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф — злидні, які стали у світі звичайним явищем
<i>Принцип екології</i> Органічне виробництво має ґрунтуватися на живих екологічних системах і циклах, працюючи, співіснуючи з ними й підтримуючи їх	Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення
<i>Принцип турботи</i> Управління органічним виробництвом має бути попереджувальним та відповідальним у сенсі захисту здоров'я та благополуччя нинішніх, майбутніх поколінь і довкілля	Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби
<i>Принцип справедливості</i> Органічне виробництво слід будувати на відносинах, які гарантують справедливість з урахуванням загального навколишнього середовища й життєвих можливостей	Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії
	Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється

Декларація, що затверджує концепцію сталого розвитку, була офіційно прийнята в 1992 році на Всесвітньому самміті в Ріо-де-Жанейро. Під сталим

розвитком розуміють модель економічного зростання, в якій використання ресурсів направлено на задоволення потреб людини при збереженні навколишнього середовища, так що ці потреби в розвитку можуть бути задоволені не тільки в сьогоденні, але й для майбутніх поколінь.

Ця концепція відбиває розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем людства і того факту, що вони можуть бути вирішені тільки комплексно, за умови тісного співробітництва і координації зусиль усіх країн світу. З формальної точки зору сталий розвиток прийнято розглядати як гармонічний розвиток трьох структурних підсистем: соціуму, економіки та екології, де економіка і екологія, чи знвайронментальна економіка є базисом сталого розвитку, а соціальна підсистема - його надбудовою, згідно з першим пунктом Ріо-декларації [6].

В свою чергу, етапи та складові органічного агровиробництва за своєю суттю відповідають формуванню забалансового (сталого) розвитку, тому що під час органічного агровиробництва використовується природний потенціал рослин, тварин, ландшафтів, який спрямований на гармонізацію сільськогосподарської політики та навколишнього середовища [1].

Органічне виробництво забезпечує стійкість підприємств аграрного сектору у трьох складових. Економічна складова передбачає використання інноваційних наукомістких технологій для збільшення виробництва та підвищення якості органічної продукції, підвищення дохідності. В межах екологічної складової стійкості забезпечується мінімізація шкідливого впливу на агроєкосистему та виробництво безпечної продукції рослинництва і тваринництва. Соціальна стійкість об'єднує вигоди для споживачів екологічно чистих продуктів харчування та сільського населення, стабільно зайнятого у виробництві органічної продукції [4]. Саме поєднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної породжує концепцію сталого розвитку. Тож, можна стверджувати, що в сфері аграрного виробництва органічне сільське господарство – це практична реалізація основних положень концепції сталого розвитку [3].

Отже, органічне виробництво пропонує споживачам корисні продукти харчування, виробництво яких не шкодить довкіллю, спрощує процес господарювання та утримує рівновагу довкілля зберігаючи природну родючість ґрунту. Таким чином, органічне виробництво вирішує проблеми сучасності відображені в концепції сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безус Р.М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва [Текст] : монографія / Безус Роман Миколайович;

- Дніпропетр. держ. аграр.-екон. ун-т. - Дніпропетровськ : ЛізуновПрес, 2014. - 379 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 335-379. - 100 экз. - ISBN 978-966-2575-44-6
2. Гуменюк, Г. Д. Органічне виробництво в світі - історія розвитку та сучасний стан (огляд) [Електронний ресурс] / Г. Д. Гуменюк, О. В. Баджурак, О. К. Ляшенко // Біоресурси і природокористування. Т. 2, № 3-4, 2010 : науковий журнал / Національний університет біоресурсів і природокористування України. - К. : НУБПУ, 2010. - С. 56-62
  3. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку [Електронний ресурс] / М.І. Кобець. - К., 2004. - 22 с. - Режим доступу: http://www.undp.org.ua/agro/pub/ua/P2004_01_051_04.pdf
  4. Нестерчук Є. В. Органічне виробництво як складова сталого розвитку сільськогосподарських підприємств / Є. В. Нестерчук, Я. А. Нестерчук // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. - 2015. - Вип. 87(2). - С. 83-89. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2015_87\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2015_87(2)_12)
  5. Принципи органічного сільського господарства [Електронний ресурс] // ORGANIC UA. 2010. - №1-2. - Режим доступу: <http://organic.ua/uk/2010/05/1344-prynцыpy-organichnogo-sil'skogo-gospodarstva>
  6. Семенов В.Ф. Екологічний менеджмент / В.Ф. Семенов. - К.: Лібра, 2004. - 407 с.
  7. Report and Recommendations on Organic Farming (Washington DC: USDA, 1980), p. xii. NAL Call # aS605.5 U52

Міхель Р.В.

молодший науковий співробітник, відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій, Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України

Михель Р.В.

младший научный сотрудник, отдела развития производственной сферы региона и инвестиций, Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН

Украины

Mikhel R.V.

junior research scientist of the Department of the development of the industrial sphere of the region and investment of the Institute for regional research named after M.I.

Dolishniy of the NAS of Ukraine

ЗМІНИ У ПРОМИСЛОВІЙ СТРУКТУРІ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З КРАЇНАМИ ЄС

ИЗМЕНЕНИЯ В ПРОМЫШЛЕННОЙ СТРУКТУРЕ ЭКСПОРТА И ИМПОРТА ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ СО СТРАНАМИ ЕС

CHANGES IN INDUSTRIAL STRUCTURE EXPORT AND IMPORT OF LVIV REGION EU COUNTRY

Львівська область є важливим торговим і транспортним центром країни, що обумовлено її географічним розташуванням на кордоні з Європейським Союзом. ЄС є одним із найбільших ринків збуту України за останні три роки (2013-2015 роки). Частка експорту та імпорту України до країн ЄС щорічно зростала починаючи з 2013 року [1]. У 2015 році частка Львівської області в експорті товарів України в країни ЄС становила 6,7%, тоді як частка експорту Львівської області в країни ЄС в загальному експорті товарів області становила 71,9%, а частка імпорту – 68,5% відповідно [2].

Для комплексної оцінки пріоритетності товарних груп у експорті Львівської області було проведено АВС-аналіз експорту промисловості за товарною структурою. АВС-аналіз застосовується для визначення найрентабельнішої продукції та найефективніших напрямів капіталовкладень. Згаданий метод ґрунтується на так званому методі Парето (20/80), згідно з яким п'ята частина (20%) від всієї кількості товарів дає приблизно 80% результатів (проте співвідношення результатів аналізу може коливатися – 30/70 або 10/90). АВС-аналіз проводиться у три етапи: 1) Розрахунок суми річного обсягу експорту/імпорту за товарними групами; 2) Обчислення часток кожної товарної групи, групування часток за спаданням та обчислення накопичувальної суми часток; 3) Поділ товарних груп на три категорії: А (належать групи, накопичувальна сума часток яких не перевищує 80%), В (накопичувальна сума

часток яких не перевищує 95% (80%+15%) і С (накопичувальна сума часток яких є більшою 95%).

У підсумку товарні групи промислової продукції було поділено на три категорії:

- 1) групи, які займають 80% експорту (категорія А);
- 2) групи, які займають 15% експорту (категорія В);
- 3) групи, які займають 5% експорту (категорія С).

Відтак, у 2015 році п'ять товарних груп формували 80% експорту області. До складу категорії А експорту продукції переробної промисловості у 2015 році належали такі товарні групи: машини, обладнання та механізми (XVI), текстильні матеріали та текстильні вироби (XI), деревина і вироби з деревини (IX) та різні промислові товари (XX) (табл. 1). У 2015 році до категорії А долучилася група II – продукти рослинного походження.

Категорію В у 2011 році представляли такі товарні групи: продукти рослинного походження (II); мінеральні палива (V); готові харчові продукти (IV); шкури необроблені та шкіра вичищена (VIII); жири та олії тваринного походження (III); недорогоцінні метали та вироби з них (XV) та продукція хімічної промисловості (VI).

Таблиця 1

Пріоритетні категорії експорту у Львівській області (за товарними групами)

Товарні групи	Частка, %	Накопичувальна сума, %	Категорія у 2015 р.	Категорія у 2011 р.
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	34,8	34,8	А	А
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	16,1	50,9	А	А
IX. Деревина і вироби з деревини	11,6	62,5	А	А
XX. Різні промислові товари	9,2	71,7	А	А
II. Продукти рослинного походження	6,3	78,0	А	В
IV. Готові харчові продукти	5,2	83,2	В	В
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	3,7	86,9	В	В
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	3,4	90,2	В	В
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1,8	92,1	В	В

XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	1,6	93,7	B	C
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	1,3	95,0	C	C
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	1,2	96,2	C	C
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,2	97,4	C	C
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1,1	98,5	C	B
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,9	99,4	C	C
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	0,4	99,8	C	C
I. Продукти тваринного походження	0,1	99,9	C	C
V. Мінеральні палива	0,1	100,0	C	B

Джерело: обчислено і згруповано за даними Головного управління статистики у Львівській області [2].

У 2015 році категорія B істотно зменшилася: в категорію A перейшли продукти рослинного походження (група II), а в категорію C – мінеральні палива (група V) та продукція хімічної промисловості (група VI). Скорочення експорту товарів V-ї і VI-ї груп свідчить про те, що їх позиції на ринку ЄС суттєво послабилися, оскільки вони нездатні конкурувати із західними виробниками та експортерами аналогічних видів продукції.

У 2015 році категорію B поповнили засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби. Інші товарні групи належали до категорії C, що свідчить про незначущість їх частки в експорті товарів Львівської області.

Оснoву імпорту промислової продукції області (категорія A) у 2015 році склали такі товарні групи: машини, обладнання та механізми (XVI), текстильні матеріали та текстильні вироби (XI), полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них (VII), недорогocінні метали та вироби з них (XV), продукція хімічної промисловості (VI). У 2011 році до категорії A також належали мінеральні палива (V), проте їх позиція у 2015 році дещо погіршилася (табл. 2).

До категорії B, яка формує 15% імпорту області, у 2015 році належали такі товарні групи: готові харчові продукти (IV), маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів (X), шкури необроблені, шкіра вичищена (VIII), продукти рослинного походження (II), продукція тваринного походження (I), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (XVII) та мінеральні палива (V). Порівняно з 2011 роком, до категорії B входить менше товарних груп, зокрема група VIII належала до категорії C, тоді як група V – до категорії A.

Таблиця 2

Пріоритетні категорії імпорту у Львівській області (за товарними групами)

Товарні групи	Частка, %	Накопичувальна сума, %	Категорія у 2015 р.	Категорія у 2011 р.
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	23,59%	23,59%	A	A
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	12,63%	36,22%	A	A
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	11,67%	47,89%	A	A
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	10,95%	58,83%	A	B
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6,44%	65,28%	A	A
IV. Готові харчові продукти	6,05%	71,32%	A	B
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	5,92%	77,24%	A	B
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	4,29%	81,53%	A	C
II. Продукти рослинного походження	3,68%	85,21%	B	B
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	3,34%	88,55%	B	A
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	2,74%	91,29%	B	B
V. Палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	2,62%	93,92%	B	A
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	2,40%	96,32%	C	C
XX. Різні промислові товари	1,39%	97,71%	C	C
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,90%	98,61%	C	C
IX. Деревина і вироби з деревини	0,76%	99,38%	C	C
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,37%	99,75%	C	C
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,25%	100,00%	C	C

Джерело: обчислено і згруповано за даними Головного управління статистики у Львівській області [2].

Варто зазначити, що деревина і вироби з деревини (група IX) та різні промислові товари (група XX) у структурі імпорту області як у 2011 році, так і у 2015 році належали до категорії C. Це свідчить про незначущість їх часток в імпорті товарів області, оскільки ці товарні групи формують категорію A експорту області.

Таким чином, найбільшим експортним потенціалом у Львівській області володіють групи товарів, які відносяться до категорії А. Зокрема, це стосується таких видів переробної промисловості, як виробництво електричного устаткування, оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини, текстильне виробництво, виробництво одягу та виробництво харчових продуктів (у 2014 році група готових харчових продуктів належала до категорії А), експорт яких до країн ЄС коливався під дією зовнішніх чинників в аналізованому періоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

Немеш А.М.

аспірант першого року навчання, Київський національний університет культури і мистецтв

Немеш А.Н.

Аспирант первого года обучения, Киевский национальный университет культуры и искусств

Nemesh A .N.

Post-graduate student, first year, Kyiv National University of Culture and Arts

МІЖНАРОДНІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

МЕЖДУНАРОДНЫЕ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

INTERNATIONAL NGOS: THE KEY ASPECTS OF INFORMATION INTERACTION

«Хто володіє інформацією, той володіє світом»

Уінстон Черчіль

Необхідність створення міжнародних організацій була викликана, у першу чергу, потребою держав у обміні інформацією. У процесі розвитку людства комунікація набувала масового характеру, і ця тема ставала об'єктом для обговорення у міжнародних неурядових організаціях. Власне для обміну

даними в цілях вирішення актуальних міжнародних питань, що відіграють найважливішу роль у становленні існуючої системи міжнародних відносин.

Адже роль інформації та комунікації в житті кожної людини, а тим більше суспільства, дуже складно переоцінити. Інформація це – та субстанція, яка супроводжує нас протягом усього нашого життя. Вже багато років поспіль вчені дискутують про зміст даного поняття. Та пересічному громадянину зрозуміло, що інформація – це те, що дозволяє нам пізнавати світ та відчувати себе його частиною, спілкуватися з людьми, виховувати дітей, вирішувати щоденні питання та проблеми, в кінці кінців займатися улюбленою справою.

За допомогою інформації та комунікації організовується спільна праця, утворюються професійні союзи, колективні підприємства, політичні партії та об'єднання. На основі інформації функціонують інститут державної влади, ведеться боротьба з тероризмом та злочинністю. Інформація являється основою діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, всієї системи державного управління та управління Збройними силами. У процесі розвитку людства обмін інформацією набував масового характеру, і ця тема ставала об'єктом для обговорення у міжнародних неурядових організаціях.

Ключовим механізмом діяльності міжнародних неурядових організацій в період глобалізації є мобілізація думки світової спільноти. Для досягнення поставлених цілей та завдань МНУО застосовують тиск на міжурядові організації та безпосередньо на уряди тих чи інших держав. Своїх цілей вони досягають, вирішенням питань на міжурядовому рівні, де створюються міжнародно-правові норми, і поза межами традиційних міжурядових каналів, на самостійно створених аренах у співпраці з іншими неурядовими організаціями. У межах консультативних взаємовідносин з партнерами міжнародні неурядові організації беруть участь у роботі всіх організацій і органів системи ООН практично на рівних правах з офіційними делегаціями країн: пропонують проекти договорів і конвенцій, беруть участь у їх обговоренні, надаючи експертні, науково-технічні та інші висновки; контролюють їх дотримання та виконання після прийняття і т. п. Важливою є роль міжнародних неурядових організацій у формуванні світової громадської думки і доведенні до відома світової спільноти, членів урядів і міжурядових організацій громадської позиції стосовно висунутих ними договірних ініціатив. МНУО забезпечують розширення варіантів і гнучкості політики держав, пропонують власні варіанти дій і рішень, яким раніше не приділялася увага, не розглядалися і не аналізувалися, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян. У цьому розрізі міжнародні неурядові організації виконують функцію соціалізації нових соціально-політичних рухів до міжнародного співтовариства, виступають агентами глобального громадянського суспільства, представляють і захищають

інтереси громадян, найбільш вразливі з точки зору порушення прав, здійснюють моніторинг діяльності урядів, будучи власне елементом системи політичних протипаг.

Завдяки міжнародним неурядовим організаціям, що мають вплив та значний досвід діяльності, вдається активізувати потенціал неурядових організацій різних країн. Засоби масової інформації відіграють потужну роль, яка сприяє успішній діяльності МНУО. Та не виключено, що побідні організації можуть фінансуватися транснаціональними корпораціями, урядами та іншими організаціями, які мають інтереси, відмінні від інтересів МНУО. За допомогою таких схем останні прагнуть захистити власні комерційні інтереси та досить часто прикриваючись, діяльністю організації, використовують її для здійснення своїх цілей. У такому випадку неурядові організації можуть досить часто ставати інструментом для втілення планів великого бізнесу.

На глобальному і національному рівнях зростає розуміння ролі міжнародних неурядових організацій, стимулювання діяльності організацій громадянського суспільства, профспілок, заохочення органів місцевого самоврядування до вирішення проблем соціально відповідального бізнесу. У нових умовах США отримали унікальну можливість одноосібно впливати на хід світових подій. Завдання Вашингтона полягало в тому, щоб зберегти привілейоване становище лідера у світовому співтоваристві, не допустити домінування якої б то не було іншої сили і, насамперед, Росії.

Прагнучи до одноосібного світового лідерства, Сполучені Штати зацікавлені в тому, щоб Росія була якомога більш слабка і як можна менш впливова. Для реалізації своїх планів США – безпосередньо або через різні неурядові фонди та організації – формують не лише в Росії, а й по всьому світу свої структури впливу. Потім при необхідності використовують їх у своїх інтересах. При цьому слід нагадати, що характерною особливістю світової системи ХХІ століття є глобальне інформаційне протиборство [3]. Геополітичне становище держави на міжнародній арені, ступінь його впливу на світові події залежать вже не тільки від економічної та військової потужності. Все більшого значення набувають інформаційний фактор: можливість ефективно впливати на інтелектуальний потенціал інших країн, поширювати і впроваджувати в суспільну свідомість населення певні духовні та ідейні цінності, трансформувати і підірвати традиційні підвалини націй і народів.

Для НУО початку ХХІ ст. характерне різке збільшення їх кількості і числа людей, залучених в їх діяльність; розширення її географії; посилення політичного впливу; розширення спектру питань, якими вони займаються. Разом з тим внаслідок крайньої їх різноманітності діяльність НУО може деколи носити суперечливий характер. Вони нерідко вступають у відносини конкуренції між собою або з державними структурами.

У другій половині ХХ ст. розвиток нових акторів на міжнародному рівні, як транснаціональних корпорацій (ТНК), так і міжурядових та неурядових організацій (МНПО і НУО), привело за визначенням, даним Дж. Грум, до «зростаючого різноманіття» учасників на світовій арені [1, 69]. Головними є не стільки кількісні параметри, а пішли за ними якісні зміни в політичній структурі; згодом цей феномен був названий глобалізацією.

Завдяки діяльності неурядових організацій і транснаціональних корпорацій відбуваються непрості зміни в політичній системі світу, світ переходить до принципово нових політичних відносин. Наприклад, змінюється політична повістка дня – проблема безпеки перестає бути турботою лише держави.

В умовах, коли здійснюються кардинальні політичні зміни, колишні закономірності перестають діяти. Ситуація стає погано передбачуваною, з абсолютно різними ймовірними наслідками. Звичні відносини трансформуються, що часто призводить до паралічу процесів прийняття рішень. Ч. Кеглі і Г. Раймонд визначили початок ХХІ ст. як поворотну точку в історії, коли одна модель міжнародної взаємодії зміниться іншою [7].

Зростання авторитету і значущості низки неурядових організацій сьогодні змушує деяких фахівців говорити про необхідність модернізації системи управління на макрорівні. Так чи інакше, поява і зростання недержавних суб'єктів світової політики перетворилися сьогодні в потужний фактор зміни існуючого раніше світопорядку.

Очевидно, що багато НУО виступають в ролі політичного інструменту, діючи врозріз зі своїми статутними цілями. Неурядові організації, виступаючи в якості елемента системи глобального перебудови світу, є як самостійним суб'єктом, так і інструментом в руках глобалістів. Набуваючи все більшої політичної ваги і значимість в міжнародних справах, НВО формують нові політичні та культурні принципи взаємовідносин – мережевий принцип. Із впевненістю можна сказати, що з розвитком, розширенням повноважень, зростанням впливу й активності неурядових організацій сприяють кардинальній зміні всієї системи міжнародних відносин в теперішньому часі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашидзе А.Х. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / Абашидзе А.Х., Урсин Д.А. – М.: РУДН, 2002. - 160 с.
2. Внешняя политика в ХХІ веке: вопросы теории и практики. Материалы научного семинара / Под. ред. П.А. Цыганкова. – М.: КДУ, 2009. – 232 с.
3. Гольцов А. Г. Багатополарна геополітична організація світу: проблеми і тенденції формування: Наукові праці МАУП / А. Г. Гольцов // Міжрегіональна Академія управління персоналом. – К., 2013. – Вип. 3(38). – С. 30—35.

4. Подшибякин С.А. Правовой статус международных неправительственных организаций / С.А.Подшибякин. М.: Юрлитинформ, 2006. – 128 с.
5. Полтораков О. Ю. Глобальне громадянське суспільство в системі міжнародних відносин / О. Ю. Полтораков // Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. — К. : Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — 2008. — Вип. 44. — С. 149–156.
6. Терентьев А. «Новый мировой порядок» США или европейское мироустройство / Мировая экономика и международные отношения / А. Терентьев. – 2003. – № 7. – С. 31-42.
7. Чернявська Л. Н. Роль міжнародних неурядових організацій у перебудові політичної системи світу в умовах глобалізації / Л. Н. Чернявська // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Зб. наук. пр. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2005. — Випуск 53 (Ч. 1). — С. 95– 104.

¹Несміянова М.В., ²Артюх Т.М.

¹магістрант, ²професор, доктор технічних наук
Національний університет харчових технологій

¹Несмиянова М.В., ²Артыух Т.М.

¹магістрант, ²професор, доктор технічних наук
Національний університет пищевих технологій

¹Nesmiyanova M.V., ²Artyukh T.N.

¹undergraduate, ²Professor, Doctor of Engineering
National University of Food Technologies

РИНКОВИЙ НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВІДПОВІДНІСТЮ ВИНОРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

РЫНОЧНЫЙ НАДЗОР И КОНТРОЛЬ ЗА СООТВЕТСТВИЕМ ВИНОДЕЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ УКРАИНЫ

MARKET SURVEILLANCE AND COMPLIANCE MONITORING FOR WINE PRODUCTION OF UKRAINE

Сучасний стан вітчизняної виноробної галузі вимагає збалансованого й стабільного нарощування товарообміну, розширення міжнародних торгово-економічних відносин та утвердження української продукції на міжнародному ринку. Вітчизняний ринок характеризується наявністю великої кількості низькоякісного алкоголю, в тому числі і виноградних вин, що приносить величезну шкоду здоров'ю споживачів та викликає недовіру до продукції.

Більшість такої продукції потрапляє на ринки, маленькі магазинчики та заклади громадського харчування. Масовій підробці і фальсифікації піддаються не лише відомі вітчизняні марки виноградних вин, а й престижні зарубіжні. Лише жорстка система контролю якості і сертифікації виноградних вин може запобігти потраплянню фальсифікованих вин в торгівлю і, в кінцевому підсумку, на стіл споживача.

Відповідно до ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» оцінка відповідності (сертифікація) – процес доведення того, що визначені вимоги, які стосуються продукції, процесу, послуги, системи, особи чи органу, були виконані. Оцінка відповідності органу здійснюється шляхом акредитації органів з оцінки відповідності [1]. Відповідно до наказу Мінекономрозвитку вина виноградні не підлягають обов'язковій сертифікації, оцінка відповідності здійснюється на добровільних засадах.

Сертифікація виноградних вин здійснюють спеціально акредитованими відповідно до ISO 17000 випробувальними лабораторіями або лабораторними центрами. Згідно з ЗУ «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» акредитація органів з оцінки відповідності – засвідчення національним органом України з акредитації того, що орган з оцінки відповідності відповідає вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими стандартами, та у разі необхідності будь-яким додатковим вимогам щодо акредитації у відповідних сферах для провадження визначеної діяльності з оцінки відповідності [2].

Випробувальні лабораторії проводять експертизу та після її закінчення вносять підсумки випробувань у відповідні протоколи. На їх основі сертифікаційний орган приймає рішення про видачу або відмову у наданні сертифіката заявнику. Акредитована лабораторія зобов'язана забезпечувати достовірність даних, отриманих в ході лабораторної експертизи. Однак результати дослідження виноградних вин методами лабораторного аналізу не можуть дати повного уявлення про їх якість, тому що дуже часто вина, що мають однакові кондиції за змістом спирту, цукру і кислот, володіють різними смаком і букетом, зрілістю. Дегустація при оцінці винної продукції, як і інших смакових товарів, відіграє виняткову роль. Тому якість виноградних вин визначають в ході дегустації або органолептичної оцінки.

Вимоги до якості виноградних вин зазначені та контролюються згідно з ДСТУ 4806:2007 «Вина. Загальні технічні умови». Із органолептичних показників контролюють: прозорість, колір, смак та аромат (букет); із фізико-хімічні показників для деяких груп і типів вин контролюють: об'ємну частку етилового спирту, масову концентрацію цукрі, титрованих кислот, летких кислот, приведенного екстракту та сірчистої кислоти [3].

У системі сертифікації передбачений порядок проведення, який включає: прийняття заявки та технічної документації на заявлену продукцію, перевірка

правильності застосування схеми сертифікації, експертиза технічної документації та підтвердних документів, аналіз властивостей та характеристик продукції, а також оцінка показників якості продукції, що перевіряється, прийняття рішення за заявкою, відбір, ідентифікація продукції, випробування продукції, прийняття рішення про можливість видачі сертифіката [4].

Відповідно до закону «Про якість і безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» прийнятий від 06.09.2005 будь-який харчовий продукт (крім виготовленого для особистого споживання), продовольча сировина і супутні матеріали не можуть бути ввезені, виготовлені, передані на реалізацію, реалізовані або використані іншим чином без документального підтвердження їх якості та безпеки. Документами, що підтверджують якість та безпеку харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів, є: декларація про відповідність, сертифікат відповідності чи свідоцтво про визнання відповідності, висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи, свідоцтво про державну реєстрацію, гігієнічний сертифікат, ветеринарні документи, сертифікат якості та карантинний дозвіл [5].

Головними складовими, що вказують на безпечність виноградних вин є вміст токсичних елементів та радіонуклідів. Перевищення вмісту токсичних елементів та радіонуклідів в виноградних винах може завдати шкоду здоров'ю споживачів. Тому, для уникнення проблем, виробникам потрібно сумлінно контролювати вміст даних елементів у винограді, вино-матеріалах та у напоях.

Всі вищеподані складові оцінки відповідності здійснюють контроль та забезпечують якість і безпечність виноградних вин в процесі руху від виробника до торгових мереж. Забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам безпосередньо на ринку здійснює державний ринковий нагляд.

Законодавство України про державний ринковий нагляд і контроль продукції складається з Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в цій сфері, у тому числі технічних регламентів. Держспоживінспекція та її територіальні органи відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» здійснює державний ринковий нагляд за продукцією.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442 створюється Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів, на яку покладається державний нагляд, в т.ч. ринковий, за безпечністю та якістю промислової та харчової продукції. З назви новоствореної служби витікає, що питанню безпечності харчових продуктів, однією із складових якої є обов'язковість застосування системи ХАССП, буде

приділяти особливу увагу з боку контролюючих органів. Добровільна сертифікація системи ХАССП слугуватиме доказом її впровадження на підприємстві.

При перевірках харчової продукції, обов'язково буде розглядатись питання її відповідності діючим в Україні вимогам щодо безпечності та якості. Відповідно до постанови КМУ «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» органи ринкового нагляду під час здійснення ринкового нагляду беруть до уваги сертифікати відповідності, протоколи випробувань, висновки експертизи, видані акредитованими органами з оцінки відповідності. Тому, якщо виробник (постачальник) зможе пред'явити сертифікат відповідності як на продукцію, так і на систему управління, виданий авторитетною організацією, це значно спростить процес доказу відповідності продукції встановленим в Україні до неї вимогам [6].

Здійснення належного контролю на споживчому ринку підвищує рівень захисту прав споживачів на безпеку продукції, сприяє зменшенню кількості підприємств, що допускають порушення законодавства, запроваджує мотиваційні механізми для здійснення суб'єктами господарювання самостійного контролю відповідності продукції встановленим вимогам.

Основною проблемою з якою зустрічаються органи ринкового нагляду в галузі виноробства є фальсифікація алкогольних напоїв. Фальсифіковане вино є не просто неякісним продуктом, що не відповідає стандартам, а й може зашкодити здоров'ю.

Відповідно до ДСТУ 2163-93 «Виноробство. Терміни і визначення» фальсифікація – це зміна з корисливими намірами типу або складу та якості вина, нормативно-технічної документації, оформлення готової продукції та інших засобів, спрямованих на збут і споживання вина, а також використання у виноробстві прийомів, способів або речовин, заборонених чи непередбачених «Основними правилами виробництва виноградних вин» [7].

Для попередження факторів фальсифікації необхідні суворі законодавчі акти, які регламентують дозволені технологічні методи виробництва та допустимі норми вмісту у продукті ряду шкідливих речовин, а також заходи покарання за їх порушення. Саме цією необхідністю пояснюється поява в багатьох країнах законів про вино.

Отже, вітчизняний споживач не має надійного захисту від потрапляння на ринок низькоякісної та фальсифікованої продукції. Вся система оцінки відповідності базується на добросовісності виробників та продавців алкогольних напоїв. Для забезпечення конкурентоспроможності виробників на вітчизняному та міжнародному ринках та задля безпеки споживачів, українській владі потрібно посилити державне та технічне регулювання у даній сфері та забезпечити фінансову та матеріальну допомогу виноробній галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/124-19>
2. Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>
3. ДСТУ 4806:2007 Вина. Загальні технічні умови. – Чинний від 2009-01-01. – Київ: Держстандарт України, 2008. – 15с.
4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію та сертифікацію» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/46-93>
5. Закон України «Про якість і безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2809-15>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/573-2011-п>
7. ДСТУ 2163-93 Виноробство. Терміни і визначення. – Чинний від 1994-01-01. – Київ: Держстандарт України, 1994. – 93 с.

Нечай Є.Д.

студентка факультету економіки і права, Київський національний лінгвістичний університет

Нечай Е.Д.

студентка факультета экономики и права, Киевский национальный лингвистический университет

Nechay E.D.

student of the Faculty of Economics and Law, Kiev National Linguistic University

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА

САМОМЕНЕДЖМЕНТ КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСПЕШНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЯ

SELF-MANAGEMENT AS AN IMPORTANT COMPONENT OF A SUCCESSFUL ACTIVITY OF A MANAGER

Ефективність діяльності будь-якої організації напряду залежить від ефективності і результативності діяльності її персоналу, адже людський ресурс в умовах висококонкурентного ринку є ключовим фактором успіху. Загально визнаний факт, що для ефективного досягнення поставлених цілей людина потребує грамотного планування, організації і керування власної діяльності. Саме цей процес на мікрорівні дістав назву «менеджмент», тобто, «управління». У той же час, управління не можливе без такої важливої складової як «самоуправління».

Вміння керувати власними емоціями і почуттями є чи не найважливішою умовою сучасного успішного керівника, адже як свідчить відоме англійське прислів'я, людина, яка не здатна керувати собою, не здатна керувати іншими.

Жодні здібності, знання і досвід не зможуть принести людині бажаного результату доти, поки вона не навчиться керувати собою. Важливість самоменеджменту у сучасному життєвому просторі керівника простежується ще й в тому, що розширення професійних можливостей особистості, в результаті роботи з удосконалення ділових якостей, створює основу для кар'єрного росту.

Тобто, фактично, можна стверджувати, що самоменеджмент – це послідовне та цілеспрямоване використання ефективних методів роботи у повсякденній практиці і оптимальне використання індивідуальних ресурсів з метою досягнення особистих цілей. Ми поділяємо думку, що «...сучасний менеджер повинен гармонізувати у єдине свої професійні і особисті цілі, в нагоді тут йому стане самоменеджмент» [4, с. 76].

Основна мета самоменеджменту полягає у свідомому керуванні власним життям і подоланні зовнішніх факторів як на роботі так і в особистому житті, шляхом максимального використання власних можливостей. Адже, плануючи і раціонально організовуючи роботу і життя, людина забезпечує корисне і доцільне використання своїх духовних і фізичних здібностей [3, с. 330].

Маючи на меті ефективну організацію праці із зменшенням витрат само менеджмент має ряд суттєвих переваг [Див. схема 1].

За однією із відомих концепцій, головною перевагою самоменеджменту є раціональне використання і заощадження такого дефіцитного ресурсу, як власний час. Річ у тім, що особисті досягнення кожного керівника залежить не тільки від матеріально-економічної показників, а ще й від того, як він розпоряджається найціннішим ресурсом сьогодення – часом. Керівник мусить свідомо і результативно використовувати власний час, задля досягнення поставленої мети [2].

Схема 1. Переваги самоменеджменту [1, с. 118].

Відомий фахівець у галузі менеджменту стверджував: «Немає нічого легшого, ніж бути зайнятим. І немає нічого важчого, ніж бути результативним».

Отже, можемо зробити висновок, що самоменеджмент є запорукою успішного управління як своїм життям, так і своєю професійною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осовська Г.В. Менеджмент / Г.В.Осовська, О.А. Осовський. – К.: Кондор, 2015. – 563 с.
2. Професійний самоменеджмент особистості. – Режим доступу: <http://www.inforum.in.ua>
3. Чайка Г.Л. Самоменеджмент менеджера : навч. посіб. / Г.Л. Чайка. – К.: Знання, 2014. – 422 с.
4. Хусаїнов Р.В. Менеджери як особливий соціальний прошарок суспільства / Р.В. Хусаїнов, М.Ф. Хусаїнова // Матеріали I Міжнародної науково-практичної е-конференції «Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки» (MARGIHSS 2015) (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, 10-11 вересня 2015). – Київ, КНЛУ, 2015. – С. 71-77.

Ничипорчук Н. С.

студентка II курсу факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки

Науменко Н. С.,

доцент кафедри МЕВ та управління проектами Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки (м. Луцьк)

Ничипорчук Н.С.

Студентка II курса факультета международных отношений Восточноевропейского национального университета им. Леси Украинки

Науменко Н. С.,

доцент кафедры МЕО и управления проектами Восточноевропейского национального университета им. Л. Украинки (г. Луцк)

Nychporchuk N.S.

Student II Faculty of International Relations Lesya Ukrainka Eastern European National University

Naumenko N. S.,

Associate Professor at the Department of IER and Project Management Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk city)

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА НА ЭКОНОМИКУ СТРАН

THE IMPACT OF GLOBAL EXTREMISM AND TERRORISM ON THE COUNTRIES' ECONOMY

Під впливом політичної нестабільності в низці регіонів, зокрема пов'язаних з наслідками «Арабської весни», глобальний екстремізм та тероризм набув транскордонного характеру і представляє реальну загрозу міжнародному миру, глобальній і регіональній безпеці. Метою нашого дослідження є визначення впливу екстремізму та тероризму на економіку держав.

Слово «екстремізм» утворене (від латинського *extremus* – крайній). І. Сазонов вважає, що під екстремізмом розуміють швидше не просто окреме заперечення *status quo*, на чому робить основний акцент вузьке трактування, але і прагнення політичних суб'єктів до ствердження чогось нового: за крайнім запереченням *status quo* приховано прагнення перетворення світу [2, С. 111-112]

Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 закріплює в собі таке визначення поняття

«екстремізму» як будь-яке діяння, спрямоване на насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади [1, С. 228].

За тлумаченням поданої Конвенції термін «тероризм» визначається як, по-перше, будь-яке діяння, що визнається як злочин в передбаченому конвенцією договорі. По-друге, будь-яка інша діяльність, спрямована на те, щоб викликати смерть будь-якої цивільної чи іншої особи, яка не бере активної участі у військових діях в ситуації збройного конфлікту [1, С. 228-229].

Глобальні економічні витрати пов'язані з тероризмом знаходяться на найвищому рівні як мінімум з 2001 року. За оцінками, в 2014 році економічна складова тероризму досягла 52, 9 млрд. доларів США, загальний економічний ефект в розмірі 105 млрд. доларів США.

Доволі складно дати кількісну оцінку загальним глобальним економічним витратам, які пов'язані з тероризмом. Прямі витрати, пов'язані з тероризмом включають прямі загибелі людей і пошкодження майна від терористичних атак. Вирахування непрямих витрат є менш відчутним і точним. Наприклад, дослідники, які намагаються оцінити вартість терористичної атаки 11 вересня 2001 року в США мають оцінки в діапазоні від 35 млрд. до 109 млрд. доларів США. Важко кількісно оцінити економічну вартість терористичних та екстремістських атак через різницю в типах, розмірі і тяжкості нападів.

Проблемою також є те що багато країн, які стикаються з високим рівнем тероризму також мають високий рівень внутрішнього збройного конфлікту. В результаті важко відокремити вплив тероризму на економіку цих країн від економічних наслідків конфлікту [3, С. 45].

Глобальні економічні витрати пов'язані з тероризмом досягли рекордного рівня в 2014 році - 52,9 млрд доларів США, що значно перевищує витрати за 2013 рік - 32,9 млрд доларів США. Однак, у порівнянні з іншими формами насильства, втрати від тероризму та екстремізму є відносно невеликими. Наприклад, витрати, пов'язані з насильницькою злочинністю і вбивствами в 32 рази вище, ніж втрати від тероризму.

Витрати від масштабних заходів конкретного виду терористичної атаки можуть бути значними. Однак, більшість терористичних атак є відносно незначними. Інші форми насильства можуть призвести до більших людських жертв та економічних витрат. Наприклад, дуже великі теракти такі як 11 вересня 2001 року, можуть мати значний економічний ефект.

Тероризм негативно позначається на рівні економічного зростання країн, на території яких проходять терористичні дії. Внаслідок терористичних актів в Ізраїлі в 2001 року ВВП країни знизився на 1%. У Нігерії, потік прямих іноземних інвестицій скоротилися на 30% у зв'язку з підвищенням рівня тероризму в 2010 році. Стосовно економіки тих країн, на території яких терористичні дії не ведуться, ефект є незначним.

Хоча тероризм має вплив на економічні показники, його видно тільки в країнах, які переживають велику кількість атак. Останні дослідження виявили, що ВВП країн, які входять в десятку найбільш постраждалих країн від тероризму, скоротився на 0,51 і 0,8%, а також у цих країнах відбулося зниження інвестиційного зростання на 1,3 до 2% [4, С. 66]. Тероризм часто відбувається в країнах з обмеженим інституціональним потенціалом або низьким рівнем розвитку. При таких обставинах терористичні акти на їх території можуть мати значний вплив на обсяги виробництва, потік інвестицій і економічне зростання.

Акти тероризму негативно впливають на торгівлю та прямі іноземні інвестиції. Однак є винятки, коли окремі інциденти, великі події начебто не мали впливу на ПІІ. Дослідження вчених показують, що теракти 11 вересня 2001 року не мали великого впливу на ПІІ США, і, що ПІІ в Іспанію фактично збільшилися на 6 млрд. доларів США в 2005 році і ще на 11 млрд. доларів США в 2006 році після терактів в Мадриді в 2004 році, які стали найбільшими в Європі [3, С. 46]. І навпаки, зниження потоків ПІІ були віднесені до тероризму в Греції та Іспанії в 1980-х і 1990-х років і коштували до 500 млн. доларів США для кожної із країн [4, С. 66].

Отже, проблема екстремізму та тероризму є глобальною, а її вплив на економіку країн є досить значним. Дуже важко визначити реальну кількість збитків внаслідок терористичних та екстремістських дій. Як ми бачимо, терористичні акти на територіях розвинутих країн мають малий вплив на ПІІ та ВВП, на протипагу тероризм у країнах, що розвиваються знижує потік інвестицій та економічний розвиток країн. Багато держав залежать від торгових потоків з розвинених країн і розраховує на приплив ПІІ, тероризм же перешкоджає зростанню економічного розвитку цих країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алибеков С. Соотношение понятий терроризм и экстремизм / С. Алибеков // Научные итоги года: достижения, проекты, гипотезы. - 2013 - №3. - С. 228-229
2. Сазонов И.А. Политический экстремизм и проблема его категориального осмысления // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 2000. – № 2. – С. 107-116.
3. Global terrorism index 2014 [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Terrorism%20Index%20Report%202014_0.pdf (дата звернення 04.05.2016)
4. Global terrorism index 2015 [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> (дата звернення 04.05.2016)

Ортіна Г.В.

к.е.н., доцент, Мелітопольський відокремлений підрозділ Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

Ортіна А.В.

к.е.н., доцент, Мелітопольское обособленное подразделение Запорожского института экономики и информационных технологий

Ortina G.V.

k.e.n., associate Professor, Melitopolsky vidokremleny pidrozdil Zaporizkogo institutu Economy that informatsiynih tehnologiy

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ АНТИКРИЗИСНОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

ECONOMIC SECURITY AS SOSTAVLYAYUSCHAYA ANTYKRYZYSNOY STRATEGY ENTERPRISES OF REAL SECTOR OF ECONOMY

Безпека трактується як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [1]. Таким чином, забезпечення безпеки - це не просто «захист» від виниклих (існуючих) загроз, а й прогнозування, попередження та профілактика внутрішніх і зовнішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку суспільства. Необхідність сформуванню систему управління національною безпекою таким чином, щоб в ній були враховані як тактичні, так і стратегічні аспекти.

В цілому ж, більшістю українських дослідників економічна безпека визначається як такий стан економіки, який характеризується стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів і забезпечується наявністю в країні відповідних ресурсів і механізмів. Тобто більша частина визначень економічної безпеки акцентує увагу на понятті стійкості.

Стійкість економіки, яка характеризує міцність і надійність її елементів, зв'язків усередині системи, здатності витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження», є важливою, але не єдиною характеристикою системи. Іншою найважливішою характеристикою є розвиток, адже економіка не розвивається, у неї різко скорочуються можливості виживання. Стійкість і розвиток - найважливіші характеристики економіки як єдиної системи, кожна з яких характеризує стан економіки [2, с. 22].

Це положення дає можливість характеризувати економічну безпеку як «такий стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується

гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни в цілому, достатній оборонний потенціал навіть при найбільш несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Захищеність національних інтересів забезпечується готовністю і здатністю інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства» визначено в роботі Сенюшкіна С. О. [3, с. 38].

Іншими словами, економічна безпека - це не тільки захищеність національних інтересів, а й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми захисту національних інтересів розвитку економіки.

Підсумовуючи аналізу різних визначень економічної безпеки можна зробити наступні висновки:

- вітчизняні економісти включають в поняття економічної безпеки соціальні аспекти, зокрема забезпечення прийняттого рівня життя населення, акцент ставиться на інтересах держави, залишаючи в тіні інтереси особистості і суспільства;

- в визначеннях існує надмірна деталізація, фокусуючи інтерес на відносно короткострокових проблемах, тоді як в проблемі безпеки необхідна орієнтація на проблему життєво важливих інтересів, або надмірної розмитістю, коли в поняття економічної безпеки включається все, аж до військово-політичної стабільності.

Як вже було зазначено, великий внесок у вивчення проблеми економічної безпеки внесли Такі автори, як Бінько І.Ф., Дарнопих Г.І, Міхайленко А. Н., Сенюшкін С. О., Шлемко В.І. На думку Сенюшкіна С. О., економічна безпека країни включає в себе [3, с. 52]:

- здатність економіки підтримувати суверенітет країни і геополітичне становище в світі, самостійно визначати її економічну політику і адаптуватися до нових умов розвитку;

- системну оцінку стану економіки з позиції захисту національних інтересів країни;

- готовність інститутів влади протидіяти загрозам і викликам постіндустріального розвитку шляхом підвищення ефективності та результативності управління;

- створення економічних і правових умов, що виключають криміналізацію суспільства.

Стратегічні національні інтереси України у сфері економіки можна об'єднати в три найважливіших напрямки:

- довгострокове стійке економічне зростання, темпи якого випереджають середні світові темпи зростання ВВП, що визначається необхідністю піднесення геополітичного положення України;

- підвищення конкурентоспроможності економіки країни та її господарюючих суб'єктів, завоювання нових ніш на товарних і фінансових ринках;

- зростання добробуту і якості життя населення, розширення позицій у світовому культурному просторі.

Основним офіційним документом, що визначає позиції держави з проблем національної безпеки, є «Стратегія національної безпеки України», яка спрямована на реалізацію до 2020 року визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених [Угодою про асоціацію між Україною та ЄС](#), ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, і [Стратегією сталого розвитку "Україна - 2020"](#), схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5. [4].

У Стратегії зазначається, що для протидії загрозам економічній безпеці сили забезпечення національної безпеки у взаємодії з інститутами суспільства націлені на підтримку державної соціально-економічної політики, спрямованої:

- мінімізацію загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави;

- утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

Досягнення визначених цілей потребує:

- зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку України;

- якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України;

- нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

Таким чином можна виділити в структурі економічної безпеки сім блоків [5]: концепцію та стратегію національної безпеки; національні інтереси України у сфері економіки; загрози у сфері економіки; індикатори економічної безпеки; порогові значення індикаторів економічної безпеки; організаційну структуру економічної безпеки; правове забезпечення економічної безпеки.

Концепція національної безпеки враховує геополітичну роль і глобальну безпеку України, національні інтереси, загрози національним інтересам і саме забезпечення національної безпеки, Національні інтереси України у сфері економіки - сукупність внутрішніх і зовнішніх потреб держави у забезпеченні

захищеності та сталого розвитку особистості, суспільства і держави. Національні інтереси України включають здатність національної економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення; конкурентоспроможність держави; підвищення добробуту і якості життя населення; стійкість фінансово-банківської системи; раціональну структуру зовнішньої торгівлі; доступ вітчизняної продукції переробної промисловості на зовнішній ринок; максимально допустимий рівень задоволення внутрішніх потреб за рахунок імпорту; незалежність України на стратегічно важливих напрямках науково-технічного прогресу; збереження єдиного економічного простору; створення економічних і правових умов, що виключають криміналізацію суспільства; обґрунтовану частку державного регулювання, що відповідає критеріям ефективності та соціальної спрямованості розвитку економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред.. В.Т. Бусел. – К.-Ірпінь : Перун, 2004. –1440 с.
2. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 480 с. – (Б-ка словарей «ИНФРА-М»).
3. Сенюшкін Є. О. Економіко-правові механізми державного забезпечення сталого розвитку/ Сенюшкін Є. О. // Статистика України. – 2013. – № 3. – С. 38-68.
4. Указ Президента України «Про [Стратегією сталого розвитку "Україна - 2020"](#)» № 5 від 12 січня 2015 року Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U005_15.html
5. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень. [Текст] / А. Б. Качинський. – К.: Вид-во НІСД при Президентові України, 2013. – 104 с.

¹Пашечко О.А., ²Лебединець М.О.

¹викладач економічних дисциплін, ²студентка III курсу спеціальності «Фінанси і кредит»

Технічного коледжу Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

Пашечко О.А., Лебединець М.А.

¹Преподаватель, ²студентка III курса специальности «Финансы и кредит»
Технического колледжа Национального университета водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

¹Pashechko O.A., ²Lebedinets M.A.

¹Lecturer, ²the 3^d year student, specialty – Finance and Credit
Technical College of National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

MODERN TRENDS OF FINANCE SAFETY PROVISION

Міцною опорою для економічної безпеки держави є її фінансова безпека. Це основа стабільності усієї економіки, що передбачає якнайефективніше використання державою ресурсної бази, гарантує стабільний соціально-економічний розвиток та зосереджується на убезпеченні фінансових інтересів господарюючих суб'єктів на всіх рівнях фінансової системи від впливу різноманітних ризиків.

Фінансова безпека є складною багаторівневою системою. Система фінансової безпеки держави включає монетарну, бюджетну, податкову, валютну та інвестиційну безпеку [1].

В умовах глобальних економічних змін у світовому господарстві на перший план виходять такі потреби фінансової безпеки: достатність ресурсної бази для задоволення усіх потреб секторів економіки; покращення нормативно-правового забезпечення, що буде юридично формувати та підтримувати систему фінансової безпеки; спроможність усіх економічних, соціальних і політичних підсистем протистояти зовнішнім та внутрішнім негативним тенденціям; забезпечення економічного зростання та зниження зловживання фінансовими ресурсами. На нашу думку, фінансову безпеку необхідно розглядати як у внутрішньому, так і у зовнішньому аспектах. Внутрішня фінансова безпека визначається характером формування державного та місцевих бюджетів,

збалансованістю співвідношень частин грошової маси в офіційній і тіншовій економіках, а також загальним ступенем їх ліквідності. Зовнішню ж фінансову безпеку асоціюють із ступенем фінансової незалежності держави, обсягами її міжнародного боргу, іноземних інвестицій, що надходять, та рівнем політичної стабільності.

Основними функціями фінансової безпеки в Україні з огляду на сучасну соціально-економічну, фінансову, воєнно-політичну ситуацію є: забезпечення можливості оперативного управління основними складовими системи фінансової безпеки за будь-яких обставин; упровадження системи тактичних та стратегічних заходів, що даватимуть змогу нейтралізувати чи запобігти ймовірним загрозам; створення відповідних умов для прогнозування та ідентифікації загроз, що можуть вплинути на інтереси суб'єктів фінансової безпеки; втілення заходів щодо відновлення фінансової безпеки об'єктів, які понесли втрати внаслідок виникнення загрози; посилення міжнародного співробітництва задля підтримки інтересів системи фінансової безпеки на національному рівні.

У сучасних умовах розвитку світової економіки одним з показників якості фінансової безпеки країни є її боргова політика, що постає, як одна з найважливіших та невід'ємних частин фінансової системи держави. У результаті аналізу наукових праць українських вчених, які займалися дослідженням умов забезпечення фінансової безпеки у контексті управління державним боргом [2-4], головними ознаками боргової політики України на сучасному етапі є: боргова політика є дією, спрямованою на покращення управління державним боргом держави; боргова політика може здійснюватися лише під пильним контролем органів державної влади; саме визначення боргової політики дає зрозуміти, що вона не лише дозволяє контролювати здійснення заходів щодо розробки і реалізації стратегії використання залучених боргових зобов'язань, але й спрямувати усі дії органів державної влади на пошук джерел фінансових ресурсів з метою погашення державного боргу; організація та здійснення боргової політики держави здійснюється для забезпечення рівномірного економічного зростання, зростання рівня зайнятості населення, запобігання інфляційним сплескам тощо.

Також контроль державного боргу та управління ним відіграє вагомую роль у забезпеченні раціонального використання коштів, залучених на умовах позики. Важливого значення у процесі організації такого виду операцій надають операціям з погашення та обслуговування позичених ресурсів.

До основних джерел погашення та обслуговування державного боргу в умовах України належать: фінансові ресурси, що акумулюються Державним бюджетом України; кошти у розпорядженні державних цільових фондів; кошти Національного банку України. Управління державним боргом зводиться до заходів органів державної виконавчої влади із залучення і використання

фінансових ресурсів на умовах позики. Основним суб'єктом управління державним боргом є Кабінет Міністрів України, зокрема, Міністерство фінансів України. Важливі функції також виконують Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний банк України та державні банки.

Щодо ролі банку у фінансовій безпеці, то фінансова безпека певного банку пов'язана з безпекою банківської системи в цілому. Вони впливають одна на одну. Проблеми, що виникли в одному банку, здатні призвести до системної банківської кризи. Пояснюється це тим, що банки працюють переважно із залученими ресурсами. Саме тому будь-яка недовіра з боку населення до окремого банку, особливо великого, може зумовити масовий відтік депозитів з банківської системи. З іншого боку, структурні проблеми банківського сектора підривають довіру до будь-якого окремого банку, як це спостерігалось у 2008-2010 роках під час «кризи банківського сектора».

Фінансова безпека банку визначається: стійкістю фінансового стану банку; ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності; рівнем контролю за зовнішніми і внутрішніми ризиками, тобто якістю та ефективністю ризик-менеджменту; рівнем достатності власного капіталу; ступенем захищеності інтересів акціонерів та клієнтів банку. Отже, основною метою фінансової безпеки банку є сприяння безперервному та сталому розвитку банку, який характеризується збалансованістю і стійкістю щодо впливу на нього зовнішніх і внутрішніх загроз.

Велику проблему для забезпечення фінансової безпеки України складає зростання масовості операцій у сфері послуг та абсолютна занедбаність реального сектору економіки. Ці тенденції почали складатись ще у 90-х роках ХХ століття і тривають досі. На нашу думку, ці системні кризові явища української економіки не дозволяють досягти фінансової стабільності як на макро-, так і на макрорівні усіх сфер і ланок фінансової системи. Ще одним надзвичайно проблемним аспектом є значні обсяги фінансових махінацій. Найчастіше вони зустрічаються у сферах кредитування, недобросовісного поводження власників та інсайдерів бізнесу із основним та оборотним капіталом (його розтрати або умисне пошкодження), оформлення фіктивних вкладів та отримання на цій основі кредитів від Національного банку України, фіктивні банкрутства тощо.

Надзвичайно розхитує фінансову безпеку зростаючий податковий тиск на платників. Відомим є факт заміщення реальної економіки «тіньовою» у такому разі. Зокрема, за оцінками фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2015 році рівень «тінізації» вітчизняної економіки сягав 40-47% від обсягу офіційного ВВП. Загалом на досягнення та зміцнення фінансової безпеки держави суттєво впливають грошово-кредитні, соціальні, виробничі, фінансово-економічні, правові, міжнародні, а також воєнно-політичні аспекти, які, на нашу думку, в Україні зводяться до наступного:

- підтримання стабільності валютного курсу національної грошової одиниці;
- регулювання стану зайнятості населення;
- забезпечення виробництва кваліфікованими кадрами, фінансовими та матеріальними ресурсами, джерелами енергії;
- врахування впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток держави;
- забезпечення соціальної та фінансово-правової відповідальності бізнесу;
- пошук ефективних шляхів щодо виплати зовнішнього боргу;
- співробітництво України з міжнародними фінансово-кредитними інституціями у контексті покриття збитків за результатами воєнних дій на Сході;
- практична співпраця з Європейським Союзом щодо митної політики, квот на ввезення товарів, їх стандартизації, формування корпоративної культури для успішного ведення спільного бізнесу;
- розширення внутрішніх товарних ринків і ринків послуг;
- розробка та застосування чіткої методології оцінки та механізму забезпечення фінансової безпеки, зокрема її банківської, бюджетної, інвестиційної, боргової, страхової, податкової, митної складових;
- забезпечення контролю за проведенням фіктивних фінансово-господарських операцій та їх викорінення;
- забезпечення безпеки надання та отримання електронних фінансових послуг тощо.

Забезпечення фінансової безпеки України в контексті дії чинників глобалізації, несприятливих чинників розвитку банківського сектору демонструє невідповідність внутрішніх (вітчизиняних) та зовнішніх (світових) тенденцій в умовах сучасної фінансово-економічної, політичної та воєнної ситуації. Тому регулювання процесів забезпечення фінансової безпеки необхідно деталізувати з точки зору досягнення не лише власне фінансової стабільності, а й гуманітарної, продовольчої, екологічної, енергетичної та інших складових національної безпеки, які на перший погляд не властиві економічній безпеці. Перебудова структури держави з огляду на реалізацію реформи децентралізації зачіпає регіональну складову забезпечення фінансової безпеки та піддає її серйозним випробуванням в системі просторового розвитку регіонів України. Організація взаємодії суб'єктів забезпечення фінансової безпеки має враховувати системний підхід до ролі фінансової системи держави у реалізації національних економічних інтересів та запобігання фінансовим загрозам на сучасному етапі розвитку продуктивних сил держави і ринкових трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 14.
2. Особливості боргової політики України в умовах кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2015/>
3. Боргова політика і управління державним боргом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15950210/finansii/borgova_politika_upravlinnya_derzhavnim_borgom
4. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності [Текст] : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / М.І. Зубок. – К. : КНЕУ. – 2003. – 154 с.

Петренко П.С.

Голова Первинної профспілкової організації студентів і аспірантів Київського національного лінгвістичного університету

Петренко П.С.

Председатель Первичной профсоюзной организации студентов и аспирантов Киевского национального лингвистического университета

Petrenko P.S.

Head of the Primary Trade-union Organization of Students and Post-graduate Students KNLU

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ТРАНСФОРМАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ИНСТИТУТОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL INSTITUTIONS UNDER GLOBALIZATION

Система глобального управління є закономірним етапом еволюції міжнародних інститутів, причому існує висока можливість реалізації даного напрямку розвитку системи глобальної політики, що передбачає часткове або повне вирішення проблеми відсутності системи управління сучасними міжнародними відносинами.

До середини ХХІ століття відбудуться кардинальні зміни економіко-політичної системи світу, що призведе до перетворення системи міжнародних

інститутів і появи нових глобальних інститутів. Ймовірно поява нових загальносистемних, універсальних норм, що встановлюють принципи глобальних відносин і сприяють подальшій еволюції політичних інститутів.

Процеси глобалізації є всеохоплюючими і невідворотними. На сьогоднішній день існує багато визначень поняття «глобалізація». Український вчений Білорус О. дає таке трактування глобалізації: «Це універсалізація всіх сфер громадського життя, що зумовила нову стадію інтернаціоналізації господарського життя, злам національних кордонів, розвиток світових ринків товарів, послуг, фінансів, праці, інформації, тобто апофеоз усесвітньої ринкової економіки» [1, с. 18]. Інший дослідник визначає глобалізацію як: «Процес універсалізації, становлення єдиних для всієї планети Земля структур, зв'язків і відносин у різних сферах суспільного життя. Глобалізація виступає також і як явище, і як феномен, коли вона сприймається як об'єктивна реальність, яка заявляє про себе замкнутістю глобального простору, єдиним світовим господарством, загальною екологічною взаємозалежністю, глобальними комунікаціями і т.п., і яка в такій якості не може бути проігнорована» [2, с. 29].

На сьогоднішній день глобалізація найбільш активно впливає на економіку і політичну системи всіх без винятку країн світу. На думку дослідників, це пов'язано з безперешкодним розповсюдженням знань, вимушеною інтегрованістю фінансових ринків, активізацією міграційних процесів, тісною кооперацією в науковій та освітній сферах. Україна не є виключенням. У той самий час, на рівні держави, процеси глобалізації майже не враховуються у стратегічних документах і їх оцінці приділяється вкрай мало уваги. «Україна майже не враховує фактор позиції країни в глобальній економічній системі і переважно концентрується в питаннях становлення національної інноваційної системи виключно на можливостях і пріоритетах внутрішнього інноваційного потенціалу, що є хибною практикою» [3, с. 97]. Також слід враховувати, що однією з основних характеристик процесу глобалізації є посилення конкуренції між країнами, галузями, підприємствами. Як зазначають вчені: «Глобальний характер економічних систем, схожість структури національних виробництв і ресурсної бази багатьох економік світу призвели до посилення конкуренції в умовах глобалізованого світу» [4, с. 99].

Важливу роль в процесах глобалізації відіграють міжнародні інститути. Розвиток міжнародних інститутів являє собою комплексний процес адаптації системи глобальної політики до внутрішніх і зовнішніх змін, а також пошук можливостей управління цими перетвореннями. Інститути управління не тільки впливають на параметри порядку системи глобальної політики, шляхи її еволюції, а й самі проходять через відбір і трансформації. Роль міжнародних інститутів актуалізується, що пов'язано зі збільшенням міжнародних зв'язків, зміною контексту міжнародних відносин, що стають глобальними.

Становлення цілісної системи міжнародних організацій під впливом процесів

глобалізації означає перехід від міжнародних відносин до глобальних і посилення комплексності глобальної політичної системи. Збільшення кількості організацій та їх різноманіття, розширення сфер компетенції свідчить про зростаючу роль міжнародних організацій в глобальній політиці, появі системних якостей в даній сукупності, володіє спільною метою. Міжнародні організації в ХХІ столітті покликані надавати вирішення глобальних проблем та здійснювати глобальне управління процесами світового розвитку в ході ко-еволюції соціальної та природної систем. *До ознак наддержавних міжнародних організацій відносять:*

1. Визнання спільності інтересів держав - членів наддержавної організації;
2. Прийняття рішень наддержавної організації більшістю голосів держав - членів;
3. Незалежність міжнародних посадовців чиновників наддержавної організації;
4. Фінансова незалежність наддержавної організації;
5. Право наддержавної організації своїми рішеннями зобов'язувати і уповноважувати фізичних і юридичних осіб держав - членів;
6. Безпосередня дія рішень наддержавної організації на території держав - членів;
7. Заборона одностороннього виходу держави - члена з наддержавної організації;
8. Незалежний характер влади наддержавних організацій по відношенню до держав - членів;
9. Існування ефективної влади наддержавних організацій;
10. Пріоритетний характер повноважень наддержавної організації по відношенню до відповідної компетенції держав - членів;
11. Наявність широких повноважень, включаючи обіцяну компетенцію, у наддержавної організації;
12. Ухвалення наддержавною організацією рішень, обов'язкових для держав-членів;
13. Передача державами - членами частини своїх суверенних повноважень міжнародної наддержавної організації [5, с. 345].

Приклад наднаціональних інститутів (організацій) є Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз (далі – ЄС) та інші. Хоча оцінка їх ефективності є суб'єктивною, з поступовим розвитком глобалізації ми станемо свідками створення більш дієвих структур, які охоплять усі країни світу, незалежно від географічного положення, економічного розвитку чи соціально-культурних особливостей. Європейський Союз є в даний час найбільш просунутою формою міжнародних політичних інститутів. ЄС відіграє істотну роль у створенні глобальних суспільних благ на основі формування багатосторонніх партнерств і опори на міжнародні інститути. На відміну від неформальних інститутів, ЄС має більшу легітимність і характеризується більш

широким охопленням питань глобальної політики в своєму порядку денному і більш інтенсивним співробітництвом з міжнародними організаціями.

Механізми еволюції міжнародних інститутів в ХІХ-ХХ століттях описані послідовністю стратегій взаємодії держав, які покликані реагувати на зміни параметрів глобального розвитку і міжнародних відносин: домінантна стратегія системної безпеки, в ході якої виявляється держава-лідер під час загальносистемного конфлікту; кооперативна стратегія створення системи управління, що реалізується лідером і його союзниками, що встановлюють правила взаємодії між державами; конкурентна стратегія міжнародної політичної економії, коли ведеться боротьба за ресурси і забезпечення розвитку, в той час як відбувається зниження вигоди від дотримання правил формальної системи управління, що веде до нового загальносистемного конфлікту. Зростання кількості міжнародних організацій пов'язано з еволюцією міжнародного багатостороннього права і параметрами світового розвитку. Кількість міжнародних організацій описується логістичною функцією, причому можна припустити, що різкому зростанню числа міжнародних організацій у другій половині ХХ століття передують зростання міжнародних договорів, висловлюючи загальну тенденцію ускладнення інститутів в системі міжнародних відносин. Неурядові організації становлять більшу частину всіх міжнародних організацій і визначають закономірність їх зростання, що переважно пов'язано з особливостями ринку праці висококваліфікованих кадрів і активізацією правозахисних, екологічних та інших громадських рухів у другій половині ХХ століття. Динаміка зростання міжнародних організацій описується рівнянням чисельності біологічних популяцій, яке виражає тенденцію стабілізації кількості організацій при зростанні їх різноманіття і становлення глобального співтовариства в якості актора глобальної політичної системи до кінця ХХ століття. Зміни, що відбуваються в системі міжнародних організацій, частково підтверджують гіпотезу становлення цілісної органічної системи міжнародних організацій, в якій елементи взаємопов'язані один з одним.

Оцінюючи перспективи перетворення міжнародних інститутів в інститути глобального управління, можна зробити висновок, що багато в чому ці перетворення визначаються закономірностями динаміки глобального і регіонального розвитку, які знаходять відображення в еволюції міжнародних відносин.

Ми вважаємо, що подальший шлях еволюції глобального співтовариства буде залежати від здатності регіональних спільнот координувати свою діяльність в рамках системи глобальної політики. Процес глобалізації активно впливатиме на трансформацію міжнародних інститутів, що принесе нові виклики для України та суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О. Глобалістика – нова синтетична наука [Електронний ресурс] / О. Білорус, В. Власов // Вісник Національної академії наук України. – 2010. – №3. – С. 17–26. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2010_3_3.pdf.
2. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира : моногр. / А.Н. Чумаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 356 с.
3. Хусаїнов Р.В. Глобалізація інноваційної сфери економіки: фактори, стан та наслідки для України / Р.В. Хусаїнов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2015. – Вип. 10. – С. 94 – 98.
4. Хусаїнов Р.В. Економіки знань: сутність, складові, специфіка [Текст] / Р. В. Хусаїнов, А. Ю. Янченко, М. М. Руденко // Молодий вчений. — 2015. — №11. — С. 99-103.
5. Моисеев А. А. Суверенитет государства в международном праве: учебное пособие. М., 2009. – 384 с.

Політова А.С.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз, Донецький юридичний інститут МВС України

Политова А.С.

кандидат юридических наук, доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин и судебных экспертиз, Донецкий юридический институт МВД Украины

Politova A.S.

Ph.D. (Candidate of Jurisprudence), Assistant Professor Chair criminal and law disciplines and forensic expertise, Donetsk Law Institute of MIA of Ukraine

КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

КОРРУПЦИЯ КАК ФАКТОР УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

CORRUPTION AS A FACTOR OF THREAT TO NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

Корупція в Україні є однією з основних загроз національній безпеці, оскільки підриває фінансову систему, довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси через використання посади для власного збагачення.

Питанню протидії корупції присвячено наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема, Г. А. Аванесова, Л. І. Аркуші, Ю. М. Антоняна, Л. В. Багрій-Шахматова, А. В. Гайдука, В. В. Голіна, О. О. Дульського, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, О. Г. Кальмана, М. І. Камлика, М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, О. Я. Прохоренка, А. І. Редькі, О. В. Ткаченка, М. І. Хавронюка, а також закордонних науковців – Б. В. Волженкіна, О. Гределанда, М. В. Костеннікова, А. В. Куракіна, Р. Клітгарда, В. Мілера, С. Роуз-Екerman та ін.

Але не дивлячись на значну теоретичну розробку досліджень проблеми протидії корупції, Україна відноситься до країн з великим рівнем корупції. Так, зокрема, за 2015 рік Україні вдалося заробити лише один додатковий бал за результатами світового Індексу сприйняття корупції СРІ. На сьогоднішній день індекс СРІ країни складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. У всесвітньому рейтингу Україна посідає 130 місце зі 168 позицій. Здійснити невеличке зростання індексу Україні вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. А от зволікання із реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками СРІ [1].

А. О. Малікова відзначає, що стратегічним напрямом боротьби з корупцією має бути попередження корупційних проявів. Характер профілактичних заходів обумовлюється глибиною з'ясування соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь. Одне із основних завдань, які постають у цьому зв'язку, – зробити корупцію справою ризикованою і не вигідною. Зокрема, правовий і соціальний статус службовця, в діяльності якого завжди присутня спокуса використати надані йому владу або посадові повноваження в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб, повинен стимулювати його до законслухняної поведінки. Не страх бути викритим («попасти на гарячому»), а свідоме розуміння наслідків вчиненого корупційного діяння повинно лягти в основу правомірної поведінки державного службовця [2, с. 162].

Саме державні службовці виконують головну функцію: забезпечення як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки; ефективне функціонування інфраструктури економіки; формування сприятливого соціально-психологічного клімату в суспільстві. І тому, кожній посадовій особі, як зазначає Н. Р. Нижник, повинно бути притаманним загострене почуття справедливості, яке повинно бути, передусім, в двох аспектах: критичній професійній оцінці поведінки оточуючих людей і критичній самооцінці власних дій по відношенню до громадян, які пов'язані з нею, залежать від неї і чекають відповідного задоволення своїх інтересів [3].

Отже, з впевненістю можна сказати, що боротьба з корупцією не є галузевою реформою. Вона матиме вплив на всі сфери життя суспільства, але потребує системних інституційних змін, які врешті решт мають змінити суспільну свідомість. Лише нульова толерантність до корупції дозволить запровадити нові стандарти поведінки для держслужбовців і відновить довіру до державних інституцій.

Одним із таких шляхів стало прийняття 14 жовтня 2014 року антикорупційного пакету, до якого увійшло чотири закони:

- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» – передбачає створення спеціального державного правоохоронного органу, завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, вчиненим вищими посадовими особами, які становлять загрозу національній безпеці. Антикорупційне бюро має стати ключовим органом, який боротиметься з корупцією у вищих ешелонах влади.

- Закон України «Про запобігання корупції» – передбачає комплексне реформування системи протидії корупції у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав. Зокрема, передбачається створення Національного агентства з питань запобігання корупції як центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію державної антикорупційної політики.

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» – встановлює механізм виявлення фізичної особи – кінцевого вигодоодержувача юридичних осіб, а також вільного доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

- Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» – передбачає визначення комплексу першочергових заходів, спрямованих на зменшення рівня корупції в Україні та формування бази для подальших антикорупційних реформ.

Але протидія корупції на законодавчому рівні не дає ніяких результатів, що підтверджується наведеними вище даними. Що ж стосується статистичних даних, то вони також невтішні. За даними офіційної статистики МВС України та Генеральної прокуратури України у 2010 році було зареєстровано 17980 злочинів у сфері службової діяльності; у 2011 році – 15969; у 2012 році – 9667; у 2013 році – 16586; у 2014 році – 15560. Тобто абсолютний приріст злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у 2010 році становив 332, у 2011 році – 2011, у 2012 році – 6302, у 2013 році – 8198 [4]. У 2014 році спостерігається зниження кількості злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, на 1026 опублікованих злочинів. Питома вага злочинів у сфері службової діяльності в загальній структурі

злочинності становила: у 2010 році – 3,6%, у 2011 році – 3,1%, у 2012 році – 2,2%, у 2013 році – 2,9%, у 2014 році – 2,9%. У середньому – 3,2% у загальній структурі злочинності [5].

Але на превеликий жаль, кримінально-правова статистика у своїх показниках не відбиває дійсних обсягів цих злочинів через недосконалість їх статистичного обліку, високий рівень латентності, труднощі виявлення і низьку ефективність діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Тому, виходячи з офіційних статистичних даних щодо виявлення службових злочинів, більшість з яких законодавцем відносяться до корупційних злочинів, можна зробити висновок лише про активність діяльності органів прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції у напрямі їх виявлення, а не про реальну кількість проведених заходів щодо її подолання.

Все вищевикладене говорить про те, що ситуація, що склалася у сфері протидії корупції в Україні є складною. Навіть запровадивши органи, які повинні протидіяти корупції, зокрема, Національне антикорупційне бюро України (за рік роботи відкрило близько 120 кримінальних проваджень, направило до суду 9 справ щодо 12 обвинувачених, повідомлено про підозру у вчиненні корупційних правопорушень 25 особам та арештувало понад 220 мільйонів гривень) не дозволило зменшити рівень корупції в державі.

Тому можна погодитися О. Костенко, який відзначає, що «аналіз практики протидії корупції в Україні вказує на те, що ця протидія не заснована на адекватних уявленнях про корені корупції в Україні. Зокрема, не враховується фактор корупційної активності громадян, і тому все зводиться до боротьби з окремими проявами корупційної активності конкретних посадових (службових) осіб. Це означає, що із стратегії і тактики протидії корупції випадає такий потенціал як «діяльність, спрямована на зменшення корупційної активності громадян», що має, на нашу думку, вирішальне значення для протидії корупції кризового типу. Очевидною є наступна істина: чим менше хабарі будуть давати, тим менше їх будуть брати. Або, іншими словами: якщо так багато хабарі беруть, то значить їх багато і дають» [6].

Отже, протидія корупції в Україні – це складне й багатоаспектне завдання для нашої держави, її правової системи та правоохоронних органів, оскільки це негативне явище вражає різні ланки органів державної влади та напрямі їх діяльності, а завдана нею шкода стосується різних сфер життєдіяльності, зменшує рівень довіри до державних інституцій як боку населення країни, так і міжнародної спільноти. І це негативно впливає на імідж нашої держави у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прес-реліз Україна: [Електронне видання]. – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/CPI-2015/press_ukraine_CPI-2015. – Заголовок з екрана
2. Малікова А. О. Корупція як загроза національній безпеці України / А. О. Малікова // Економічна безпека України: стан, проблеми та перспективи: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 квітня 2016 р.) / упор. Л. М. Томаневич. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – С.159-162.
3. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія / За заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д.: Моноліт, 2009. – 384 с.
4. Бутович О. Рівень, структура і динаміка злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. Бутович // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. – С. 36-42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2014/36-butovich.pdf>
5. Моніторинговий кримінологічний аналіз окремих видів злочинів в Україні (2013-2014) : наук.-практ. посіб. / [О. М. Литвак, Р. О. Стефанчук, Н. В. Лісова та ін.]. – К.: Національна академія прокуратури України, 2015. – 254 с.
6. Костенко О. Корупція в Україні – загроза національній безпеці / О. Костенко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ru/blogs/130145/>. – Назва з екрану.

Попик О.В.

Аспирант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Попик О.В.

Аспирант, Інститут проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины

Рорук Oleh

PhD student, Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

СТРУКТУРНО-ЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРЕДМЕТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО УПРАВЛЕНИЯ

STRUCTURAL&LOGICAL ANALYSIS OF THE OBJECT-ORIENTED MANAGEMENT

Стрімка зміна політичних реалій та економічного середовища в умовах інформаційного перевантаження потребує пошуку більш оптимальних управлінських рішень, певної конкретизації та деталізації управлінського процесу, яка можлива із використанням більш сучасних алгоритмів управління. Загальнотеоретичні постулати управлінської науки, що й нині використовуються як основа розбудови управлінських структур різного масштабу та профілю залишають поза увагою особливості управлінського процесу у певних специфічних видах діяльності в різних сферах суспільно-політичних відносин, що призводить до зниження ефективності та неієздатність управлінського апарату, а також підкреслює актуальність розробки та впровадження оптимізаційних схем та нових моделей управління. За таких умов альтернативою існуючому підходу до розбудови систем управління постає впровадження управлінських схем та механізмів орієнтованих на досягнення визначених цілей та завдань спираючись на конкретні умови зовнішнього середовища управлінської структури та індикатори визначеної сфери управління із використання методологічного апарату загальної теорії управління.

Предметно-орієнтоване управління є певною похідною об'єктно-орієнтованого програмування, що достатньо широко використовується у сфері ІТ, та полягає у декомпозиції складних систем, тобто відокремлення об'єктів за класовими критеріями та ієрархічним принципом [1]. В той же час, предметно-орієнтоване управління ґрунтується на загальнонауковій методологічній основі,

відповідно до якої під предметом пізнання слід розуміти сукупність властивостей та характеристик, що розкривають сутність об'єкта дослідження.

Провівши аналітичну роботу із визначення існуючих підходів до сегментації проблемного поля сфери управління, та обравши у якості критерію класифікації саме предмет пізнання була отримана наступна структурно-логічна схема цілеспрямованої управлінської діяльності за предметом орієнтування (Рис 1).

Рис. 1 – Умовна схема цілеспрямованої управлінської діяльності за предметом орієнтування

*розроблено автором

Відповідно до Рис. 1, предметно-орієнтоване управління за критерієм специфікації досліджень було поділене на чотири групи:

- бізнес середовище та структури, яка охоплює усю сукупність управлінської діяльності орієнтованої на отримання економічного ефекту у довго- та короткостроковій перспективі із використанням ринкових механізмів;
- соціальна сфера та комунікації, що включає в себе управлінську діяльність орієнтовану на досягнення суспільно значущих результатів, підтриманні високих соціальних стандартів життя та розвиток людського капіталу;

- природоохоронна сфера, що уособлює у собі управлінські процеси орієнтовані на збереження первісних кондицій навколишнього середовища та впровадженні механізмів оптимального використання природно-ресурсного потенціалу;

- аналітико-довідковий та інформаційний супровід, що включає сукупність організаційно-управлінської діяльності із забезпечення ефективної реалізації визначених цілей та завдань.

Наразі було проаналізовано 24 напрями предметно-орієнтованого управління. У вітчизняній науці широкого загалу набули такі напрями як вартісно-орієнтоване управління [2], що ґрунтується на економічній категорії «вартість», та широко використовується в сфері менеджменту та управлінні підприємством; ціннісно-орієнтоване управління (Григорян Т.Г. 2015, Лавренко В.В. 2012), що спирається на поняття «цінність» у контексті бізнес-середовища, фінансів та соціальних систем; процесно-орієнтоване управління (Рогоза М.С., 2015); ризик-орієнтоване управління (Занора В.О., 2014). У зарубіжній науковій літературі акцент робиться на ще більше звужування предметного поля. Серед аналізованих робіт доцільно виділити факт-орієнтоване управління (evidence-based management) [3], що являє собою управління на основі фактичних даних підприємства та інтерполяцію принципів організації роботи інших компаній, що показали дієвість та найкращі результати; часово-орієнтоване управління (time-based management) [4], що надає пріоритетне значення часовому ресурсу у процесах управління.

Особливий акцент необхідно надати природоохоронній сфері предметно-орієнтованого управління. У світовій практиці аналізуються екосистемно-орієнтовані підходи до управління (Hemphill, Arlo H. and George Shillinger, 2006), що ґрунтуються на теорії екосистемних послуг та принципу системності у вирішенні задач природокористування. У вітчизняній літературі здебільшого розглядається екологоорієнтоване управління (Хумарова Н.І. 2010, Мішенін Є.В. 2015) як певна альтернатива існуючій моделі екологічного управління, як в державному так і в приватному секторі. Проте слід констатувати недостатню методологічну розробку даного напрямку, та неефективність задекларованих принципів екологоорієнтованого підходу на практиці.

Предметно-орієнтоване управління являє комплексний підхід до вирішення широкого кола завдань шляхом інтегрування методологічного апарату управлінської науки у бізнес середовище, соціальні та екологічні процеси. Під *предметно-орієнтованим управлінням* слід розуміти різновид управлінської діяльності, що спрямований на досягненні конкретних цілей, завдань та стратегічних орієнтирів, шляхом декомпозиції складно організованих структур та звужуванням предметного поля без втрати кінцевої мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жураковський Б.Ю., Варфоломеєва О.В., Гладких О.В. та інші. Об'єктно-орієнтована технологія проектування систем управління // Вісник ДУІКТ. – № 1. – 2013 р. – с. 49-53
2. Кравченко Т. Ресурсне забезпечення вартісно-орієнтованим управлінням підприємствами // Вісник КНУ. - № 5(170). – 2015 р. – с. 34-38
3. Denise M. Rousseau Is there such a thing as «evidence-based management» // Academy of Management Review. - Vol. 31(No. 2). - 2006. - p. 256–269.
4. Reinaldo Guerreiro Time-based Management Practices: A Study of Brazilian Companies // R. Cont. Fin. – USP, São Paulo, v. 24, n. 63, p. 181-194

Приходченко Т.А.

к.е.н., доцент, докторант кафедри регіональної економіки і туризму
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Приходченко Т.А.

к.э.н., доцент, докторант кафедры региональной экономики и туризма
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана»

Prkhdchenko T.A.

PhD, Associate Professor, doctoral candidate of the Department
of regional Economics and tourism
SHEI “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УКРАЇНІ

РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ В УКРАИНЕ

REFORMATIONS OF SYSTEM OF STATE ADMINISTRATION BY REGIONAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

Фактично, коли говориться про єдність та згуртованість держави, яка складається з регіонів, можна побачити, що питання єдності та згуртованості території притаманне і регіону. Український регіон за своїми розмірами є невеликою європейською державою. В кожному українському регіоні є території, в першу чергу міста, які значно більш розвинуті і мають значно кращі умови життя ніж периферійні віддалені сільські райони. Саме тому на регіональному рівні дуже важливо планувати розвиток регіону таким чином аби вирівнювати економічну спроможність слабших регіонів. При цьому важливо

таке вирівнювання організувати не через надання додаткових дотацій слабким територіям, а створюючи у слабких територіях нових центрів зростання, знову ж таки використовуючи для цього конкурентні переваги таких територій. Тому в регіональному розвитку сьогодні стала домінувати орієнтація на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями і гілками, а також партнерство із приватним і неурядовим секторами, а не надання прямих дотацій слабким територіям.

Зараз в Україні сформовано в основному все необхідне законодавство для регіонального розвитку, яке відповідає кращим європейським стандартам. Так, є базовий закон (Закон України «Про засади державної регіональної політики»), маємо державну стратегію регіонального розвитку («Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року»), яка дуже близька за структурою до подібних документів країн членів Європейського Союзу, також є можливості для фінансування регіонального розвитку за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), який створюється як бюджетна програма Державного бюджету відповідно до статті 24-1 Бюджетного кодексу України.

Фактично, починаючи з 2015 року державна регіональна політика в Україні набула європейських рис і отримала конкурентне формульне фінансування з державного бюджету України, отже, області отримали можливості дійсно планувати та фінансувати власний розвиток, тобто вже працюють нові інструменти регіонального розвитку.

Зараз усі українські області мають розроблені стратегії розвитку до 2020 або 2025 років. На жаль реалії життя показують, що в регіонах ще не всі управлінці можуть ефективно скористатися новими інструментами регіонального розвитку. Так, результати діяльності протягом 2015 року показали, що 520 мільйонів гривень (з 3-х мільярдів) не були використані в регіонах і повернулися до державного бюджету України. Це є результатом відсутності в регіонах достатньої кількості реальних проектів регіонального розвитку, які могли б бути підтримані за рахунок коштів ДФРР. Такий великий відсоток невикористаних коштів став головною причиною того, що розмір ДФРР на 2016 рік залишився на рівні 3-х мільярдів, хоча проект бюджету передбачав 4,7 мільярди гривень. [1]

Поряд з реформою державної регіональної політики, яка завершила перший етап – формування нормативної бази, в Україні відбувається широка децентралізація влади. В результаті бюджетної децентралізації, міста обласного значення та об'єднані територіальні громади (ОТГ) отримали значні додаткові ресурси для свого розвитку.

Стратегічне планування свого розвитку ОТГ здійснюють на основі таких прогнозованих фінансових ресурсах:

- Використання власних доходів бюджету;

- Використання коштів ДФРР на проекти розвитку;
- Використання коштів державної субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ.

- залучення коштів міжнародної технічної допомоги (МТД).

Правда слід розуміти, що на все потрібно мати відповідні проекти. При цьому проект має відповідати формі, яка визначається тим, хто надає кошти на проект; мати чітку мету, ідентифіковані проблеми, які він вирішує; аргументований бюджет; можливість існування створеного об'єкту, інституції після завершення фінансування проекту із зовнішнього джерела.

За кошти ДФРР слід фінансувати проекти стратегічного характеру, а не поточні ремонти. Отже, завдання органів місцевого самоврядування використати ДФРР в першу чергу на проекти, які створюють інфраструктуру, що веде до капіталізації земель, формування доданої вартості, зростання доходів домогосподарств.

Протягом 2016-20 років в Україну має зйти досить багато коштів у вигляді МТД, які призначені на підтримку децентралізації та ОТГ. Це такі проекти:

- Проект ЄС «ULIT» – загальна сума 97 млн. євро;
- Проект США «DOBRE»– загальна сума 50 млн. дол. США;
- Проекти Ради Європи, Шведського королівства, Данського королівства, Королівства Нідерландів, Швейцарської конфедерації, Фінляндії, Канади ... – загалом понад 20 млн. євро. [2]

Використовуючи кошти ДФРР, субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ варто дотримуватись певних підходів, які б забезпечували:

- 1.Ефективність – кошти мають бути використані там, де це буде найбільш ефективно;
- 2.Швидкі перемоги – перші кошти мають бути використані там, де буде відразу видно результат(наприклад світло);
- 3.Довготривалі позитивні наслідки – зростання капіталізації комунального майна та землі;
- 4.Відкритість – люди мають знати куди і чому ідуть ці кошти;
- 5.Конкурентність – кошти витрачаються на основі відкритих тендерів (правильний тендер економить до 30% коштів). [3]

Отже, ОТГ сьогодні вступають в новий етап свого життя. Вони отримали повноваження, ресурси власні та ресурси зовнішні. Вони є відповідальними перед своїми мешканцями за формування комфортного та безпечного середовища проживання. Для цього потрібен розвиток, розвиток прогнозований та вмотивований, також потрібне планування розвитку та планування простору.

Таким чином, нова модель регіональної політики передбачає оптимальне поєднання самостійності регіонів, насамперед у сфері вирішення повсякденних питань місцевого розвитку та координуючої і стимулюючої ролі центру як

представника інтересів суспільства та країни в цілому. Синергія цих двох складових формує основу успішного реформування системи державного управління регіональним розвитком – запоруки конкурентоспроможності регіонів України (див. табл.).

Таблиця

Зміна парадигми регіональної політики

	<i>Традиційна регіональна політика</i>	<i>Нова регіональна політика</i>
<i>Мета</i>	Балансування економічного розвитку через компенсацію розривів розвитку між регіонами	Виявлення і реалізація прихованого та недооціненого потенціалу розвитку регіону
<i>Стратегія</i>	Секторальний підхід	Інтегровані проекти розвитку
<i>Інструменти</i>	Субсидії і державна допомога	«М'яка» і «тверда» інфраструктура
<i>Суб'єкти</i>	Уряд України	Різні рівні врядування
<i>Механізм</i>	Перерозподіл ресурсів від більш розвинутих до менш розвинутих регіонів	Розбудова конкурентного регіону шляхом залучення усіх регіональних суб'єктів розвитку та використання ключових активів регіону

Джерело: складено автором

Виходячи з особливостей української економіки та з огляду на цілі регіонального розвитку, можна стверджувати, що механізм державного управління регіональним розвитком в Україні повинен мати такі риси: маневреність і адаптивність, тобто наявність внутрішньої саморегулювальної системи, яка б спрацьовувала при відхиленні від обраної стратегії, нейтралізувала негативні інерційні сили й давала можливість вийти на планові траєкторії розвитку для реалізації обраних стратегічних напрямків; високий ступінь наукової обґрунтованості й визначеності регіонального соціально-економічного розвитку; погодженість інтересів різних суб'єктів регіональної політики; надійність.

Кожна держава прагне реалізовувати свою регіональну політику таким чином, щоби використати міжрегіональні відмінності як можливості розвитку, і не допустити їх перетворення на проблеми національної єдності та безпеки. Тому для успішного реформування системи державного управління

регіональним розвитком в Україні необхідно забезпечити координацію державної регіональної політики з основними напрямками та завданнями реалізації Програми економічних реформ, що визначають стратегічні напрямки регіональної політики в Україні та здійснити наступні системні заходи: [4]

I. Створити дієвий інституційно-правовий базис (інституційно-правове поле) регіонального розвитку.

II. Створити дієве інституційно-правове забезпечення розбудови системи контролю за діяльністю регіональних (місцевих) органів влади.

III. Створити єдину систему стратегічного планування та прогнозування розвитку держави та її регіонів на основі забезпечення єдності підходів та ключових пріоритетів, врахування складових, що визначають специфіку розвитку кожного регіону України. Основою цього процесу стало прийняття нової Державної стратегії регіонального розвитку.

IV. Важливим кроком на шляху розбудови дієздатної системи державного управління регіональним розвитком в Україні є розробка та прийняття Концепції реформування системи державного управління регіональним розвитком.

V. В рамках реалізації стратегії модернізації України важливим напрямом здійснення комплексних соціально-економічних реформ на регіональному рівні є реалізація Національних проєктів, що представляють собою масштабні економічні проєкти та мають стратегічне значення по залученню інвестиційних ресурсів на регіональному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>.
2. Сайт «Децентралізація влади». – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>.
3. Ткачук А. Державна регіональна політика та розвиток територій в умовах змін. Спеціально для об'єднаних громад [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1759>.
4. Реформування державного управління регіональним розвитком: стан, проблеми, перспективи (аналітична доповідь) / За ред. Білої С.О. – К.: НІСД, 2012. – 56 с.

Пробоїв О.А.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу і менеджменту,

Курліщук І.І.

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту ТНЕУ

Пробоев О.А.

к.э.н., доцент кафедры международной экономики, маркетинга и менеджмента

Курлищук И.И.

Ивано-Франковский учебно-научный институт менеджмента ТНЭУ

Proboyiv O.A.

Candidate (PhD) of Economy, Associate Professor, Chair of International Economy,
Marketing and Management

Kurlischuk I.I.

Ivano-Frankivsk Educational-Scientific Management Institute TNEU

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК ЗАПОРУКА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

ФОРМИРОВАНИЕ БЛАГОПРИЯТНОГО ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА КАК ЗАЛОГ ПРЕОДОЛЕНИЯ КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ В УКРАИНЕ

FORMATION FAVORABLE INVESTMENT CLIMATE AS A PREREQUISITE FOR OVERCOMING THE CRISIS SITUATION IN UKRAINE

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є подолання існуючих кризових явищ в економіці України шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення фінансових ресурсів в Україну для відновлення її промислового потенціалу й стабілізації економічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання залучення іноземних інвестицій в економіку України й формування сприятливого інвестиційного клімату вивчалось багатьма вітчизняними науковцями й зарубіжними дослідниками: Є.Брігхемом, Л.Гітманом, Д.Данінгом, П.Фішером, С.Хаймером, У.Шарпом, І.Бланком, М.Герасимчуком, М.Крейніною, А. Пересадою, М. Савлуком, В. Савчуком, О.Сохацькою та ін.

Виділення не вирішених раніше частин. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, проблема формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні в умовах глибокої економічної кризи та політичної нестабільності є мало вивченою, зокрема потребують подальшого

дослідження механізми та інструментарій залучення іноземних інвестицій у кризові економіки для виявлення шляхів подолання існуючих проблем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної публікації є аналіз економічної ситуації в Україні для знаходження шляхів виходу із глибокої системної кризи шляхом створення сприятливого інвестиційного поля й залучення іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішня глибока системна економічна криза на фоні слабкої динаміки макроекономічних показників в умовах триваючої військової агресії, низького рівня довіри до системи державного управління, високої корупції, слабкої фінансової дисципліни, незадовільної інвестиційної привабливості та надмірного боргового навантаження, вказує на утримання «переддефолтних» ризиків для України і зумовлює втрату країною достойного місця у світовій економіці.

Упродовж 2014-2015рр. економіка України функціонувала в украї несприятливих умовах. Російська агресія завдала Україні безпрецедентних гуманітарних і соціальних втрат й спричинила руйнацію діючої інфраструктури на території бойових дій, зумовила розірвання усталених виробничих зв'язків і негативно вплинула на систему важливих постачань ресурсів, що спричинило часткову втрату зовнішніх ринків та суттєво знизило експортний потенціал країни.

Серед основних факторів, що обумовлювали негативні економічні тенденції й ставлять нашу країну на перші місця у рейтингу найбільшій й фінансово нестабільних країн світу є: скорочення рівня промислового виробництва, зниження обсягів експорту, зростання зовнішнього боргу, низький зовнішній та внутрішній попит, зниження купівельної спроможності населення й зменшення реальних доходів, зростаюча інфляція та високий рівень безробіття, ускладнення відносин з основними торговельними партнерами і відтік інвестицій.

Динаміка макропоказників стала неконтрольованою: падіння позицій гривні спровокувало інфляцію, спричинило закриття важливих об'єктів промислової інфраструктури, підвищило рівень безробіття, спровокувало недоотримання доходів до державного бюджету у вигляді податків і обов'язкових платежів, в кілька разів скоротило реальні доходи населення.

Зокрема, у 2014 р. відбулося значне прискорення темпів падіння промислового виробництва, яке за підсумками року становило 10,2 %, при цьому негативну динаміку продемонстрували всі основні агреговані види промислової діяльності [4, с.1]. У цьому ж році ціни росли в 50 разів інтенсивніше, ніж у 2013-му. Чудове уявлення про масштаб інфляції можна отримати на підставі індикатора, який називається дефлятор ВВП. На сайті МВФ дефлятор ВВП України у 2014 р. позначений на рівні 47,4% [4, с.1].

Є ще кілька показників, які дозволяють оцінити справжній рівень добробуту населення України у 2014 році. Перший – це валовий дохід на одного жителя країни. У 2014 році він склав близько 7500 грн. у порівнянні з минулорічним доходом майже 1000 доларів США. Якщо перевести ці кошти за курсом на кінець 2014 року, то дохід на одного жителя становив менше 500 доларів, тобто відбулось падіння доходу рівно в два рази. Ще один показник – номінальна заробітна плата, яка за даними Держстату в 2014 році зросла з 3619 до 4012 грн., а в доларовому еквіваленті - впала з 453 до 254 доларів [4, с.1].

Внаслідок стрімкого падіння обсягів виробництва і втрати основних промислових регіонів, 2015 рік видається для України ще важчим. Головний економіст Dragon Capital О.Белан зазначає: «падіння реального ВВП у першому півріччі 2015 склало 16,7% після зниження на 17,2% у першому кварталі 2015 року. Різке скорочення виробництва в Донецькій і Луганській областях в результаті військових дій пояснює лише половину цього зниження, у той час як ВВП на решті території України впав на 10,2%» [4, с.1].

Випробовуванням 2015-й рік став і для самих українців. Навіть дані Держстату демонструють прискорення темпів зубожіння населення. За даними служби статистики, у I кварталі 2015 року у порівнянні з аналогічним періодом 2014-го реальні доходи населення зменшилися на 23,5% [5, с.1]. Те, що темпи падіння добробуту населення продовжують наростати, добре видно по динаміці зниження реальної заробітної плати в країні.

Скорочуються не тільки внутрішні джерела доходів населення, а й зовнішні джерела фінансування домогосподарств. Як повідомляє НБУ, в I кварталі 2015-го приватні грошові перекази в Україну скоротилися на 513 млн. дол. і становили 1053 млн. дол., що на 33% менше надходжень за аналогічний період минулого року [5, с.1].

Подальше зниження обсягів виробництва, внаслідок вищезазначених причин, передбачає скорочення експорту, що відповідно знижує притік іноземної валюти й послаблює позиції гривні, а отже, підсилює інфляцію. Додаткова емісія грошей для перекривання дефіциту державного бюджету прискорює темпи її зростання. Таким чином, ми спостерігаємо, що однією з найвагоміших макроекономічних проблем є утворення механізму поєднання і взаємного підсилення процесів інфляції та падіння виробництва. Тобто, падіння ВВП стимулює прискорення інфляції, а швидкі темпи зростання цін, в свою чергу, стимулюють ще більші обсяги падіння виробництва. Однак, ще однією з причин прискорення темпів зростання інфляції в Україні є також підвищення урядом цін на газ та енергоносії [5, с.1].

Інфляція в Україні знецінює результати праці, руйнує грошову систему, провокує втечу національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, перешкоджає розвитку зовнішньої торгівлі та довгостроковим

інвестиціям і економічному зростанню. Висока інфляція підриває можливості фінансування державного бюджету.

Поглиблення економічної кризи, викликані збройними заворушеннями, призводить до довготривалої нестабільності, що відіграє вирішальну роль у зриві потоку інвестицій в українську економіку (табл.1). Дослідження інвестиційного та економічного макросередовища України свідчать про високий ризик інвестування, адже за показниками провідних дослідницьких компаній, інвестиційний клімат України є незадовільним [3,с.1]. За даними Держстату України, в 2014 р. відтік прямих іноземних інвестицій склав більше 12 млрд. дол. У 2015 р. надалі спостерігається негативна тенденція відтоку ПІІ. Обсяг капітальних інвестицій в економіку України за перший квартал 2015 року, порівняно з відповідним періодом 2014 року, зменшився на 14,8%. Дуже багато компаній згорнули свої інвестиційні проекти в Україні [4, с.1].

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції із країн світу в економіку України

Країни	Обсяги прямих інвестицій 31.12.2015р. (млн. дол. США)	У % до підсумку
Усього	43371,4	100,0
у тому числі:		
Кіпр	11744,9	27,1
Нідерланди	5610,7	12,9
Німеччина	5414,3	12,5
Російська Федерація	3392,1	7,8
Австрія	2402,4	5,5
Велика Британія	1852,5	4,3
Віргінські Острови (Британія)	1798,9	4,1
Франція	1528,1	3,5
Швейцарія	1364,2	3,1
Італія	972,4	2,2
Польща	785,9	1,8
США	698,9	1,6
Угорщина	625,4	1,4
Беліз	547,2	1,3
Інші країни	4633,5	10,9

* побудовано на основі даних [2, с.1]

Зараз у світі багато вільних грошей та інвесторів, які готові вкладати величезні суми в економіку, але для того, щоб ці гроші прийшли саме в Україну, потрібні рівноцінні зусилля зі сторони українського уряду [3, с.1].

Наразі цілком зрозуміло, що швидко покращити інвестиційний клімат в Україні неможливо, адже це тривалий процес, який не залежить від одного законопроєкту. В середньому, як показує досвід інших держав (Туреччини, Південної Кореї, Ізраїлю тощо), потрібно 30 років системної роботи, щоб до країни почали приходити дійсно великі, потужні і надійні (не «спекулятивні») іноземні інвестиції.

На думку деяких науковців, сільське господарство, високі технології і вихід на європейські ринки можуть стати трьома основними двигунами відновлення вітчизняної економіки [1, с.1]. Україна має ідеальні умови для вирощування сільськогосподарських культур, і повинна вдвічі збільшити врожайність полів. Крім того, важливо приділяти увагу не лише вирощуванню і постачанню сировини, але й переробці харчових продуктів, що мають значно більшу додану вартість.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищезазначене, перед Україною стоїть багато перешкод і випробувань на шляху до покращення економічних показників. Державі доведеться вирішити широкий спектр невідкладних проблем, пов'язаних з розробкою ефективної моделі антикризового регулювання економічних відносин, щоб максимальною мірою пом'якшити наслідки негативних впливів та розбалансованості механізмів регулювання економічної політики, а також створити сприятливий інвестиційний клімат для стимулювання притоку іноземних інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. На трех китах: Эксперт называет три двигателя восстановления украинской экономики [Електронний ресурс] // Finance.ua. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/news/-/361997/na-treh-kitah-ekspert-nazyvaet-tri-dvigatelya-vosstanovleniya-ukrainskoj-ekonomiki>.
2. Найбільше іноземних інвестицій до України надійшло через Кіпрські офшори [Електронний ресурс]// ТСН. Гроші. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/naybilshe-inozemnih-investiciy-do-ukrayini-nadiyshlo-cherez-kiprski-ofshori-597079.html>.
3. Сучасна політична та економічна кризи в Україні – причини та шляхи виходу [Електронний ресурс] // Район-Інфо. – Режим доступу: <http://www.rayoninfo.info/news/suchasna-pol%D1%96tichna-ta-ekonom%D1%96chna-krizi-v-ukrain%D1%96-%E2%80%93-prichini-ta-shlyakhi-vikhodu/>.
4. Українець Л. А. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр. [Електронний ресурс] / Л.А.Українець // Free Voice Information Analysis

Center. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>.

5. Юрчишин В. Україна – від кризи до кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/ukraine-vid_kryzy_doKryzy.pdf.

Рейс Л.Є.

студент Бізнес-коледжу Європейського університету

Рейс Л.Е.

студент Бизнес-колледжа Европейского университета

Reus L.E.

student of the Business College of the European University

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ПОЛЬЩІ: УРОКИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ В ПОЛЬШЕ: УРОКИ И ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

DECENTRALIZATION IN POLAND: LESSONS AND EXPERIENCE FOR UKRAINE

Сьогодні Україна переживає політичну та економічну трансформацію, однією з ключових аспектів якої є реформа місцевого самоврядування, покликана змінити систему адміністративно-територіального поділу країни, що склалася у 30-х роках ХХ століття та застаріла як з економічної, так і з соціально-політичної точки зору. Слід зазначити, що децентралізація адміністративної системи була впроваджена у більшості країн Східної Європи, які позбавились від прорадянських комуністичних режимів упродовж 1989-1991 рр. У сучасній Європі існують дві узагальнені моделі об'єднання територіальних громад. Як відзначає академік НАНУ Б. Данилишин, це “північноєвропейська, в рамках якої відбувалося формування крупних муніципалітетів (Швеція, Англія) та південноєвропейська - з об'єднанням громад у відносно невеликі муніципалітети (Франція, Італія)” [1]. У країнах Східної Європи північноєвропейська модель більш притаманна Польщі, та саме вона покладена в основу української децентралізації.

У Польщі діє тривірнева адміністративна система, тобто країна поділяється на воєводство, повіт та гміну. Завдяки децентралізації, яка була здійснена у 1990-1999 рр., місцева влада здобула широких повноважень щодо формування власного бюджету, впровадження податків та зборів, набуття автономії органів місцевого самоврядування по відношенню до центральної влади та розвитку власних соціально-економічних програм [2].

Однією з ключових компетенцій громади в Польщі є розвиток малого бізнесу та заохочування іноземних інвестицій. 44,5% податків залишається у громаді (в Україні це 18,5% [1]), а найбільший бюджет має найменша адміністративна одиниця - гміна [2]. Тобто, залишаючи майже половину всіх податків на місцях, держава стимулює її працювати ефективніше, залучати інвестиції та розвивати малий бізнес, адже тільки від дій місцевої влади залежить об'єм бюджету та якість надання адміністративних, медичних та соціальних послуг населенню.

Роль державної влади в Польщі полягає у контролі за дотриманням органами місцевої влади Конституції та загальних законів, з метою чого діє інститут воевод. За словами творця польської адміністративної реформи, колишнього сенатора та голови Конституційного суду, Ежи Стемпеня, саме децентралізація дозволила Польщі “зробити цивілізаційних стрибок у напрямку західних демократій і протягом двох десятиріч збудувати стабільну й динамічну економіку країни” [2].

Якщо у більшості країн Східної Європи децентралізація відбулась ще у 1990-ті роки, то Україні для її початку знадобилося 23 роки незалежності та 2 революції. Лише 31 серпня 2015 року законопроект “Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади” був попередньо схвалений Постановою Верховної Ради України [3]. Згідно з ним, повноваження щодо формування місцевих бюджетів, встановлення податків та сборів, права власності на землю, рухоме та нерухоме майно, комунальні об'єкти та природні ресурси перейдуть з центру до територіальних громад. Правом призначати та розпускати місцеві виконавчі органи будуть наділені ради громад, районів та областей, а державна влада буде представлена префектом, підзвітним Президенту та Кабінету Міністрів [3].

Ще у квітні 2014 року Кабінетом Міністрів була прийнята “Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні”, також протягом 2014-2015 рр. Верховною Радою та Кабінетом Міністрів було прийнято цілу низку законодавчих та розпорядчих документів стосовно реформи місцевого самоврядування [4]. Станом на квітень 2016 року в Україні створено вже 169 об'єднаних громад, найбільша кількість яких у Тернопільській, Хмельницькій, Львівській та Дніпропетровській областях [4].

Проте, процес адміністративної реформи в Україні стикається з проблемою неузгодженості державного законодавства, адже законопроект з внесення поправок до Конституції щодо децентралізації досі не прийнятий, що в свою чергу, призводить до виникнення певних адміністративно-правових колізій. Також істотними проблемами на шляху реформи є небажання національних та регіональних еліт втрачати “важелі впливу” на уряд та населення, високий рівень корупції як на місцевому, так і на державному рівні, бюрократизація державного апарату, недосконалі судова та правоохоронна

системи. На думку автора, лише спільними зусиллями громадськості, представників державної та місцевої влади, можливо подолати перешкоди на шляху впровадження децентралізації, насамперед - прийняття поправок до Конституції України стосовно децентралізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б. М. Як децентралізувати управління в Україні [Електронний ресурс] / Б.М. Данилишин // Економічна правда. - 2015. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/07/13/550472/>
2. Савицький Ю. “Справжня війна - це війна за самоврядування” [Електронний ресурс] / Ю. Савицький // Радіо Свобода. - 2015. Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27375301.html>
3. Постанова Верховної Ради України про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади №2217а: від 31 серпня 2015 р. №656-VIII
4. Об'єднання громад [Електронний ресурс] // Децентралізація влади. Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/>

Семенець Ю.О.

аспірант кафедри політичної економії, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Семенец Ю.О.

аспірант кафедры политической экономики, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Semenets Y.O.

PhD student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ВЕКТОР РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ СТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

STRATEGIC VECTOR OF DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FORMATION OF KNOWLEDGE ECONOMY

Основні положення концепції економіки знань були закладені ще у 60-х роках ХХ століття у працях Ф. Махлупа і П. Друкера і остаточно сформувалися

в кінці ХХ століття у працях багатьох видатних вчених. Концепція економіки знань є, з одного боку, самостійною і достатньо обґрунтованою теорією сучасного економічного розвитку, а з іншого боку, її розвиток відбувається у взаємозв'язку і залежності з теорією постіндустріального суспільства і концепцією сталого розвитку. З огляду на це можна припустити, що концепція економіки знань частково є формою суспільного ладу в постіндустріальному суспільстві та можливим варіантом механізму господарювання для досягнення сталого розвитку, що вказує на взаємодоповнюваність та інтегрованість таких наукових концепцій.

Основним елементом економіки знань виступають знання, що в сучасну епоху глобалізаційних змін відповідно до концепції економіки знань, стають основним фактором виробництва і драйвером економічного розвитку. В таких умовах відбувається зміна самої особистості: зростає рівень самоорганізації, усвідомлення необхідності отримання знань, їх подальшого використання у власній діяльності, змінюється система цінностей. Крім того, системних трансформацій зазнає економічна система, що полягають в істотній зміні існуючих інститутів і появі нових, виникненні нових видів підприємницької діяльності, розвитку наукомістких галузей економіки, продукуванні інноваційних результатів виробництва, превалюванні інтелектуального і людського капіталу над матеріальним. Відповідно зазнає змін роль держави, яка в нових умовах має вибудувати інноваційну економічну політику, визнати освіту і науку ключовим пріоритетом розвитку, налагодити партнерство між бізнесом, освітою, наукою і громадянським суспільством, створити основи для зростання інвестицій в освітньо-наукову сферу та ін.

Категорія «економіка знань», як і «знання» загалом, досить складна в трактуванні, на що вказує велика кількість її визначень як іноземними, так і вітчизняними науковцями (Табл. 1).

Таблиця 1

Визначення категорії «економіка знань»

Автор	Визначення поняття
Ф. Махлуп [4]	один із секторів економіки, в якому відбувається виробництво, обробка і управління знаннями
П. Друкер [3]	тип економіки, в якому знання відіграють вирішальну роль
Е. Тоффлер [7]	економіка Третьої хвилі, в якій найважливішим (і невичерпним) ресурсом стане інформація, включаючи уяву. Інформація набуде більшої цінності, ніж коли-небудь, і нова цивілізація перебудує систему освіти і наукових досліджень...
Ф. Альтбах	Економіка, в якій знання є найважливішим фактором

[1]	розвитку конкурентоспроможності нації, а дослідницькі університети відносяться до основних закладів економіки і відіграють роль своєрідних «флагманів» розвитку вищої освіти у всьому світі
ОЕСР [5]	економіка, яка безпосередньо заснована на створенні, розподілі та використанні знань та інформації («економіка, заснована на знаннях»)
Л.І. Федулова [8]	економіка, яка створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання і конкурентоспроможності. У такій економіці знання збагачують усі галузі, всі сектори і всіх учасників економічного процесу.
В.М. Гесць [2]	економіка, в якій і спеціалізовані, і повсякденні знання є джерелом зростання. В економіці знань визначальним є інтелектуальний потенціал суспільства, на який вона спирається і який становить сукупність повсякденних (буденних) і спеціалізованих (наукових) знань, які нагромаджені в свідомості людей та матеріалізовані в технологічних способах виробництва.

У становленні та розбудові економіки знань велику роль відіграє вища освіта, що проявляється у зростанні її впливу на економічний розвиток та вкладу у ВВП країни. Вона виступає каталізатором і драйвером розвитку економіки знань, що відображається через вплив університетів, викладацької, навчальної і дослідницької діяльності на розповсюдження знань [1, с. 137-138]. Вища освіта в умовах економіки знань відіграє вирішальну роль у зростанні якісного рівня інтелектуального і людського капіталу, оскільки саме в цих умовах формується усвідомлення людиною необхідності постійно навчатися, безперервно підвищувати власний інтелектуальний і професійний рівень, освоювати нові вміння, навички, компетентності.

Подальший розвиток системи вищої освіти в Україні має ґрунтуватися на основних принципах економіки знань та відбуватися відповідно до світових освітніх тенденцій. Він має здійснюватися не хаотично, а у чітко встановлених напрямках в межах обраної стратегії, що дасть змогу встановити цілі та проаналізувати результати їх досягнення. Міністерством освіти і науки України було розроблено проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [6], яка визначає пріоритети і ключові сфери реформування національного сектору вищої освіти, деякі з яких представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в Україні

Напрями розвитку	Заходи реалізації	Індикатори розвитку
Створення системи забезпечення якості вищої освіти	системи внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ; незалежні установи оцінювання та забезпечення якості; розробка стандартів вищої освіти; розвиток конкуренції між ВНЗ; розвиток академічної доброчесності	частка ВНЗ з ефективними системами внутрішнього забезпечення якості; кількість акредитованих незалежних установ; кількість і частка іноземних студентів
Інтеграція вищої освіти і науки	розвиток дослідницької та інноваційної інфраструктури ВНЗ; модернізація змісту вищої освіти; оцінювання якості досліджень; реалізація зв'язку між освітою, дослідженнями та інноваціями	частка ВВП на науку, позиції у міжнародних рейтингах, частка приватних інвестицій у науку, кількість видань в наукометричних базах
Забезпечення автономії закладів вищої освіти	забезпечення правової і методичної підтримки для реалізації прав автономії	рівень прозорості діяльності; частка бюджету на розвиток, рівень академічної мобільності
Фінансування вищої освіти	блочні та індивідуальні гранти; кредитне фінансування	розмір обсягів фінансування; вартість підготовки фахівця
Інтернаціоналізація вищої освіти	міжнародна акредитація освітніх програм; мотивація науковців до міжнародних досліджень; підтримка наукових видань; державна стратегія інтернаціоналізації	частка іноземних студентів і викладачів; кількість міжнародних освітніх програм;

		кількість і частка учасників академічної мобільності
Вища освіта як фактор підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки	підвищення вимог до якості знань; визначення пріоритетних галузей знань і відповідне їх фінансування; взаємодія з ринком праці; формування освітньо-наукових кластерів і розвиток інноваційних підприємств	частка стандартів вищої освіти, що базуються на професійних стандартах; кількість безробітних і державного замовлення спеціальності; надходження від реалізації продукції ВНЗ

* складено автором за джерелом [6]

З огляду на глобальні суспільні перетворення, майбутній розвиток вищої освіти України неможливий у розриві з міжнародним освітньо-науковим середовищем, яке вже тривалий час робить кроки для адаптації до вимог економіки знань і трансформується відповідно до її ключових тенденцій, серед яких варто виділити перетворення знань у визначальний фактор виробництва і детермінант економічного розвитку, розбудову наукоємного виробництва, інноваційний характер діяльності суб'єктів економіки, зростання ролі освіти, зокрема вищої, у національній економіці. Враховуючи прискорені темпи розгортання соціально-економічних процесів, зазначені тенденції лише посилюватимуть свій вплив на міжнародний освітній простір, перетворюючи його на потужний продуцент інновацій у конкурентній боротьбі, сприяючи підвищенню якісного рівня інтелектуального та людського капіталу і тим самим збільшенню національного багатства країн. Роль і місце країни на міжнародній освітній арені визначається її здатністю виробляти інновації та новітні технології, здійснювати фундаментальні наукові дослідження і наявність передових університетів світового класу. Конкурентоспроможність університетів, перетворення їх на флагманські дослідницькі університети значною мірою залежить, на думку Дж. Салмі, від наявності трьох ключових факторів: талановитих викладачів і студентів, значних ресурсів для проведення освітньо-наукової діяльності, механізму управління, що забезпечує університету академічну і фінансову незалежність та автономність [1, с. 17]. За умов

сучасного невинного розвитку найбільшого успіху досягають країни з відкритим доступом до знань і наукових досліджень та високим рівнем інтернаціоналізації вищої освіти, такі як США, Китай, Південна Корея, Сінгапур. Оптимальна стратегія розвитку вищої освіти України має бути націлена на ефективне використання наявного потенціалу для підвищення якості освіти, залучення бізнесу до підготовки фахівців, зміни системи фінансування ВНЗ, стимулювання підприємницької діяльності університетів, активізації науково-дослідної діяльності шляхом розбудови конкурентоздатних дослідницьких університетів, що сформує підґрунтя для переходу України до економіки знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альтбах Ф. Дж. Дорога к академическому совершенству: Становление исследовательских университетов мирового класса / Ф. Дж. Альтбах, Дж. Салми; пер. с англ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2012. – 416 с.
2. Геєць В. Характер перехідних процесів до економік знань / В. М. Геєць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4-14.
3. Дракер П. Посткапиталистическое общество / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – 640 с.
4. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп – М. : Прогресс, 1966. – 462 с
5. Офіційний сайт ОЕСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>
6. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (Проект) [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України – Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
7. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М : АСТ, 2004. – 781 с.
8. Федулова Л.І. Економіка знань: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Федулова; НАН України; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2009. – 600 с.

Сухорукова М.О.

Аспірантка кафедри міжнародних фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

Сухорукова М.А.

Аспірантка кафедри міжнародних фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

Sukhorukova M. O.

PhD student, Kyiv National University of Trade and Economics

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ

ОСОБЕННОСТИ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНСТИТУАЛИЗАЦИИ

FEATURES OF FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBAL INSTITUTIONALIZATION

В умовах глобальної інституалізації національні фіскальні системи стають активними учасниками міжнародних відносин. Фіскальну політику держави визначають як насамперед формування і застосування затверджених на законодавчому рівні економічних інструментів і відповідних рішень, призначених сприяти зростанню надходження платежів до бюджету в достатньому обсязі для виконання державою покладених на неї функцій, а також врахування змін чинної податкової системи, визначення механізму обчислення, сплати і зарахування платежів до бюджетів [1, с.10].

У вузькому розумінні фіскальна політика характеризується як політика формування, виконання та регулювання державного бюджету країни, яка в свою чергу виконує фіскальну функцію, функцію економічного регулювання, функцію вирівнювання доходів [2, с. 449].

Проаналізувавши підходи до визначення фіскальної політики та виходячи з того, що світова спільнота переживає трансформаційний процес, який на сьогодні має свої особливості, одним з пріоритетів в сучасних умовах є розуміння сутності. Розуміння має виходити з існуючих закономірностей розвитку, та бути спрямоване на формування такої податкової системи, яка б відповідала потребам не тільки сьогодні, а й була здатна вирішувати проблеми у перспективі.

Сучасні глобалізаційні процеси створюють додаткові перепони для здійснення фіскальної політики. Тому для досягнення успішних результатів при проведенні глобалізаційних інституційних заходів важливо звертати увагу та

враховувати фіскальні наслідки. Адже досвід розвинених країн демонструє, що високе податкове навантаження призводить до відтіку податків, а це в свою чергу до появи офшорних зон. За Лаффером (крива Лаффера) оптимальний рівень податкового навантаження вважається 36,6%, а допустиме податкове навантаження коливається в межах 45-55%. Це пов'язано з тим, що занадто низькі податки не дають державі можливості виконувати свої функції, а перевищення цього параметра призводить до зниження доходів державного бюджету та глибокої тінізації економіки [3, с.110].

Побудова оптимальної моделі фіскальної політики повинна базуватись на розробці концептуальних основ, конкретних форм та методів короткострокового і довгострокового впливу. Але потрібно зазначити, що ефективність даного підходу можлива лише при врахуванні соціальних й економічних проблем держави, зважання на національні та культурні особливості, ступінь втручання держави в економіку, розвиненість ринкових відносин. На жаль, сьогодні така спрямованість фіскального блоку державного регулювання лише очікує на свою реалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проценко Т.О. Правове регулювання адміністрування податків і митних платежів: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Т.О. Проценко ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. — К.: 2008. — 36 с.
2. Тулай О.І. Ефективність державної бюджетної політики у контексті пріоритетів сталого людського розвитку / О.І. Тулай / Економічний нобелівський вісник. - 2014. - № 1 (7) - С. 448-455
3. Н.М. Коркуна, Г.Г. Цегелик Визначення оптимальної податкової ставки з використанням модифікованої кривої Лаффера / Н.М. Коркуна, Г.Г. Цегелик; Вісник хмельницького національного університету.- 2011.-№ 5.- С. 110-113

Фастовець О.О.

к. пед. н., доцент кафедри туризму, Національний університет фізичного виховання та спорту України

Фастовець О.А.

к. пед. н., доцент кафедри туризму, Національний університет фізического воспитания и спорта Украины

Fastovets O.O.

PhD, National University of Physical Educational and Sports of Ukraine

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

SOCIALLY RESPONSIBLE ACTIVITIES IN TOURISM

Розвиток сфери туризму є важливим стимулом розвитку економіки будь якої країни. Про динамічний розвиток сфери туризму в Україні у XXI ст. свідчить стабільне зростання чисельності іноземних відвідувачів та позитивні тенденції перевищення в'їзного турпоточку над виїзним. Так за даними Державного комітету статистики України за період 2003-2013 рр. чисельність іноземних відвідувачів України стабільно зростала з 12,5 млн. до 24,7 млн.[1]. Кількість поїздок громадян України за кордон за цей період також збільшувалася з 14,26 млн. до 23,8 млн. [2]. Стабільно розвивалась інфраструктура: зростала кількість засобів розміщення та місць у них, об'єктів харчування та спортивно-оздоровчого призначення.

З 2014 р. внаслідок соціально-політичної кризи в Україні та загострення політичної ситуації на півдні та сході країни, туристичні потоки значно скоротилися. Так, у 2015 р. Україну відвідало лише 12,42 млн. іноземних громадян [1], а за межі України було здійснено 23,14 млн. подорожей [2](показники не включають територію Криму та частину зони проведення антитерористичної операції). Тому, зростаюча конкуренція за аквізицію туристів, змушує туристичні підприємства шукати нові маркетингові інструменти, розробляти та впроваджувати інновації у туристичний бізнес, створювати та підтримувати позитивний імідж.

Використання принципів концепції сталого розвитку в туристичній діяльності свідчить про розуміння представниками туристичного бізнесу своєї соціальної відповідальності. Під поняттям «соціальна відповідальність бізнесу» прийнято розуміти добровільний внесок компанії у розвиток суспільства у соціальній, економічній та екологічній сферах, пов'язаний безпосередньо з основною діяльністю» [3]. Необхідно зазначити, що подібна діяльність підприємств туристичного бізнесу виходить за межі законодавчо визначеного

мінімуму. Така діяльність здійснюється як за підтримки держави, так і за власною ініціативою туристичних компаній, які намагаються створити або закріпити свою репутацію у суспільстві, тому що подібна діяльність сприяє довірі суспільства, інвесторів, клієнтів та підвищує конкурентоздатність туристичного бізнесу.

Корпоративна соціальна відповідальність туристичного підприємства є концепцією менеджменту підприємства. Вона полягає у системній діяльності з підпорядкування економічних завдань соціальним, тобто відбувається переорієнтація в управлінні компанії з короткотермінового економічного ефекту на стратегічні програми стійкого розвитку [4, с. 80].

Стратегія корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств проявляється у корпоративній позиції у визначенні цінностей, стандартів та норм, якими керуються компанії у своїй діяльності відносно співробітників, партнерів, суспільства та екології.

Туристична діяльність є перспективним напрямом розвитку регіональної економіки. У її стійкому розвитку зацікавлені як органи влади та управління різного рівню, так і комерційні структури та місцеве населення. Тому туристична діяльність потребує необхідності координації дій з метою реальної можливості максимально реалізувати туристичний потенціал території та досягти позитивного соціально-економічного результату.

Туристичні підприємства, які впроваджують у свою діяльність політику екологічної відповідальності беруть на себе відповідальність за збереження довкілля, та отримують додаткові переваги на туристичному ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. В'їзд іноземних громадян в Україну, за країнами з яких вони прибули у 2003-2015 рр. Електронний ресурс. – Режим доступу www.ukrstat.gov.ua
2. Вийзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали у 2003-2015 рр. Електронний ресурс. – Режим доступу www.ukrstat.gov.ua
3. Социальная ответственность компании: Практическая польза для бизнеса. Методическое руководство. – М.: Ассоциация Менеджеров. – 2002. – 17 с. Електронний ресурс. Режим доступності. http://www.orael.ru/inside/social/Recommendations/ass_men.
4. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008. – 96 с.

Харитоненко С. В.

Студентка факультету економіки і права, Київський національний лінгвістичний університет

Харитоненко С. В.

Студентка факультету економіки і права, Киевский национальный лингвистический университет

Kharitonenko S. V.

Student of department of economics and law, Kyiv National Linguistic University

ГЛОБАЛЬНІ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ГЛОБАЛЬНЫЕ И МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНДИКАТОРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

GLOBAL AND MACROECONOMIC INDICATORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Характерною ознакою минулого століття було нестримне прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку. Успіх вимірювався переважно зростанням валового внутрішнього продукту. Вважалося, що це автоматично приведе до добробуту і значного підвищення рівня життя людей.

Почала руйнуватися сама природна основа існування та внутрішнього світу людини. Як наслідок – на початку ХХІ століття світ зіштовхнувся з глобальними екологічними проблемами, голодом та збідненням більшості населення земної кулі, деградацією моралі, наростанням регіональних та міжетнічних конфліктів, тероризмом тощо.

Ці обставини примусили прогресивну міжнародну громадськість та відомі недержавні міжнародні організації, такі як Римський клуб, Міжнародний інститут прикладного системного аналізу (IIASA, Люксембург, Австрія), Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень та інші, започаткувати новий підхід до подолання зазначених глобальних проблем, який отримав назву — концепція сталого розвитку. Концепція системно поєднала три головні компоненти розвитку суспільства: економічну, екологічну і соціальну [4].

Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього

середовища, національних джерел духовності. Серед основних компонентів, що забезпечують сталий розвиток, можна виділити такі [3, с. 10]:

- екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем внаслідок їх експлуатації;
- економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку;
- соціальний – утворює право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя.

Системне узгодження та збалансування цих трьох складових – завдання величезної складності. Зокрема, взаємний зв'язок соціальної та екологічної складових приводить до необхідності збереження однакових прав сьогоденних і майбутніх поколінь на використання природних ресурсів. Взаємодія соціальної та економічної складових вимагає досягнення справедливості при розподілі матеріальних благ між людьми й надання цілеспрямованої допомоги бідним прошаркам суспільства. І, нарешті, взаємозв'язок природоохоронної та економічної складових потребує вартісної оцінки техногенних впливів на довкілля. Вирішення цих завдань – найголовніший виклик сьогодення для національних урядів, авторитетних міжнародних організацій та всіх прогресивних людей світу.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи індикаторів для кількісного і якісного оцінювання цього складного процесу. Головні вимоги до зазначеної системи вимірів – її інформаційна повнота та адекватність представлення тріади складових сталого розвитку. Індикатором сталого розвитку слід вважати кількісний показник, який може відобразити економічний, соціальний та екологічний розвиток у певному регіоні й має такі властивості, як простота інтерпретації, широкий розмах, чутливість до змін, кількісна визначеність та дозволяє робити прогнози й вчасно визначати тенденції [1]:

Економічний вимір сталого розвитку визначається на підставі двох глобальних індикаторів [2]:

1. Перший – індекс конкурентноздатності розвитку СІ (Competitiveness Index), розроблений організаторами Світового економічного форуму і опубліковується у формі так званого «Глобального звіту про конкурентоспроможність». Індекс конкурентоспроможності формується з таких трьох індикаторів: індикатора макроекономічного середовища (basic requirements), індикатора технологічного розвитку країни (innovation factors) та індикатора «чинників, що підсилюють виробництво» (efficiency enhancers). У свою чергу, ці три індикатори обчислюються на основі використання 9 наборів даних про стан макроекономічних показників, рівня розвитку інфраструктури,

стану здоров'я населення й рівня його освіти, технологічної готовності економіки, рівня ринкової ефективності тощо.

2. Другий – індекс економічної свободи IEF (Index of Economic Freedom), створений інтелектуальним центром «Heritage Foundation». Індекс економічної свободи складається з десяти індикаторів (економічних свобод): 1) свобода ділової активності (Business Freedom); 2) прозорість торгової політики країни (Trade Freedom); 3) фіскальної політики уряду (Fiscal Freedom); 4) урядової регуляторної політики (Freedom from Government); 5) монетарної політики (Monetary Freedom); 6) залучення капіталів та іноземних інвестицій (Investment Freedom); 7) свободи банківської і фінансової діяльності (Financial Freedom); 8) дотримання прав на приватну власність (Property Rights); 9) рівень корупції (Freedom from Corruption); 10) забезпечення трудових прав і свобод (Labor Freedom). Ці десять індикаторів обчислюються на основі використання 50 наборів різноманітних даних економічного, фінансового, законодавчого і адміністративного характеру.

Суспільний вимір сталого розвитку можна сформуванати на підставі трьох індикаторів [2]:

1. Індексу якості і безпеки життя – QLI (Quality-of-life index), розрахованого міжнародною організацією «Economist Intelligence Unit».

2. Індексу розвитку людського потенціалу – HDI (Human Development Index).

3. Індексу освіченості суспільства – IKS (Index of Knowledge Societies), розрахованого департаментом ООН з економічного і соціального розвитку.

Індекс якості та безпеки життя формується за допомогою таких дев'яти індикаторів: ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ВВП по ПКС); середня тривалість життя населення країни; рейтинг політичної стабільності та безпеки; кількості розлучених сімей на 1000 населення; рівень суспільної активності (активність профспілок, громадських організацій тощо); різниця у географічній широті між кліматично теплішими і холоднішими регіонами країни; рівень безробіття; рівень політичних і громадських свобод; співвідношення між середньою заробітною платнею чоловіків і жінок.

Індекс розвитку людського потенціалу складається з трьох індикаторів:

1) середньої тривалості життя населення; 2) рівня освіти; 3) стандарту життя населення країни, що вимірюється у ВВП по ПКС.

Індекс освіченості також визначається трьома основними індикаторами: інтелектуальними активами суспільства (Assets Index), покращенням суспільства (Advancement Index) і перспективністю розвитку суспільства (Foresightedness Index), які, у свою чергу, формуються за допомогою 15 наборів даних про витрати на охорону здоров'я і військові витрати, рівень охоплення молоді освітою та інформацією, кількість учнів на одного вчителя, інвестиційний клімат у країні, рівень корупції, нерівності поділу матеріальних і

соціальних благ (GINI-індекс), рівні дитячої смертності, відсоток заповідних територій, величина емісії CO₂ тощо.

Екологічний вимір сталого розвитку можна розглянути за допомогою двох індикаторів [2]:

1.Індексу екологічної стійкості ESI (Environmental Sustainability Index). Індекс ESI сформований з 21 екологічного індикатора, які, у свою чергу, розраховувалися на основі використання 76 наборів екологічних даних про стан природних ресурсів в країні, рівень забруднення навколишнього середовища у минулому і сьогодні, зусиллях країни у галузі управління екологічним станом, здатності країни поліпшити екологічні характеристики тощо.

2.Індексу екологічної ефективності EPI (Environmental Performance Index). Індекс EPI складається з 16 показників, які передають досягнення країни на її шляху до сталого екологічного розвитку. До таких індикаторів віднесені: рівень дитячої смертності (смертей на 1000 дітей віком 1-14 років), хімічне забруднення і запиленість (мкг/м³) атмосфери, забезпеченість питною водою і її достатнім очищенням (%), стан озону, вміст нітратів у питній воді (мг/л), споживання води, частка природних і заповідних територій, ступінь вирубки лісів (%), рівень підтримки сільського господарства, виснаження рибних запасів, частка альтернативних джерел енергії, енергоефективність і рівень викидів CO₂.

Отже, сталий розвиток суспільства спрямований на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди майбутнім генераціям людей. Вихідними умовами сталого розвитку можна визнати забезпечення:

- економічного розвитку, що підтримується на основі модифікованої ринкової системи;
- природно-екологічної стійкості;
- тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей стійкого розвитку;
- стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості.

Цілеспрямоване управління соціально-економічним розвитком з метою досягнення його сталого розвитку, встановлення нових екологічних і соціальних пріоритетів держави веде до зміни системи оцінок, за допомогою яких ухвалюються рішення. Не існує єдиної системи формування індикаторів сталого розвитку. Одним із головних кроків на шляху формування системи індикаторів СР є гармонізація підходів до створення системи національних технологічних, споживчих норм, екологічних індикаторів і стандартів на основі системи ISO як міжнародного стандарту впровадження ефективного екологічного менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко В.М., Гулейко Ю.О. Аналіз застосування індексів та індикаторів сталого розвитку//Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка – 2012. – С. 30-34
2. Корнус А.О., Корнус О.Г. Екологічні та суспільно-економічні індикатори сталого розвитку – 2013. – 2 с.
3. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
4. Україна в глобальних вимірах сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://kpi.ua/620-7#sthash.pzXS9Qip.dpu> – Назва з екрана.

Хусайнов Р.В.

Викладач, Київський національний лінгвістичний університет

Хусайнов Р.В.

Преподаватель, Киевский национальный лингвистический университет

Khusainov R.V.

Lecturer, Kyiv National Linguistic University

hushainovr@gmail.com

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ РЕГИОНОВ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

COMPETITIVENESS OF REGIONS AS A FACTOR OF NATIONAL ECONOMY

В сучасних умовах конкурентоспроможність регіонів безпосередньо пов'язана з конкурентоспроможністю національної економіки і тісно взаємодіє з конкурентоспроможністю галузей і підприємств. На сьогоднішній день і досі немає узагальненого поняття конкурентоспроможності як економічної категорії. Аналіз численних визначень категорії «конкурентоспроможність» («конкурентоздатність») дозволив виділити наступні ознаки даного поняття, які представлені в таблиці 1 [1, с. 6-7].

Таблиця 1

Класифікація конкурентоспроможності

<i>Ознака</i>	<i>Види конкурентоспроможності</i>
1. Територіально-географічна сфера	- міжнародна - внутрішньо національна - регіональна
2. Рівень конкуруючих об'єктів	- галузі (комплексу галузей) - підприємства - товару
3. Фіксація у часі	- на визначену дату в минулому - поточна - прогнозна

Конкурентоспроможність об'єкту будь-якого рівня не є сталою характеристикою. Вона нерозривно пов'язана з мінливістю конкуренції. М. Портер відзначає, що конкуренція – є динамічною і базується на оновленні та пошуку стратегічних відмінностей [2, с.39].

Загальноновизнаним є той факт, що конкурентоспроможність регіону обумовлена наявністю в ньому виробничих та природних ресурсів, людського капіталу та географічним положенням. В той самий час, кожна держава може і повинна створити необхідні умови для формування комплексу факторів, що сприятимуть конкурентоспроможності її регіонів. Цього можна досягти шляхом реалізації програм регіонального розвитку, перерозподілом інвестиційним ресурсів та державних дотацій галузям/підприємствам національної економіки, створенням регіональних інноваційних кластерів.

В умовах глобалізації та посилення ролі регіонів в національній економіці, зокрема через механізм транскордонного співробітництва, саме регіони виступають як самостійні суб'єкти конкурентних відносин. Посилення ролі регіонів сприяє і децентралізація, яка посилює автономію регіональних органів влади і розширює їх повноваження та відповідальність. Важливу роль також мають державні стратегії регіонального розвитку, що активно впроваджені в провідних країнах світу. Україна у даному контексті не є виключенням. У 2014 році Кабінет Міністрів України затвердив Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року. Стратегія визначає цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, спрямовані на досягнення зазначених цілей, а також передбачає узгодженість державної регіональної політики з іншими державними політиками, які

спрямовані на територіальний розвиток. Документ визначає такі цілі державної регіональної політики, визначені у Стратегії:

- підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток;
- ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку [3].

На нашу думку, концептуальним питанням при аналізі конкурентоспроможності регіону є наявність системи оцінки, тобто системи показників, які демонструють конкурентоспроможність регіону. На основі проведеного дослідження, автори роблять висновок, що єдиної і всеохоплюючої методики такої оцінки не існує. Поясненням є те, що конкурентоспроможність складається не лише з оцінки економічної ефективності, а також включає соціальну, екологічну та ін. Важливо також пам'ятати про оцінку перспектив конкурентоспроможності регіону на середньострокову і довгострокову перспективу із врахуванням міжнародних процесів і геополітичних трансформацій.

Певні спроби оцінки загального місця регіонів України за усіма сферами соціально-економічного розвитку зроблені науковцями Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. Протягом року щомісячна оперативна оцінка (наростаючим підсумком) проводиться виходячи з щомісячних та квартальних показників, визначених Методичними рекомендаціями ВПРРЕ НДЦ ІПР НАНУ за 8 сферами діяльності по 50 основних показниках:

- I. Економічний розвиток (10 показників);
- II. Зовнішньоекономічна діяльність (8 показників);
- III. Інвестиційна діяльність (6 показників);
- IV. Фінанси (5 показників);
- V. Споживчий ринок (4 показника);
- VI. Населення (5 показників);
- VII. Ринок праці (6 показників);
- VIII. Житлово-комунальне господарство (6 показників) [4].

Дані даного дослідження представлені в таблиці 2., і демонструють конкурентоспроможність регіонів України всередині країни. На нашу думку, дана оцінка не є репрезентативною, в силу того, що не враховує політичні та природничі умови, що є важливим на сьогоднішній день.

Таблиця 2

Оперативний щомісячний розрахунок рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України

Регіони	Загальне місце регіону за усіма сферами соціально-економічного розвитку					
	за 12 місяці в 2015	за 1 місяць 2016 року	за 2 місяці 2016 року	за 3 місяці року (поточний рейтинг)	відхилення поточного рейтинга від 12 місяців 2015 року	відхилення поточного рейтинга від 1 місяця 2016 року
Вінницька	4	5	3	3	1	2
Волинська	7	8	11	10	-3	-2
Дніпропетровськ	3	3	5	4	-1	-1
Донецька	24	24	25	24	0	0
Житомирська	15	19	16	16	-1	3
Закарпатська	12	9	6	6	6	3
Запорізька	13	13	13	14	-1	-1
Івано-	8	10	12	13	-5	-3
Київська	2	2	2	2	0	0
Кіровоградська	19	22	22	22	-3	0
Луганська	25	25	24	25	0	0
Львівська	6	4	4	7	-1	-3
Миколаївська	5	6	7	5	0	1
Одеська	9	7	9	8	1	-1
Полтавська	17	16	15	12	5	4
Рівненська	11	11	8	9	2	2
Сумська	23	23	23	23	0	0
Тернопільська	20	14	14	15	5	-1
Харківська	16	12	10	11	5	1
Херсонська	21	20	21	17	4	3
Хмельницька	14	18	18	19	-5	-1
Черкаська	18	17	17	18	0	-1
Чернівецька	10	15	19	20	-10	-5
Чернігівська	22	21	20	21	1	0
м. Київ	1	1	1	1	0	0

Найбільш важливим при оцінці конкурентоспроможності регіону є визначення конкурентної переваги регіону, яка являє собою певну цінність, яка властива виключно цьому регіону, що відрізняє його від інших регіонів і дозволяє успішно конкурувати. Конкурентоспроможність представляє собою здатність регіону визначати, створювати і використовувати конкурентні

переваги для утримання або покращення своєї позиції серед інших регіонів країни та світу. Щодо конкуренції на рівні регіонів різних країн, то тут слід концентрувати свою увагу на створенні конкурентних переваг у порівнянні з регіонами-сусідами, тобто посилення своїх позицій (конкурентних переваг) в рамках транскордонної близькості. На сьогодні не існує узагальненого визначення поняття «регіональна конкурентоспроможність». Ми поділяємо думку, що «Регіональна конкурентоспроможність – це властивість території виробляти продукцію і надавати послуги, які відповідають вимогам внутрішнього та зовнішнього ринків, і одночасно підтримувати високий рівень життя свого населення, забезпечувати комфортні умови і безпеку його життєдіяльності [5].

Підсумовуючи викладене, автори дійшли до висновку, що регіональна децентралізація як процес передачі повноважень від центральних органів державної влади до регіональних органів влади буде продовжено, і саме тому, регіони набуватимуть все більшої ролі у формуванні національної економіки. Регіони вже на сьогодні здатні самостійно співпрацювати з приватним бізнесом, зокрема в рамках механізму державно-приватного партнерства. Хоча такі партнерства і потребують узгодження центральних органів виконавчої влади, це значно розширює можливості посилення регіональної конкурентоздатності.

Успіх розвитку окремого взятого регіону буде важливим фактором в процесі розвитку країни в цілому, тому посилення регіональної конкурентоздатності є край важливою задачею в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.
2. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
4. Щомісячний моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України (оперативний щомісячний розрахунок рейтингової оцінки за січень-березень 2016 року по оперативним даним станом на 01.05.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ndc-ipr.org/media/documents/Rayting_01.05.2016_.pdf
5. Модернизация и рост конкурентоспособности экономики Казахстана. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. – 344 с.

Шалаева Маргарита
докторант, Балтийская международная академия, Латвия
Shalaeva Margarita
doctoral student, Baltic International Academy, Latvia
margarita@ltravel.lv

ПРАКТИКА МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА В МИРЕ: ПРОБЛЕМЫ И УРОКИ (ТЕЗИСЫ К ДОКЛАДУ)

THE PRACTICE OF MEDICAL TOURISM IN THE WORLD: CHALLENGES AND LESSONS (THESES OF THE REPORT)

Аннотация: Автор рассматривает типы оздоровительного туризма, с выделением туризма медицинского, а также наиболее известные в наше время направления медицинского туризма. Рассмотрены достоинства и возможные недостатки специальных экономических зон с медицинско-туристической направленностью. Определены важнейшие задачи при планировании центров медицинского и лечебного туризма.

Abstract: The author examines the types of health tourism, with the release of medical tourism, as well as the most famous nowadays trends of medical tourism. The advantages and possible disadvantages of special economic zones with medical-tourist destinations. Identify important task when planning centers of medical and health tourism.

Ключевые слова: Туризм, медицинский, рекреационный, свободная экономическая зона

Keywords: Tourism, medical, recreation, Special Economic Zone

Медицинский туризм в настоящее время становится одной из самых динамично развивающихся отраслей экономики, сформировавшейся на стыке международного туризма и здравоохранения. С целью развития этого направления туризма может быть эффективным создание так называемых свободных (или специальных) экономических зон (СЭЗ). Эти зоны могут быть организованы либо по территориальному принципу, либо для предприятий соответствующей отрасли в масштабах всей страны.

Туризм, связанный с укреплением здоровья или с лечением конкретных заболеваний появился ещё на заре XIX века. Современные социологи полагают [1], что при описании туризма такого рода уместно называть его «оздоровительным», разделяя на «лечебный» при котором упор делается на

рекреационно-реабилитационные виды отдыха и «медицинский» - при котором поездка связана строго с получением конкретного клинического обслуживания.

В различных регионах мира, сформировались различные модели оздоровительного туризма. Например, в Западной Европе на её знаменитых природно-климатических курортах, которые сформировались в первую очередь как места отдыха, развлечений и социальных контактов, медицинский туризм развивается параллельно, в специализированных клиниках. В процессе инновационной модернизации в Европе образуются новые географические направления медицинского туризма — например Венгрия стала знаменитой своими стоматологическими клиниками. [2]

Медицинский туризм как отрасль привлекает и развивающиеся страны, у которых нет сформировавшихся за десятилетия курортов западноевропейского типа. Для них именно медицинский туризм может стать основой для развития курортной отрасли, в частности развивающийся на базе СЭЗ.

Санаторно-госпитальные комплексы в территориальных СЭЗ по своей природе более компактны, чем развлекательно-оздоровительные. В них есть возможность создать совершенно иную сервисную среду, нежели характерна для остальной территории страны. Это может быть связано не только с экономическими нюансами — но также и с культурными. В частности, в СЭЗ Южной Кореи в специальных клиниках обслуживающий персонал не только говорит на языках стран, откуда прибывает основной поток пациентов, но и обеспечивается приемлемая для гостей кухня. [3]

Страны Юго-Восточной Азии, развивая медицинский туризм, прилагают особые усилия, чтобы бороться с негативными явлениями, в частности с коррупцией и произволом чиновников. В этой связи разрабатываются прозрачные процедуры оформления участия в СЭЗ. Также внедряются новые сервисы, которые могут сделать конкретную СЭЗ привлекательной для иностранных клиентов и инвесторов — это и клиники класса «люкс» с одной стороны, и пансионаты для долговременного проживания пожилых людей с другой.

Используются и интересные маркетинговые инструменты для привлечения клиентуры — в частности, власти Филиппин рассчитывают на развитие медицинского туризма для покинувших страну филиппинцев, которые, приезжая на родину для лечения, затем вернуться в страны своего постоянного нынешнего проживания своеобразными «послами» филиппинского медицинского сектора. [4]

Вместе с тем, при развитии медицинского туризма следует учитывать и ряд специфических факторов, которые могут мешать его развитию. В частности, в Индии обратили внимание на то, что экстремальное социальное неравенство в СЭЗ и вне их стимулирует общественные возмущения. [5]

В свою очередь на территории бывшего СССР и стран Восточной Европы сформировалось отличное от традиций западных стран отношение к медицинскому туризму — в то время как западные туристы чётко различают туризм как отдых и туризм для лечения, «восточные» зачастую хотят совмещать эти два различных вида времяпровождения.

Тем не менее, медицинский туризм может стать чрезвычайно эффективной разновидностью туристической отрасли, чему может способствовать создание СЭЗ различной ориентации — как чисто лечебных, так и сервисных, в частности для обеспечения жизни пожилых людей и людей со специальными потребностями.

Подобные сервисы помогут создавать новые рабочие места в том числе для местного населения. Большое значение имеет использование уже имеющихся возможностей для культурного и рекреационного отдыха, что позволяет расширить спектр предлагаемых иностранным гостям услуг, как и подключение к функционированию СЭЗ уже существующих медицинских компаний.

Применение научного подхода к специализации СЭЗ позволит избежать опасности социальных и экономических перекосов, которые могут возникнуть в результате работы такой зоны, и добиться высокой эффективности ее работы.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Щекин Г.Ю., Концептуализация феномена медицинского туризма в социологии медицины, Волгоград, 2013 [электронный ресурс] (<http://e.120-bal.ru/pravo/6130/index.html>)

[2] Top 10 Medical Tourism Destinations, MEDIGO GmbH, [официальный сайт], (<https://www.medigo.com/blog/featured-articles/top-10-healthcare-destinations/>)

[3] South Korea's ambitions in medical tourism by Simon Mundy, Financial Times, October 16, 2014, [официальный сайт] (<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/b84a4f08-4570-11e4-9b71-00144feabdc0.html#axzz473bZJ6FO>)

[4] Medical tourism development in the Philippines, The International Medical Travel Journal (IMTJ), [официальный сайт] (<http://www.imtj.com/news/medical-tourism-development-philippines/>)

[5] Enclavisation of Tourism: Special Tourism Zones (STZ) in India, Equitable Tourism Options, [электронный ресурс] (<https://archive.org/details/EnclavisationOfTourism-SpecialTourismZonesstzInIndia>)

Шпякіна А. І., Семенова О.І.
Національний університет харчових технологій
Шпякина А. И., Семенова А.И.
Национальный университет пищевых технологий
Shpyakina A.I, Semenova H. I.
National University of Food Technologies

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА У СУЧАСНОМУ СВІТІ

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ И ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC SECURITY IN THE MODERN WORLD

Досягнення економічного прогресу людства у минулому ХХ ст. майже завжди забезпечувалося за рахунок нещадної експлуатації навколишнього середовища, суспільство фактично розвивалося за рахунок майбутніх поколінь, що породило безліч екологічних проблем, що за глибиною негативного впливу можуть бути фатальними для всього живого і не можуть порівнюватися з іншими проблемами. Вони не обмежуються кордонами окремих держав або регіонів і стосуються всього людства, Україна не виняток.

На сучасному етапі історичну перспективу людства насамперед визначає екологічний фактор. Стає очевидним вплив екологічних умов на розвиток усіх без винятку компонентів соціуму. Враховуючи особливості сьогодення і тенденції глобалізації громадського життя, можна стверджувати, що потрібна ідеологія, яка б брала до уваги сучасні особливості переходу до ліберально-ринкової економіки і входження в міжнародні структури [1].

В період до 90-х років в колишньому СРСР різні аспекти сталого розвитку були предметом наукових досліджень, розглядалися в схемах розвитку і розміщення продуктивних сил, знаходили своє відображення в програмах науково-технічного прогресу і прогнозах соціально-економічного розвитку країни на довгострокову перспективу, хоча вони, природно, безпосередньо не ототожнювалися з поняттям «сталого розвитку», введеним в обіг пізніше. Активне розповсюдження ідеї сталого розвитку в Україні, як і в інших країнах світу, почалося після конференції ООН з навколишнього середовища, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро в червні 1992 році. В документах даної конференції, перш за все, в повістці дня на ХХІ вік, яка представляє собою стратегію дальшого розвитку людської цивілізації, було зроблено перше системне і методично цілісне викладення ідеології сталого розвитку. З цього

часу в Україні відмічається різкий ріст наукових досліджень і публікацій з даної проблематики, які мають в більшості світоглядний характер і значною мірою висхідних до ідей ноосферного розвитку В.І.Вернадського. Проте не дивлячись більш ніж на півстолітню історію свого існування загальний стан розробки ідеї сталого розвитку зараз перебуває, скоріше на рівні декларації про добрі наміри ніж задовольняє вимогам наукової теорії. А прийняті на державному рівні документи з даної проблеми, мають перш за все політичний характер і не відіграють істотної ролі в активізації процесів переходу на принципи сталого розвитку. Яскравим прикладом цьому є конференція ООН в Йоханесбурзі, де було відмічено, що ідея сталого розвитку не набула планетарного визнання і поступ на шляху до її реалізації є незначний [2].

За довгий час існування терміну «sustainable development» людство так і не змогло не тільки сформулювати основні методичні підходи до його досягнення, але навіть дійти згоди щодо можливості та правомірності існування такого словосполучення, як сталий розвиток взагалі. В даному разі мова йде лише про адаптацію цього поняття до сучасного наукового світогляду. Крім цього слід зазначити, що суспільство усвідомлює та втілює у життя принципи сталого розвитку лише на певному досить високому рівні розвитку продуктивних сил та організації виробничих відносин. Прикладом цьому є перехід найбільш економічно розвинутих країн до високопродуктивної ресурсозберігаючої економічної діяльності, що створює достатні умови для вирішення складних екологічних і соціальних завдань [3].

Поглиблення екологічної кризи та нестабільність соціально-економічного розвитку суспільства призвело до ідеї створення глобального правового акту міжнародної екологічної безпеки – Екологічної Конституції Землі, науковим обґрунтуванням якої займається доктор економічних наук Ю. Ю. Туниця [4]. На його думку, Екологічна Конституція Землі повинна мати статус Основного Закону виживання цивілізації і сталого розвитку, який забезпечував би кожній державі і світовій спільноті загалом екологічну та економічну безпеку, а окремій людині – нормальні для її життя природні умови як нині, так і у майбутньому.

Згідно з Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 року індикаторами ефективності національної екологічної політики, що безпосередньо впливають на екологічну безпеку, є покращення стану здоров'я населення за рахунок зменшення впливу негативних чинників; скорочення витрат природних ресурсів та енергії на одиницю продукції; співвідношення між рівнями фактичного забруднення навколишнього середовища чи виснаження природних ресурсів і гранично допустимого забруднення чи виснаження, що базується на науково обґрунтованих оцінках; співвідношення витрат на природоохоронні заходи до отриманого екологічного ефекту; рівень участі громадськості в прийнятті екологічно вагомих рішень [5]. Більш узагальненим показником забезпечення екологічної безпеки, а й здебільшого

всієї країни можна вважати індекс екологічної сталості (ESI), що сформовано з 21 екологічного індикатора, які, у свою чергу, розраховуються на основі використання 76 наборів екологічних даних про стан природних ресурсів у країні, рівня забруднення довкілля в минулому і сьогодні, зусиль країни у сфері управління екологічним станом, спроможності країни поліпшувати екологічні характеристики тощо.

Перехід України і будь-якої країни світу до моделі сталого еколого-економічного розвитку можливий лише за умови забезпечення екологічної безпеки як складової національної безпеки країни. І інструменти еколого-економічного управління, які здатні допомогти підприємству зберегти ринкові позиції та знизити навантаження на довкілля, відіграватимуть значну роль у цьому процесі. Суспільство починає усвідомлювати, що сучасні екологічні проблеми – це наслідки стилю ведення господарської діяльності і стилю споживання кожного члена суспільства. Охорона довкілля на даному етапі суспільного розвитку має розглядатися не тільки як витратна стаття, а як можливість для вкладення інвестицій, проведення наукових досліджень, розроблень і маркетингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми сталого розвитку України. – К.: БМТ, 2001. – 326 с.
2. Нам жити на цій землі. Програма дій "Порядок денний на XXI століття (AGENDA)".-К.: Інтелсфера, 2000.-360с.
3. Ісаєнко, В. М. Екологічна безпека – основний чинник еколого-збалансованого розвитку України у XXI сто- літті / В. М. Ісаєнко, Г. О. Білявський // Екологічний вісник. – 2007. – № 4. – С. 14–17.
4. Качинський, А. Б. Екологічна політика й екологічна безпека України // Екологічний вісник. – 2006. – № 1. – С. 24–26.
5. Туниця, Ю. Ю. Екологічна Конституція Землі: сутність і концептуальні засади // Вісн. НАН України. – 2005. – № 11. – С. 32–42.

Yudicheva O. P.

Chair of Expertise and Customs, Candidate of Technical Sciences, Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade»

Юдичева О. П.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри експертизи та митної справи, к.т.н.

Юдичева О.П.

доцент кафедри експертизи і таможенного дела, к.т.н., Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»

BIOFORTIFICATION AS AN EFFECTIVE APPROACH TO OBTAIN IRON-RICH VEGETABLES

БІОФОРТИФІКАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ОДЕРЖАННЯ ЗБАГАЧЕНИХ ЗАЛІЗОМ ОВОЧІВ

БИОФОРТИФИКАЦИЯ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ПОДХОД ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ ОБОГАЩЕННЫХ ЖЕЛЕЗОМ ОВОЩЕЙ

To micronutrients, which are now referred by WHO experts as critical group (that is, those which are most lacking in the diet of people with low living standards) zinc, iron and vitamin A are included. Iron deficiency is often called the most serious public health problem its lack is experienced by nearly two billion people around the world. Iron deficiency anemia has a particularly negative impact on children, adolescents and women. It causes an increased risk of infectious disease mortality of pregnant women during childbirth [1].

Iron is part of hemoglobin and methemoglobin and performs hematopoietic function. In addition, iron accelerates the regeneration of blood and it increases hemoglobin and red blood cells, has antiradiation action, and keeps ascorbic acid from destruction and excretion. Also iron is a part of the enzymes and performs a catalytic function: is involved in feeding and breathing of tissues, supports the growth of individual organs and a body in general, increases resistance to physical activity, is involved in the detoxification of «blood» toxins (benzene, aniline). The main causes of iron deficiency are: lack of iron content in foods, low absorption of iron, increasing the loss of iron by the body. The daily requirement for iron in adult men is 10 mg, and women – 18 mg (pregnant women need an increase to 25 mg) [2]. The annual economic losses of South Africa, which are associated with iron deficiency, reach 1 116 million, Egypt is losing 198 million dollars annually, Oman – 114 million dollars, and Pakistan – 499 million [3].

Observations show that over 50 % of Ukraine's population eats poorly. Defective by quantitative and qualitative composition and imbalanced in energy value nutrition promotes nutritional and alimentary-dependent diseases. So, just according to official estimates, about 9 % of non-pregnant and 27 % of pregnant women, 22 % of preschool children in Ukraine have anemia, in which the occurrence of one of the most significant factors is iron deficiency. Ukraine, along with other countries adopted the «Universal Declaration and Programme of Action on Nutrition», by which it undertakes to bridge the shortage in the diet of essential minerals and vitamins. To solve this problem it is comprehensively recommended to use all known directions.

Biofortification is a new strategy to overcome the deficiency of micronutrients in food. Its purpose is to improve the nutritional quality of plants by developing optimal ways of their mineral nutrition (fertilizing the soil), by using conventional breeding techniques and by creating new plants with the use of molecular genetic approaches [3]. Biofortification is a way by which you can increase the biological value of different crop yields. A consumption of biofortified crop production is able to enrich the daily diet with important essential nutrients. In the global practice the following biofortificational projects are known: biofortification of rice, beans and sweet potatoes by iron; biofortification of wheat, rice, beans and sweet potatoes by zinc; biofortification of sweet potatoes, maize and cassava by carotene.

Bioenriched cultures are not intended to be the sole source of the recommended daily amount of a compound vital for human, but their task is to significantly reduce the shortage of essential micronutrients. According to the HarvestPlus – IZA – SU Projects agriculture in many countries can provide two cost-effective and sustainable solutions to the problem of lack of essential micronutrients, including iron: the development of new genotypes of plants with high concentrations of iron (genetic enhancement of biological value of food) and the use of fertilizers containing micronutrients needed during cultivation of some crops, including wheat and rice (agronomic biofortification). Because the safety of eating GM foods is doubted, more attention is paid to biofortification of agronomical crop production. Agronomic approaches to increasing the vital elements in cereals and vegetables are based on the use of special fertilizer with beneficial addition of important micronutrients (especially iron and zinc) [4]. These fertilizers are applied to the soil or sprayed on plant leaves [5].

At present, opportunities of the developed in Ukraine new generation of fertilizers «Riverm» for biofortification of crop production remain poorly understood. During the production of this fertilizer specially prepared water, which extracts bioactive nutrients from vermicompost is used. «Riverm» does not contain any synthetic ingredients that guarantee complete security for plants, animals and people; it contains a large amount of nutrients and living microorganisms. The use of «Riverm» guarantees plant resistance to drought and frost, creating a high osmotic pressure in the cell [6–8].

The purpose of the article is to explore the features of the accumulation of iron in bifortified tomato vegetables: peppers of the botanical variety Scythian Gold; eggplant of the botanical variety Iceberg and tomatoes of the botanical variety Apollo grown with the use of organic fertilizer «Riverm»; to compare the iron content in bifortified fruits and vegetables grown without the use of organic fertilizer «Riverm» (control samples). During the research laboratory methods (colorimetry method) for determining iron content were used.

The research features the accumulation of iron in tomato vegetables (peppers, eggplants, tomatoes), which were grown with the use of agronomic biofortification using organic fertilizer «Riverm», it was concluded that the composition of all the samples of tomato vegetables had a larger amount of it compared to control samples. According to Figure 1, the botanical variety of tomatoes Apollo, during cultivation of which fertilizer «Riverm» was used, contained in the structure 1,86 mg/kg of iron, which is 0,19 mg/kg more than in vegetables grown under standard conditions (without use of the fertilizer).

The results of the research give the right to conclude that the control sample of eggplants had in its content 1,70 mg/kg of iron, and the analysed sample had 1,86 mg/kg, i.e. an increase of iron content for 0,16 mg/kg can be observed.

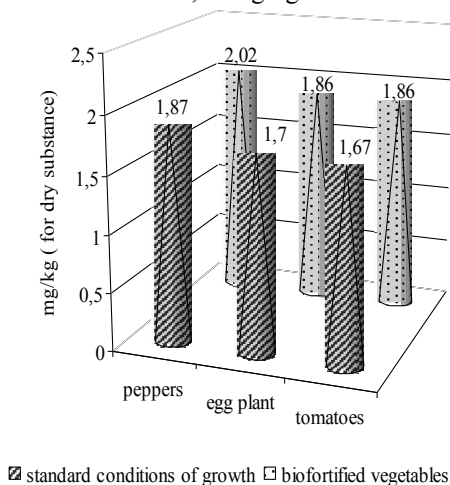

Figure 1 – The iron content in the samples of tomato vegetables

The content of biofortified tomatoes consisted of 1,86 mg/kg of iron, and the tomatoes grown without the use of fertilizer «Riverm» had 1,67 mg/kg; so, the iron content increased by 0,19 mg/kg. In general, an increase in iron content in all investigated samples of biofortified tomato vegetables compared with vegetables

grown by standard technology can be observed. Biofortified foods, unlike industrially enriched (with lots of vitamins and minerals) can not immediately provide the consumer with all the necessary compounds, but they can help millions of people to overcome the minimum limit at which the «hidden hunger» will be manifest as acute. Since iron deficiency has a negative impact on the health and well-being of people, then biofortified with «Riverm» tomato vegetables can help in solving this problem.

The findings of these issues and recommendations for further research in the given direction. A study of iron content in biofortified tomato vegetables (peppers, eggplants, tomatoes) was conducted. In particular, the iron content was determined in tomato vegetables during cultivation of which agronomic biofortification by using environmentally safe organic fertilizer of new generation – «Riverm» was used. When comparing the data obtained it was concluded that all specimen of biofortified tomato vegetables contain greater amounts of iron (tomatoes – 10,2 %, eggplant – 8,6 %, peppers – 7,4 %) compared with control samples (grown without the use of «Riverm»).

As the research results are related only to certain botanical varieties of tomato vegetables, the prospect for further research is to examine the validity of this organic fertilizer for vegetables of other botanical varieties grown on different soils, considering the climate conditions and the specifics of cultivation.

REFERENCE LIST

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations [Electronic resource] // World Declaration on Nutrition. FAO Corporate Document Repository. – Mode of access : <http://www.fao.org/docrep/u9920t/u9920t0a.htm>. – Title from the screen.
2. Зубар Н. М. Основи фізіології та гігієни харчування / Н. М. Зубар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
3. Постанова Президії Національної академії наук від 08 червня 2011 року № 189 «Про схвалення проекту Концепції Державної науково-технічної програми «Біофортифікація та функціональні продукти на основі рослинної сировини на 2012-2016 роки». – К., 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2011/regulations/OpenDocs/110608_189_concept.pdf. – Назва з екрану.
4. Cakmak I. Enrichment of cereal grains with zinc: Agronomic or genetic biofortification? / I. Cakmak // Plant and Soil. – 2008. – Vol. 302. – Is. 1. – P. 1–17.
5. Whitel P. J. Biofortification of crops with seven mineral elements often lacking in human diets – iron, zinc, copper, calcium, magnesium, selenium and iodine / P. J. Whitel, M. R. Broadley // New Phytologist. – 2009. – April. – P. 49–84.
6. Козак В. В. Принципи екологічески безпального земледілля / В. В. Козак. – К. : МЭФ «AQUA-VITAE», 2009.– 38 с.

7. Риверм [Электронный ресурс]: / Клуб органического земледелия. – Режим доступа. – Название с экрана.

8. Дикун М. О. Інтенсивні технології вирощування органічної (екологічно чистої) полуниці садової, малини, ожини, смородини і агрусу у незахищеному ґрунті / М. О. Дикун, В. В. Козак. – К. : Агросвіт України, 2012. – 68 с.

Юр'єва О.І.

аспірант кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Юрьева О.И.

аспирант кафедры экономической теории и финансов, Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Yurieva O.I.

PhD student of the Department of economic theory and finance, Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМ БОРГОМ**

**ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕХАНИЗМА
ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ НАЛОГОВЫМ ДОЛГОМ**

**PRIORITY AREAS OF DEVELOPMENT MECHANISM OF PUBLIC
ADMINISTRATION OF THE TAX DEBT**

Наявність податкового боргу є однією з головних проблем ефективного функціонування системи державних фінансів в Україні та спроможності держави виконувати свої зобов'язання перед громадянами країни.

Важливою складовою сучасної податкової політики держави є управління податковим боргом. Соціально-економічний розвиток країни та забезпечення держави фінансовими ресурсами у обсягах, необхідних для виконання її функцій, в певній мірі забезпечується за рахунок ефективного функціонування механізму державного управління податковим боргом.

На початок 2014 року обсяг податкового боргу в Україні (без врахування боргу банкрутів та боргу, по якому прийнято рішення суду про призупинення його стягнення) складав 11,5 млрд. гривень. Протягом 2014-2015 років

податковий борг стрімко зростав та на початок 2016 року його обсяг майже у 4 рази перевищив обсяг боргу, що рахувався на початок 2014 року, і склав 45,5 млрд. грн. [1], що вказує на не ефективність діючого механізму державного управління податковим боргом та зумовлює об'єктивну потребу в його удосконаленні.

Тому, в умовах динамічного розвитку громадянського суспільства та формування демократично-правової держави, дослідження пріоритетних напрямків розвитку механізму державного управління податковим боргом є актуальним завданням науковців у контексті побудови оптимальної моделі механізму управління. Окремі аспекти проблематики управління податковим боргом репрезентують такі вчені, як В. Бортняк, І. Бабін, О. Тимченко, А. Яковлева, О. Онишко, В. Валігура, О. Іванишина, О. Десятнюк, Н. Михальчук та інші науковці. Проте, питання ефективного функціонування механізму державного управління податковим боргом та його розвитку є мало дослідженим у вітчизняній фаховій літературі, що визначає необхідність подальших наукових розробок з цієї проблеми.

Мета дослідження полягає у висвітленні пріоритетних напрямків розвитку механізму державного управління податковим боргом в сучасних умовах функціонування системи державних фінансів в Україні.

Механізм державного управління податковим боргом являє собою комплексну систему управлінських принципів, методів, важелів та інструментів, які використовуються державними органами влади для формування і реалізації державної політики, направленої на розв'язання певних суперечностей, подолання чи попередження проблем у суспільстві, яка забезпечена відповідною нормативно-правовою, організаційною та інформаційно-аналітичною базою [3].

З огляду на зазначене, основні напрямки розвитку механізму державного управління податковим боргом, на наш погляд, повинні базуватися на оновленому методологічному забезпеченні та стосуватися наступних сфер погашення податкового боргу: вжиття заходів щодо упередження виникнення податкового боргу; безпосереднього кваліфікованого застосування заходів стягнення податкового боргу; забезпечення надходження коштів до бюджетів усіх рівнів в рахунок погашення податкового боргу.

Дії, що спрямовані на вжиття заходів з упередження виникнення податкового боргу мають на меті досягнення наступних результатів: недопущення зростання податкового боргу, підвищення рівня сплати податків і зборів та забезпечення надходження коштів до бюджету, виховання сумлінності у платників податків та усвідомлення невідворотності застосування відповідних санкцій за несвоєчасні розрахунки з бюджетом. Шляхи реалізації напрямку розвитку механізму державного управління податковим боргом в частині упередження виникнення податкового боргу вбачаємо у застосуванні заходів:

- проведення роботи з платниками податків щодо роз'яснення можливих шляхів уникнення фіскальних заходів стягнення у випадках відсутності реальної можливості сплатити податкові зобов'язання (застосування механізму розстрочення або відстрочення податкових зобов'язань, залучення коштів дебіторів для погашення цих зобов'язань, участь у проведенні клірингових розрахунків тощо);

- забезпечення взаємодії і координації підрозділів органів державної фіскальної служби на стадії декларування податкових зобов'язань (аналіз податкової звітності платників податків) з метою упередження виникнення податкового боргу як за рахунок несплати самостійно задекларованих, так і донарахованих сум податків і зборів за наслідками перевірок;

- висвітлення наслідків несплати податкових зобов'язань у засобах масової інформації у рамках застосування процедур стягнення податкового боргу.

Застосування безпосередньо заходів стягнення податкового боргу має на меті досягнення наступних результатів: абсолютне скорочення податкового боргу, забезпечення надходжень до бюджету за рахунок стягнення активної складової податкового боргу, ліквідація пасивної (безнадійної) складової податкового боргу у найкоротший термін, системність у роботі зі стягнення податкового боргу, створення дискомфортних умов для діяльності тих суб'єктів господарювання, які не розраховуються з бюджетом.

Реалізація зазначеного напрямку розвитку механізму управління податковим боргом можлива за рахунок:

- якісного розподілення загальної суми податкового боргу на складові за статусами, насамперед, активний (реальний до стягнення) і пасивний (неможливий до стягнення або безнадійний) борг, що надасть змогу визначити податковий борг, який може бути використаний для забезпечення бюджетних потреб;

- використання процедур стягнення податкового боргу в залежності від категорії боргу, що надасть змогу скоротити наявні обсяги податкового боргу;

- пріоритетність у виборі категорії боржників при застосуванні заходів стягнення (першочергове вжиття заходів щодо погашення новоствореного податкового боргу; скорочення кількості боржників із незначними обсягами податкового боргу; робота з економічно-активними боржниками; галузевий підхід; погашення боргу підприємств державної та комунальної власності; використання режиму розстрочення податкового боргу тощо), результатом якого очікується максимальне погашення податкового боргу під час дії податкової вимоги, скорочення кількості боржників, становлення активної позиції органів управління державних і комунальних підприємств у питаннях погашення податкового боргу;

- удосконалення податкових сервісів з надання адміністративних послуг, інформування платників податків (надання за електронними запитами платників

податків довідок про відсутність податкового боргу; отримання інформації про наявність податкового боргу контрагентів; оперативне інформування платника податків про виникнення податкового боргу за допомогою електронної пошти; налагодження органом державної фіскальної служби каналів реєстрації податкової застави в електронному вигляді з використанням цифрового підпису), що забезпечить налагодження партнерських відносин з платниками податків з питань щодо погашення податкового боргу за допомогою використання сучасних інформаційних технологій;

- підвищення кваліфікації, в першу чергу, податкових керуючих, за рахунок удосконалення освітніх програм перепідготовки (у т.ч. використання дистанційного курсу навчання), проведення семінарів та нарад, що має на меті підвищення ефективності роботи податкових керуючих, забезпечення системного підходу до застосування процедур погашення податкового боргу, збільшення надходжень від заходів стягнення, скорочення податкового боргу;

- внесення змін до законодавчих актів з питань щодо застосування процедур з погашення боргу, що забезпечить підвищення ефективності дій органів державної фіскальної служби у цьому напрямку, збільшення надходжень до бюджету та скорочення наявного обсягу податкового боргу.

Пріоритетний напрямок розвитку механізму управління - забезпечення надходження коштів до бюджетів усіх рівнів в рахунок погашення податкового боргу передбачає застосування, перш за все, нових методологічних підходів щодо стягнення податкового боргу, зменшення витрат на стягнення боргу та спрямування зусиль органів державної фіскальної служби на погашення боргу за рахунок найбільш ліквідного майна або коштів боржника.

Зазначений напрямок розвитку механізму управління має за результат підвищення ефективності роботи органів державної фіскальної служби та збільшення доходів бюджету за рахунок зростання рівня сплати як самостійно задекларованих платниками податків, так і донарахованих податкових зобов'язань.

Підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що «з державної точки зору збереження кожного платника податків і створення зручних умов для підприємницької діяльності – справа для податківців не менш важлива, ніж забезпечення надходжень» [2, с.70].

Тому, запровадження дієвого механізму управління податковим боргом, спрямованого на створення сприятливого клімату для налагодження партнерських відносин між державою та платниками податків, є запорукою підвищення соціально-економічного розвитку країни та забезпечення держави фінансовими ресурсами у обсягах, необхідних для виконання її функцій.

Водночас, з метою підвищення ефективності механізму державного управління податковим боргом, потребують подальшого дослідження та

надання пропозицій щодо удосконалення нормативно-правова, організаційна та інформаційно-аналітична складові цього механізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
2. Тарасенко В. На захисті державних інтересів / В. Тарасенко, Я. Мороз // Вісник податкової служби України. – 2012. – №44. – С. 69-71.
3. Юр'єва О. І. Механізм державного управління податковим боргом: сутність поняття та складові / О. І. Юр'єва // Державне будівництво [Електронне видання]. – 2014. – №1. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

Ященко Т.М.

аспірант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентові України

Ященко Т.Н.

аспірант кафедри регіонального управління, місцевого самоуправління та управління городом Національної академії державного управління при Президенті України

Yashchenko T.N.

Post-graduate student, Chair of the regional administration, local self-government and city management, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ

STRATEGIC PRIORITIES OF DEVELOPMENT REGIONS

Розвиток територій, вагомим чином, залежить від стратегічного планування. Адже програмні документи регіонального розвитку передбачають спрямованість місцевих органів влади на вирішення велико-масштабних перспективних завдань у різних сферах.

На сьогодні розвиток України та її регіонів здійснюється під впливом геополітичних та внутрішніх викликів зростання відкритості економіки, що

вимагає змін у підходах до стратегічного розвитку регіонів України та визначення цілей державної політики регіонального розвитку на перспективу.[1]

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385 основною метою державної регіональної політики України на сучасному етапі розвитку визначено «створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання».[1]

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає впровадження відповідних механізмів та інструментів реалізації ефективної державної політики, що сприятиме розв'язанню проблем регіонів. Це вимагає, насамперед, децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях, запровадження ефективного механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях.[1]

Тож, враховуючи сучасний стан регіонального розвитку стратегічними пріоритетами визначено:

- досягнення загальнонаціональної єдності та суспільного порозуміння в суспільно-політичному середовищі регіонів України;

- пошук оптимальної моделі розподілу функцій і повноважень на різних рівнях влади;

- зміцнення матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування та посилення соціального виміру бюджетної політики на місцевому рівні;

- становлення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку як основи конкурентоспроможності регіонів України;

- використання нових ефективних форм взаємодії регіонів із зовнішнім середовищем.[2]

Для досягнення зазначених пріоритетів необхідно запровадження програмних підходів до управління регіональним розвитком і удосконалення механізмів його стимулювання, що передбачає: розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку з визначенням їх пріоритетів на середньо– та довгострокову перспективу з урахуванням національних інтересів; підготовку та укладання угод щодо розвитку регіонів, у яких реалізуються пілотні проекти; затвердження у державному бюджеті нової бюджетної програми, спрямованої на стимулювання регіонального розвитку; проведення моніторингу розвитку

регіонів, районів і міст обласного значення для виявлення проблем, та ознак репресивності, що стримують розвиток територій, підготовку програм подолання депресивності.[2]

Важливим чинником на регіональному та місцевому рівні для підвищення рівня добробуту населення, має формування сприятливого середовища для впровадження місцевих та регіональних ініціатив.

Державна регіональна політика має базуватися не на патерналістських відносинах між державою і регіоном, а на створенні умов для формування постійно відтворювальної внутрішньої бази розвитку.

Можливо це лише за умови системної координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, представників бізнесу та громадянського суспільства. Визначальним повинна бути горизонтальна координація дій органів державної влади, що мають вплив на регіональний розвиток, так і запровадження багаторівневого вертикального управління, що має сприяти синхронізації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері регіонального та місцевого розвитку.

Для забезпечення комплексного сталого розвитку територій, підвищення рівня її конкурентоспроможності, стійкого економічного зростання та розвитку людського потенціалу, реалізації визначених пріоритетів у нормативних актах, зокрема: законів України «Про засади державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», Указу Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» та постанови Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» необхідно до розробки вказаних стратегій активно залучати органи державного управління на місцях і органи місцевого самоврядування, пропозиції котрих мають системно узагальнюватись і враховуватись для ефективного і вигідного регіонального розвитку територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с

CIS International Symposium on
**Language, Linguistics, History,
Literature and Education**
(CIS ISLLHLE 2016)

**МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗИУМ З МОВознавства, ЛІНГВІСТИКИ,
ІСТОРІЇ, ЛІТЕРАТУРИ ТА ОСВІТИ**

21-22 ВЕРЕСНЯ 2016 РОКУ

Тематичні напрями роботи симпозиуму

Мистецтвознавство, фольклористики та
етнологія
Прикладна і математична лінгвістика
Теорія та історія культури
Інформаційний розвиток і журналістика
Бібліотечна справа та архівознавство
Теорія і методика навчання
Педагогіка
Археологія та джерелознавство
Теорія та історія літератури,
компаративістика
Сучасне літературознавство

Міждисциплінарні гуманітарні
дослідження
Історія України та країн СНД
Всесвітня історія
Культурна дипломатія в XXI столітті
Мови країн СНД
Сучасні технології літературного
перекладу
Країнознавство
Вища освіта в умовах глобалізації
Сучасні методики викладання іноземних
мов

Інформаційні партнери

Детальна інформація:

<https://www.facebook.com/events/781054265333798/>

<http://vk.com/event111551153>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Відповідальний за випуск – Хусаїнов Р.В.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В XXI СТОЛІТТІ" (SP XXI 2016)

МАТЕРИАЛЫ КОНФЕРЕНЦИИ І МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ "СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ В XXI ВЕКЕ" (SP XXI 2016)

CONFERENCE PROCEEDINGS I INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE "STRATEGIC PRIORITY IN THE XXI CENTURY" (SP XXI 2016)

Цитувати як:

Стратегічні пріоритети в XXI столітті : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., 19 травня 2016 р. – Київ : Пшонківський О.В., 2016. – 264 с.

Матеріали конференції доступні для вільного не комерційного використання: <http://euroconf.org>

This work is available under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

ISBN **XXXX-XXXX-XXXX-XXXX-X**

EconConf.com
conferences

EmPower Research
conferences

UAPRON
Центр науки і розвитку освіти та науки